

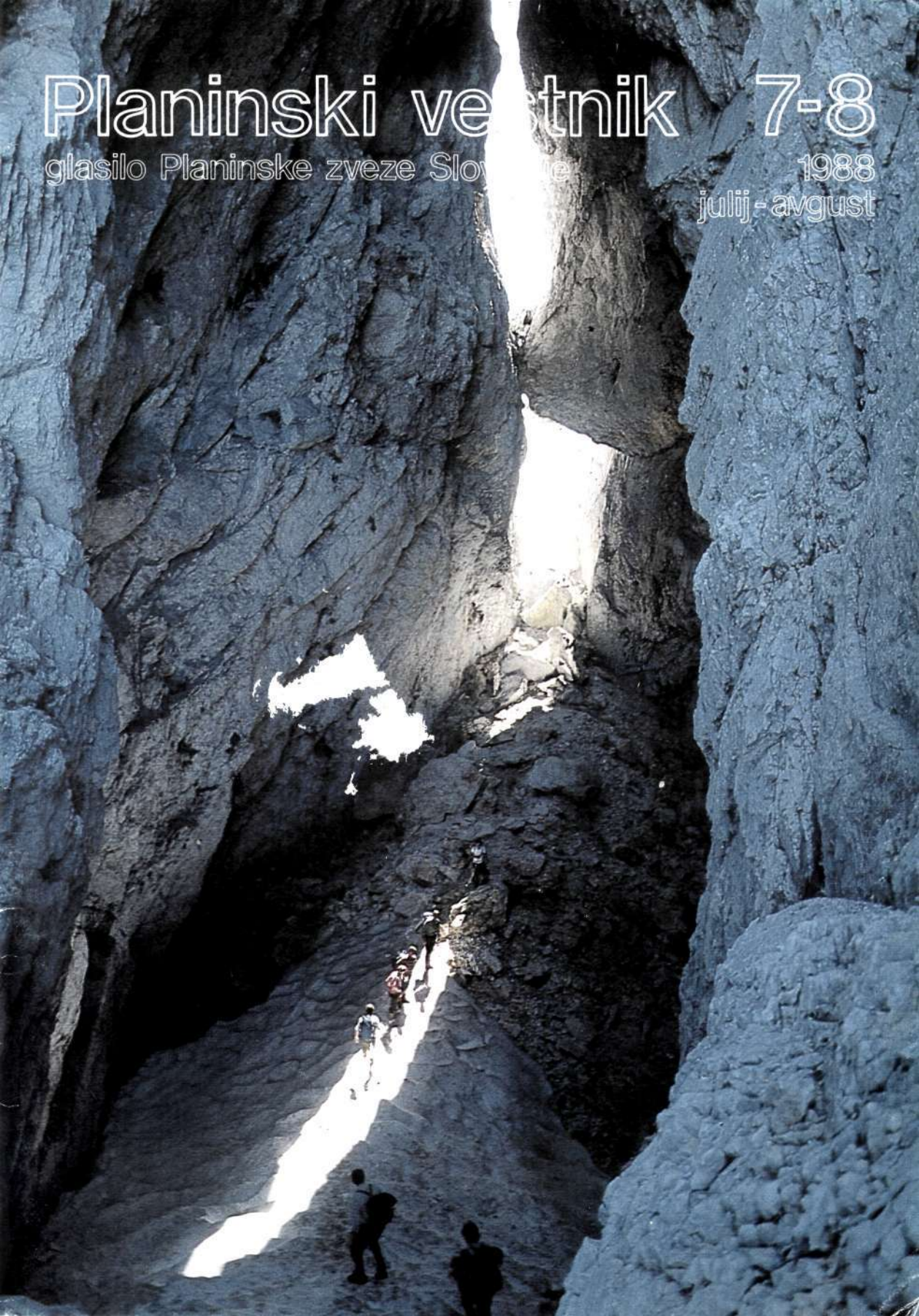
Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

7-8

1988

julij - avgust

vsebina

Dr. Tone Strojín	Deželán treh narodov	289
Marjan Raztresen	Planinski pluralizem	290
Dr. Ksenija Rozman	Angleži, Kugy in zahodna Slovenija	293
Tone Wraber	Scabiosa trenta se ni vnóvič rodila	297
Janez Mesesnel	Planinske slike s soške fronte	299
Lubo Urbajs	Gorska pot miru	303
	Samotarski planinski aktivist	304
Matevž Lenarčíč	Razvrednotenje moralnih norm	305
	Šport, ki ima prihodnost?	308
	Plezalci iz gorskega raja	309
Janez Bizjak	Grossglockner in Mont Blanc	311
Danilo Škerbinek	Palica je spet v modi	313
	Zima sredi poletja	315
Dr. Jože Četina	Pomoč doktorjev in laikov	316
Helena Tepina	Klop — sovražnik planincev	318
Matjaž Žaucer	Spomin na Sivega Volka	319
Bogi Pretnar	S kamero v višave	320
Tone Frelih	Alpinistične Benetke	322
	Višinomer nove generacije	323
	Romanje po Tibetu	324
	S kolesi po Atlasu	328
	Vse moje noči	330
Marjan Bradeško	Pastorala	333
Edo Torkar	Iz Bohinja prek Krna do Soče	334
Tomislav Jagačič	Moja Trenta	336
Rudolf Travinič	La Dauphiné	337
Matjaž Čuk	Hoja med hribi in okoli njih	339
Janez Lončar	Med bližnje griče — na Ermanovec	341
Ivanka Korošec	Poezija sredogorskega sveta	343
Leopold Petauer	Utrinki II	344
Helena Giacomelli	Jermanova vrata — Kamniško sedlo	346
Dušica Kunaver	Medved posebne sorte	348
Janez Gornik	Prestopek	350
Bernard Amy	Odmevi	353
	Iz planinske literature	356
	Društvene novice	361

Slika na naslovni strani: **Zadnje Prisojnikovo okno**

Foto: Tone Škarja

Planinski vestnik izdaja Planinska zveza Slovenije, 61000 Ljubljana, Dvořakova ulica 9, p. p. 215. Revija izhaja vsak mesec. Ureja uredniški odbor: Marjan Raztresen (glavni in odgovorni urednik), Janez Bizjak, Sonja Dolinšek, Mitja Košir, Edo Kozorog, Silvo Kristan, France Malešič, Dragica Manfreda, Marlen Premšak, Tone Strojín, Tone Škarja in Franček Vogelínik. Predsednik založniško-izdajateljskega sveta Tomaž Banovec. Prispevke pošiljajte na naslov Planinske zveze Slovenije. Rokopisov in slik ne vračamo. Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046. Naročnina za drugo polletje leta 1988 je 12 000 dinarjev, za tujino znaša letna naročnina 30 ameriških dolarjev. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova vselej navedite tudi stari naslov, in sicer s tiskanimi črkami. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. Tiska Tiskarna Jože Moškrič v Ljubljani.

TRŽAŠKE PRIREDITVE OB 130-LETNICI ROJSTVA DR. JULIUSA KUGYJA

DEŽELAN TREH NARODOV

DR. TONE STROJIN

V Trstu je bila pod pokroviteljstvom tržaškega županstva in ob sodelovanju številnih kulturnih in planinskih organizacij iz Trsta, Gorice, Beljaka in Slovenije vrsta kulturnih prireditev v spomin 130-letnice rojstva dr. Juliusa Kugyja. Prireditve so se začele že v četrtek, 2. junija z otvoritvijo dokumentarne razstave Kugyjevih knjig v različnih prevodih, tudi v češkem, korespondence, šolskih spričeval in častnih listin ter fotografij v Državni ljudski knjižnici. Razstavo je odprl prof. Pavle Merku. V petek, 3. junija, je bila okrogla miza o osebnosti in delu Juliusa Kugyja v dvorani Baroncini v Trstu, v soboto, 4. junija pa društveni izlet v Trento z obiskom botaničnega vrta Juliana in Trentarskega etnografskega muzeja. Konec meseca junija je bil na sporedu RAI avstrijsko slovenski film o Kugyju.

Na okrogli mizi o Kugyju sta sodelovala tudi dr. Miha Potočnik, častni predsednik Planinske zveze Slovenije, in dr. Tone Strojín, podpredsednik PZS. Za prisotne so bili posebna atrakcija osebni spomini dr. Mihe Potočnika na Kugyja, saj ga menda ni več živečega alpinista, o katerem bi Kugy kaj objavil v svojih knjigah. Navzoči so s posebno pozornostjo prisluhnili Potočnikovim besedam o srečanjih s Kugyjem v Ovčji vasi in Potočnikovi zahvali za Kugyjevo posredovanje pri srečni izpustitvi iz nemških zaporov. Živo pričevanje o Kugyju je bila tudi počastitev za organizatorja, ker je s tem okrogla miza o Kugyju dobila pričevalski značaj. Prireditve je organizirala Skupina 85 iz Trsta, skupina, ki na Tržaškem opravlja plemenito, kulturno in združevalno nalogo povezovanja Italijanov in Slovencev na podlagi sodelovanja dveh kultur, ki sta prisotni v Trstu in na Tržaškem. Skupina je v treh letih obstoja pokazala pestro in visoko kakovostno raven dejavnosti, pri čemer je svoje prireditve vezala na zanimive kraje in institucije tostran in onstran državne meje. Skupino 85 od vsega začetka prizadevno vodi prof. Pavle Merku.

Okroglo mizo o osebnosti in delu dr. Kugyja je vodilo delovno predsedstvo: prof. Pavle Merku (predsednik Skupine 85), prof. Rinaldo Derossi (CAI Trieste-Trst), Klaus Kummerer (Oesterreichischer Alpenverein — podružnica Beljak) in dr. Tone Strojín (Planinska zveza Slovenije).

Objavljamo nekaž izvlečkov iz referata dr. Strojina na tej okrogli mizi.

ALPINIST — ESTET

Na dr. Juliusa Kugyja je treba danes gledati z dveh vidikov: kot na zgodovinsko osebnost, alpinistično legendo, ki je neponovljiva, in kot na poseben način gledanja na gore, kot čustven odnos, ki ima še danes mnogo pristašev in posnemalec.

Čeprav je Kugy en sam, ga imajo Tržičani, Korošci in Slovenci za svojega. To pomeni, da so bile v Kugyju združene take lastnosti, ki so ga kot človeka dvignile nad nacionalizem in ustvarile zanimivo in vsestransko osebnost.

Vendar je bila Kugyju bližje od prištevavanja k nacionalnosti pripadnost k prostoru. Zato je morda točneje, da je Kugy deželan tega, kar danes iznad vsake državne zamejenosti prostorsko označujemo kot Alpe-Adria. Kugyju samemu nikoli ni bilo mar državnih meja, strankarske pripadnosti ali kakršnegakoli človeškega razlikovanja. Na svet okrog sebe je gledal svobodno, dobrohotno in morda (po načinu življenja, kot ga je živel) boemsko. Bi se našli zavistneži, ki bi ga označevali zgolj kot trgovca in celo kapitalista, a Kugy je bil poln čistejših, bolj humanih in višjih življenjskih vrednot. Zlasti glasba in botanika sta bila motiva njegove ljubezni

do gora. Nikoli ni našel Scabiose Trente, cvetke svoje mladosti, odkril pa si je Julijske Alpe.

Kot Kugyjev sodobnik mu je dr. Henrik Tuma našel odlično karakteristiko: alpinist-estet. Obširno in točno je utemeljil svojo oceno. Kugy sam se je na primer nem mestu poimenoval »wir Künstler«, spet druge ob svoji najljubši gori Triglavu pa poetično za kralja Julijskih Alp. Iz tega je videti, da se je štel za pričevalca tiste narave, ki je prostorsko vzdignjena nad človeka, nedostopna samo tistemu človeku, ki nima posluha za lepoto.

Skratka: Kugy — estet.

Je morda tak naziv v današnjem, prej duhovno ubožanem kot duhovno bogatem odnosu do narave in gora še opravičljiv? Koga danes v socialnem življenju lahko imenujemo estet? Ali taki so?

So še ljudje kot Kugy, ki jim narava ni samo beseda ali prvenstvo, ki jim korak v tišino pomeni majhno bogastvo? Če so pismeni (kajti notranje zaklade žal in večinoma hranijo zase), razkrivajo s preprostim in klenim izrazom (kajti take besede so mogočno sporočilo) odnos do nečesa, kar takim ljudem pomeni odnos tudi do nekoga. Takšnim ljudem je beseda sama personifikacija sebe, kajti skozi njihove besede govori njihov lastni jaz. Ker so te besede čustvovanje, notranje prevzeta govorica, ena sama zahvala za doživeto, ki nam gre sicer tako težko od srca, so te besede predvsem plemenite do narave. Kdor pa je plemenit do narave, ki je vir vsega, je plemenit tudi do človeka.

Kugyjeva beseda seže preko ljubezni do narave tudi do človeka.

SLAVOSPEV GORAM

Znano je, kdo je bil Kugy; znan je njegov življenjepis in kaj je storil ta mož.

Zakaj smo mu hvaležni?

Hvaležna so mu ljudstva vseh treh narodov, romanskega, germanskega in slovanskega, ker je živel med njimi. Sam se je čutil »Triestino«, bolj po lokaciji, saj je bil neprestano na popotovanju, če mu je to le dovolil trgovski posel.

Posebno hvaležni so mu alpinisti starega kova, pa tudi tisti, ki čutijo plezanje tudi s peresom.

Zaradi obsežnega publicističnega Kugyjevega opusa danes na svetu ni količkej temeljitejše enciklopedije pa tudi ne knjige bolj študijske narave, v kateri ne bi bilo omenjeno Kugyjevo ime.

Kugy ni bil raziskovalec v znanstvenem pomenu in ne član kakšnega raziskovalnega združenja, npr. za Kras ali Alpe. Ni mi znano, ali ga je zaradi zasluga za Alpe katerokoli znanstveno združenje počastilo s kakšno medaljo ali plaketo, kot je bilo takrat v navadi, zlasti pri Angležih.

Kugy je bil drugačne vrste raziskovalec. Ne le, da je bilo tudi njemu za prvenstvene smeri, proniknil je v naravo in gore, ki jih je nameraval osvojiti. Bolj kot kdorkoli drug (takrat in pozneje) je znal identificirati obraz gore, zaznaval je neko auro, ki jo izžareva in ima vsaka človeku zaželena gora. V tem ni bil samo raziskovalec, ampak predvsem umetnik. Prefinjeni citati iz njegovih del, ki se nanašajo bodisi na opis gora, kot npr. Triglava, Montaža, Viša, kot citati, ki oznamenjujejo njegovo gledanje na gore, pomenijo rekla, planinsko klasiko, gorski bonton, pravi kodeks etike do gora. Ker je takratne gore osvajal sam z vodniki, pogrešamo v njegovih spisih človeka v dolini. Takrat ni bilo množice v gorah, zlasti pa ne tega, kar pride z njimi. Kugy je bil v tem miru resnično srečen. Morda je zato ustvaril tako žlahten odnos do gora, do gorniške kulture. Take gorniške romantike, kot jo je v knjigah pričaral Kugy, ni pred njim in za njim uspelo nikomur, čeprav je imel mnogo posnemalcev.

Vendar Kugyja niso poznali le iz knjig, iz korespondence ali osebnih srečanj v evropskih gorah. Kugy je tudi predaval po Evropi. Težko je danes obnoviti iz takratnih planinskih revij, kje je predaval; gotovo je, da so ga veličastno sprejeli povsod. Verjamemo, da so bila njegova predavanja hvalospev goram. Če so diapozitive prispevali člani Turistovskega kluba Skala iz Ljubljane, potem je vse ostalo opravil Kugyjev besedni spev.

namesto komentarja

PLANINSKI PLURALIZEM

Na začetku letošnje glavne, poletne planinske sezone in udeleževanja v gorskem svetu deloma načrte, ki naj bi se izpolnili do sredine oktobra, kajti potem si bodo upali v gore le najizkušenejši in najbolj vsestransko pripravljeni. Te dni pa bomo po gričih in holmih, gorah in večno zasneženih vršacih hodili pravzaprav vsi, ki nam je to všeč: po vzpetinah, ki jih je komajda mogoče imenovati grič, po hribčkih, po sredogorju in predgorju, po visokogorju, po vrhovih in okrog njih. Hodili bomo »kar tako«, popotniki bomo in planinci, morda bomo malo plezali, mogoče nas hoja sploh ne bo zanimala in bomo samo plezali, »klasično«, »prosto« ali »športno«, smučali

Skupno s knjigami in predavanji je Kugy širil zanimanje za Julijske Alpe, s tem pa tudi za alpinistiko. Boljšega animatorja za takratni čas si ni bilo mogoče niti misliti niti ne najti.

Zanimiv je Kugyjeve seznam uspelih tur. Celih štirideset let je trajala njegova doba raziskovanja Julijcev. Začel je leta 1877, vsaj petdeset prvenstvenih vzponov — pravi France Avčič v knjigi »Kjer tišina šepeta« — se je nabralo, pa še ne vemo vseh. Ne bomo jih naštevali, saj so to opravili drugi. Nič manj imponantna ni bera tujih gora, med njimi pa so skoraj vse klasične ture. Težko bi med njimi izločili najtežjo, gotovo pa je bila Kugyju pri srcu tista čez razvpito vzhodno steno Monte Rose, saj ji je posvetil samostojno knjigo.

Tudi ocena osmih Kugyjevih knjig je zaveda posebne recenzije. Privedla bi nas predaleč, če bi se spustili vanjo, zato število knjig samo omenjamo. Na seznamu seveda vodi prva, Iz življenja gornika, hkrati prvenec in izročilo, privlačne pa so vse.

Vendar moramo kljub Kugyjevem kultu osebnosti, ki je prišlo spontano iz ust njegovih občudovalcev, vedno podčrtati, da je le Kugyju in samo njemu z njegovimi knjigami uspelo, da se je alpska literatura, tako memoarska kot potopisna, izravnala z drugimi področji književne umetnosti. Kugyjeve prvenec je v resnici nesmrtna knjiga, citirana tudi onstran oceana, v ZDA, med alpsko literaturo. Po zaslugi

knjige »Iz življenja gornika« so majhne Julijske Alpe v resnici postale velike in svetovno znane. Čeprav je knjiga izšla v jezikih vseh treh narodov, ki imajo kaj skupnega s Kugyjem, je izšla tudi v angleškem jeziku pod naslovom Alpine Pilgrimage (zal. John Murray, London 1934).

KUGY, SLOVENCİ IN TRIGLAV

Če je v Kugyju kaj Avstrijca, potem je zastopan v gotici, pedantnem navajanju domačih imen, izkušeni in doslednosti v pisanju. Mediteransko tržaški element je v Kugyju navzoč v njegovi živahnosti in družabnosti. Romantičnost, ki zaide celo v sentimentalnost, pa si pri Kugyju lastimo Slovani, posebej Slovenci.

Slovenci smo mu hvaležni, ker je Julijskim Alpam, posebno Triglavu, posvetil knjige, ki jih po srčni kulturi, ljubeznivem pripovedovanju in poljudno zgodovinski vsebini doslej nismo imeli ne v domačem ne v tujem jeziku. Še danes ga lahko štejemo za prvega propagandista Julijskih Alp. Z njegovimi knjigami se je tudi Triglav literarno enakopravno vključil med višje evropske gore, kar sicer zasluži tudi po svojih drugih atributih.

Kugy Slovincem ni branil napisati slovenske knjige o Triglavu, čeprav mu pri srcu najbrž ni bilo lahko, posebej v starih letih ne, ko je že skoraj prerasel v legendo. Zapletlo se je s knjigo »Petsto let Triglava«, kjer so ga zbolele opazke

bomo tam, kjer bo kaj snega, iskali podzemse jame v gorskem svetu in se spuščali vanje, tudi v take, kjer se bo šele jeseni odprla ozka špranja med ledenim in snežnim čokom in skalno steno, jadrali bomo z vrhov z zmaji in jadralnimi padali, spuščali se bomo v takih in drugačnih čolnih po divjih gorskih rekah.

Hodili bomo po planinskih romarskih poteh in po brezpotjih, izbirali najlažje in najtežje dostope do svojega cilja, na najbolj znane vrhove in na take, ki jih poznajo le planinski sladokusci in kamor komajda kdo zaide, hodili po stezah, kjer bi morali že biti prometni znaki in kjer niti v sanjah ne raste nobena planinska roža, ali po odročnih pobočjih, kjer slejkoprej cvetó murke in planike, kot so cvetele nekda, ko je bil v naših gorah še povsod mir.

Odšli bomo na markirane poti in prenočevali v planinskih kočah, ki bodo — pač odvisno od območja, na katerem stojijo — do zadnjega kotička polne ali pa bo v njih ob vsakem času

dovolj prostora. Hodili bomo tam, kjer morda nikoli ne bo izhrojene steze, in prenočevali v spalni vreči pod previsom.

In vsem nam bo lepo, če bomo tako hoteli.

Lepo nam bo tudi zato, ker bomo vsakemu pustili njegovo prepričanje, da je njegovo doživljanje hribovitega sveta najlepše.

Mogoče se bomo ob tem spomnili stare zgodbe o kralju Debeluhu in sinku Debelinku, ki ju je sovražnik pogнал iz domovine pa je bila narava vedno dobrotljiva z njima, ker sta bila njena prijatelja. Tako je sinku Debelinku nekoga jutra prinesla v svoje gnezdo lastovica, ki ga je bila rešila iz reke, mastnega črva za zajtrk: najboljša pač, kar je po njenem prepričanju obstajalo na svetu. Ko ji je sinko Debelinko pokazal, da ima on drugačne poglede na slatno hrano, mu je lastovica odvrnila: »Kakor pač komu prija!«

Mogoče bi bilo ljudem na svetu bolje, če bi bili tako pametni kot lastovice.

v dnevnem časopisju, da je Triglav domicilna, če že ne sveta gora Slovencev, in drugič, ko so nameravali zbrati triglavske pripovedke. Razpletlo pa se je v najlepšem miru, kot ga je Kugy vedno znal ustvariti.

IZ KUGYJA GOVORI GORNIK

Kugy alpinizma ni pojmoval ne kot športno dejavnost v današnjem pomenu besede, ne kot avanturizem. Alpinizem je pojmoval kot prosto dejavnost, nikakor ne za izvoljene ljudi, za kakšno elito. V

Juliusu Kugyju v spomin

»Skupina 85« iz Trsta, kulturno društvo brez vsakih ideoloških in političnih zadržkov, si je zadalo — kakor je zapisano v uvodnem delu njegovega statuta — za svojo osnovno dejavnost kulturno izmenjavo, ki na tem narodnostno zelo pisanem ozemlju zahteva obvezno angažiranost enih in drugih, saj bo le tako lahko operativno in produktivno. Prav sodelovanje, solidarnost in skupni prispevek Italijanov in Slovencev je osnova delovanja »Skupine 85«, ki želi iz dediščine, izkušnje in vrednot obeh narodov (pa tudi drugih) črpati energijo ne le za svoj obstoj, ampak tudi za dobrobit Trsta in celotne regije.

Oslanjajoč se na pripadnost slavnim humanistom in znanstvenikom mesta, regije in narodov je »Skupina 85« gojila »kulturno izmenjavo«: s srečanji, namenjenimi boljšemu poznavanju dosežkov humanistične kulture in znanstvenega napredka v Trstu in širšem območju; s prirejanjem izletov, ki omogočajo udeležencem seznanjanje s to in obmejnimi deželami (Istro, Slovenijo, Furlanijo, Benečijo) in istočasno poglobljajo človeške odnose med sosedi; s predstavljanjem kulturnih, geografskih in zgodovinskih knjižnih publikacij skupnega interesa in z izdajanjem svojega Biltena, ki ima za cilj objavljane s strani lokalnih listov zanemarjenih, recipročnih informacij.

»Skupina 85« pripravlja letos v sodelovanju s Tržaško ljudsko knjižnico (Biblioteca del Popolo di Trieste), Tržaškim mestnim naravoslovnim muzejem, muzejem Carlo Schmidel, mestno knjižnico »Attilio Hortis«, italijansko RTV kakor tudi z regionalnimi planinskimi društvi ter društvi iz Slovenije in Koroške in s pomočjo zasebnih zbirke vrsto prireditve v čast Juliusa Kugyja, znamenite osebnosti, humanista in znanstvenika-samouka, rojenega v Gorici, delujočega v Trstu, pripadajočega, kar zadeva jezik, kulturo in aktivnosti, ki jih je gojil v celotnem širšem območju Alp, vsem tu živečim narodnostnim skupinam. Predstavili so ga in ga bodo predvsem mlajši generaciji (ki ji, kot je videti, šola ni nudila priložnosti, da bi ga spoznala) na najrazličnejše načine.

»Skupina 95« je hvaležna vsem, ki so — ne da bi se ozirali na kakršnekoli jezikovne ali politične pregrade — sodelovali pri predstavitvi tega svobodnega človeka, ki je v največji meri prispeval k obogatitvi kulture nas vseh, Italijanov, Slovencev in Avstrijcev, ljubiteljev gora, glasbe in naravoslovja, naši mladini. Področje, ki ga je bogatil s svojim delom Julius Kugy, je tisto, za katerega vedno bolj spoznavamo, da pripada eni sami kulturi, enemu samemu skupnemu humanizmu, ki sta last nas vseh.

(Alpinismo goriziano)

njegovih spisih glede tega ni omejitev. Kjerkoli v Alpah je Kugy plezal, povsod je ohranil spoštljivo naravnost do gora. Lahko rečemo, da Kugy ni hodil v gore; Kugy je romal na goro, katerokoli že, predvsem s srcem, ne z nogami. Redkokje je pisal o trudu, tveganju in težavah, o čemer se danes veliko piše v alpinistični literaturi.

Po svojem odnosu do gora je bil Kugy ubikvitaren, se pravi, da je imel enak odnos do narave, kjerkoli je bil, ko je po Krasu iskal cvetke ali prisluškoval šumu Soče v Trenti, se ljubeže razgledoval s Triglava, plezal po policah bogov Višnje gore ali z derezami strgal led v božanskem smehlaju Monte Rose.

Kugy ni plezal na silo in se ni izpostavljajal; ni za vsako ceno iskal prvenstvenih smeri. Čeprav je bil po postavi hrust s 120 kilogrami in močan, je bil okreten. Skala mu je bila bližja kot led, poletje in jesen ljubša od zime. Spoštoval je naravne zakonitosti in skušal živeti z njimi. Znan je njegov rek: »Ljubim čiste peči. Nikar preveč ne razbijajte in ne pleskajte...« Torej je bil tudi naravovarstvenik v današnjem pomenu besede.

HUMANIST IN EVROPEJEC

Kugy je bil ljubitelj miru, zato mu je toliko težje na srce legla vojna. Nista mu bili prihranjeni niti prva niti druga. Težja zanj je bila prva. Prvič zato, ker je v njej aktivno sodeloval, drugič pa zato, ker so zlasti trpele njegove Julijske Alpe, ki so jih vrtali za kaverne, minirali in bombardirali, posuli z ognjem in zaznamovali s krvjo in smrtjo. Medtem ko je v I. svetovni vojni vojakom reševal življenja pred plazovi, kolikor se je le dalo, je vojakom, predvsem pa človeštvu posvetil svoje zadnje knjižno delo »Cvetlice in živali«, kot bi preroško slutil, da bodo nekoč v stehnziranem in onesnaženem svetu prve zapisane propadu ravno cvetice in živali.

Človeku s takim srcem, kot ga je imel Kugy, je bilo pisano na kožo prijateljstvo med narodi. Za alpiniste vseh dežel so bila pri Kugyju vedno odprta vrata. Pozneje, ko sam ni več mogel v gore, mu je bilo ljubo poslušati načrte in uspehe mladih po smereh, ki jih je sam plezal ali imel v načrtu. »Erzählen Sie mir,« se je vedno oglašala njegova želja, skoraj zapoved prišlemu. Tak Kugy v svojem izročilu nikoli ne bo umrl; enostavno ne sme umreti, izostati iz zgodovinskega spomina. Takega Kugyja potrebuje srednja Evropa: ne enega, mnogo malih Kugyjev! V Kugyju je zastopan slovenski rod po očetovi in materini strani, živita avstrijska

vzgoja in miselnost ter italijanska, predvsem tržaška širina in družabnost. Kugy je na svoj način simbol Trsta, okna srednje Evrope v Mediteran, od koder se pride v Alpe in še kam drugam.

Kugy je na nek način simbol prostora, ki ni in ne more biti zamejen, zlasti v človeškem pomenu ne.

KUGY IN NARODNO BLAGO

Če po čem danes poznamo Kugyja in se klanjamo njegovi veličini, potem ga poznamo po kulturi. Vanjo je stopil prek Julijskih Alp. Kultura je vizitka narodov, kjer narodi so in morajo biti enakopravni. Izražanje in spoštovanje kulture je naravna pravica vsakega naroda.

Kugy je spoštoval stara domača imena gora in krajev ter jih sprejel v svoje knjige, kot jih je slišal iz naroda, se pravi od domačih gorskih vodnikov. Kugy, čeprav akademsko izobražen, je znal ceniti tradicionalno izročilo ljudstva iz gora. Vendar pravljic izpod Triglava nikoli ni zbral, še manj objavil. V spisih se jih je večkrat dotaknil, ker je vedel zanje. Bile so okras njegovi poetični besedi.

Kaj neki ga je zadržalo, da ni maral z besedo na dan?

Na vsak način je bil Kugy dovolj moder, da ni šel dlje, kot mu je bilo potrebno, pa naj to razumemo kot zadrego s poznavanjem slovenskega jezika, da ne bi storil strokovne napake, ali pa enostavno zato, ker je to delo čakalo na drugačnega človeka.

Kugyjeva modrost se je kazala tudi v tem, da se — čeprav avtoriteta — ni čutil poklicanega na vseh področjih. Poklical je sodobnika, sicer zadržanega in samotne-

ga, a vsestransko izobraženega dr. Henrika Tumo, da spregovori tam, kamor Kugyjeva poetična beseda ni segla, v poljudno znanost o Alpah in njihovih ljudstvih.

KUGYJEVO IZROČILO

Kugyjevo izročilo v najčistejši izvedbi je njegov knjižni prvenec »Iz življenja gornika«. V njej govori zanos glasneje od uspeha, tu srce bije bolj od blišča alpinističnega dejanja. Vsaka poetična beseda v človeku pravo mesto najde.

Kugyju je bilo najprej uživanje v gorah. Uživati pa je mogoče le ob ustreznem odnosu do narave. Zato so Kugyjeve knjige, zlasti prva, hkrati berilo za prvi razred kot univerza za gorništvo — kakor hočete in katero stran pač obrnete.

Čeprav je opisoval predvsem gore in svoj odnos do njih, je nagovarjal tudi človeka tam in takrat, kjer je hotel na kaj opozoriti, po pravilu na tistih mestih v svojih spisih, kjer je z dovršeno literarno izpeljavo slutil, da je to potrebno.

Vedel je, da narode in ljudi razmejujejo jeziki, kulture in običaji, da pa so v odnosu do narave, ki je sama v sozvočju, lahko složni v odnosih, pogledih in dejanjih.

Kugy je prek odnosa do gora in narave želel človeško istenje v medsebojnih odnosih do gora.

Prihodnost Alp in Srednje Evrope je bolj kot kdajkoli v rokah človeka. Temu so namenjene Kugyjeve besede o naravi, kugyjanstvo kot način obravnavanja gora pa zglede čutenja do ljudi in gora.

Zato Kugy ni umrl, Kugy nam more še veliko povedati ...

SLOVENSKI PRISPEVEK V THE ALPINE JOURNALU

ANGLEŽI, KUGY IN ZAHODNA SLOVENIJA

DR. KSENIJA ROZMAN

Londonski »The Alpine Journal« je v svoji 336. številki konec lanskega leta objavil članek dr. Ksenije Rozmanove, ljubljanske umetnostne zgodovinarke in višje znanstvene sodelavke Narodne galerije iz Ljubljane, z naslovom »Angleži, Kugy in zahodna Slovenija«. Do tega prispevka je prišlo povsem po naključju: potem ko je dr. Rozmanova za Planinski vestnik (ki ga očitno berejo tudi Angleži) napisala kritičen prispevek o tem, kako Slovenci ne poznamo svoje planinske zgodovine in kako ne vemo marsikaj o ljudeh, ki so pisali slovensko planinsko zgodovino, so

jo iz angleške planinske revije prosili, če smejo ponatisniti ta njen članek. Potem ko je pojasnila, da je pisan za domače, slovenske razmere, je obljubila daljši članek o Angležih, Kugyju in zahodni Sloveniji, ki ga je seveda napisala in ki ga je londonska revija seveda objavila.

Iz tega prispevka dr. Ksenije Rozmanove, ki je eden od razmeroma redkih slovenskih člankov v tej ugledni gorniški reviji, z dovoljenjem avtorice ponatiskujemo tiste odstavke, za katere smatramo, da so pri nas premalo znani, da pomagajo izostriti mozaično sliko Kugyja ter poleg tega celovito prikažejo še sliko udejstvovanja Angležev v naših Alpah. (Op. ur.)

RAZISKOVALCI IN ALPINISTI

Julijske Alpe, dolina Save, okolica Blejskega in Bohinjskega jezera, Cerkniško jezero, mesto Ljubljana in Postojnska jama so predeli, kamor že stoletja zahajajo Angleži: nekoč kot raziskovalci, pozneje tudi kot popotniki in alpinisti in danes predvsem kot turisti.

Gozdovi, gore, gorska flora, travniki, reke in jezera so pač sestavni del zemeljske oble; vendar so prav pomembni Angleži zapisali toliko pohvalnih stavkov o slovenski zemlji in njenih ljudeh, da bi jih težko prestlišal in se ob njih ne veselil celo najbolj vzgojeni Evropejec. Humphry Davy, za njim Josiah Gilbert in G. C. Churchill so Savsko dolino imenovali najlepšo dolino v Evropi. Med zadnjimi Angleži — pisci o planinah, ki sta te besede »preverila«, sta bila H. E. G. Tyndale in Tom Longstaff.

Večina angleških raziskovalcev in alpinistov je opazila, da je Slovenija nenavadna in nekoliko komplicirana dežela: Slovenci so eden od najmanjših slovanskih narodov, govorijo slovensko, razumejo pa po večini vsaj nekaj nemščine (danes mlajša generacija angleščine). V Sloveniji je Cerkniško jezero, ki je tudi posebne vrste: je presihajoče in na njegovi gladini enkrat lovijo ribe, drugič pa na posušenem dnu divje ptice. Tudi reka Sava, najdaljša reka v Jugoslaviji, ni enostavna: en njen izvir izvira iz Bohinjskega jezera, drugi pa daleč proč v drugi dolini pri Ratečah, in sicer iz dveh izvirov. V podzemeljskih jamah, ki so jih Angleži obiskovali, so nalleteli na proteusa, ki je močeril, vendar z določenimi posebnostmi: diha lahko s škrgami ali s pljuči, kot mu je pač v danem trenutku potrebno.

Med prvimi Angleži, ki je prišel med Slovence kot raziskovalec, je bil dr. Gualterius Pope. O svojih izsledkih in vtisih o lepoti pokrajine in gora je 1665. leta poročal v Acta Philosophica. Tri leta pozneje je Royal Society poslala na Kontinent doktorja medicine Edwarda Browna. Na slovenska tla je prišel leta 1672 čez Ljubelj, ustavljal se je v Ljubljani in z gradu občudoval pogled na gore in gradove. Najbolj ga je zanimalo presihajoče Cerkniško jezero, v katerem je ribaril. Simon Clement se je leta 1715 bolj držal nižinskih krajev, med katerimi je obiskal Ljubljano in si ogledal Cerkniško jezero. Sir Humphry Davy je prvič prišel v te kraje leta 1819. Ustavil se je v Podkorenu, na Bledu, v Radovljici in Ljubljani.

DAVYJEVA SANJSKA DOLINA

Sir Davy se je kljub velikim razdaljam, rahlemu zdravju in neugodnim potovanjem v starih časih vrnil v ljubljeno Savsko do-

lino spet leta 1827 in ne dolgo pred smrtjo leta 1829, to pot v družbi z Johnom Tobinom, mladim študentom medicine in sinom svojega prijatelja. Tobin je bil nardarjen risar, ki je po Davyjevem naročilu skiciral kraje in naravne posebnosti, ki sta jih videla. V svoj dnevnik je zapisoval lastne vtise in navdušenje nad naravnimi pojavi — recimo v bližini Bleda nad naj-sijajnejšo mavrico, kar jih je Davy ali on sam kdajkoli videl. Dal pa si je tudi duška zaradi slabih gostiln ali pa zaradi dolgega časa v majhnih mestih, kot je bila recimo Ljubljana.

Še v letu smrti 1829 je Davy upal, da bo znova obiskal svoje najljubše kraje ob reki Savi, vendar ga je v Ženevi doletela smrt. V Podkorenu št. 63, kjer je nekajkrat stanoval, je še danes vzdana spominska plošča z besedilom v slovenščini in angleščini: »V tej hiši je večkrat bival sir Humphry Davy (roj. 1778, umrl 1829), slo-viti naravoslovec, oznanjevalec krasot te gorske pokrajine. Be his memory held in honour.«

Opisom Sira Davyja sta v letih 1861, 1862 in 1863 sledila slikar Josiah Gilbert in član Geološkega društva G. C. Churchill. Njuno zanimanje je veljalo botaniki in geologiji, etnografiji, planinskim izletom, obisku Davyjevega bivališča v Podkorenu in preverjanju Davyjevih ugotovitev. Svoje vtise sta posredovala v knjigi The Dolomite Mountains — Excursions through Tyrol, Carinthia, Carniola et Friuli in 1861, 1862 et 1863. Prevzela ju je reka Soča, barve neba in zemlje v Kranjski gori, kmečke hiše, in zdelo se jima je, kot že Davyju pred njima, da so ljudje tu srečni in uživajo življenje. Ob pogledu na dolino Save (1861) sta priznala: »Yes, it is the loveliest valley in Europe.«

F. F. Tuckett iz Bristola je bil v območju Triglava leta 1867. Dve leti pozneje se je v spremstvu Eliota Howarda, švicarskega vodnika Lauenerja in slovenskih vodnikov Jožeta in Lovrenca Šesta povzpел na vrh Triglava. Ta podvig, ne brez zapletov, kot se spodobi za poštene gorske vzpone, je objavil v Alpine Journalu.

Britanski novinarji so obiskali Slovenijo in nekatere njene planinske kraje 1907. leta. Val zanimanja za njo, zlasti pa za Julijske Alpe, je po prvi svetovni vojni zbudil dr. Julius Kugy kot avtor planinskih knjig in kot prijatelj angleških alpinistov. H. E. G. Tyndale, zaslužni angleški alpinisti, dolgoletni urednik Alpine Journala, humanist, odličen poznavalec tujih jezikov, je prevedel dve Kugyjevi knjigi: Alpine Pilgrimage leta 1934 in 1938 Son of the Mountains: The Life of an Alpine Guide. Prva knjiga je doživela celo več ponatisov in v Alpine Journalu jo je laskavo ocenil Percy Farrar.

SREČANJA S KUGYJEM

(Podrobno je dr. Rozmanova opisala življenjepis dr. Kugyja, pri čemer ni pozabila omeniti, da je bil vnuk Jovana Vesela Koseskega, slovenskega pesnika, na kar Slovenci kar nekako pozabljamo.)

Ob koncu prve svetovne vojne je čez noč izgubil premoženje in je iz Avstrijca postal Italijan. Eksistenčni vir zanj so bili le dohodki od napisanih knjig. Lahko si mislimo, s kakšnimi občutki je sprejel interes Angležev za prevode svojih knjig in podelitev častnega članstva v Alpine Clubu. Tyndale priznava v svojih spominih, da so mu Kugyjevi opisi Julijskih Alp in Triglava, o katerih ni do takrat čisto nič vedel, odprli popolnoma nov pogled v alpski svet. To je bil vzrok, da je Kugyja obiskal v Trstu, pozneje pa tudi v Ovčji vasi, kjer ga je Kugy vsega ožuljenega in prihajajočega z Višarij pristržno sprejel nekega avgustovskega večera. Kugy je namreč v Ovčji vasi vsako leto preživljal počitnice v hiši svojega nekdanjega vodnika in spremljevalca Antona Oitzingerja.

V svoji knjigi Mountain Paths opisuje Tyndale v poglavju The Eastern Julian Alps potovanje s Kugyjem iz Ovčje vasi do Sv. Marije v Trenti, kamor sta šla obiskat Kugyjevega prijatelja, gozdarskega inženirja Alberta Bois de Chesna, ki je bil zaslužen zaradi treh stvari: tu pod vrhovi vzhodnih Julijskih Alp je uredil edinstveni botanični vrt planinskih rastlin, ki ga je imenoval Juliana in je še zdaj urejevan, pri Bois de Chesnu je bil gost vedno postrežen s prvovrstno slivovko, in vedno so prišle na mizo okusne postrvi, pravkar ujete v reki Soči, ki so mogle s svojo velikostjo potešiti celo tek gigantkega Kugyja.

Bois de Chesne je dal Tyndalu na voljo svojega bosanskega konja Alija ter spremljevalca Lojza in Jožeta Komaca, ki sta ga vodila na vrh Triglava. Odšli so v slabem vremenu, ki mu niso zaupali drugi planinci, zato so razgled v soncu in do Jadranskega morja lahko uživali sami.

Tyndale se je prek Kugyja spoznal z avstrijskim alpinistom dr. Paulom Kaltenebergerjem in njegovim prijateljem Karlom, s katerima so skupaj obiskali opevano Savsko dolino in se povzpeli po severni steni na Mojstrovko. Doživljaje s tega plezanja je Tyndale popisal v poglavju Above the Save Valley, ki zaključuje knjigo tega prezdaj umrlega angleškega alpinista, učenega profesorja in Kugyjevega prijatelja. Srečno naključje je hotelo, da sem imela pred štirimi leti čast srečati prav v Julijskih Alpah hčerko G. E. H. Tyndala, lady Gainford in lorda Gainforda, ki sta za ta članek ljubeznivo dala na voljo različne podatke.

Himalajca Toma G. Longstaffa je Kugy povabil, da je napisal poglavje Moji vtisi

s Triglava za knjigo Pet stoletij Triglava, ki jo je uredil Kugy in ki je leta 1938 izšla v Gradcu. Longstaff je priznal, da so mu po 40-letnem oboževanju gorá ostale Julijske Alpe cilj največjega hrepenenja. Longstaff tudi pozneje ni spremenil svojega navdušenja. V obračunu svojih potovanj This my Voyage se ustavlja ob Julijskih, gorskih jezerih, flori in favni, Slovincih in urah miru in lepote, ki jih je trikrat užival s svojo ženo v Sloveniji. Tudi on se spominja gostoljubnosti Bois de Chesna pri Sv. Mariji v Trenti in tamkajšnjega srečanja z že osemdesetletnim Kugyjem, ki je še imel postavbo Herkula, kombinirano z občutljivostjo glasbenika in oboževalca lepote.

ČUDOVITE GORE

Od himalajcev je obiskal slovenske gore leta 1929 George Ingle Finch. V Mariboru in Ljubljani je tega leta predaval o himalajskih odpravah in o poteh v Alpe. V Ljubljani je leta 1929 predaval Hugh Rutledge, vodja angleške himalajske ekspedicije iz let 1933 in 1936. Pred začetkom druge svetovne vojne je obiskal slovenske gore tudi S. Amery, o čemer je poročal v Alpine Journalu. Star 60 let je preplezal Slovenko smer v Severni triglavski steni, Kugyjevo smer v severni steni Škrlatice itd.

Leta 1953 je v Ljubljani praznovala 80-letnico Fanny Susan Copeland-Barkworth. Dr. Arnošt Brilej ji je ob tem jubileju v Planinskem vestniku posvetil članek Angleži in naše gore. Slovenci so se oddolžili spominu te majhne, živahne in bistre dame s prevodom njene knjige Čudovite gore. V spominsko knjigo, ki jo hrani gospodar hiše v Podkorenu, kjer je bival Humphry Davy, je Copelandova zapisala: »Fanny S. Copeland, daughter of the explorer Dr. Ralph Copeland, late Astronomer Royal for Scotland (d. 1905). English lecturer, Ljubljana. Jan. 23. 1932.«

(Dr. Ksenija Rozmanova v članku za Alpine Journal nato podrobno popisuje tisti del življenjepisa Fanny Copelandove, ki zadeva bivanje v Sloveniji in še predvsem v slovenskih gorah. Seveda v tem opisu ne izpusti niti tega, da je ta pogumna Angležinja pri osemdesetih letih še prišla v 14 urah na Triglav ter da je pred tem v Londonu pridobila za obisk Slovenije in za proučevanje slovenske gorske pokrajine člane ugledne Le Play Society, ki so kar devetkrat prišli v Slovenijo, prevedla v slovenščino različne članke o Sloveniji, ki so izšli v angleščini, in organizirala dveletno turnejo naše alpinistke M. M. Debelakove po Veliki Britaniji. Seveda posebej poudari, da so F. Copelandovo januarja 1970, staro 98 let, na njeno željo pokopali na pokopališču v Dovjah pri Moj-

strani pod slovenskimi gorami in v kraju, kjer so našli večni mir mnogi slovenski alpinisti.

Ko končuje svoj dolgi prispevek za *Alpine Journal*, dr. Rozmanova piše, da Julijske Alpe še zmeraj privlačijo britanske planince, na stotine jih prihaja na organizirana turistična potovanja z avtobusi in vodniki na Bled, v Bohinj in Kranjsko goro ter od daleč ali pa od spodaj obdružujejo Alpe.)

NEUBRANLJIVI IZZIV

Zgodilo se je, da je leta 1960 v hotelu Tyrch v Capel Curigu neka gospa, ena od takšnih letoviščark, zbudila zanimanje za Julijske Alpe poklicnemu vodniku Dudleyu Stevensu. Dejala je, da Julijskih Alp naval letoviščarjev še ni nič pokvaril, da so čudovito lepe in da so med njimi najimenitnejši vrhovi, kar jih je kdaj videla. Stevens je že dolgo iskal kraje z visokimi vrhovi, ki bi bili varni, da bi lahko po njih plezali in hodili mlad in stari. V pogovoru z neznano gospo je pomislil, da bi bil to pravi kraj za prihodnje izlete.

Skupaj s svojim prijateljem hribolazcem Bobom Robertsom se je napolil raziskovat te popolnoma neznane no gore in je nekoga dne leta 1960 ob dveh zjutraj prispel na popolnoma zapuščeno jeseniško postajo. Jugoslovanski carinski uradniki so ju sprejeli enako kot Julijske Alpe: hladno in skrivnostno. Oblaki so se začeli redčiti, ko sta bila na poti proti dolini Vrat, a ob pogledu na majhna okenca neba se jima je porodilo upanje, da vse le niso samo oblaki. Počasi so se na najbolj presenetljiv način, ki si ga je mogoče zamisliti, razkrili Julijci. Stevens se je navdušil nad

slovensko mrežo poti, sistemom zavarovanih in markiranih steza, kjer niso navedena le imena bližnjih vrhov, ampak tudi čas, ki je potreben, da se povzpne nanje.

Srečavala sta prijazne ljudi, ki so kot onadva ljubili naravo, gore in lepoto in se navduševali zanje. Od leta 1961 do 1972 je Stevens organiziral devet poklicnih in tri zasebna potovanja v Julijske Alpe, ki se jih je tudi sam udeležil. Kasneje se je moral zaradi bolezni posloviti od gorskega raja. Začel je pisati spomine na Alpe »The Irresistible Challenge« (Neubranljivi izziv), v katerih govori predvsem o svojih izletih od leta 1946 do 1972.

Drugi del rokopisa je posvečen Julijskim Alpam, ki jih je proučil, preden se je napolil po Kugyjevem alpskem romanju. Predgovor Stevensovi knjigi je napisal W. A. Poucher, ki pravi, da ni mogel odložiti knjige, ko jo je enkrat vzel v roke. Stevens je pravi mojster za lepe opise s posebno, dobro vrsto smisla za humor, ki nikoli nikogar ne rani, je skromen in vljuden. Ni težko odkriti njegovega človekoljubja in veselja, da je sposoben uživati življenje in lepote sveta.

* * *

Na koncu dolgega prispevka o Angležih, Kugyju in Zahodni Sloveniji je v Alpine Journalu dodan seznam najpomembnejše literature, ki je uporabljena v članku dr. Ksenije Rozmanove. Celoten prispevek je popestren z odličnimi fotografijami Jake Čopa.

Vsekakor je to eden od tehtnejših prispevkov o slovenskih gorah in udeleževanju v njih, ki so bili doslej objavljeni v tej ugledni angleški gorniški publikaciji.

Festival v Antibesu

Tretjič bo letos v Kongresni palači v Antibesu (Juan-les-Pins) svetovni festival gorniškega filma, in sicer od 26. do 30. oktobra.

Na tem festivalu bodo lahko sodelovali vsi, ki bodo poslali filme formatov super 8, 16 mm, 35 mm, video (8 mm, 1/2", 3/4"), diapozitive, diavizualne predstave, tudi zvočne ter barvne in črno bele fotografije. Za televizijske izdelke bodo v kategorijah aktualnosti, dokumentarnosti, fikcije in športa podelili štiri nagrade. Zadnji rok za prijavo je 15. september 1988. Dela morajo prispeti na naslov organizatorja najpozneje do 1. oktobra 1988.

Letos bodo dodatno organizirali še eno tekmovanje pod naslovom »Reklama in slika gorá«. Tega tekmovanja se lahko udeležijo vsi iz propagandne dejavnosti, ki uporabljajo za propagiranje izdelkov motive iz gorskega sveta, ne da bi bili ti izdelki v kakšni zvezi z gorami. Na tem področju bodo ocenjevali v dveh kategorijah: statično reklamo na slikah (v časopisih in na lepakih) in reklamne filme (16 mm, 35 mm, video).

Vse podrobne informacije dajejo na naslovu: A. F. M. I. M. 620 avenue des Pins du Cap, F-0660, Antibes (tel. 0033/93 61 45 45), kamor je izdelke za festival treba tudi prijaviti.

Planinski pisci, pozor!

Pred dvema letoma so ob mednarodnem festivalu športnih in turističnih filmov v Kranju prvič razpisali nagradni natečaj za najboljšo knjižno delo in članek z gorniško tematiko. Takrat so knjižno nagrado podelili Nejc Zaplutniku za knjigo »Pot« in sklenili, naj se ta nagrada imenuje po tem našem alpinistu. Interfilm kot organizator letošnjega, 12. mednarodnega festivala takih filmov v Kranju je tudi letos razpisal natečaj za najboljšo knjigo in članek z gorniško vsebino. Festival bo od 26. do 30. septembra, za nagrado pa lahko kandidirajo vse knjige s planinsko tematiko, ki so izšle v času po zadnjem festivalu, in planinski članki, ki so bili objavljeni od takrat ali pa doslej še ne in jih bodo avtorji poslali t a k o j na naslov Interfilm festivala, Zrinjskega 3, 61000 Ljubljana ali Planinske zveze Slovenije. Selekcijo bo opravila strokovna žirija Interfilma in Planinske zveze, nagrad pa bodo podelili na festivalu.

ZGODBA O TRENTARSKEM GRINTAVCU

SCABIOSA TRENTA SE NI VNOVIČ RODILA

TONE WRABER

Zgodba o trentarskem grintavcu pripoveduje o rastlini iz Julijskih Alp, ki so jo ob prvi najdbi napačno določili, ko pa so po več kot sto letih zmota spoznali, je postalo verjetno, da je trentarski grintavec v Julijskih Alpah že izumrl. Tako mislimo še danes. Zgodba pa pripoveduje tudi o čudežni roži mladostnega iskanja in hrepenenja dr. Juliusa Kugyja, o čemer pa bolj kot članek govorijo Kugyjeve knjige.

* * *

Poleti 1877 je prišel v Trento devetnajstletni Julius Kugy, tedaj študent prava na dunajski univerzi. Dan poprej je bil na Jalovcu, v Trento pa ga je poleg planinskih ciljev pripeljalo še čisto posebno naročilo. Tržaški botanik Muzio Tommasini je namreč mladega Kugyja, ki ga je že spoznal kot vnetega in dobrega poznavalca kraškega rastlinstva, spodbudil, naj poskusi najti skoraj sto let prej odkriti in opisani trentarski grintavec, ki pa se je vse od odkritja naprej izmikal očem botanikov. Odkril ga je vsestranski naravoslovec Baltazar Hacquet (1739—1815), ga leta 1782 opisal in upodobil v knjigi »Plantae alpinae Carniolicae (Alpske rastline Kranjske) ter krstil za trentarski grintavec (Scabiosa trenta). Na koncu nadvse opisa je povedal, kje ga je našel: »Primam deprehendi in montibus circa Trenta, & in parte occidentali Terglou in declivibus, infra montem Ziperie & Traschimverch & super Mischelen verch.« Po naše to pomeni: »Najprej sem ga odkril v trentarskih gorah, na strminah zahodne strani Triglava, pod goro Ciprje in Draški vrh ter na Mišelju vrhu.«

V istem delu je Hacquet opisal še enajst drugih, po njegovem novih rastlin, ki pa niso samo alpske in tudi ne vse kranjske. Vse je imenoval po nahajališču ter tako predstavil na primer triglavsko rožo (Potentilla terglensis), triglavski svišč (Gentiana terglensis), triglavski jajčar (Leontodon terglensis), puljsko bodečo nežo (Carlina pola), idrijsko krhliko (Rhamnus hydriensis), kraški sovec (Oenanthe karstia), golaško jelenko (Athamanta golaka) in — trentarski grintavec (Scabiosa trenta).

Rastinoslovcem poznejših časov se je bolj ali manj posrečilo razkriti, na katere rastline je mislil Hacquet; pri nekaterih se je izkazalo, da so dobile ime že pred Hacquetom in so zato njegova imena odvečni sinonimi, pri nekaterih, na primer

triglavskem svišču in golaški jelenki, pa je Hacquetovo prvenstvo neizpodbitno. Za najtrši oreh se je izkazala Scabiosa trenta, najprej že Hacquetu samemu, ko je poskušal ugotoviti, ali bi jo lahko enačil s katerim od 30 grintavcev, kolikor jih je poznal Linné, prva botanična avtoriteta tistih časov. Ker se mu to ni posrečilo, ga je pač štel za novega in ga uvrstil med tiste grintavce, ki imajo štiridelno venec.

DVE STOLETJI UGIBANJ

Tako se je začelo zdaj že nad dvestoletno ugibanje o trentarskem grintavcu in še do danes ni odgovora na vsa vprašanja. Najprej je prišlo na vrsto iskanje v naravi, ki vse do zdaj ni bilo uspešno. Še v prvi polovici prejšnjega stoletja ga je mnogo iskal že omenjeni Tommasini, po njegovem naročilu pa v letih 1841—1843 znani bavarski botanik O. Sendtner. Najtemeljitejši in najvztrajnejši pa je bil Julius Kugy. Menda res ni kotička v vzhodnih Julijskih, ki ga Kugy tedaj ni pretaknil. V svoji prelepi knjigi Iz življenja gornika, ki jo imamo tudi v slovenskem prevodu, v poglavju Scabiosa Trenta pripoveduje takole:

»Tu in tam me je s tihimi pravljicnimi očmi presenečeno pogledala katera od dragocenih redkosti julijskih višav, kot da bi vprašala: Sem jaz tista, ki jo iščeš? Vse, kar imajo te gore redkih rastlin, so položile k mojim nogam, le iskane ni bilo med njimi. Leta so tekla, botanika se je že davno morala umakniti neodločljivemu poklicnemu delu in tudi literaturi nisem več sledil. Sanje pa so ostale. (...) Še mi je vsakič na večer poprej nežen glas dejal: morda jutri! Tako zelo so tiste sanje prepojile mojo dušo. Pa mi je Marchesetti, ko sem ga po dolgih letih v pozni jeseni 1915 spet enkrat srečal, povedal, da je skrivnost že davno razkrita.«

Carlo de Marchesetti, ravnatelj tržaškega naravoslovnega muzeja, ki ga vsaj toliko kot botanika cenijo tudi arheologi, je Kugyja opozoril na članek dunajskega in tedaj vodilnega avstroogrškega botanika A. Kernerja (po njem se imenuje Kernerjev mak) iz leta 1893.

PREMOČ RAZUMA NAD GORSKIM PESNIKOM

Kerner se je uganke lotil, kot je napisal Kugy, »s premočjo hladnega in treznega razuma znanstvenika nad začarano dušo

gorskega pesnika«. Iz Ljubljanskega deželnega muzeja so mu poslali izvorni primerki trentarskega glavca iz Hacquetovega herbarija — zakaj se tega ni kdo domislil že prej? — in Kernerju ni bilo težko spoznati, da se ta v vseh pomembnih znakih ujema z belocvetnim grintavcem (*Scabiosa leucantha*). To so sicer domneve že prej, gotovost pa je prinesel šele Hacquetov primerki. Trentarski grintavec je torej enak belocvetnemu grintavcu, značilni rastlini sredozemske flore, ki pa ga že dolgo ne prištevamo več v rod grintavcev (*Scabiosa*), temveč — zaradi značilno oblikovanega ovočka — k obloglavkam (*Cephalaria*). Zdaj se imenuje blede obloglavka (*Cephalaria leucantha*). Raste tudi v Sloveniji, a le na nekaterih izrazito sredozemsko obarvanih rastiščih.

Kerner pa ni samo dokazal, da je trentarski grintavec enak blede obloglavki, temveč je tudi razpravljal o njegovem fitogeografskem položaju. Menil je, da so ga Kugy in vsi drugi pred njim iskali na napačnem kraju, saj ta sredozemska rastlina pač ne more uspevati v surovem visokogorskem okolju, temveč kvečjemu na sončnih kamnitih pobočjih neposredno nad dnom globoko vrezanih triglavskih dolin, v katerih raste še več drugih toploljubnih rastlin.

Povejmo zdaj, da je Hacquet trentarski grintavec prvič — a še brez imena — omenil že v razpravi Mineraloško-botanično razvedrilno potovanje od Triglava na Kranjskem do Glocknerja na Tirolskem v letu 1779, ki je izšla leta 1780, dve leti pred opisom oziroma krstom v Alpskih rastlinah Kranjske. Takole je napisal: »Na večerni, trentarski strani Triglava sem našel novo vrsto grintavca, ki se ne ujema z nobeno v vsem Linnéjevem naravnem sistemu. Njeno nahajališče je na skalah in ni višje od 4000 čevljev nad morsk gladino.«

To prvo Hacquetovo poročilo o trentarskem grintavcu so menda spregledali vsi, ki so razmišljali o njem. Pomembno je zato, ker nedvomno najbolj ustreza resničnim okoliščinam Hacquetove najdbe, saj opisuje okolje, v kakršnem je rast blede obloglavke (= trentarskega grintavca) v našem alpskem svetu še verjetna. Hacquet sam je prvotno poročilo dve leti pozneje, bogve po kakšni pomoti, popačil s podatki o najdbi trentarskega grintavca na še nekaterih krajih v Julijskih Alpah, ki pa niso verjetni.

MALA LEDENA DOBA

V najnižjih delih Trente raste še več sredozemskih in drugih toploljubnih rastlin, na primer gorski šetraj (*Satureja montana* subsp. *variegata*), skalna drobnozobka

(*Micromeria thymifolia*), klasica (*Achnatherum calamagrostis*), pernatolistna vijolica (*Viola pinnata*) ter črni gaber in mali jesen. Rastlinski geografi menijo, da so se te rastline v zdaj zanje manj primerno okolje priselile v toplejšem obdobju po zadnji ledeni dobi in se na ugodnih rastiščih obdržale do danes. Prav to lahko domnevamo tudi za obloglavko. Še vedno si lahko mislimo, da nismo prišli prav na Hacquetovo nahajališče, a tudi to, da je Hacquet nabral zadnji ali enega zadnjih primerkov rastlinske vrste, ki je na nahajališču že izumirala. Vemo, da je bilo ravno konec 18. stoletja, to je v Hacquetovih časih, podnebje hladnejše od današnjega (»mala ledena doba«). To pa je lahko povzročilo, da obloglavka, ki cveti šele konec poletja ali jeseni, vrsto let ni napravila semen in se torej ni pomlajevala, medtem pa so stari primerki polagoma odmrli. Na takšno možnost je pomislil tudi Kerner, ko je zapisal, da tudi v primeru, če ne bomo več našli trentarskega grintavca v naravi, ne smemo pomisliti na Hacquetovo napako, temveč na to, da je rastlina v naravi izumrla.

Zgodbe o trentarskem grintavcu pa še ni konec. Albert Bois Chesne, ustanovitelj in prvi lastnik botaničnega vrta Juliana v Trenti, ga je namreč hotel ustvariti na novo. Kugy piše o tem načrtu v knjigi Delo, glasba, gore — neko življenje (1931): »Že so bili tisoči semen obloglavke in tudi s koreninami vred iz kraških tal pri Devinu s trudom izkopani primerki prineseni v Trento in tam posejani. Pri tem nam bo pomagala velika mati narava s svojimi čudovito zasnovanimi zakoni prilagoditve.« Res so iz semen, ki so dozorela v Juliani, vzgojili mlade rastline in jih presadili na zahodno pobočje Triglava. Poskus pa se ni posrečil, je leta 1951 zapisal Bois de Chesne. *Scabiosa* trenta se ni še enkrat rodila.

Za botanika zgodba o trentarskem grintavcu ni samo zgodba o dolgo nepojasnjeni strokovni napaki, temveč tudi vir spoznanja, da je nekoč v Julijskih Alpah rasla roža, ki je zdaj tam ni več. Takšnih primerov je zaradi človekovega delovanja seveda nešteto, toda v našem se zdi, da je rastlina izumrla, ne da bi to povzročil človek.

Za planinca ima trentarski grintavec širši pomen. Mogoče Kugy ne bi imel spomenika v Trenti, če ne bi bilo trentarske skabioze. Iskal je njo, našel pa je lepoto Julijski Alp in postal njihov nedoseženi glasnik. V tem smislu je *Scabiosa* trenta simbol čiste ljubezni do Julijskih Alp in gorá nasploh, simbol, ki ga kaže vedno znova iskati. Kugy prav gotovo ni bil zadnji, ki je iskal trentarski grintavec ...

(Delo)

ČISTO SMO POZABILI NA PRVO SVETOVNO VOJNO V HRIBIH

PLANINSKE SLIKE S SOŠKE FRONTE

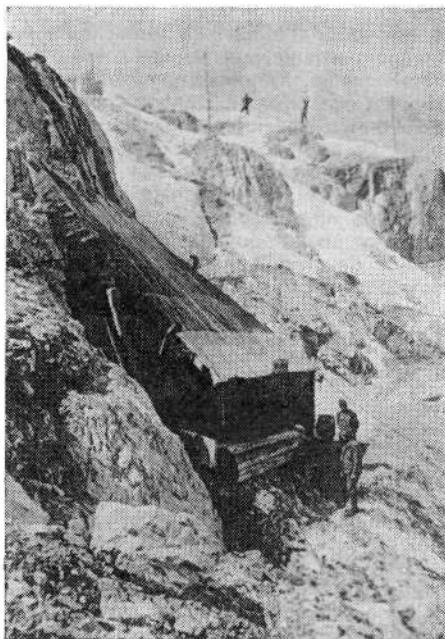
JANEZ MESESNEL

V Prešernovi družbi je v začetku letošnjega leta z lansko letnico izida izšla knjiga Janeza Mesesnela »Soška fronta«. V njej avtor, nekdanji novinar tednika *Tedenska tribuna*, iz zgodovinskih dokumentov in pričevanj udeležencev tega klanja v prvi svetovni vojni, predvsem slovenskih fantov, ki so se večinoma bojevali na strani Avstroogrške kot državljani te države, sestavlja mozaično sliko življenja in dogajanj na tej fronti in ob njej: na nekaterih straneh suho faktografsko, na drugih živahno reportersko, marsikje v nekoliko arhaičnem slovenskem jeziku, v kakršnem so pač pisali svoje spomine takratni slovenski vojaki. Ko človek prebere to knjigo, mu še dolgo ne gre iz glave, zakaj je bilo vse to treba in čemu so morali takrat (tudi naši) fantje toliko pretrpeti.

Razmeroma majhen del Mesesnelovih opisov je iz gorá soške fronte, večina se dogaja okrog njih in po dolinah. Vendar se avtor za kratek čas večkrat preseli med gorske vršace, kjer so v naših hribovih zrasla pošastna vojaška mesta, ki so jih graditelji branili z ognjem in mečem.

Ob tem je treba povedati, da smo Slovenci skoraj popolnoma zanemarili tisti del svoje zgodovine, ki se nanaša na prvo svetovno vojno, slovenski planinci pa del te zgodovine, ki se je odvijala v naših gorah. Posebno italijanski in avstrijski planinci nasprotno že dolgo vrsto let v svojih gorah obnavljajo spomenike iz tega časa, vsako poletje organizirajo planinske delovne brigade, ki rešujejo pozabe ostaline žalostne zgodovine, in izdajajo knjige, v katerih so natančno popisani dogodki izpred sedemdesetih let. Tako je, na primer, Waltherr Schumann napisal že več odličnih in podrobnih vodnikov po prizoriščih svetovne vojne v gorah in jih bogato opremil z zemljevidi, izvornimi fotografijami, izvornimi dokumenti in skicami prizorišč te vojne. Knjige so v priročnem formatu izšle pri založbi Ghedina v Cortini D'Ampezzo.

To omenjamo zato, da bi opozorili na pomanjkljivost v slovenski planinski vodniški literaturi (in v planinski literaturi nasploh) in zato, da bi spomnili na te vodnike, ki vodijo deloma tudi po gorah s slovenskimi imeni, predvsem še okrog Viša, Montaža in Kanina. Ti vodniki, pisani v nemškem jeziku, so tematski: gora je v njih le okvir, v katerega so vložene slike in dogajanja iz prve svetovne vojne, ven-

Scottijeva koča na Višu poletl leta 1917; v ozadju del Faradayeve mreže, ki je varovala pred streli

dar tako nazorno, da se planinski popotnik zlahka vživi v tedanje okolje in razmere okrog leta 1917.

Masesnelova »Soška fronta« seveda nima takih ambicij, kljub temu pa jo svetujemo za planinsko knjižnico — ali pa vsaj v branje. Iz knjige z dovoljenjem avtorja objavljamo nekaj odlomkov, ki nazorno pričarajo pošastne dni prve svetovne vojne v sicer tako lepem okolju. (Op. ur.)

* * *

Gorá nad bovško kotlino tiste noči oko sploh ni razločilo na temnem nebu. Cunjaste megle so se vlačile okrog pobočij, na vrhovih je mokro snežilo. Vojaki so prezebali in le redko kdo je zmozel toliko hladnokrvnosti, da se je v vlažnem zavetju zleknil in v kratkem spancu poskušal nabrati še nekaj moči za naslednji, naporni in odločilni dan.

Vojaki in častniki pa so bili vendar precej optimistični. Presenečenje bo vsaj v začetku gotovo uspelo, čeprav so Italijani morebiti vsaj približno vedeli za kraj, kjer bodo udarili. V teh planinah že tri tedne dežuje ali vsaj meži, mokre megle so onemogočile vsakršno dejavnost italijan-

skih letalcev in opazovalcev, s prostim očesom niso mogli odkriti ničesar, pa tudi naokoli ni bilo mogoče zvedeti ničesar natančnega, ker so še pravi čas zaprli mejo s sicer nevtralnno Švico, ki pa meji tudi na Italijo.

Mokro, megleno in mračno vreme bo tudi onemogočilo italijanskim topničarjem natančno merjenje, saj ne vedo, kje so se zbrale večje avstrijsko-nemške enote, s prostim očesom ali z daljnogledom pa jih bo mogoče opaziti šele, ko bodo že preblizu. Ob tem spoznanju so vsi laže prenašali mokre uniforme, telečnjake in čevlje, ki se že tri tedne niso pošteno posušili na njih. Čeprav so sicer že nekaj dni prej poslali posamezne agitatorje, ki tekoče govorijo italijansko, med nekatere sovražne enote, da bi jim s pretiranim napovedovanjem strahot, ki jih ob tej ofenzivi čakajo, povsem strli duha, bo preseenečenje vendar uspelo. Res da so se v zadnjih dneh s takimi akcijami izdali, vendar na oni strani niso vedeli ne ure ne dneva.

Največje preseenečenje je Italijanom pripravljal za Ravelnikom nemški plinometalski bataljon. Tam so razpostavili na posebnih podstavkih tisoč cevi, iz katerih naj bi v določenem trenutku bruhnile jeklenke s stisnjenim strupenim plinom v sotesko Soče pod Javorščkom. Tam je bila cela vrsta italijanskih kavern, v katerih so se skrivale številne rezervne čete njihove dolinske obrambe. Globoko v skalnih nedrih hriba in v mrtvem kotu so bile varne pred najtežjimi granatami. Toda plin lahko zaide v mrtvi kot... In samo pol minute je potrebno, da se z električnim vžigom sproži tisoč cevi, stegne tisoč prstov dušeče smrti!

Malo pred Bovcem je potekala prva črta italijanskih strelskih jarkov, ojačenih z mnogimi betonskimi utrdami in zakloni. To naj bi v pičlih dveh urah razbili Nemci — z minami. Kaj bi pomagalo, če bi s topništvo in plinom razbili utrdbe v neposrednem zaledju in pobili tam vse sovražne pešce in topničarje, če pa prve, močne italijanske črte ne bi mogli prekoračiti. Zato so pripravili Nemci dovolj minometov in težkih min, ki naj bi vrnile Italijanom milo za drago — za vse tisto, kar so morali pretrpeti od njihovih min trpini na Krasu, pri Gorici in na Banjški planoti.

Potem, ko bodo razbili prve črte, ko bodo s plinom zalili sovražnikove baterije in kaverne, potem se bo začelo šele najhujše. Osnovni načrt te velike ofenzive je namreč temeljil na silno tvegani novosti. Dotlej je veljalo taktično pravilo, da je treba najprej zavzeti višine, ki obvladujejo doline, šele potem, ko lahko z višin ščitijo svojo pehoto, lahko ta prodira po dolinah. Zdaj pa naj bi se zgodilo prav narobe: pehota naj bi napredovala po do-

linah skoraj brez zaščite, spremljana samo z granatami svojega topništva izza nje, in v naskokih zavzemala hrib za hribom, eno utrjeno sovražno postojanko za drugo...

* * *

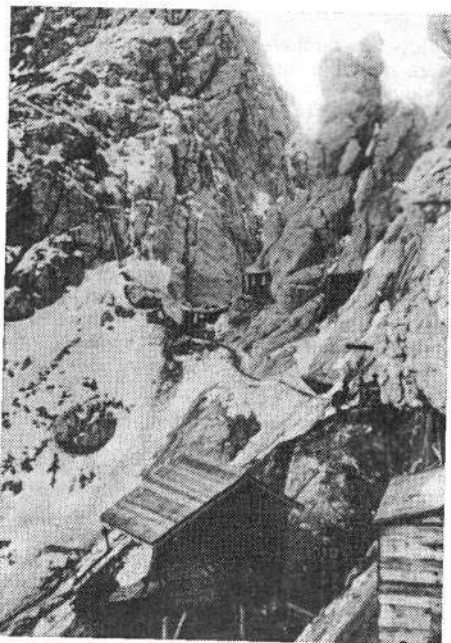
V megleni noči se je 24. oktobra 1917 nad Bovško kotlino prelomilo nebo. Ob dveh zjutraj so zarjovela številna mogočna topovska žrela in bruhnila prve salve težkih granat proti italijanskim postojankam. Že med prvimi granatami je bilo mnogo plinskih. Dvanajsta soška ofenziva, tokrat avstro-nemška, ki je imela pozneje dobiti zveneč vzdevek »čudež pri Kobaridu«, se je naposled začela.

Italijansko topništvo je bilo močno, številno in dobro založeno s strelivom. Takoj po prvih salvah je že živahno odgovorilo. Toda ne vse: že prve dobro merjene avstrijske in nemške granate so utišale maksiatero baterijo in utrdbo. Plin je presenetil skoraj vse italijanske topničarje in večji del pehote. Sicer so dobili posebne ovoje za čez nos in usta, vendar so lahko ščitili človeka samo pred klorom. V tem primeru pa so povsem odpovedali.

Prizor je bil grozljiv. V popolni temi so se bliskali samo nešteti plameni topovskih strelcov, ki so kdaj pa kdaj čadasto rdeče odsevali na nizkih meglah. Bobnenje je bilo nepretrgano, vsakemu strelu je sledil odmev od visokih gora, ki obroblyajo Bovško kotlino, in se zivali že z gromom naslednje salve. Na eni strani so bili plameni strelcov vse pogostejši, na drugi strani jih je bilo vse manj, dokler niso samo bliski razletavajočih se granat nakazovali, kje so bili nekoč, še pred nekaj minutami, italijanski topovski položaji.

Skoraj štiri ure je trajal pekel, od tega vsaj tričetrt ure plinsko obstreljevanje. Pri italijanskih topovih je bilo vse mrtvo. Topničarji so plegli, kjer jih je zajel plin, ter izpljuvali in izkašljali pljuča v krvavih kepcah. Pehota v jarkih je ni odnesla nič bolje, le da se je večina poskrila v kaverne. Plin pa jih je našel tudi tam in po dveh urah in pol nenavadno gostega in tudi nenavadno natančnega obstreljevanja je bilo le še malo skalnih ali zemeljskih razpok in skrevi, kjer se je tresla za življenje še peščica vojakov. Potem pa je nenadoma vse potihnilo.

Nočni prizor je bil grozljiv in strašen še predvsem zato, ker opazovalec ni imel zaradi goste teme prave orientacije. Toda dnevni prav tako ni prinesel olajšanja. Kar se je v jutranji sivini pokazalo napadalcem in preživelim sovražnikom, jih je polnilo z malodušjem ali jim povzročalo srh. Povsod so se vlačile belkaste in sive meglice in kamor so se prisukale, je vse živo poglelo. Plin je zalival še zadnje razpoke in jarke, predvsem v drugi italijanski črti, ki so jo ponoči vzeli na muho nemški

Vojaško opremljena škrbina poleti leta 1916

topničarji. Tam je bilo razdejanje strašno. Razbitih nič koliko utrd, zaklonišč in branikov, potrgane vse telefonske zveze in razdejana malone vsa poveljstva. Ko pa je obstreljevanje ponehalo, so prihitele proti prvim črtam italijanske okrepite in dopolnitve. Še preden so se lahko znašle in zasedle razdejané položaje, pa so jim nasprotniki pripravili še eno krvavo presenečenje.

Točno ob 6.30 uri so spet zarohneli nemški topovi. Tokrat so obdelovali prvo in drugo obrambno črto, pa ne več s plinskimi, ampak z rušilnimi granatami. Po še razmeroma nepoškodovanih utrdbah in zakloniščih prve italijanske bojne črte in po ruševinah druge se je zakadilo, zabliskalo in zabobnelo. Zvrtinčilo je plast plinske megle, ki se je že poglela, in tako znova nagnalo smrt v strašno košnjo. Nekaj minut po začetku tega drugega obstreljevanja so spregovorili še minometi in težke mine so zabobnle po betonskih stenah bunkerjev, po branikih in jarkih ter počistile še zadnjo sled življenja in z njim zbrisale še zadnjo voljo do obrambe in boja. Vse italijanske telefonske žice so takoj pretrgali, zaradi nizkih oblakov in megle pa si tudi z opazovanjem niso mogli kaj prida pomagati. Zveze so lahko obdržali samo peš, z ordonanci, toda tudi ti so skoraj vsi takoj izginili.

Italijansko topništvo si tudi ni več opomoglo, zlasti ne topništvo XXVII. korpusa. Njihovo streljanje je bilo redko in vse prej kot natančno. Zato se tudi pehota

ni kaj prida ali nič upirala, ker je pogrešala podporo svojega topništva. Ko so prišli napadalci do italijanskih topovskih položajev, so jih često zajeli brez strela, ker jih ni nihče pričakoval niti opazil. Prvi strašni sunek je torej padel in italijanske črte so zevale na številnih mestih, tihe in nenevarne, grob stotin in tisočev svojih še včerajšnjih branilcev. Zdelo se je, da proboja ne more nič več ustaviti.

V dolini se je res zdelo tako. Toda povsod ni šlo tako lahko. Na Rombonu Italijani niso vedeli, kaj se je zgodilo v dolini, in so se nadvse junaško držali.

Stipe Štekar iz Ajdovščine je služil kot mlad slovenski naprednjak v popolnoma nemškem polku št. 59. Malo pred dvanajsto ofenzivo so jih poslali na 2208 metrov visoki Rombon, kjer so še nedavno tega divjali zagrizeni boji, ker so se hoteli Italijani za vsako ceno polastiti vrha. Zasedli so že planino Goričico in Čuklo, ko so pa naskočili sam vrh, jih je precej zasul kamnit plaz — morda zadnji up redkih branilcev. Odtlej niso več silili proti vrhu.

Na Rombonu so služili 1917. leta tudi slovenski fantje, en bataljon 27. polka, pa Bosanci 4. polka in nazadnje Salzburžani 59. polka, med katerimi je bil tudi pisec naslednjih spominov.

»23. oktober.

Enajst mož je štela naša napadalna četa, enajst na smrt obsojenih. Molče smo korakali po zveznem jarku v prednjo črto. Od tu smo radovedno opazovali sovražno postojanko, ki je bila kakih dvesto korakov niže. V naskoku uničiti sovražno strojnico. Napad naj se izvrši naglo, s presenečenjem... — tako se je glasil ukaz našemu oddelku. Toda kdo naj doseže pod točo svinčenk sovražni jarek — predaleč je; kdo naj prekorači italijanske še skoro nedotaknjene žične ovire! Zavili smo v bližnjo kaverno, kjer smo čepé — tako nizka je bila — preždeli noč in čakali na prihodnji dan.

24. oktober.

Vso noč nisem zatisnil očesa. To je že druga noč. Štiriindvajsetega oktobra je bilo deževno vreme, vmes je naletaval sneg. Točno ob 2. uri zarana so začele avstrijske baterije sekati na drugo linijo, komande v ozadju, križišča, mostove. Strelba je trajala štiri ure. Ob šestih počivajo cevi pol ure. Pogled v bovško kotlino nas je prepričal, da so to povečini plinske granate. Ob pol sedmih pričanja znova. Grmenje in bobneje je bilo vedno hujše in se je slednjič stopnjevalo do največje sile. Nekateri strelji topov na Svinjaku so bili prekratki in so povzročali nekaj lastnih izgub. Slišal sem telefonski

razgovor poleg mene stoječega artilerijškega opazovalca.

Vsaka napadalna skupina je imela uro in te ure so bile točno nastavljenе. Bližal se je čas napada. Vzel sem iz žepa beležnico in se poslovil od domačih.

Z desne strani glasovi trobente. Naskok je prišel. Naprej! Točno ob deveti uri smo se dvignili iz jarka, kronani s težkimi čeladami, med divjim vpitjem smo zdrveli proti sovražni postojanki. Kakor sršeni so brenčale krogle mimo ušes. Hotel sem zatisniti pas pri čeladi, a sem s tako silo potegnili, da se je utrgal. Tu in tam je kdo zakrillil z rokami in tebebnil na tla. Ognjemetalni aparat na Hubertovem hrbtu je dobil strel in tekočina je brizgnila v velikem loku iz njega. „Hubert, nazaj, aparat je pokvarjen!“ sem kričal, a me vsled groznega bobnenja ni slišal in je drvel naprej — v smrt. Na pol pota do žičnih ovir začutim, kot da bi nekdo močno mahnil z bičem po zapestju, samokres mi je padel iz roke, bolečine pa nisem čutil nobene. Bil sem ranjen, težko ranjen.

Prvi hip nisem vedel, kaj naj naredim. Postal sem popolnoma zmeden. Iskal sem okrog sebe kako zaslonbo, a nikjer nič. V jarek ni bilo mogoče, predaleč je bil. Uležem se na tla in fingiram, kot da sem smrtno zadet.

Krogla mi je dobesedno razmesarila zapestje. Z levico se za silo obvezem, iz nožnice izderem bodalo, ga položim na roko in oboje skupaj ponovno povežem precej na debelo. Na levi roki sem imel uro, steklo je bilo ubito, vse v krvi, a ura je vkljub temu tekla... „Dobro znamenje!“ dejal sem sam pri sebi.

Polagoma so minevale ure, zdela se mi je cela cečnost. Grozotni kriki težko ranjenih tovarišev, žalostni kllici na pomoč so prihajali izpred žičnih ovir. Štirje so namreč le dosegli v teku žične ovire, tu pa poginili pod streli alpinov. Desno poleg mene je ležal na obrazu mlad Solnograjčan. Bil je težko ranjen. Stokal je in se zvijal v bolečinah. Kako rad bi mu pomagal, ko bi mu le mogel. „Pozdravi... jih lepo...“ izgovoril je z največjo težavo in po njem je bilo. Niže na levi je ležal nepremično zopet eden, toda vseeno se mi je zdelo, da je še nekaj življenja v njem.

Okrog 16. ure je začelo snežiti na debelo. Skrbelo me je, bal sem se, da ne izkrvavam. Moči so mi bolj in bolj pojemale. Alpin pa so streljali na vsakega, da se je le nekoliko zganil. Par strelav je bilo oddanih proti meni, niso zadeli, pač pa so me drobci odkrhnjenega kamenja ranili v nogo.

Previdno okrenem glavo in vidim: moj levi sosed se premika, polagoma se je dvignil iz snega. „Lezil!“ kriknem — že je na nogah. Nekaj trenutkov je kolebal ter z izbuljenimi in motnimi očmi zrl predse. Te-

daj pa je zaregljala strojnica, revež je zarjovel z nečloveškim glasom, prijel se je za glavo in se prekopicnil vznak preko skalovja.

Zavladala je tema, to, kar sem čakal in si želel. Z največjim naporom vstanem, a se takoj sesedem. Preveč krvi sem izgubil. S poslednjimi močmi pričnem lesti po tleh proti jarku. Šlo je. Plazim se in plazim, zaslišim „Stoj!“, meni pa zmanjka tal in tebebnem z glavo naprej v jarek, kjer sem obležal pred prestrašenim stražarjem. Ko je videl, da se zaman trudim, da bi vstal, je prikljal sanitejce in ti so me vlekli v kaverno, kjer me je zdravnik obvezal. Kmalu zatem sem se onesvestil. 25. oktobra.

Znašel sem se na golih deskah, med dvema mrtvecema, zeblo me je, da sem se tresel kakor trepetlika v jutranjem hladu. Bos sem bil, čevlje so mi sezuli in ukradli. Zbudil sem se v trenutku, ko so vlekli mojega levega soseda z ležišča. Ponudili so mi kavo, ki je bila grenka kot pečin. Prišel je na vrsto moj desni trpin, težko je hropel. Položili so ga na nosilnico, toda še predno so ga dvignili, je izdihnil.

Sanitejci so mi povedali, da sva od naše jurišne čete ostala živa le dva, oba težko ranjena, medtem ko se je regiment zdecimiran vrnil v svoja kritja. Ne pa tako levo od našega polka. Bosnjaki so pregazili fronto. Govorile so le ročne granate in noži.

Uro pozneje so nas začeli odnašati. Štirje stari možje so me molče dvignili na nosilnice. Takoj sem spoznal, da so Bosanci. Nagovoril sem jih. Postal so naenkrat zgovorni in zadovoljni, da nesejo „našega“. Prosil sem jih, naj sestopijo zelo previdno in polagoma, pa sem že prejel odgovor: „Ne boj se ti ništa!“ Vsi so bili stari nad petdeset let.

Roka me je pričela boleti. Sonce je prijetno sijalo, nekje daleč zamošel pok granat, kot poslednji „adijo“ bežečih Italijanov. Zaspal sem na nosilih in se predramil, ko je bil že mrak. Bližali smo se postaji žičnice, kjer je ležalo naokrog vse polno ranjencev. Stokali so in se zvijali v krčih. Mlad korporal s strelom v trebuhu si je zaradi bolečin grizel prste na roki do krvi. Obvezali so mu jih, on pa je kar naprej grizel obveze.

Naložili so me v zaboj žičnice, zaboj, podoben krsti, in odposlali v dolino.

Skladno z vsemi podražitvami se je moral podražiti tudi Planinski vestnik. Naročnina za drugo polletje letošnjega leta je po sklepu junijske seje izvršnega odbora PZS 12 000 dinarjev, kar je 2000 dinarjev za številko. Upamo, da kljub temu ostanete zvesti svojemu slovenskemu prijatelju Planinskemu vestniku in da boste naročnino plačali, brž ko dobite položnico.

NA NEKDANJI FRONTNI LINIJI:

GORSKA POT MIRU

LUBO URBAJS

Po'eg običajne naloge planinskih transverzal — povezovati med seboj najlepše gorske oziroma naravne privlačnosti — ima »Sentiero dela Pace« še dodatno pomembno zgodovinsko vlogo: seznanjati transverzalne s tistimi kraji, ki so v prvi svetovni vojni doživljali najstrašnejše vojne grozote. Kar 300 kilometrov je te poti, ki se vleče od gorskega prelaza Passo del Tona'e (Silfser Joch) do Marmolate in ki je del nekdanje italijansko-avstroogrške frontne linije.

Na poti s Silfser Jocha do Marmolate si torej kot transverzalec soočen s strašnimi posledicami prve svetovne vojne: razbitimi bunkerji, jarki, bodečo žico... hkrati pa tudi s fantastično gorsko naravo: z zelenimi dolinami, modrimi jezери in z belim snegom pokritimi ledeniki in vrhovi. Najvišji vrh, ki ga prekorajimo na tej »poti miru«, je z večnim ledom obdani 3859 metrov visoki Gran Zeburu, ki je bil tudi najvišje bojišče prve svetovne vojne. Za manj izurjene planince, ki niso kos nekaterim nevarnostim te poti, so na razpolago manj težke alternativne smeri, tako da na tej poti pride lahko vsak na svoj račun.

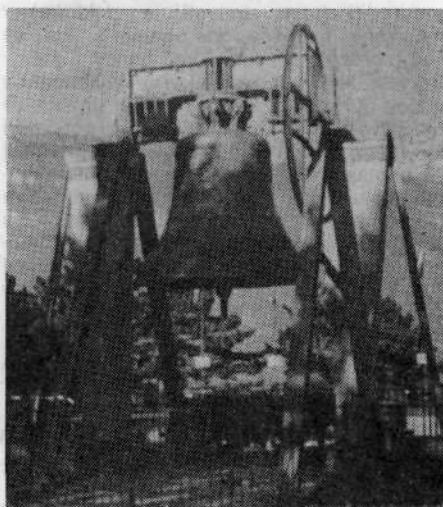
KRUTA PRETEKLOST

Izvedbo tega velikega podviga, gradnje poti miru, v glavnem omogočajo ljubitelji narave, torej ljudje, ki jim ljubezen do narave ter občutek za mir in sožitje med narodi nekaj pomenita. Na obeh straneh fronte so bili v preteklosti predvsem planinci tisti, ki so največ pretrpeli; vemo pa tudi, da so pred leti bili med prvimi, ki so po končani vojni vihri spet navezali medsebojne stike in tako pomagali ustvarjati medsebojno zaupanje, tako da so nekdanji sovražniki spet postali prijatelji.

Preteklost je bila v teh krajih, kjer poteka transverzala, res kruta, vendar zato ni vzroka, da bi se jih ogibali; nasprotno, vrnimo se tja, tokrat pač z novimi, plemenitimi nameni, da ohranimo mir!

Ravno danes, ko človeštvo na žalost spet doživlja porast nasilja, naj »Sentiera del Pace« daje pomemben prispevek za razmišljanje, kako priti do miroljubnega sožitja našega človeštva. To ni samo pobožna želja, temveč poziv, ki ga moramo vzeti resno.

Ko bo »pot miru« dokončno gotova, velik del je že markiran, bodo izdali vodnike z

Lep spomenik nad Roveretom: iz topov 19 držav — udeleženk prve svetovne vojne vlit zvon

navedbo prenočitvenih možnosti (planinske kočje, gostilne, hoteli...). V prihodnje pa imajo v načrtu to pot podaljšati še do Sardinije in Vidma.

Kot posebnost te poti naj omenimo, da bodo na vsakih sedem do osem kilometrov poti uredili počivališča, opremljena s klopmi, koši za smeti in smerokazi.

V pred kratkim izdani lepo ilustrirani dvojezični (italijansko-nemški) brošuri z naslovom »Sentiero dela Pace — Friedenspfad« najdemo med drugim naslednje vrstice: »Če hočeš planinski poti miru vsaditi srce, potem more biti to srce samo mesto Rovereto.« Res je tako. To mesto z okolico na jugu avtonomne pokrajine in na najjužnejšem območju poti daje s svojimi dejavnostmi res vtis, da pomen teh vrstic niso prazne besede. Iz mesta Rovereto so namreč prišle številne pobude, ki si prizadevajo za ohranitev miru.

Tako so nad mestom zgradili veličasten spomenik v obliki mogočnega zvona, imenovan Campana dei canduti, posvečen padlim vojakom, vlit iz topov 19 držav, ki so bile udeležene v prvi svetovni vojni. Ta veličastni spominski areal, ki ga na visokih drogovih obrobajo zastave držav celega sveta, je v letih postal Meka številnih obiskovalcev, ki prihajajo od vsepovsod, da počastijo spomin padlim žrtvam z željo, da se ohrani mir.

POVABILO (TUDI) PLANINCEM

Kraj tisoč metrov višje, tik pod vrhom Zugne, kjer so bile v prvi svetovni vojni hude borbe, na katere spominjajo ostanki utrd in podzemski rovi, so prav tako

preuredili (rove razsvetljuje električni) v nekakšno svetišče, ki opominja, da se vojne grozote ne smejo več ponoviti.

Prav ta kraj tik pod skoraj 1900 metrov visoko Zugno je bil prizorišče slavnostne otvoritve »poti miru«, ki so jo popestrili s petjem, godbo in s številnimi govori. Naj še naglasim, da so bile v okviru otvoritvenih slovesnosti še razne druge prireditve (fotografska razstava, šport itd.), ki so se vzporedno odvijale v Trentu, glavnem mestu avtonomne pokrajine. V Trentu je bil tudi sprejem za zastopnike dežel in držav

območja Alpe-Jadran. Ob tej priložnosti so govorniki izrazili željo, da bi v čim večjem številu obiskovali pot miru in s tem prispevali svoj delež k uresničitvi njenega plemenitega cilja — prizadevanja za mir.

Kdor bo prehodil pot miru, bo občutil, kako lepa je narava in kako nesmiselna je vojna, o kateri pričajo ostanki vojnih objektov. To oboje pa naj bo spodbuda, da se za mir res spleča boriti in prenašati tudi žrtve.

(Slovenski vestnik, Celovec)

PRED 35 LETI SO POKOPALI DR. JOSIPA C. OBLAKA

SAMOTARSKI PLANINSKI AKTIVIST

Pred 35 leti smo se na ljubljanskem pokopališču za vedno poslovili od enega izmed najzaslužnejših planinskih funkcionarjev Slovenskega planinskega društva na Koroškem dr. Josipa Cirila Oblaka, nekdanjega tajnika in blagajnika Koroške podružnice SPD.

Dr. Oblak, po rodu Ljubljčan (rojen 10. decembra 1877), se je leta 1906 preselil v Celovec, kjer je kot odvetniški kandidat posloval najprej v pisarni dr. J. Brejca, nato pri drugem slovenskem odvetniku dr. Ferdinandu Müllerju (v tej pisarni je deloval tudi bivši predsednik nadzornega odbora SPD Celovec dr. Franci Zwitter).

Kot navdušen planinec se je Oblak takoj

vkjučil v Ziljsko podružnico s sedežem v Ziljski Bistrici oziroma v Beljaku. Zaradi velike obsežnosti delovnega območja, ki je segalo od Šmohorja do Dravograda, sta takrat najbolj aktivna planinska funkcionarja Knafelc in Oblak predlagala, naj bi sedež podružnice prenesli v Celovec in naj bi ga preimenovali v Koroško podružnico. Na občnem zboru leta 1907 so zborovalci njun predlog sprejeli ter Oblaka izvolili za tajnika in blagajnika Koroške podružnice.

Oblak je bil zelo borben planinski funkcionar; še posebno se je boril proti potujčevanju slovenskih krajevnih, ledinskih in gorskih imen. Lastnoročno je markiral poti in nameščal dvojezične krajevne napise. Pri tem delu so ga narodni nasprotniki celo napadali. Neki nemški list je o Oblaku porogljivo poročal, da hodil po Rožu človek, menda celo doktor prava, »ein windischer Heiland«, ki nima drugega posla, kakor da maže drevesa in skale ter misli, da bo z mazarijami svojega čopiča spremenil nemški značaj pokrajine v »vindišarskega«.

Zaradi te svoje odločne dejavnosti je celo pri svojih lastnih pristaših naletel na očitke, češ da je samovoljen. Po vsej verjetnosti je bil to tudi povod, da je zapustil Koroško in se leta 1909 vrnil v Ljubljano. V poslovnem govoru je med drugim poudaril, kako velikega pomena so planinska društva v narodnem oziru, ker s svojim delovanjem netijo narodno zavest med ljudstvom.

Z njegovim odhodom s Koroške je začelo društveno delovanje pešati. Koroški rojak dr. Šašel je v svoji »Zgodovini koroških podružnic SPD« zapisal, da nobeden od novih funkcionarjev »odstopivšim« (predvsem Oblaku in Knafelcu, slednjega so leta 1906 premestili v Trst) ni bil kos ter naglasil, da je Oblak na Koroško prinesel nove pobude in jih po možnosti ure-

Velik planinski aktivist dr. Josip C. Oblak (risba prof. M. Šubića)

sničeval ter da je s svojim življenjem prav do poslednjega diha dokazal, da mu je planinstvo srčna in umska potreba, tako rekoč glavni poklic.

Oblak pa ni bil samo navdušen planinec, marveč tudi literat, leposlovec, umetnik in filozof ter velik oboževalec Ivana Cankarja in dr. Julija Kugyja. Imel je izrazito žilico za potopise, ki jih je znal globoko občuteno ilustrirati. Razumljivo je, da je mnogo pisal o Koroški in to ne samo potopise, marveč tudi politične članke. Njegovi opisi Koroške kar prekipevajo od lepote in ljubezni do koroške zemlje (Celovec—Beljak, Koroški Slovenci, Pozdrav Rožu, Naša Podjuna, Naš Celovec...)

Ves predan planinstvu in njegovim čarom je sprožil razpravo o vsebini in pomenu planinstva. Oblak se namreč ni strinjal z naziranjem dr. Tume (prvi slovenski alpinist) in drugih slovenskih alpinistov, ki so v plezanju videli predvsem športni moment. Zanj so bili prvi slovenski planinci Aljaž, Kadinlik in drugi, katerim so bile gore in narava predvsem v razvedrilo in uteho. Ta način planinstva je Oblak imenoval »poduševljeno planinstvo«, kar pa je seveda v nasprotju s športom.

Tudi na stara leta je naš slavn planinski predhodnik najraje hodil po gorah sam. To pa je bilo zanj tudi usodno: na poti s Triglava, jeseni leta 1951, je za takrat 74-letnim Oblakom izginila vsaka sled. V planinski koči na Kredarici je še zapisal, da se vrača skozi dolino Kot v Mojstrano, kamor pa ni prispel. Čeprav so gorski reševalci vse preiskali, za Oblakom ni bilo sledu. Šele 22 mesecev po nezgodi sta dve planinki po naključju pod severozahodno steno Krede (v bližini Triglavskega doma) našli njegovo truplo. Bilo je skoraj nepoškodovano, ker je skoraj dve leti ležalo pod snegom obrobne poči.

19. avgusta 1953 je Oblak končno našel svoje poslednje počivališče na Žalah v Ljubljani, kjer se je ob odprtem grobu ob velikem spremstvu planincev med drugim od pokojnika poslovil tudi znani koroški rojak dr. Julij Felaher.

Koroški slovenski planinci smo lahko res ponosni, da smo v svojih vrstah imeli tako razgledanega planinskega aktivista, katerega sloves daleč presega meje domovine.

(Slovenski vestnik)

RAZHAJANJA MED NARAVNO DEDIŠČINO IN PLANINSTVOM

RAZVREDNOTENJE MORALNIH NORM

MATEVŽ LENARČIČ

Človek je bil — včasih bolj, sedaj manj — neločljivo povezan in navezan na naravo, na svoje življenjsko okolje. Včasih mu je neposredno služila kot objekt za preživetje, sedaj je od nje odvisen posredno. Z razvojem proizvodnih sil in odnosov je postajala posredna odvisnost vse očitnejša, dokler ni prišlo (v nekaterih družbah prej, v nekaterih pozneje) do odtujitve od svojega okolja.

Proces se je nato obrnil, vendar na neki drugi ravni. Ljudje so zopet začeli iskati stik s svojim naravnim okoljem, sedaj s posredovanjem rekreacije in športa. Večja je odtujitev primarnemu okolju (bodisi zaradi vse večje pomeščenosti bodisi zaradi vse ožje specializacije bodisi zaradi prenaseljenosti), globlja je potreba posameznika, da zopet poišče tisti prastik z naravo, ki mu daje dihati, ki ga občasno reši krčevitih rok civilizacije in stresov, ki v tej civilizaciji domujejo.

POSAMEZNIKI IN MNOŽICE

Ljudje, ki hrepenijo po zdravem, zanimivem, estetskem okolju, se seveda trudijo, da ostanejo oaze življenja neokrnjene in v čimvečjem številu.

Razvoj družbe, socialni odnosi v njej, so gotovo odvisni od gospodarske razvitosti dežele in lahko bi rekli, da je čut povprečja ljudi za naravno okolje v visoko razvitih deželah precej večji od čuta ljudi v manj razvitih deželah, kamor spada seveda tudi naša.

Večja je odtujitev, hitrejše je vračanje. To je pot razvoja, ki ga verjetno ne bomo mogli spremeniti. Večji je standard ljudi, več časa preživijo v naravi, več jim je do njenega ohranjanja, več sredstev so pripravljeni žrtvovati za njeno obvarovanje.

Ljudje se vračamo nazaj v naravo po mnogih poteh: nekateri z nedeljskimi izleti v park, drugi ribarijo, gobarijo, tretji planinarijo, plezarijo...

Vsaka žival, ki se v svojem okolju preveč namnoži, postane za to okolje nehoti negativna obremenitev. Prav tako je tudi s človekom oziroma njegova dejavnostjo. En gobar še ne predstavlja nobene nevarnosti za gobe v nekem gozdu, tudi dvajset jih še ni nevarnih; ekosistem z gobami postane ogrožen takrat, ko se v gozd valijo stotinjne nabiralcev, ko se ne more skriti niti ena glivica pred požrešnimi očmi in grabežljivimi rokami.

Redki turni smučarji za gorsko tihožitje ne pomenijo velike obremenitve, organi-

zirana visokogorska smučišča v sezoni pa imajo v bogastvu življenja prav toliko kvalitet kot Čopova ulica v Ljubljani med novoletnimi prazniki.

Tudi alpinizem kot veja planinstva je našel torišče delovanja v naravi; ljudem nudi to, za kar jih je vse bolj tehničirano življenje prikrajšalo; pričnejo razmišljati o sebi, o odnosu do ljudi, okolja, v stiku so z naravo, občutijo degradacijo še pred kratkim neokrnjenih kotičkov.

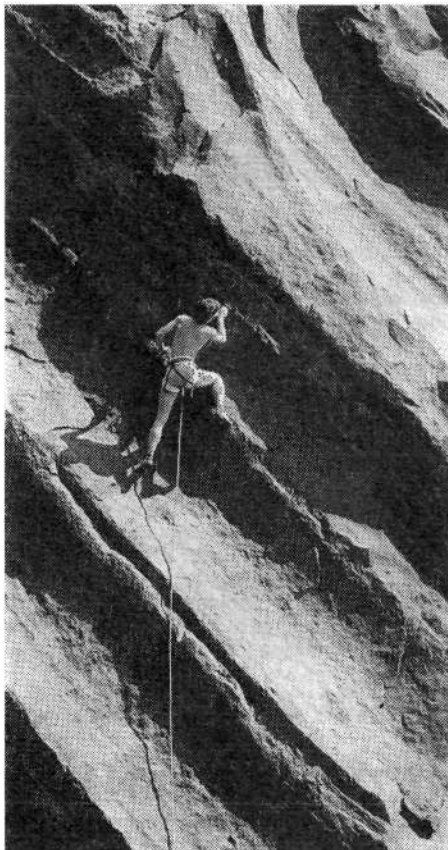
Alpinizem, ki je vzniknil konec prejšnjega stoletja iz naravoslovnih, etičnih, estetskih in manj športnih nagnjenj posameznikov, je imel vse te prvine, ki so to dejavnost osmišljale, ji dajale vsebino in jo nehoti postavljale nad goli šport ter mu dajale kulturno razsežnost. Zato ni naključje, da so prvi opisi gora v svetu in pri nas (kar se tudi dobro odraža v razvoju PV) tja do petdesetih, šestdesetih let izrazito estetsko obarvani; pisci so prikazali nežnejšo plat svojega robatega površja v odnosu do okolja, iskali so globlje razlage za smisel svojega početja.

Razvoj gre seveda svojo pot in je tudi planinstvu in alpinizmu prinesel spremembe. S povečanjem prostega časa za rekreacijo in s spremembo miselnosti so gore postale dostopne skoraj vsakemu. Posledice so znane: množice na gorskih poteh, množice v planinskih kočah, množica smeti najrazličnejših vrst, množica glasov najrazličnejših tonov in jakosti. Posameznik ne pomeni nobene nevarnosti za okolje, vsi skupaj pa ga močno ogrožajo.

Število ljudi bo najbrž še naraščalo, prizadevanja, da bi omejili število obiskovalcev gora, bi bila jalova; lahko pa veliko storimo z ozaveščanjem ljudi, da bodo dobili tisto prepotrebno kulturno širino, ki je nujna za sožitje človeka z naravo.

Prav tako kot v planinstvu tudi v alpinizmu prihaja do razvojnih sprememb v tehniki in miselnosti. S športnim plezanjem, ki po mojem mnenju nima veliko skupnega z alpinizmom, kot so ga skušali definirati Tuma, Jug, Zaplotnik, je dosežena višja stopnja v estetiki in tehniki gibanja v skali. Preplezane so skale in smeri, ki bi jim pred nekaj leti še dodali besedo nemogoče. Vendar športno plezanje ni zgolj priprava telesa na tekmovanje; nekateri ga uporabijo kot prehodno obdobje pred velikimi vzponi, za trening telesa in psihe. Na tej točki se športno plezanje zopet približa alpinizmu, vendar enačiti ju še vedno ne moremo in pravzaprav za to ni nobene prave potrebe.

Športno plezanje je za razliko od alpinizma na nekakšen način postalo dostopno širšim ljudskim množicam. Oprema ni tako draga, objekt delovanja je po pravilu lahko dostopen, sodelujejo lahko tudi neplezalci, za varnost se lahko poskrbi.

Kako lepo je biti čisto prost v steni — vendar ne v preveliki skupini!

Socialno obnašanje športnih plezalcev se približa ostalim športnikom in prek stika z gledalci tudi vsem drugim ljudem. Ljudje se lažje identificirajo z njimi, plezalci zgubijo tisto imaginarno glorio herojstva, s katero se velikokrat neupravičeno ponaša alpinizem. Mladi ljudje se zato veliko raje in v veliko večjem številu odločajo za športno plezanje kot za alpinizem, kar se tudi kaže v vsebinski usmeritvi nekaterih alpinističnih šol.

SOČA IN OSAPSKA STENA

Vse več ljudi torej pleza vse več skalnih odlomov, previsov, klifov, ki so nemalekkrat tudi iz naravoslovnega zornega kota izredno zanimivi in postajajo obremenjeni s populacijo ljudi, ki do takrat tam ni bila običajna. Zaradi specifičnih rastiščnih in življenjskih razmer v takih stenicah so tudi živalske in rastlinske vrste specifične in redke. Le na teh odročnih krajih so zase našle primerno življenjsko okolje. Zaradi njihove redkosti in poseb-

nosti bi jih morali varovati, saj so del naravne dediščine Slovenije. Tega se premalo zavedamo. Vsi vemo, kaj pomeni reka Soča za slovenski etnos, malo je ljudi, ki zagovarjajo postavitve hidroelektrarn na njej, skoraj nihče pa ne ve, da je v primorski Osapski steni, ki je sedaj eden izmed glavnih poligonov športnih plezalcev, nekaj izjemno redkih ptičjih vrst, ki bi zaslužile prav tako moralno podporo slovenskega naroda, kot jo na primer zasluži Soča.

Predvidevam lahko, da se bo športno plezanje še močno razširilo, ta množičnost pa se bo neposredno odražala v okolju. Ponavadi so plezalci ljudje, ki vedo, kaj hočejo, in človek, ki ve, kaj hoče, bo stvari, ki ga v tej težnji ovirajo, preprosto ignoriral. Težko je dopovedati plezalcu, ki si je za cilj postavil državno prvenstvo, da po skali, ki jo ima mogoče doma na vrtu, ne sme plezati, ker tu gnezdi ta in ta ptičja vrsta, ki je močno ogrožena. Tu se potem pokaže širina človeka, ki vidi še kaj drugega od svojega cilja: pokaže se odnos do narave in soljudi.

Toda zanašati se na inteligentnost, na etični čut plezalcev, je jalovo, ker je verjetno malo takih, ki so se pripravljani določenim stvarim na poti do uspeha odpovedati. Ker je moč posameznika v skupini še toliko močnejša, je mogoče pričakovati, da bo prišlo do splošnega ignoriranja nasvetov naravoslovcev.

V Sloveniji je kar nekaj objektov, ki so zelo zanimivi s plezalskega in naravoslovnega vidika: Osp, Dolžanova soteska, Sakalojca, na Hrvaškem Paklenica in še kaj. Mnogo objektov še ni preiskanih, zato lahko pričakujemo, da bo v bodoče prišlo še do več trenj.

Zakon o varstvu naravne in kulturne dediščine (Ur. l. SRS, št. 1/81) predvideva zavarovanje in varstvo naravnih spomenikov, ki se izberejo izmed objektov naravne dediščine. Varstvo posameznih rastlin in živali urejajo še Zakon o varstvu, gojitvi in lovu divjadi ter o upravljanju lovišč (Ur. l. SRS, št. 25/76), Odlok o zavarovanju redkih ali ogroženih živalskih vrst ter njihovih razvojnih oblik (Ur. l. SRS št. 28/76) ter Odlok o zavarovanju redkih ali ogroženih rastlinskih vrst (Ur. l. SRS št. 15/76).

V Zahodni Evropi in Ameriki je športno plezanje še veliko bolj razširjeno kot pri nas. Mnogo plezališč je v privatni lasti in je odvisno predvsem od kulture in razgledanosti lastnika, kaj bo v skalnih pečinah dovolil in česa ne. Že samo privatno lastništvo zagotavlja večje varstvo naravnih biotopov. V mnogih znanih plezališčih je varstvo omejeno na določen del leta (ponavadi spomladanski meseci, ko je čas valitve ptičev).

KAJ POMENI MNOŽIČNOST

In kaj lahko pričakujemo pri nas? Verjetno bo na najbolj problematičnih objektih prišlo dočasne razglasitve spomenikov in rezervatov z določenim specifičnim načinom varstva, kasneje pa do trajnega zavarovanja.

V moziški občini so reševali predlog za začasno razglasitev ornitološke rezervata Lučka Bela, kjer je nekaj izjemnih ptičjih vrst z gnezdišči. V poprejšnjih razgovorih z alpinisti se je pokazalo, da imajo nekateri razumevanje tudi za svojo okolico, spet drugi pa so pokazali razumevanje, vendar so že takoj naslednji dan splezali nekaj smeri celo VIII. stopnje v steni, kjer gnezdi ptič, ki je celo v Evropi prava redkost, v Sloveniji pa je tam edino gnezdo. Verjetno je iluzorno pričakovati, da se bodo z razglasitvijo naravnih spomenikov razmere izboljšale. V brezpravni družbi zakoni pač tudi na tem področju nimajo velike teže. Mislim, da bomo morali počasi ovreči lik alpinista, plezalca, ki so nam ga zapustili naši predhodniki, takega namreč, da so to ljubitelji narave,

Velike dirke po stenah

Ob zadnjem sestanku komisije UIAA za tekmovalno plezanje na Dunaju 19. in 20. marca letos so določili datume letošnjih uradnih mednarodnih tekmovanj UIAA. Vse te prireditve bodo v okviru poskusnega svetovnega pokala.

Od 5. do 12. junija je bilo v Utahu v ZDA prvo tako tekmovanje, avgusta (natančen datum še ni znan) bo tekmovanje v Bardonecchii v Italiji ter 3. in 4. septembra v Nimesu v Franciji. Vsa tri tekmovanja bodo za ženske in moške, in sicer v težavnosti in hitrosti. V kraju La Ribas v Španiji bo od 15. do 18. septembra tekmovanje v težavnosti za moške, od 28. septembra do 2. oktobra v Vratcisu v Bolgariji, od 5. do 13. oktobra pa na Krimu v ZSSR tekmovanje v težavnosti in hitrosti za ženske in moške. Septembra ali novembra bo v dvorani v Münchnu v Zvezni republiki Nemčiji in novembra prav tako v dvorani v Grenoblu v Franciji enako dvojno tekmovanje za ženske in moške. Naposled bo 23. in 24. julija v Chamonixu v Franciji mladinsko plezalno tekmovanje v treh kategorijah (13—14, 15—16 in 17—18 let).

Na vsakem od teh tekmovanj bodo lahko iz vsake države sodelovali štirje tekmovalci in dve tekmovalki. Vse udeležence mora skupaj prijaviti državna zveza. Da bi na koncu leta bil uvrščen po točkah, mora tekmovalec biti uvrščen vsaj trikrat.

Plezalci se torej sami ne bodo mogli več prijavljati na uradna tekmovanja. Drugače bo svedela na tekmovanjih, na katera bodo posebej vabil. Zato se bo treba prijavljati s posebnimi formulirji, ki jih je mogoče dobiti v pisarni Švicarske planinske zveze (SAC-CAS, Helvetia-platz 4, 3005 Bern, Schweiz).

esteti, ljudje z dobrim značajem, ki jim ni vseeno, kaj se okrog njih dogaja.

Morali se bomo sprijazniti z dejstvom, da množičnost v planinstvu, alpinizmu in športnem plezalstvu prinaša s seboj tudi nujno razvrednotenje moralnih norm. Vse te dejavnosti se bodo morale rešiti privzoka naj-koristnosti za posameznika in

vseh ljudi; radi ali neradi bomo morali priznati, da smo planinci, alpinisti in športni plezalci, če nas je veliko, škodljivi okolju oziroma objektu, v katerem ali na katerem delujemo in katerega imamo še tako radi.

Skalnih pečin in previsov pa je na srečo v Sloveniji dovolj.

NAD »PROSTIM« PLEZANJEM SE ZBIRAJO OBLAKI

ŠPORT, KI IMA PRIHODNOST?

Marsikje po svetu, kjer je športno plezanje postalo že kar množičen šport, ki nima s planinstvom in alpinizmom skoraj nič skupnega (razen morda skalo in steno), so se razvnele živahne razprave o tem, kako naj bi se združili »prosti plezalci« in kakšen naj bi bil način njihovega društvenega delovanja. Posebno v Zvezni republiki Nemčiji so te razprave karseda živahne, doslej pa se je izoblikovalo nekaj mnenj, ki jih je vredno dati v premislek tudi slovenskim bralcem.

Eno od najbolj radikalnih mnenj je, da športni plezalci potrebujejo lastno zvezo, kar jim je planinska krovna organizacija postala pretesna, potrebovali pa bi »po možnosti največjo možno zvezo«.

Ni izključeno, da bo do tega kdaj prišlo; toda do takrat so se v Zahodni Nemčiji sporazumeli, da bodo imeli v Planinski zvezi posebno komisijo za prosto plezanje, ki ji bo stal na čelu načelnik. Ta mladi mož naj bi zagovarjal interese istomišljenikov — in to zadnje mesece menda tudi uspešno dela.

IZGON IZ PLEZALNEGA RAJA?

Ko je bilo urejeno to organizacijsko vprašanje, je bilo že slišati naslednja kritična vprašanja, ki so poskušala neprijetno vrtati, med drugim, na primer, to, kako so športni plezalci pripravljani na športno-medicinske poškodbe svojih članov. Nekateri športni zdravniki namreč že precej časa svarijo pred specifičnimi poškodbami športnih plezalcev, ki pa niso povezane s padci, ampak s posebnimi hudimi obremenitvami posameznih telesnih delov. Tem odgovarjajo drugi, strpnejši, da je treba športno plezanje pač proučevati tudi s športnomedicinskega vidika, da pa bo trajalo precej let, preden bodo postale vidne (in občutne) posledice in poškodbe, nastale med ukvarjanjem s tem športom. Menda so se nekateri mlajši zdravniki že lotili načrtnega proučevanja obremenitev telesa pri tem športu, te naloge pa so (vsaj nekatere od njih) financirane kot znanstvenoraziskovalne naloge.

Dokler je športno plezanje šport, katerega privrženci niso združeni v posebni organizaciji, bo težko organizirati vse, ki se ukvarjajo z njim; marsikoga namreč sploh ne zanima niti planinska organizacija niti hoja po gorah ali klasično plezanje, ampak le »prosto« plezanje v kratkih in težavnih stenah. Tako nimajo nikjer natančnega števila športnih plezalcev, ampak število povsod le ocenjujejo. V Zahodni Nemčiji naj bi jih bilo, na primer, od deset tisoč do petdeset tisoč in že obstaja strah, da jih bodo iz marsikaterega sedanjega plezalskega raja izgnali.

Enako kot je Nemška planinska zveza še pred kratkim apelirala na turne smučarje, naj karseda pazijo na naravo in življenje v njej, ko bodo na svojih dolgih zimskih pohodih, trka zdaj na pamet in pripravljenost športnih plezalcev, naj prostovoljno omejijo svojo dejavnost na območjih, kjer je narava zaradi tega že ogrožena. Če tega ne bodo storili prostovoljno, jim bodo uradno zaprli nekatera naravna plezališča. Kot pravijo, bi se stanje lahko »normaliziralo« le v primeru, če bi bili športni

Lepak, ki ga je v Zahodni Nemčiji izdala osrednja planinska organizacija v opozorilo športnim plezalcem

plezalci pripravljene plezati »mehko« in »rahločutno«. Kot trdijo nasprotniki množičnega športnega plezanja, naj bi bili najpomembnejši motilni dejavniki motnje v življenju živalstva in rastlinstva, motnje prebivalstva (ko se ob kakšni lepi soboti ali v nedeljo natepe sto ali dvesto športnih plezalcev v majhno vas) in motenje nedeljskega miru, divje prenočevanje, ne nadzorovano kurjenje ognja in podobno.

TEKME SAMO V TELOVADNICAH?

Ali bi lahko kdo rekel, da se športni plezalci obnašajo kot vandali? Tega doslej pri nas ni bilo slišati, prav tako takih pritožb ni niti drugje v Zahodni Evropi. Vendar pravijo vsaj rahli nasprotniki takšnega plezanja: ne bomo nasprotovali nobeni sekciji ali odseku športnih plezalcev, ki bo vključena v planinsko društvo s siceršnje vsestransko razvito osnovno dejavnostjo. Tista društva, ki se velik del ukvarjajo z varstvom okolja in narave, kar je izredno pomembna planinska dejavnost, naj imajo tudi sekcije športnih plezalcev, »črne ovce« pa naj bi v Nemški planinski zvezi preganjali.

Vsekakor je varovanje narave nujno potrebno: v naravi naj bi se udejstvoval le tisti, ki jo bo tudi varoval — zase in za druge. Če bo tako, bodo plezališča za proste plezalce lahko ostala v naravi. Tako za to dejavnost kot za celotno planinstvo pa bo imelo prav grozne posledice, če bi morali ta vrhunski šport, ki naravo razmeroma malo onesnažuje in ki so ga ravno začeli priznavati, zaradi osebnega nasprotovanja nekaterih tako zelo omejiti, da bi postala njegova eksistenca, ki si jo je ravno pridobil, spet vprašljiva.

Tako nekateri v Zvezni republiki Nemčiji odločno odklanjajo tekmovanje v prostem (športnem) plezanju na prostem, v naravnih skalah. Pravijo, da bi preveč obiskovalcev takih prireditev med drugim preveč onesnažilo naravo. Ti nasprotniki pravijo, naj si športni plezalci postavijo svoje umetne stene in plezališča in naj tam prirejajo svoje tekme: v telovadnicah naj le bodo, v naravi in v naravni steni pa nikakor.

Zdaj vsekakor še nihče natančno ne ve, kam se bo razvijalo športno plezanje.

Kjerkoli boste hodili te in prihodnje dni, bodite prijazni z naravo, da bo tudi narava z vami: ne odmetavajte odpadkov, ne kričite, ne delajte bližnjic tam, kjer bi to lahko povzročilo rano v občutljivem gorskem okolju. Ponekod po svetu so že morali zapreti nekatere gorske predele, da si bo narava opomogla — od ljudi, ki trdijo, da jo imajo radi. Opozarjajte brez zadrževanja vse, ki tega bodisi ne vedo bodisi nočejo vedeti. Bodimo vsi gorski stražarji!

TUJE REVIIJE O NAŠIH

PLEZALCI IZ GORSKEGA RAJA

Prav veseli smo, ko listamo po tujih planinskih in alpinističnih revijah, ki so zadnji čas skoraj dobesedno polne reportaž, poročil, novic in hvale o naših gorah in uspehih slovenskih plezalcev v pomembnih in težavnih stenah po svetu.

V italijanski reviji Alp, ki izhaja v Torinu, je Ines Božič natančno popisala prvenstveni vzpon Silva Kara in Janeza Jegliča po južni steni na patagonsko goro Cerro Torre. Na dveh straneh revije je poleg tega opisana zgodovina slovenskih vzponov v Patagoniji, pri čemer so omenjeni tudi vzponi na druge patagonske gore, vključno z drugim ženskim pristopom na Cerro Torre, ki ga je opravila Ines Božič. Avtorica, ki je v impresumu te italijanske revije med enajstimi stalnimi dopisniki iz tujine natisnjena na prvem mestu, je prispevek popestrila s svojimi in Karovimi barvnimi fotografijami.

Poleg tega je v isti, letošnji majski številki revije Alp, objavljenih še nekaj prispevkov, ki govorijo o uspehih slovenskih plezalcev v težavnih stenah.

DOBER GLAS...

Tako je podrobno opisano slovensko osvajanje himalajskega osemtisočaka Daulagirijskega, za kar gre zasluga predvsem Stanetu Belaku. Opisani so vsi slovenski vzponi proti vrhu od leta 1981 dalje, vključno z zadnjim 3. decembra lani, ki sta ga iztok Tomazin in Marjan Kregar kronala s popolnim uspehom — z vzponom na vrh.

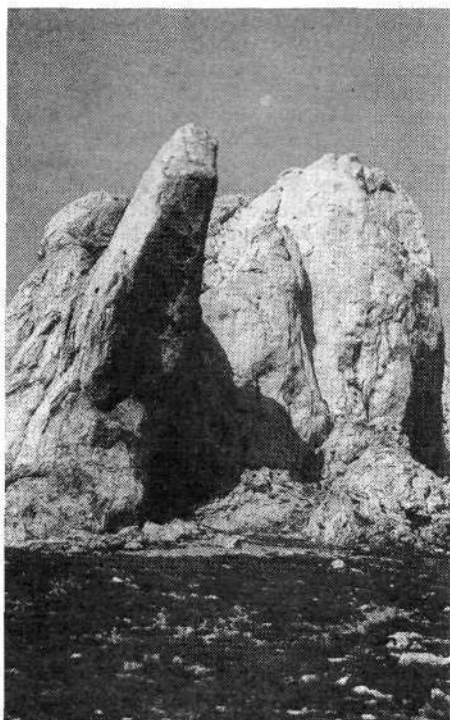
V nadaljevanju tega prispevka je v reviji Alp natisnjen intervju s Tomom Česnom, »bliskovitim plezalcem«, kot je tukaj predstavljen, ki je reporterju te revije povedal marsikaj takega, kar je pred tem že povedal Planinskemu vestniku. Ne da bi z eno samo besedo hvalil sebe in svoje kolege iz Slovenije, je s primerjavami med uspehi slovenskih alpinistov in njihovih kolegov, na primer iz Francije in od drugod, ki imajo na voljo skorajda neomejene možnosti za denarne podpore, pokazal vrednosti slovenskih uspehov v svetovnih stenah in na najvišjih vrhovih.

V zahodnonemški reviji »Bergwelt«, ki jo izdaja planinska založba Rudolf Rother iz Münchna, je v letošnji junijski številki natisnjena kar na treh straneh reportaža Silva Kara o njegovem prvenstvenem vzponu (skupaj z Janezom Jegličem) po južni steni na Cerro Torre. Pod naslovom »Sko-

rajda pot v smrt« popisuje ta prvenstveni vzpon na zelo podoben način, kot ga je takoj po vrnitvi iz Patagonije v letošnji marčni številki Planinskega vestnika.

Ta reportaža ima še večjo ceno, ker je objavljena v isti številki revije kot intervju s Hansom Kammerlanderjem, ki je prav isti čas kot Karo in Jeglič prav tako plezal na Cerro Torre, vendar po Maestrijevi, »normalni« smeri. Intervju je resda objavljen na straneh tik pred Karovo reportažo, ki pa bi glede na marsikaj sodila pred intervju. Sam Kammerlander pravi v tem intervjuju, ko odgovarja na vprašanje, od kod vse so bili alpinisti, ki jih je srečal v baznem taboru pod to goro:

»Da, bilo je veselo, saj smo se tam srečali z vsega sveta. Tam so bili Nemci in Poljaki z Wando Rutkiewicz, nato so bili tam Američani z Jimom Bridwellom, pa Jugoslovani, in ti Jugoslovani, to moram povedati, prav gotovo spadajo v absoluten svetovni vrh. Že dva meseca so bili v južni steni Cerro Torreja in so poskusili prvenstveni vzpon, ki jim je pozneje tudi uspel. Oba plezalca se imenujeta Silvo Karo, ki je bil že nekajkrat v Himalaji, in Janez Jeglič. Povedati moram: ne vem, če bi se sam upal v to steno, ki sta jo kot prva preplezala onadva. Prav gotovo je njena težavnostna stopnja VIII in je strašno nevarna, ker seraki neprestano letijo na glavo in nad njo.«

Velebit, kakršen se ponuja gornikom in kakršen lahko zadovolji še tako zahtevnega alpinista, plezalca ali planinca

VELEBIT ZA VSAKRŠNE GORNIKE

Izpod peresa Ines Božič je na več kot dvanajstih straneh torinske revije Alp predstavljena Paklenica, več kot polovica prostora pa je zapolnjena z barvnimi fotografijami Janeza Skoka: nekaj slik je takih, da dajo splošen vtis o gori in skali, nekaj je razpoloženskih, nekaj plezalskih, poleg tega so natisnjene pregledna karta tistega dela Velebitskega kanala, nad katerim se vzpenja Velika Paklenica, položaj Velebita v Jugoslaviji, lokacije najbolj znanih plezalnih smeri in natančne skice teh smeri. Prav romantično je brati v tuji reviji imena smeri, kot »Ona ljubi rock«, »Domžalska«, »Primorska varianta« ali »Klin«, vse v slovenski transkripciji. Fotografije so tako privlačne, da se mora oko za dalj časa ustaviti na njih, potem pa se mora hoté ali nehoté sprehoditi še po besedilu, ki je enako zapeljivo kot slike. Ne zadovoljuje se samo z opisom smeri in skal, ampak avtorica v njem razlaga podrobnosti, ki bi utegnile biti odločilne za obisk teh gor v Sredozemlju. Prav tako postreže s plezalsko zgodovino Paklenice, ki kajpada ni pisana kot klasična zgodovina.

Helmut Heiss pa v letošnji junijski številki zahodnonemške gorniške revije Bergwelt na šestih straneh opisuje drugačen Velebit. Pod naslovom »Velebit — divjina

iz kamna« predstavlja »čudežni kraški svet — nad zemljo in pod njo«, gorski svet za popotnika in manj za alpinista, za gornika klasičnega tipa, ki hoče spoznati gore, kakršnih ni v Alpah, ki pa vendar niso tako daleč, da bi bilo potovanje tja kakšen poseben izdelek ali napor.

Na isti strani, kot se konča reportaža o Velebitu, je v tej reviji reklama ene izmed zahodnonemških potovalnih agencij, ki vabi na trekking »po divjem velebitskem gorstvu«, kot je zapisano. V ta jugoslovanski predel bo ta agencija organizirala trekking od 2. do 14. septembra letos in od 12. do 24. maja prihodnje leto (da, razpisan je že trekking za prihodnje leto!).

Ob tem bi seveda lahko veliko premišljevali o slovenski in jugoslovanski turistični ponudbi in o jugoslovanskem turizmu nasploh. Koliko možnosti za takšne trekinge se ponuja v naši državi, planinske izlete tja pa organizirajo kvečjemu nekatera planinska društva, medtem ko turistične agencije (jugoslovanske, seveda) v gorah ne vidijo nobenih možnosti za zaslužek in za popestritev svoje ponudbe, kot jo vidijo drugod po svetu.

Kot smo ob lepih reportažah o naših gorah v tujih revijah veseli, smo hkrati tudi žalostni: toliko možnosti imamo, pa jih ne izkoristimo.

NASVETI TISTIM, KI HOČEJO VIŠJE OD TRIGLAVA

VELIKANA GROSSGLOCKNER IN MONT BLANC

JANEZ BIZJAK

Najvišji alpski vrhovi postajajo vsako leto hvaležen cilj vedno večjemu številu naših (nekoliko bolj treniranih in izkušenih) gornikov. Nasveti in podatki so namenjeni tistim, ki bodo za svoje inozemske ture prvič iskali osnovne informacije. Potrebne osebne opreme ne bom našteval; za obe gori je potrebno imeti nahrbtnik, vetrovko, če je le mogoče veston, pulover, volneno kapo (da je ne odnese veter), rokavice, obvezno snežna očala in kakšno kremo, da nam obraz in ustnice preveč ne razpokajo.

GROSSGLOCKNER, 3798 m

je najvišja gora v Avstriji in najvišji vrh Visokih Tur (Hohe Tauern). Ima tudi lepo starožitno slovensko ime Veliki Klek (nekateri narobe pišejo Veliki Zvonar, kar je le posiljen dobesedni prevod nemškega imena). Leži na meji med Koroško in Salzburško; že nekaj let je območje proglašeno za narodni park Hohe Tauern.

Potrebna tehnična oprema: dereze, cepin, vrv. (Opomba: dereze se učite navezovati doma! Vrv in cepin služita za varovanje in hojo čez ledeniške razpoke, ne pa za snobovsko razkazovanje!)

Izhodišče: vasi Heiligenblut ali Kals. Najprimernejši dostop je z avtomobilom ali kombijem (za večje skupine). Iz Ljubljane do Heiligenbluta boste vozili slabe štiri ure: čez Ljubelj ali Podkoren, mimo Beljaka in ob Dravi do Špitala, nato v dolino reke Möll do vasi Winklarn, odtod desno do konca doline, kjer leži Heiligenblut.

Dostop do Kalsa je za spoznanje daljši, vzpon na goro pa za nekatere preprostejši. Iz Spittala je treba voziti po dravski dolini navzgor do mesta Lienz (Vzhodna Tirolska), kjer je križišče za Italijo (Dolomiti, Cortina, Tri Cine) in za cesto skozi predor Felbertauern; po tej cesti navzgor peljemo do odcepa (na desni strani) proti gorski vasi Kals.

Poglejmo varianto iz Heiligenbluta!

Za prevoz po cesti do Franz Josefs-Höhe je treba plačati visoko cestnino (enako velja za varianto čez Kals). Nekateri se znajo izogniti plačilu cestnine tako, da pridejo zgodaj zjutraj (pred 6. uro), ko je rampa še zaprta, ima pa vedno omogočen zasilni prehod ob strani (za večerne za-

mudnike); nazaj grede menda nihče ne kontrolira plačane cestnine.

Turistične organizacije, ki reklamirajo svoje izlete na Grossglockner, pripeljejo z avtobusom svoje popotnike le do konca ceste, to je na Franz Josefs-Höhe, na višino 2418 metrov. Toda to še ni vrh Grossglocknerja! Tega gledajo turisti na drugi strani doline ledenika Pasterca.

Na Franz Josefs-Höhe je veliko parkirišče, kjer pustite svoj avto. Pot oz. hoja na najvišji vrh Avstrije se tukaj šele začne.

VZPON

S parkirišča greste najprej skozi predor po široki in zelo položni poti (namenjena je za nedeljske sprehajalce) do koč Hofmannshütte, 2600 m; do sem je slabe pol ure hoje. Od koč se je treba spustiti po stezi navzdol globoko v dolino na ledenik Pasterza.

Prečenje ledenika že zahteva prve preizkuse iznajdljivosti pri preskakovanju razpok in pri iskanju najboljšega prehoda. Nekateri mimogrede zaidejo. Kadar je megla, ne hodite nikamor, ker se izgubite tudi veliki mojstri.

Na drugi strani ledenika je ogromna, daleč vidna markacija, kjer se začne steza po pobočju navzgor. Pot ni markirana, kar velja za vse poti v tujih gorah; označena je le tuintam s kamnitimi možici (kupi kamenja). Med potjo po skalnem pobočju boste srečali svizce.

Ko je skale konec, se začne hoja po strmem ledeniku, zato si navežite dereze. Od Hofmance do koč Erzherzog-Johann-Hütte, 3456 m, na Adlersruhe (orlovsko počivališče) boste hodili tri do štiri ure. Od koč do vrha Grossglocknerja je še eno uro hoje oziroma strmega vzpona.

Najprej greste strmo navzgor na vrh Malega Kleka (Kleinglockner), potem po ozkem grebenu navzdol v škrbino med obema vrhovoma. Greben in škrbina sta precej izpostavljena in večkrat ledena, kar je za začetnike zelo nevarno. Iz škrbine navzgor boste z derezami škrkali po granitni skali do železnega križa na vrhu Grossglocknerja. Nato uživajte v čudovitem razgledu in skušajte ugotoviti, kje na spodnjem obzorju leže domače gore in katere od njih lahko prepoznate.

Vzpon na Grossglockner je hvaležna tura za konec tedna. Eni preletijo goro v enem dnevu gor in dol. Kdor pride z avtom dopoldne, mora računati na spanje na Adlersruhe.

MONT BLANC, 4807 m

Najvišja evropska gora leži na meji med Francijo in Italijo. Po novem si morate za vzpon preskrbeti francosko vstopno vizo. Tehnična oprema: dereze, cepin, vrv, čelna svetilka.

Izhodišče: za najbolj normalne pristope je izhodišče v mestu Chamonix, 1037 m. Do Chama (med alpinisti znana okrajšava za Chamonix) se od doma lahko pripeljete z vlakom ali z osebnim avtom. Za avto imate dve možnosti: najhitrejšo in najdražjo po avtomobilskih cestah severne Italije mimo Milana v dolino Aoste in skozi predor pod Mont Blancom do Chama. Cestnine in predor stanejo célo premoženje (za tiste, ki dobivamo plače v dinarjih). Tem stroškom se izognete po drugi, celodnevni varianti po cesti skozi Avstrijo in Švico: mimo Innsbrucka čez prelaz Arlberg (hitrejši predor je zelo drag) do Liechtensteina, nato skozi slikovito Švico do mesta Brig, po dolini Wallis do Martignyja in čez gorski prelaz v Cham. V Chamu si najprej poiščite kamp, kjer si postavite šotor in parkirate avto.

VZPON

Iz Chama na Mont Blanc imate tri variante normalnega pristopa: z žičnico na Aiguille du Midi (nekateri turisti mislijo, da so na vrhu žičnice tudi že na vrhu Mont Blanca), od tod spust na sedlo Col du Midi, potem pa strmo navzgor na velikopotezno prečenje vrhov montblanške skupine. Ta zelo zahtevna, a nepozabna tura ni za začetnike.

Druga varianta vodi od srednje postaje žičnice na Midi (postaja se imenuje Plan

de l'Aiguille) čez ledenik Bossons do kočice Refuge grands Mulets, od nje strmo navzgor čez ledenike do zavetišča Vallot in naprej po grebenu na streho Evrope. Ta varianta zahteva dobro mero izkušenj in iznajdljivosti pri iskanju prehodov čez serake in ledeniške razpoke.

Tretja varianta je od normalnih pristopov najlažja, vendar ne brez nevarnosti. Izhodišče za vzpon je zadnja postaja zobate železnice, Nid d'Aigle, 2386 m. Tisti, ki pridejo v Cham s svojimi avtomobili, naj se za železniški prevoz zapeljejo do kraja La Fayet ali do St. Gervaisa. Pot od zobate železnice navzgor se najprej vije zelo položno po kamnitem pobočju do znanega platoja Tête Rousse, kjer stoji tudi planska kočica. Do kočice boste (od železnice) hodili dve do tri ure. Nad platojem Tête Rousse se vzpenja strma stena, njen vrh pa se imenuje Aiguille du Goûter; pod robom vršnega grebena je iz doline dobro vidna kočica Refuge de l'Aiguille du Goûter, 3817 m. Čeprav je kočica videti zelo blizu, je do nje debele tri ure vzpona.

Stena z višinsko razliko 700 metrov je najtežji in najnevarnejši del normalnega pristopa na Mont Blanc. Zelo strma stena je ob svežem snegu še bolj komplicirana. Glavna nevarnost je kamenje, ki stalno pada čez steno. Največ ga prožijo gorniki, ki so v zgornjem delu stene. Ključno mesto te stene je spodnji del, vstop, ko je treba prečiti lijak (največkrat zasnežen ali delno leden), v katerega se steka vse padajoče kamenje. Na tem ključnem mestu se vsako leto zgodi ogromno nesreč; tudi med slovenskimi obiskovalci Mont Blanca sta se tu že dva smrtno ponesrečila.

Kočica na Aiguille du Goûter je za večino končni cilj prvega dne vzpona. Temu primerne so tudi težave s prenočiščji. Nemogoče razmere so predvsem konec tedna; tedaj ljudje spijo praktično povsod; naj-srečnejši na skupnih ležiščih, drugi po hodniku, na stopnicah, v jedilnici na mizah in pod njimi, tisti s spalnimi vrečami pa so zloženi skupaj na ganku.

Ob drugi uri zjutraj je obvezno vstajanje za vse v koči, navezovanje na vrv, pritrjevanje derez in nameščanje čelnih svetilk. Nabit polna kočica se počasi prazni, dolga kača lučk počasi leze navzgor. Začetni strmi vzpon se poleže na vrhu Dôme du Goûter, 4304 m. Od tod je treba nekoliko navzdol v sedlo, kjer se priključi smer čez Grands Mulets, potem spet navzgor do zavetišča (Refuge) Vallot, 4362 m, kar je dobre tri ure od kočice Goûter. Pločevinasti bivak Vallot ni namenjen za spanje, ampak je le zavetje v skrajni sili.

Nadaljnji vzpon na vrh Mont Blanca zahteva še slabi dve uri strmo navzgor. Izpostavljen snežni greben tik pod glavnim vrhom je širok komaj za širino gazi, zato je ob hudem vetru neprijeten.

NEŽA MAURER**Hladne skale**

*Leto je okrog,
Skalna stena je, kjer je bila.
Hladno sprejme moj poljub.
Trdna mi dovoli,
da splezam v njeno naročje,
se ji povzpnem na rame.*

*Ne smeje se mojemu strahu.
Ne smeje se z menoj na vrhu.
Hladna je ob moji sreči.*

*Smeje se samo s pomladnimi plazovi,
kadar hrumijo v dolino.*

Mont Blanc, 4807 m, se na vrhu nenadoma razširi v širok plato, kjer si vsak lahko poišče svoj prostor za počitek.

SESTOP

Utrujeni in manj izkušeni naj se vrnejo po isti smeri nazaj do železnice in z njo še isti dan v Cham.

Komur ne delata težav hoja po strmeh ledu in orientacija, si lahko privoščijo prečenje vrhov montblanške skupine: od vrha na Mont Maudit, nato na Mont Blanc du Tacul in sedlo Midi do zgornje postaje žičnice na Aiguille du Midi. Ne pozabite,

da so med naštetimi vrhovi še nizka sedla, kamor je treba sestopati globoko navzdol. Od kočice Goûter do žičnice Midi je potrebnih 12 do 14 ur hoje, v obratni smeri pa še najmanj dve uri več.

In za konec še nekaj opomb: Kdor bo šel na prečenje vrhov, mora imeti s seboj vsaj bivak vrečo, po možnosti še spalno vrečo, predvsem pa dober zemljevid. Ljudje s slabim srcem in slabo kondicijo naj ostanejo v dolini.

Glavne nevarnosti na teh poteh so megla, nevihte s snegom in hitri vremenski preobrati.

NAJPREPROSTEJŠI PLANINSKI PRIPOMOČEK PREMALO POZNAMO

PALICA JE SPET V MODI

DANILO ŠKERBINEK

Že v davnih časih je sodila k opremi obiskovalcev gora, pa najsi so bili to planšarji, nabiralci zelišč, lovci, gozdarji in vsi drugi, palica. Še dandanašnji uporabljajo palico nosači v Himalaji in Karakorumu, prav tako pa tudi Šerpe.

Henriette d'Angevielle, prva ženska, ki se je leta 1838 z dvanajstimi vodniki in nosači povzpela na Mont Blanc, si je sama zamislila potrebno opremo in ji dodala palico, da bi z njo lažje napredovala. To je bil prvi dokumentirani podatek o uporabi palice za hojo v gore.

Nekdaj so obiskovalci gorá premagovali stene z dolgimi palicami in brez vrvnega varovanja. Vsekakor pa je bilo eno od zelo pomembnih pomagala lestev.

Palico je ob prelomu stoletja zamenjal cepin.

Danes postajajo ponovno »moderne« palice kot pomoč za napredovanje in sestopanje. V največji meri so to palice, ki si jih spotoma sami urežemo v grmu, vse pogosteje pa uporabljajo smučarske palice in posebej za gorsko hojo izdelane palice, ki so podobne smučarskim.

INDUSTRIJSKE GORNIŠKE PALICE

O planinski palici je treba povedati, da nam je med hojo »tretja noga« ali »podaljšana roka«, odvisno pač od situacije. Nanjo se opremo, ko prečimo strmo pobočje, nanjo se opremo ob sestopu prek višje »stopnice«, s konico palice si naredimo stop v snegu, mlajšim cicibanom z dvema palicama naredimo ograjo, v kateri hodijo, palica nam zelo olajša prečkanje potoka, močvirnega območja in morene, na palico se naslonimo, ko drsimo po meh-

kejšem snežnem pobočju, palico lahko v večji strmini ob sestopu tudi zajahamo. Palica lahko služi za stativ; če jo položimo prek dveh kamnov, se nanjo lahko tudi vsedemo.

Tisti, ki natančno ve, v kako neštevilne namene lahko uporabljamo palico, je presenečen, da o njeni uporabi tako malo piše v planinskih učbenikih. Z malo fantazije je mogoče z njo v gorah marsikaj narediti. Jasno pa je, da nam je popolnoma odveč pri plezanju, pri hoji na zavarovanih poteh, pri hoji po zmrznjenem strmejšem snežišču itd.

V športnih trgovinah alpskih dežel zdaj spet (ali pa še vedno) prodajajo planinske (popotne) palice, dolge 120 centimetrov. Seveda palica ne nadomešča cepina, ki pa ga poleti v neledeniške gore ponavadi ne nosimo s seboj. (Ob tem je treba vedeti, da je cepin 50 in več centimetrov krajši od palice.)

Pred kakšnimi dvajsetimi leti so smučarske palice uporabljali pri hoji le udeleženci odprav. Takšne palice zdaj vse pogosteje uporabljajo planinci pozimi in poleti.

Tej uporabi se je prilagodila tudi industrija. Izdelovati je začela za te potrebe posebej konstruirane palice, ki jih je mogoče po dolžini naravnati glede na njihovo uporabo.

Hoja z dvema palicama je odličen način gibanja, pri katerem se razgibajo roke, noge in ramenski obroč. Palice nam torej zares pomagajo pri gibanju po gorah, njihova uporaba pa je še bolj vsestranska, če imamo par. Toda preden jih vzamemo s seboj na težjo turo, moramo to uporabo vežbati: vežbamo lokomotorni aparat. S palicama si pomagamo k ravnotežju ter lažji in varnejši hoji na krušljivih pobočjih, na drsnih poteh, pri vzponu in sestopu.

Za nekatere je palica kar vedno v modi

Pozorni pa moramo biti, kam palice naslonimo, preden se nanje opremo, da nam ne zdrsnejo oziroma da nam jih ne spodnese.

Še pomembnejša je uporaba palic pri hoji po snežiščih. Podplat bolje obremenimo po celi površini, če pri prestopanju ne lovimo ravnotežja.

VSESTRANSKA UPORABNOST

Pred resno uporabo palic si mora p'alinec pridobiti in se navaditi na ritmiko uporabe. V lažjem terenu bomo palice predstavljali diagonalno (dvoaktini ritem). Pri stopnjevanju težavnosti in izpostavljenosti sta primernejša tritaktini in štiritaktini ritem. Pri tritaktinem ritmu palici predstavljamo istočasno naprej, nakar prestopimo še z obema nogama. Pri štiritaktini ritmiki posnemamo plezalno tehniko (tri oporne točke) pri čemer postanejo palice orodje rok.

Majhno stopnico v terenu najbolje premagamo tako, da spustimo palice in se nanje opremo, šele nato pa poiščemo stope za noge. Pri težjem nahrbtniku z uporabo palic pri hoji po gorah povečamo varnost in razbremenjujemo svoj gibalni mehanizem. Na snežnem pobočju je lahko tako sestopanje dosti tekoče, pri tem pa zabijamo pete v sneg. Ravnotežje usklajujemo oziroma uravnavamo z nagibom telesa, ki ga prilagajamo strmini. Ravnotežje še povečujemo z razkorakom. Primerno je diagonalno zabadanje palic,

pri manjšem nagibu terena pa je možno tudi istočasno prestavljanje palic. Pri prečenju pobočja bomo palico, ki jo zapikujemo v pobočje nad seboj, prijeli nekoliko na krajše. — Izbrana vrsta hoje pa je odvisna od težavnosti terena. V snežnih strminah namreč varno in uporabno napredovanje ni odvisno le od stopnje trdote snega; obvladovati moramo tudi pravilno hojo. Čevelj sunemo v sneg, zabodemo palice, čevelj vodoravno obremenimo in se ob opori na palice dvignemo. Za nami ostaja v snegu kvadratna sled. Za prilagajanje palic terenskim zahtevam lahko zdaj že nabavimo palice, katerih dolžino lahko spreminjamo. Izdelujejo dvo-delne in tridelne teleskopske palice z mnogimi dodatnimi nameni uporabe (sonda, cepin, improvizirano transportno sredstvo).

Ko postane zasneženo pobočje tako trdo in zmrznjeno, da ni več dobrega stika med podplati in zasneženim pobočjem, moramo nataktniti dereze. Po ravnih površinah ali po terenu z majhnim nagibom še lahko uporabljamo za hojo palice, ko pa bi zdrs ob hoji z derezami lahko pomenil padec in drsenje v globino, potrebujemo v rokah opremo za ustavljanje, to pa niso več palice, temveč cepin.

Seveda pa vsi vemo, kako pridejo palice prav, če se komu iz skupine v gorah zgodi nesreča pa mu je treba imobilizirati ud in ga nato odnesti v dolino.

Filmski festival v ČSSR

KASS Teplice nad Metulji na Češkoslovaškem prireja od 7. do 11. septembra letos že osmič festival gorniških filmov, na katerem bodo predstavljali filme, posnete na filme 16 mm, super 8 mm in 35 mm. Avtorji se bodo potegovali za tri nagrade: nagrado gledalcev, nagrado gornikov in nagrado filmskih strokovnjakov. Vsi, ki se zanimajo za ta festival, naj pošljejo filme, napisane kratke vsebine, naslove in dolžine prikazovanja do 25. avgusta na naslov: »KASS, 549 57 Teplice nad Metulji, ČSSR«. Slavnostna otvoritev festivala bo v četrtek, 7. septembra ob 20. uri v krajevem kinu.

Ob tem festivalu bo še nekaj spremljajočih prireditev. Osrednja med njimi bo razstava o zgodovini češkoslovaških gorniških odprav, ki jo bodo odprli 7. septembra. Poleg tega bo v kraju med festivalom javna tribuna o gorniškem filmu. — Prenočevati bo mogoče bodisi v krajevem kampu bodisi v hotelu Orlik v kraju.

VREMENSKI OBRATI SO LAHKO
SMRTO NEVARNI

ZIMA SREDI POLETJA

Na zboru planinskih vodnikov v poletnih razmerah, ki je bil v začetku lanskega oktobra na Golteh, so med drugim razpravljali o splošni podhladitvi poleti. Vzrok, da je bila tema o splošni podhladitvi uvrščena na program poletnega zbora planinskih vodnikov, je bila gorska nesreča, v kateri so na območju Jezerske Koče v Kamniških Alpah 24. julija 1986 umrli štirje nizozemski planinci, pred tem pa so se v našem gorskem svetu tudi že dogajali podobni primeri. Vzroki, ki so pripeljali do takih posledic, zagotovo ne bodo nikoli do kraja znani, toda osnovni potek dogodkov je vendarle znan. Ker se lahko pravzaprav vsakdo znajde v taki situaciji, naj opišemo, kako naj ukrepamo, da se taki situaciji izognemo oziroma kako naj se obnašamo, če bi se navaden planinski izlet spremenil v boj za življenje.

IZREDNE RAZMERE

Komisija za Gorsko reševalno službo pri PZS je na enem od svojih sestankov podrobno analizirala to nesrečo, iz zapisnika pa povzemamo:

Nenaden, vendar napovedan vremenski preobrat z dežjem, sodro, nizko temperaturo in močnim mrzlim vetrom je zajel skupino sedmih nizozemskih planincev na tehnično še zahtevnem delu poti z vrha Jezerske Koče proti Češki koči. Dva sta odhitela po pomoč v Češko kočjo in povedala, da imajo drugi težave pri sestopu. Opolnoči so bili pri planincih prvi reševalci in so dobili le še dva preživela, mater in hčerko. Hčerko so toplo oblekli in jo v dokaj dobrem stanju spremljali v Češko kočjo. Starejšo planinko, ki je kmalu postala nezavestna, so ogrevali tako, da so jo oblekli v suha, topla oblačila, jo zavili v odejo in jo dali v bivak vrečo. Kljub temu se je njeno zdravstveno stanje slabšalo. Približno čez dve uri je zdravniška ugotovila, da je mrtva.

Gorski reševalci domnevajo, da se je skupina vračala z vrha, da jo je zajel vremenski preobrat in da so se začele težave pri sestopu. Dva sta odhitela po pomoč, drugi so zaostali in skupina se je razbila. Premočen ter izpostavljeni nizki temperaturi in hudemu mrzlemu vetru so se počasi ohlajali. Zakaj se niso oblekli? To je storila le preživela. Ali so bili ostali malodušni, ali so se preveč zanašali na pričakovano pomoč, hkrati pa se niso zavedali, kako resno je stanje? Ali so se poleg tega bali strele? Najdlje sta živeli ženski;

mlajša je ob pomoči preživela, starejša je umrla. Vzrok smrti je bila najverjetneje splošna podhladitev.

Nenadne ohlaiditve v naših gorah so gotovo izredne razmere in človek preživi le, če je sposoben ohraniti normalno telesno temperaturo.

Človek v hladnem okolju izgublja telesno toploto. Izgubljanje je večje, če je obleka premočena in če piha veter. S povečanim nastajanjem toplote skuša organizem samodejno preprečiti padec telesne temperature pod normalno (trese se), z omejitvijo krvnega pretoka v koži pa skuša omejiti izgubljanje toplote navzven (kurja polt). Povečano nastajanje toplote ne more trajati v nedogled. Ko se začno izčrpavati energetske rezerve, se nastajanje toplote zmanjša in telesna temperatura začne padati. Najprej se ohladi periferija (koža, podkožje, mišičje), nato pa še jedro (organi prsne, lobanjske, trebušne votline). Človek nerodno hodi, se spotika, vedno bolj je utrujen, lahko ravna nekritično, nesmotrno, razmeram neprimerno. Ko pade centralna telesna temperatura pod 30 stopinj Celzija, se človek onesvesti, mehanizmi obrambe proti ohlajanju odpovedo. Podhlajeni umre približno v dveh urah po nastopu nezavesti, ko se temperatura jedra zmanjša na 24 do 28 stopinj Celzija zaradi migetanja srčnih prekatov. Preživetja ob nižji temperaturi jedra so izjemna (do 20 stopinj Celzija).

Proces podhlajevanja pospešuje predvsem vlažno in vetrovno vreme, mokra obleka, utrujenost, slaba hranjenost, nekatere bolezni (kronična srčna obolenja, boleznj ščitnice z zmanjšanim izločanjem ščitnične hormona), višja starost, zastrupitve na primer z alkoholom in ne nazadnje slabo psihično stanje prizadetega.

NIKOLI OBUPATI!

In kako naj bi se izognili takim tragedijam?

Predvsem je treba planinski cilj vedno izbirati v skladu s fizično in psihično pripravljenostjo planincev.

Poleg tega je treba upoštevati vremensko napoved in temu primerno izbirati poti, čas vzpona in opremo, včasih pa je seveda treba ob slabi vremenski napovedi ostati v dolini.

Pomembno je opozoriti, naj bo tudi poleti v nahrbtniku vedno rezervna obleka, zaščiten pred mokroto v polivinilni vrečki, vetrovka, nepremočljiv dežni plašč, alu folija, ki zavzame minimalno prostora in tehta le nekaj dekagramov, ter železna rezerva hrane.

Če nas nenadni vremenski preobrat z ohlaiditvijo zajame, se zavarujmo pred mo-

krato z dežnim plaščem, pred vetrom z vetrovko, dežnim plaščem in s čakanjem v zaklonu; če obstajajo ustrezne razmere, nadaljujemo pot do najbližje planinske kočice, bivaka, dobrega zavetja, kajti tudi najboljša obleka ni dovolj dober izolator za mirujočega človeka. Ne pozabimo na hra-

no, ki jo nosimo s seboj, morda pa imamo v nahrbtniku celo toplo pijačo.

Izredno pomembno je, da ne izgubimo volje do življenja in da vztrajamo.

Že podhlajenim pa pomagamo s preprečevanjem nadaljnega ohlajanja ter z ogrevanjem.

POROČILO O X. SESTANKU ZDRAVNIKOV GRS V INNSBRUCKU

POMOČ DOKTORJEV IN LAIKOV

DR. JOŽE ČETINA

Dne 14. novembra lani je bil v Innsbrucku X. mednarodni sestanek zdravnikov GRS v okviru temo prva pomoč, reševanje in transport poškodovanca v gorah. Sestanek je bil tokrat že drugič v kongresni palači, saj je po številu udeležencev prerastel možnosti, ki jih je pred tem nudila predavalnica na kirurški kliniki. Kot ponavadi bom tudi tokrat strnil vse svoje zapiske iz različnih referatov v smiselni sistem, saj so različni referati včasih obravnavali isto oz. sorodno snov iz različnih zornih kotov.

VZROKI NESREČ

70 odstotkov nesreč se zgodi po lastni krivdi. Številčno nasploh prevladujejo smučarske nesreče, kar je tudi razumljivo. 61 odstotkov vseh udeležencev v nesrečah je bolj ali manj poškodovanih, 30 odstotkov ostane nepoškodovanih, 9 odstotkov jih zaradi poškodbe umre. Prevladujejo zlomi, nato kontuzije, najmanj je podhladitev. Lokalizacije poškodb so v 35 odstotkih primerov spodnje ekstremitete, v 28 odstotkih glava, v okoli 30 odstotkih so politravme. Od hrbtenice je v 31 odstotkih poškodovana vratna hrbtenica.

Pri starosti poškodovancev zaznamo dva vrha: eden je pri 48 in drugi pri 23 letih. Največ poškodb je med 14. in 15. uro, med dnevi tedna je največ poškodb ob ponedeljkih. 60 odstotkov vseh poškodovanih na ledenikih je bilo nenavezanih, politravma je najpogostejša pri plezanju. Na inštitutu za sodno medicino v Innsbrucku so v letih od 1977 do 1987 obducirali 121 umrlih v gorskih nesrečah oz. smrtnih primerov v gorah. 38 odstotkov je bilo sodnih in 62 odstotkov sanitarnih obdukcij. Vsak četrti se je smrtno ponesrečil pri plezanju. V 5 odstotkih vzrok smrti tudi z obdukcijo ni bil pojasnjen. V 47 odstotkih je bila vzrok smrti kraniocerebralna travma, v 37 odstotkih izkrvavitve in šok, v 5 odstotkih podhladitev, 11 odstotkov pa je bilo primerov na-

ravne smrti. Vzrok padca je bil pojasnjen samo v 32 odstotkih (39 primerov). Pri pojasnjenih primerih je bil vzrok v 8% padajoče kamenje (3), 25% vpliv alkohola (10), v 19% zdrs (7), v 13% samomor (5), v 5% krivda druge osebe (2) in v enem od teh dveh primerov je bil to uboj.

Največ trčenj na avstrijskih smučiščih je bilo na Tirolskem (42%), kar je seveda treba vzeti relativno. Nato sledita dežela Salzburg (29%) in Koroška (11%). V letu 1986 sta bili v 94% vseh trčenj udeleženi po dve in v 2% 3 osebe. 63% udeležencev v kolizijah so bili moški in 37% ženske. Prav tako je bilo moškega spola 80% vseh povzročiteljev, 54% žrtev pa ženskega spola. Pri ponesrečenih med 15 in 25 leti je bil vrh pri 18 letih. 27% povzročiteljev je bilo starih med 15 in 20 let, 20% med 20 in 25 let. Žrtve so bile pretežno starejše osebe. V dnevnem času je bilo največ kolizij med 11. in 12. ter 14. in 16. uro. Tako pri povzročiteljih kot pri žrtvah sta bili najpogostejši lokalizaciji poškodb glava in spodnje ekstremitete.

PRIPOMOČKI 21. STOLETJA

Eden od referentov je prikazal kratko zgodovino gorskih transportnih sredstev od leta 1920 pa do — kot je dejal — leta 2000. Pred nekaj leti so se uveljavila tridelna sestavljiva nosila, sicer zelo podobna marinerjevim, ki pa se zelo lahko prilagajajo poškodbam in načinu transporta (drsenje, kolo, visenje pod helikopterjem). Francozi sedaj ponujajo najnovejše: akijo iz plastike, ki tehta le 12 kg.

Bavarci imajo v eni smučarski sezoni povprečno 2000 transportov z akijo. Simbolično v leto 2000 (čeprav so že na tržišču) pa segajo nova univerzalna nosila UT 2000 (firma Kohlbrat — Bunz), ki so primerna za gorsko reševanje, za reševanje v katastrofah, pri ekspedicijah, kot pomožno ležišče itn. Nosila so razstavljiva na dva dela, od katerih lahko vsak samostojno služi kot hrbtno nosilo za poškodovanca ali material. Nosila tehtajo le 3,3 kg, njihova obremenljivost pa je pri sunkih tudi

do 650 kg. Dodatno ponujajo prilagojeno vakuumsko blazino in plastično vrečo, ki jo lahko z več zadrkami zapiramo tako, da je zlahka pristopen vsak del poškodovančevega telesa. Po želji dodajo tudi trakove oz. vrvi (pač po predpisih v posameznih državah) za visenje pod helikopterjem.

Od leta 1945 do 1984 je bilo v avstrijskih Alpah nekaj nad 166 000 transportov poškodovancev, od tega jih je 700 med transportom umrlo. Pri tem so bile žal odločilne napake v organizaciji reševanja in pri delu s poškodovancem. Najvažnejše je poškodovanca in ekipo takoj umakniti z ogroženega položaja. Nato sledi prva pomoč, organizacija transporta in sam transport, ki mora biti najboljši možen. Če pogoji za transport niso ugodni, je potrebno počakati. V akcijah moramo — kakor čudno naj se to sliši — dajati prednost:

1. še nepoškodovanim,
2. reševalcem — in šele nato
3. poškodovancem.

Napačno junaštvo ogroža ne le ekipo, temveč predvsem poškodovance same.

POLOŽAJI PONESREČENCA PRI TRANSPORTU

V Švici je le še 10 odstotkov vseh transportov klasičnih.

Pri šoku leži poškodovanec z delno upognjenimi nogami više, pri nezavesti v stabilnem stranskem položaju (NATO), če je še dodatno šokiran, v Trendelenburgu.

Pri kraniocerebralni travmi leži poškodovanec z zgornjim delom telesa dvignjenim za 15 do 30°, glava zaradi nevarnosti zastaja ne sme biti anteflektirana. Poškodovanec s KCT mora biti intubiran, po možnosti relaksiran in hiperventiliran. Če obstaja dodatno še šok, je potrebna tudi terapija šoka. Če je poškodovanec nezavesten in ni intubiran, zaradi nevarnosti aspiracije raje odstopimo od položaja s povišanim zgornjim delom telesa.

Pri poškodbah prsnega koša mora zgornji del telesa ležati više, po možnosti na poškodovani strani. Ta je tako imobilizirana, zdrava stran pa bolje ventilirana. Upoštevati je potrebno vrsto poškodb, ki so lahko tudi kombinirane. Če je poškodovanec nezavesten, spet NATO položaj!

Pri poškodbah trebuha leži poškodovanec z delno upognjenimi nogami in podloženo glavo.

Staro dogmo, da pri trebušnih poškodbah oz. obolenjih na terenu ne smemo dajati učinkovitih analgetikov (Mo), je potrebno premisliti, saj imamo danes v bolnišnici drugačne možnosti za diagnostiko kot pred desetletji.

Pri poškodbah medenice ne smemo pozabiti, da izguba krvi lahko znaša tudi do 5 litrov. Najboljše sredstvo za imobilizacijo je vakuumska blazina. Sicer so potrebni antišok terapija in sterilne poveze. Poškodovanca ne smemo kateterizirati!

Pri poškodbah rok in nog imobiliziramo z vakuumsko opornico, do veljave pa prihajajo tudi pnevmatske, ker zmanjšujejo možnost edemov. Upoštevati je pri tem potrebno spremembe volumna pri spremembah atmosferskega tlaka med helikopterskim prevozom, pa tudi pri klasičnem transportu. Bavarci občasno še vedno s pridom uporabljajo ekstenzijsko opornico (Streckschiene). Sicer je položaj poškodovanca vodoraven. Po potrebi terapija šoka!

Pri odprtih prelomih izvajamo nateg in zasilno repozicijo, rane sterilno pokrijemo in ud imobiliziramo.

POŠKODBE HRBTENICE

Posebna obzirnost je potrebna pri poškodbah hrbtenice. Kot transportno sredstvo uporabljamo lopatasta nosila in vakuumsko blazino. Poškodovanca lahko na nosila najobzirneje položimo tako, da trije reševalci razkoračeno stojijo nad poškodovancem in ga z vzporednimi gibi pazljivo prenašajo na nosila. Pri transportu omenjajo tudi tako imenovani sendvič — postopek: ko poškodovanca najdemo, leži pogosto že na trebuhu ali na boku, kar postopek olajša. Previdno ga obrnemo na trebuh, pod njim povlečemo vrvi, na hrbtu pa mu modeliramo vakuumsko blazino. Nato zrak izčrpamo, vrvi nad blazino dobro zavežemo, poškodovanca obrnemo na hrbet (tj. na blazino) in nato na nosila (lopatasta nosila. UT 2000 ipd.). S tremi izurjenimi reševalci traja tak postopek pet do deset minut.

Zadnje čase se večja števila poškodb vratne hrbtenice. Usoda takšnega poškodovanca je največkrat odločena že v trenutku nesreče. Ker je vratna hrbtenica normalno v položaju lahne lordoze, je ta položaj potrebno ohraniti tudi pri imobilizaciji. Pri naravnavanju uporabljamo tako imenovani zatiljni prijem (Nackengriff). Pri tem je leva roka s palcem na levem ramenu in s prsti med lopaticama, desna pa na desni strani vratu in s palcem pod oglom spodnje čeljusti. Klasična Schanzova kravata za imobilizacijo ne zadošča, ker so v njej praktično možni vsi gibi. Sedaj uporabljajo posebno dvodelno prilagodljivo plastično kravato »Philadelphia«, ki obstaja tudi v modifikacijah za nižje dele hrbtenice.

Poškode obraza in obraznih kosti so večkrat kombinirane s poškodbami vratne hrbtenice. Pri položajih je tedaj potrebno dati

prednost tistemu, ki bo zmanjšal nevarnost aspiracije. Intubacija je lahko zelo težka. Načelno ne smemo med transportom nikoli dovoliti, da bi ponesrečenec zaspal.

LAIKI NADOMEŠČAJO ZDRAVNIKE

Bavarci pravijo, da so še vedno okoliščine, ko v ekipi ni zdravnika in ni možnosti helikopterskega transporta. Takrat je koristen vsak mož. Zato je laiku — reševalcu, ki to želi, treba omogočiti, da se nauči izvesti intravenozno infuzijo. V praksi pride v poštev le Ringerjeva solucija, pri

kateri niso znane komplikacije (npr. alergija), če se le izvede pod sterilnimi pogoji. Bavarci so v tem izurili 40 odstotkov svojih laičnih reševalcev. Najboljši model za vajo je — kot pravijo — roka sotovariša. Pri njih v tem smislu ni zakonskih pomislekov.

Tudi poškodovanec s kraniocerebralno poškodbo vedno potrebuje intravensko infuzijo.

Pri transportu podhlajenca so pomembna naslednja načela:

- izbrati moramo ustrezno bolnišnico;
- preprečiti moramo nadaljnjo izgubo toplote;

Klop — naravni sovražnik planincev

Dragi moji, povem vam, da je klopologija od sile naporna veda. Brskala sem po strokovni literaturi, pogovarjala sem se z ljudmi iz stroke in s tistimi, ki so že imela s klopi bližnja srečanja tretje vrste, pa sem komaj zbrala nekaj podatkov, uporabnih za planinsko srenjo. Za amaterja, ki se loti malo bolj strokovne teme, je namreč najbolj sitno to, da išče preprosta, vsepovsod veljavna pravila, stroka pa mu odgovarja: lahko je tako, ni pa nujno... V tem smislu berite tudi tale prispevek.

Klopov je več vrst in prenašajo — oho-ho! — bolezni. Ljudje, ki se veliko gibljemo v naravi, najpogosteje staknemo pasjega klopa, ki nam lahko preskrbi klopni encefalitis (meningitis). Včasih je veljalo, da taki klopi prežijo na nas le v gozdovih okrog Kamniških planin, v okolici Stare Vrhlike in Kočevja, v zadnjih letih pa so se razlezli po vsej Sloveniji, celo republiško mejo ignorirajo in so se naselili tudi v severnih predelih Hrvaške. Najraje stanujejo v vlažnih mešanih gozdovih, najdejo nas tudi na gozdnih jasadah, med grmovjem, v visoki travi, na gozdnih robovih. V čistih smrekovih gozdovih brez podrastu jih praktično ni. Kri nam pijejo od pomladi do jeseni. In kako trpežni so! Zasledila sem podatek, da je živel pasji klop brez hrane celo sedem let! Gremo med klope!

In zdaj najpomembnejše. Zanimalo me je namreč, v kolikšnem času moraš prisesanega klopa odstraniti, da te ne okuži (če je prenašalec bolezni seveda). Ha, ha, so mi rekli, brž ko te tak klop vbode, si že pečen. Inkubacijska

doba traja okrog deset dni. In ker ni bilo nikoli tako slabo, da ne bi moglo biti še slabše, se pogosto zgodi, da pri bolniku s klopnim encefalitisom zlepa ne pridejo do prave diagnoze, dokler ne postane že nekam trd.

Zato bom poskušala za silo opisati faze bolezni.

Prva faza je podobna gripozni infekciji, pogoste so tudi bolečine v trebuhu. Nato navadno nastopi navidezno izboljšanje z občasnimi glavoboli in utrujenostjo, ki traja tudi do 14 dni. Druga faza ima jasne simptome: bruhanje, rahla otrplost tilnika, bolečine v očeh, glavobol, otekel jezik, zaspanost... Simptomi so lahko tudi ohlapne omrtvitve mišic. No, v tej fazi imamo že zagotovljen polni penzion na infekcijski kliniki.

In kako naj proti neštetim možnim grozotam ukrepa ubogi planinec? Pravite, da ste slišali za cepivo. Da, a ponj bo treba v Avstrijo, doma vas bo nato zdravnik v določenih presledkih trikrat pičil, potem pa boste za nekaj časa varni.

Za vsakdanjo rabo pa nasvet: preden se podate na turo, se namažite s tako imenovanimi repelenti (autan, flok...), ki s svojim vonjem odganjajo klope in drug mrčes. Ko se vrnete iz narave, se je treba namiliti in okopati v topli vodi. Če odkrijete klopa, kanite nanj kapljico olja, malo počakajte, nato ga zlahka odstranite. Klopa ne smete nikoli na silo potegniti iz kože, ker se pretрга in glavica ostane v koži. Nastopilo bi vnetje in nato gnojenje. Ker se klop rad zaleze v najbolj delikatne in odročne dele telesa, strokovnjaki priporočajo, naj nam podrobno pregleda telo še druga oseba...

Helena Tepina
(Informator PD Viharnik)

- premočene obleke ne smemo slačiti, temveč jo moramo razrezati s škarjami ali nožem;
 - po možnosti moramo dovajati kisik;
 - po možnosti moramo dovajati toploto:
- a) če je podhlajenec pri zavesti, topli, sladki napitki;

- b) če je nezavesten, ogrevanje infuzije, vdihavanega zraka event. s polzaprtim krožnim sistemom; takšni aparati so že v prodaji;
- po potrebi reanimacija,
- med transportom ne smemo diagnosticirati smrti!

KAKO SEM PROF. PAVLU KUNAVERJU NAPRAVIL DVOJE SIVIH LAS

SPOMIN NA SIVEGA VOLKA

MATJAZ ŽAUCER

Sem eden od tistih, ki se lahko pohvalimo, da smo imeli prof. Pavla Kunaverja za profesorja zemljepisa, za vodnika v naravo in za taborniškega starešino. Nedeljo za nedeljo smo se zbirali v ranih jutranjih urah na ljubljanski železniški postaji in potovali največkrat na Gorenjsko ali na Kras. Ne znam naštet, koliko jam smo obredli, koliko planin prehodili in kaj vse skupaj doživeli. Naši so bili travniki in izviri Rakovega Škocjana, kamor smo hodili občudovat arhitekturo narave. V Bohinju smo se učili abecede življenja v naravi in z naravo. Za vedno smo se zaljubili v lepoto gora. Skozi daljnogled smo se sprehajali od zvezde do zvezde. Na Braču smo med sončnim mrkom odkrivali skrivnosti sončne korone. Medsebojno tovarišvo in prijateljstvo smo utrjevali na dolgih vožnjah z vlakom, v počitkih na turah in ob tabornih ognjih. Mnogi od nas so v teh okoljih doživljali vročico prve ljubezni in izbirali življenjske sopotnike. Iz nešteti doživetij bom opisal dve.

Enajst let mi je bilo, ko sem se smel kot novinec priključiti skupini, izbrani za izlet na Triglav. Za sabo sem imel komaj nekaj tur, bolj malo kondicije, pa veliko zaupanja v vodnike.

Pot iz Bohinja na Uskovnico, prek Velega polja in do Kredarice se kar vleče. Na Kredarico je prišla skupina tabornikov v tubornem deževnem vremenu. Po krajšem oddihu v jedilnici so taborniki odnesli nahrbtnike na skupna ležišča in si pripravili pograde. Ko so se ponovno zbrali v jedilnici, so pri štetju ugotovili, da manjkam. Moj štirinajstletni vodnik je sicer trdil, da sem na Kredarico prišel, ni pa vedel povedati, kje sem.

Morda mu prof. Kunaver ni popolnoma zaupal in je že izbral najbolj izkušene tabornike za izvidnico, ki naj bi šla nazaj do Vodnikove kočice. Nič kaj prijetno v dežju in megli! Ostalim tabornikom je naročil preiskati kočico in okolico kočice. Izvidnica si je že pripravljala nahrbtnike za na pot, ko me je našel prijatelj na skupnih

ležiščih spečega pod odejami za kupom nahrbtnikov. Kdo bi si mislil, da bom od utrujenosti zaspal med pripravljanjem odej in pomerjanjem ležišča!

Tako sem nehote naredil prof. Kunaverju en siv las več.

Minilo je leto ali dve, pa sem mu ušpičil nekaj podobnega.

V lepem vremenu smo se vračali z Rodice po Suhi proti Ribčevemu lazu. Na lepem me je prijelo in moral sem na stran. Nikomur nisem nič rekel, le zavil sem s poti za grm. Mimo so šli še preostali taborniki in na koncu še skupina bolj izkušanih, zadolžena za začelje. Ko sem opravil potrebo, sem jim s pospešenim korakom sledil.

Čez nekaj časa sem začel teči, ker se mi je zdelo čudno, da jih še nisem ujel. Tudi pot se mi je začela zdeti nekam tuja — kot da po njej nisem hodil gor grede. Ko sem prišel iz gozda na jaso, sem se razgledal in ugotovil, da sem na desni strani hudournika, tabornike pa sem slišal nekaj višje na drugi strani. Med nami je bila grapa. Kdo bi lezel vanjo in nato navzgor na drugo pot! Raje se bomo dobili spodaj v taboru.

Veselo sem jo odžvižgal navzdol in prišel v tabor pred drugimi izletniki.

Ko so prišli čez nekaj časa prvi iz glavnine, so mi povedali, da je prof. Kunaver svoje varovance malo pred taborom preštel in ugotovil, da manjkam. Ker nihče ni vedel, kje sem, je nemudoma poslal nazaj po poti skupino starejših vodnikov. Takoj sem moral za njimi in to tako hitro, da jih bom ujel. Zavedajoč se, da sem ga polomil, sem pozabil na utrujene in ožuljene noge in sem tekel navkreber. Tudi vodniki se niso obirali in dohitel sem jih šele po dobri uri hitre hoje. Povedal sem jim, kako smo se zgrešili in skupaj smo se veseli vrnili v tabor.

Konec dober, vse dobro.

Takih doživljajev je imel prof. Kunaver nešteto. Padali smo mu v potoke, si spuščali kamne na glavo, lomili noge, »uspešili« zažgati podrast v gozdu, pa se je vse

nekako dobro izteklo. Kljub vsemu je bil Sivi Volk vedno veder, nikoli se ni nad nami pritoževal in vedno je bil pripravljen za nov izlet. Šele danes se zavedamo, koliko let je že imel na grbi, ko nas je pred petindvajsetimi ali tridesetimi leti vodil po jamah in gorah. Vzornik nam je bil celo s svojim dolгим življenjem.

INTERVJU: MATJAŽ FISTRAVEC

S KAMERO V VIŠAVE

BOGI PRETNAR

Pred dvema mesecema so se prvič v zgodovini alpinizma in tudi prvič v zgodovini televizije Japonci oglasili neposredno z Mount Everesta. Matjaž Fistravec pa še vedno potrebuje štirinajst dni, da pošlje posneto gradivo s K2, kjer se trenutno mudi jugoslovanska alpinistična odprava pod vodstvom Tomaža Jamnika, v domače televizijske studie. In vendar je tudi za slovenskega televizijskega gledalca skorajda bi lahko rekli »zgodovinski dogodek«, da lahko po razmeroma kratkem časovnem zamiku že spremlja, kaj se dogaja z njegovimi rojaki na drugem najvišjem vrhu sveta.

»Snemal sem s kamero prosto plezanje v Ospu in drugje, bil s športnimi plezalci v Avstraliji in Severni Ameriki, navsezadnje sem spremljal tudi zadnjo štafeto mladosti na vrh Triglava in še marsikaj. Na tako veliko odpravo, kot je odprava na K2, pa še nisem šel,« je priznal Matjaž deset dni pred odhodom v Azijo. »Svetovni tokovi ne vodijo več k velikim odpravam, pač pa k majhnim, kjer plezata dva alpinista, vse več je tudi solistov. Tudi na K2 ne bom mogel posneti nič bistveno novega — navsezadnje vodi tja že dosti smeri, tudi snemali so precej, zadnji film je, mislim, pred dvema letoma prinesla neka Poljakinja. Poskušal pa bom K2 videti po svoje, si prizadevati za avtorski pristop, čisto moj: gledati ekspedicijo skozi oči individualista v odpravi, doživljati — in, upam, prenesti tudi gledalcu utrip, ki človeka žene kvišku.«

Matjaž se je na K2 dolgo pripravljal. Sicer po svoje in tako, kot je itak navajen živeti — športno in ob pametni prehrani. Le da ni več tekel po ravnem, ni več posvečal vse pozornosti mōči v rokah in konicah prstov, kar je potreboval, ko je spremljal športne plezalce, pač pa si je »nabijal« noge s tekom navkreber. »Ne gre le za telesno kondicijo, gre tudi za

psihično pripravljenost, kako prenašaš, če je v zraku samo polovica kisika, ki ga je tvoje telo navajeno.«

Matjaž Fistravec, nekaj časa poklicni snemavec v mariborskem televizijskem studiu, zdaj pa spet svobodni kulturni delavec, ima že dolgo veliko željo: afirmirati domači alpinizem, predvsem doma pokazati, kaj je to, če si lahko vodilni v dogajanju v Alpah. »Ko prikazujemo aktivnosti po hribih, moramo pri nas še vedno najprej doma razlagati, kaj to je in kako pomembno je. Isto občutim pri svojem filmskem delu. Še vedno sem v fazi razlaganja, medtem ko po svetu že lahko čas in ustvarjalnost namenjajo fabuli. Ne moremo se izkupati iz nenehnega zaostanka, ki ga imamo. Najbližje svetovnemu vrhu smo v osvajanju Južne Amerike, Patagonije — če ne po količini, po kakovosti smo zanesljivo na prvem mestu na svetu. Veliko priložnost, da posežemo po svetovnih vrhovih, imamo tudi v športnem plezanju — če bomo vanj in v naše mušketirje na tem področju športa več vlagali.«

Človek bi se po pravici vprašal, katera je Matjaževa panoga. Alpinizem? Športno plezanje? Z marsičem se je ukvarjal. »Dvakrat sem bil po svetu s športnimi plezalci, zato sem leto in pol intenzivno gojil to zvrst. Tam si moral biti čim lažji, športno razvit v zgorjem delu telesa, pomembne so bile konice prstov. Pot na Himalajo zahteva moč v nogah in strašno kondicijo. Nekaj popolnoma drugega. Pri meni se vse to prepleta. Če hočem biti marsikje v višavah zraven, ne morem biti specialist za eno samo panogo.«

Najprej je plezal. Plezaš, pravi, na višku energije, pri 16, pri 17 letih, ko se razvijaš kot človek. Plezaš zaradi mejnih situacij, ki jih doživljaš v skalah, ko nimaš vedno opore, kamor bi se vrnil. »Jaz... in seveda tudi drugi... sem med plezarijo doživel reči, ki dolgo ostanejo v človeku. Ljudje o teh stvareh premalo vedo, zato jih mistificirajo. Ravno zato čutim, da jim moram stvari *pokazati*. Ne samo v baznem taboru, biti moram tam, kjer so stvari v ognju. Da se tudi vidi, kar potem ljudje berejo doma na športnih straneh časopisov. Pri teh rečeh gre navsezadnje za življenje in smrt. Od tu tudi mistika. Rad bi napravil take filme, ki bodo pomagali, da bodo ljudje razumeli, zakaj greš za tri mesece nekam, kjer te bo samo zeblo. Slovenci se premalo zavedamo svoje ‚alpskosti‘.«

Najbrž je Matjaž edini profesionalni snemavec med alpinisti in tako je res lahko v steni, tam, kjer se dogaja tisto najpomembnejše.

In vendar je po osnovnem poklicu gradbeni inženir. Seveda za visoke gradnje,

Matjaž Fistravec: Rad bi prišel za tisto kapljico potu, ki spolzi izpod plezalčeve čelade

Foto: Janez Zrnec

kaj pa, saj ga višav ni strah. Če je bilo treba, si je denar za udeležbo na kakšni odpravi prislužil tudi tako, da je sprejel tako imenovana višinska dela na kaki stavbi, tudi čisto navadna inženirska dela, hierarhija stvari ga ni nikdar zanimala, kaj šele hierarhija nazivov.

»V Mariboru, kjer sem se rodil in tudi še vedno živim, je bila pač v času odločanja za poklic izbira fakultet omejena. Vsekakor sem si želel imeti nekaj kreativnih možnosti. Tudi k teatru sem nihal, pa mi neredno nočno življenje ne leži preveč. Več naravnosti, vitalizma sem občutil v alpinizmu.«

Na laično vprašanje, čemu se pravzaprav hodi »ubijati« v stene, ima na jeziku primer: »Poskusiva govoriti po smučarsko: že res, da dobri smučarji zaslužijo denar; a kaj te norce silijo, da kar naprej vozijo med koli?!«

Na žalost od ljubezni do alpinizma in tudi od alpinističnih filmov ni mogoče živeti, še za kruh ni, kaj šele za kruh z maslom, posebno, če imaš družino in kakega mulčka. »Tri mesece me ni, ko sem na poti in snemam... potem rabim še en mesec, da film domislím... in še en mesec, da ga končam. Težko bi bilo s tem denar-

jem, ki ga z muko spravim skupaj, živeti toliko časa. Ko sem prišel iz Amerike, nisem mogel doma plačati premoga, tako sem bil zapufan. A ne moreš biti revolucionar, če imaš polno r... vsega!«

Čisto na tla pa se tudi ni pripravljén spustiti, da bi lahko preživel. »Odlочиš se — ali boš šel visoko ali pa boš napredoval po majhnih oprimkih!«

Ne vleče ga v vertikalo zaradi tega, ker nekateri pravijo, da se »gori« take reči, kot je na primer pogled na življenje, bolj zbistrijo. Prepričan je, da sta alpinizem in tudi športno plezanje način življenja, ne pa življenjska filozofija in filozofiranje. V objektiv svoje kamere namerava pri tem vse manj loviti (sicer zelo prepričljive) kaplje potu na plezalčevem obrazu: rad bi prišel »za« tisto kapljico, ki spolzi izpod čelade ali tople kape. Veliko izkušenj si je že pridobil, tako da ga obrtniške pasti, kako gledalca prepričati o globinah in strminah, več ne ujamejo.

»Teh stvari sem dosti snemal že prej. So pač sprehodi gor-dol in od stene-k steni. Če se bova s plezalcem pomaknila zelo naprej in snemala navzdol, bo globina, če navzgor, bo položno. Vertikala je vertikala. Za nekoga, ki ni plezal, ni stopnja nobeno relevantno merilo!«

Ne samo srhljive strmine in vrtočlave globine, vse drobne danosti narave mamijo Matjaža in oko njegove kamere. Na K2 je vzel s seboj seveda čim bolj priročno opremo. »Še sam sebe težko vlečeš! Vzel bom kamero na vzmet, tako, ki jo naviješ, najbolj preprosto, štrapačno, ki jo imajo na ljubljanski televiziji. Pa še bo pretežka in prevelika,« je potožil pred odhodom. In poleg še 2000 metrov filma pa preprosto palico za stativ, kamor lahko kamero nasloniš. To je vse. Malo — pa včasih še preveč.

Zdaj je že precej metrov posnetih, na njih je varno ujeto tisto, kar bi Matjaž rad in kar je mogoče opisati kot dve ločeni, čeprav v svojem hotenju homogeni stvari: prvič, v duhu prizadevanj Planinske zveze Slovenije popularizirati naš alpinizem v domačih in mednarodnih merilih, to pa bi moralo v prihodnje pomeniti, da bi vsako odpravo spremljal tudi snemalec. Drugič, oblikovati alpinistične filme, ki bodo v prvi vrsti nosili avtorski, individualni pečat. »In naj mi akterji ne zamerijo, če bodo sami svojo vlogo kdaj videli drugače, kot jo vidi moja kamera!«

Če že morate kaditi, se poskusite vzdržati vsaj v planinski koči, ki je posebno ob koncu tedna prenapolnjena: pojdite kadit ven, pred kočo, kjer ne boste nikogar motili — pa še videli boste kakšen obraz gorá več.

KAKO JE BILO NA LETOŠNJEM FESTIVALU V TRENTU

ALPINISTIČNE BENETKE

STONE FRELIIH

Na 36. mednarodnem filmskem festivalu v Trentu, kjer so v začetku maja v tednu dni prikazali 63 filmov in 17 video programov iz 17 držav, je mednarodna žirija pod vodstvom francoskega režiserja Joseja Giovannija podelila uradne nagrade. V celoti je zmagala francoska alpinistična, speleološka in avanturistična filmska proizvodnja, ki je bila s 14 filmi v konkurenci tudi najštevilnejše zastopana. Žirija ji je namreč namenila kar štiri nagrade od devetih. Grand prix festivala, »zlata encijan«, sta si razdelila dva filma, francoski igrani obraz groze režiserja Bernarda Gireauda in britanski dokumentarni film Gora orlov režiserja Jeremyja Bradshawa. Na letošnjem festivalu je precej neopaženo sodelovala tudi ljubljanska televizija s Primorskimi ljudskimi plesi in Senco smrti Matjaža Fistravca.

Tako je festival na dobri poti, da se mu uresničijo želje in nameni, ki jih je nekajkrat v festivalskih dneh ponovil ambiciozni direktor Emanuele Cassara, naj bi namreč mesto Trento postale alpinistične Benetke. Teden dni, kolikor festival traja, živi namreč Trento v znamenju filma, alpinistov, razstav, posvetovanj, podeljevanja knjižnih nagrad in podobnega. Najbolj obetavno pa je, da je na vseh teh prireditvah vedno dovolj gledalcev, poslušalcev in sodelujočih. Trento je živ, živahen in odmeven festival.

STRAH IN PREDVSEM VESELJE

Selektorji, ki so pripravljali tekmovalni program, so imeli na voljo precejšnjo ponudbo, menda kar 150 filmov. Programski vodja letošnjega festivala Francesco Biamonti je bil že pri sestavi programa uspešen, enako srečno roko pa je imel tudi pri sestavi mednarodne žirije. Poleg treh »himalajcev« (Dennis Gray, Robert Schauer, Pierre Simoni) in alpinističnih novinarjev je v Trento pripeljal tudi dva režiserja svetovnega slovesa, in sicer Miklosa Jancsa in Joseja Giovannija.

Tako tudi podelitev nagrad ni nikogar presenetila, kajti žirija je z »encijani« res nagradila filmske kvalitete, kompaktno pripoved, sozvočje slike in vsebinskega sporočila, premišljeno uporabo dokumentarnega zvoka, natančno montažo. Z drugimi besedami, žirija se ni zadovoljila že kar a priori z alpinističnim dosežkom, z atraktivnostjo plezanja, zmajarstva, padalstva,

kajakaštva. »Gora in alpinist še ne pomenita alpinističnega filma,« je na posvetovanju o značilnostih alpinistične kinematografije duhovito ugotovil italijanski filmski teoretik Ermanno Comuzio, »potreben je še filmski avtor z dobrim očesom, dobro kamero in še boljše ideje.«

Bo kar držalo!

Seveda pa smo v Trentu še vedno gledali tudi filme in video programe, kjer razen »ponavljajočega« se plezanja nismo mogli videti nič drugega, nobene ideje.

Velikih »odpravarskih« filmov letos skorajda ni bilo. Osnovna, največkrat dnevniška konstrukcija teh filmov očitno avtorjem ne zadošča več, pa tudi gledalcev ne zadovolji več.

V zadnjem času se kot gobe po dežju pojavljajo filmi — portreti alpinistov, ki skušajo doseči ali preseči časovne in težavnostne rekorde. Takšno je bilo na primer medsebojno tekmovanje med francoskima alpinistoma Ericom Escoffierom in Christophom Profitom, kdo bo hitreje in seveda uspešneje preplezal tri severne

Maestri res prvi na Cerro Torreju

Na letošnjem festivalu gorniškega filma v začetku maja v Trentu se je naposled končala polemika o prvem pristopu na Cerro Torre, ki je trajala od leta 1959. Takrat je Cesare Maestri skupaj z Avstrijcem Tonijem Eggerjem priplezal na to patagonsko goro, vendar pa je med sestopom Egger padel v prepad, z njim pa tudi fotografski aparat z vso dokumentacijo, ki je pričala, da sta onadva res kot prva osvojila to goro. Maestri se je na Torre vrnil leta 1970 in »šokiral« ves alpinistični svet, saj je na gladki steni s svetrom zvrtil luknje, kamor je nato zabil kilne in si tako pomagal na vrh.

Na okrogli mizi v Trentu na temo »Alpinizem leta 2000« pa je letošnjega maja kalifornijski alpinist Jim Bridwell priznal, da bi brez Maestrijevih klinov leta 1979 nikoli ne preplezal Cerro Torre — številni časopisi pa so takrat pisali, da je to prvi vzpon na ta patagonski očiak sploh. »Nasprotnika« sta si v Trentu prisrčno segla v roko in tako tudi uradno končala eno od »klasičnih« polemik alpinizma.

(Tako zdaj traja le še ena »klasična« polemika, ker »nasprotniki« še kar vztrajajo vsak pri svojem. Ta polemika zadeva osvoboditev K-2 leta 1954).

Vsekakor gre vsa čast Bridwellu, ki se je zdaj tudi uradno odpovedal prvenstvu na Cerro Torreju. Sam je takrat v svoj prid in za svojo slavo obtožil Maestrija, da svojega cilja ni dosegel, sam pa je — sicer resda po mnogih letih — tudi priznal svojo napako. Alpinizem potrebuje taka kesanja, saj se rak častihlepja vse preveč zajeda v njegovo bistvo in uničuje njegovo zdravo tkivo.

(Primorski dnevnik)

stene v Alpah — Grandes Jorasses, Eiger in Matterhorn. Uspel je samo Profit, in sicer v 40 urah. Ta uspeh smo gledali v filmu Trilogija za osamljenega moža. Eric Escoffier je Eiger sicer premagal v 17 urah, v Matterhornu pa se mu je zataknilo in moral je odstopiti. Ta neuspeh je prikazan v filmu Severne stene. Zanimivo je omeniti, da sta filma kot avtorja podpisala najuspešnejša francoska režiserja Nicolas Philbert in Jean Afanassieff, tudi sam zelo uspešen alpinist, ki pa je še bolj znan kot himalajski smučar.

Seveda takšnote plezanje nima nič skupnega z alpinizmom, kot ga je v »svojem« filmu »Petdeset let pozneje« označil skoraj osemdesetletni, a še vedno živahni Riccardo Cassin, ko je dejal: »Alpinizem je veselje, so gore, ki se jih tudi malo bojiš.«

Ampak prevladati le mora veselje.

Trento je predstavil precej filmov, ki so žanrsko težko ulovljivi. Kajti alpinist se na osvojenem vrhu prelevi v zmajarja, padalca ali pa smučarja, v bližnjem gorskem potoku ga že čaka kajak, v mirnem tolmunu pa mora spotoma raziskati še podvodno špiljo. Žanrskost takih filmov bomo še najbolj označili kot avanturizem.

KNJIGE OB FILMIH

Ob festivalu v Trentu so letos že sedemnajstič podelili književno nagrado ITAS, namenjeno gorniški literaturi. Dobila sta jo Armando Mammino in Giulia Zanoni za knjigo »Mont Blanc, gora skal in ledenikov« iz založbe Musumeci v Aosti. Gre za izjemno delo velikega formata z odlično fotografsko dopolnitvijo (24 barvnih in nekaj deset črnobelih slik). Oba avtorja (še ne štiridesetletnika), ki se z Mont Blancom studiozno ukvarjata kar precej let, v spremni besedi ne skrivata, da ju je k pisanju spodbudila dvestoletnica prvega vzpona na goro. In medtem ko so De Saussure, Balmat in Paccard daljnega leta 1786 odkrivali pot na vrh Mont Blanca, sta se paleontolog Mammino in geologinja Zanonijska lotila gore drugače in jo v štirih obsežnih poglavjih — ledeniki, geomorfologija, geologija in predor — v nadrobno obdelala. Studioznost pa avtorjev na srečo ni vodila v hermetičnost, saj njune tekste odlikujejo zanimivosti, ki pritegnejo tudi laike.

Ob podelitvi Itasove knjižne nagrade so v Trentu pripravili tudi mednarodno knjižno razstavo »Vojne v gorah in vojne gornikov«. Na razstavi je sodelovalo skoraj petdeset evropskih založnikov z več kot sto naslovi, od katerih je bilo največ italijanskih, avstrijskih in francoskih. Ob razstavi so se zbrali številni avtorji in tudi založniki in govorili o smislu in vredno-

stih memoarske literature, njenih literarnih ambicij, dokumentarni vrednosti in podobnem. Jugoslovani se teh književnih prireditvah na žalost nismo udeležili.

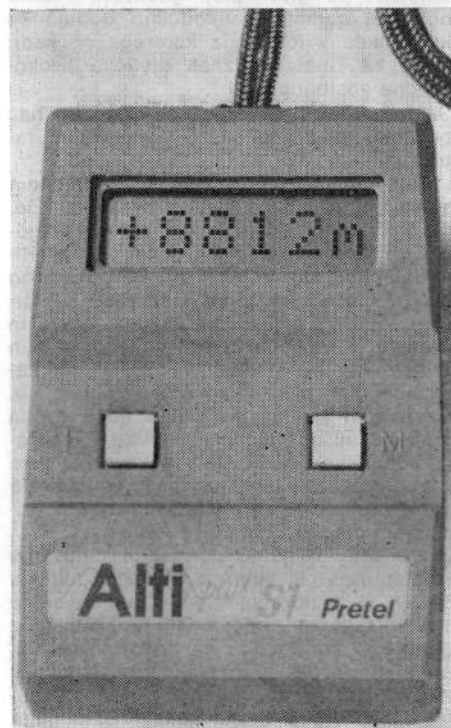
Naposled je bilo ob festivalu v Trentu posebno posvetovanje alpinistov »Kakšen bo alpinizem leta 2000«, na katerega je prišlo več kot 40 svetovno znanih alpinistov, med njimi tudi trije naši, Tomo Česen, Silvo Karo in Janez Jeglič. V posebni publikaciji so jih lepo predstavili, bili pa so v odlični družbi Christoph Profita, Bruna Detassia in Riccarda Cassina. Posebne pozornosti pa so bili v Trentu deležni trije »legendarni« Kalifornijci, utemeljitelji prostega plezanja, in sicer Allen Steck, Roayl Robbins in Jim Bridwell.

(Delo)

VIŠINOMER NOVE GENERACIJE

Med oglasi v 1. letošnji številki La Montagne najdemo zanimivo ponudbo firme PRETEL (Peyrin Réalisations et Etudes Electroniques) iz Francije. Izdelala je višinomometer Alti plus S 1 Pretel, o katerem beremo tudi v članku Clauda Reya

Višinometer, ki izmeri doslej najnatančnejšo višino

»Orientation sans visibilité à skis«. Rey med pripomočki navaja znani Thommenov višinomer z ločitvijo oziroma natančnostjo 10 metrov, ob njem pa Alti plus, čigar ločljivost oziroma natančnost naj bi bila kar desetkrat večja.

Na voljo nimam podrobnejših podatkov niti cene, zato povzemam po La Montagne, kar je pač na voljo.

Višinomer je elektronski z digitalnim odčitavanjem podatkov. Osnova delovanja ni več mehanski mehanizem — klasični barometer, pač pa majhna silicijska ploščica, ki se električno odziva na zračni tlak in ga spreminja v električno napetost nekaj milivoltov. Z ustreznim elektronskim vezjem in miniaturnim računalnikom iz te napetosti ugotavljamo povsem avtomatično višino nad morjem, poleg tega pa še marsikaj, česar doslej nismo mogli početi s klasičnimi višinomeri.

Na voljo sta dve izvedbi, N 1 in S 1.

Z obema lahko merimo višino, višinsko razliko, temperaturo, zračni tlak in po želji še zračni tlak glede na morsk gladino in spremembe zračnega tlaka.

Izvedba S 1 omogoča še seštevek višinskih razlik pri vzponu in sestopu.

Z višinomerom Alti plus lahko merimo višine od — 256 do 9999 metrov z ločljivostjo enega metra (sedaj znani višinomer 10 m).

Odčitek je neposreden z zaslona višinomera, teža je 130 gramov, z baterijo dodatnih 30 gramov. Nova baterija zadošča za leto dni, če uporabljamo višinomer N 1, oziroma pol leta, kadar merimo z višinomerom tipa S 1. Velikost je 68 × 103 × 24 milimetrov.

Alti plus nima nobenega gibljivega mehanskega dela, zato je zelo zanesljiv in odporen zoper udarce.

Jamstvo je dve leti.

Pavle Segula

TRI MESECE MED DOBRIMI LJUDMI DALJNJE DEŽELE

ROMANJE PO TIBETU

Debeli, neprijetno dišeči oblaki mi silijo v nos. Strašen vonj daje slutiti, da mi bo postalo slabo, ko bom poskusil z žarkim jakovim maslom osoljeno pijačo. Le kako mi bo uspelo brez bruhanja spraviti to tekočino po grlu? Moji gostitelji, v črno oblečeni nomadi, velikodušno dodajo še kos masla v lonec, iz katerega se kadi; to je za Tibetanca znak njegove širokogrudne gostoljubnosti...

Samo en dan hodá daleč od Lhase so nas povabili, da prenočimo v nomadskem taboru, pa smo že odkrili čisto tuj svet.

Lhasa, prepovedano mesto v pozabljenem svetu, je prav razočarala: pravokotne hiše, okrog katerih stojijo visoki zidovi, dolgočasne ulice, zaprašene trgovine, v katerih je nametano drugo prek drugega plastično blago, mesne konzerve in majice s kratkimi rokavi. Šele v starem delu mesta in na trgu je mogoče odkriti nekaj navad in življenjskih oblik daljnje dežele, ob katerih človek pomisli na ime Tibet: ulice, na katerih se preriva polno ljudi; svetla pročelja in tradicionalne oblike; plapolajoče porisane samostanske zastave, tako imenovane »tanke«; romarji, ki vrtijo svoje molilne mlinčke ali pa se neprestano priklanjajo pred vrati templja Jokhang.

Lhasa prav žalostno ponazarja delovanje kolonializma. Z vdorom tujcev v njihovo deželo in z zlorabo njihove kulture se je moral svetovni nazor Tibetancev brez ugovorov spremeniti. Le neprestani tok romarjev, ki prihajajo s tovornjaki ali peš z območja več sto kilometrov okrog mesta, spet vrača kraju nekaj nekdanjega

značaja. To je odličen lovski revir za turiste, ki hočejo fotografirati, ki hočejo skozi svoje leče ujeti oblike zbrane pobožnosti in čaščenja. Tukaj se v nekakšne plašče ali jakne iz kozje kože, prepasane s predpasniki živih barv in s posebnimi klobuki pokritim romarjem izpolnjuje želja njihovega življenja: videti Lhaso!

ZRAČNI POGREB

Christina in jaz sva prišla iz Švice, da bi popotovala po Himalaji in samo upava, da bova odkrila pravi Tibet, kamor je tujcem vstop prepovedan. Dovoljena sta le Lhasa in cesta proti Katmanduju. Srečanje z Victorjem, Kanadčanom kitajskega porekla, ki govori tibetansko, pa nama je zelo olajšalo najin štart. Victor križari po Tibetu, da bi napisal turistični vodič. Zdaj namerava spoznati gorate predele in bi prav rad našel spremljevalca, ki je navajen take pokrajine. Njegova prijazna zunanost, pogosta pripravljenost pomagati in z vseh strani znešene ideje so razpršile vse pomisleke, da se ne bi odpravila z njim na pot.

Vsi trije smo srečni zaradi naključnega srečanja in prav navdušeni. Vendar moramo takoj v začetku prestaviti naš odhod, kajti neki Victorjev prijatelj, neki Tibetanec, je pri nesreči izgubil življenje in sodelovali bomo pri pogrebnih svečanostih.

Med to ceremonijo so truplo razkosali in med tem groznim dejanjem se je v meni

popolnoma spremenila slika Tibeta. Leden jutranji veter me je šele osvežil. Veliki jastrebi so potrpežljivo krožili ali opazovali dogajanje z roba skalovja. Ceremonija je med mrmranjem molitev potekala v popolnem miru, brez vidnih znakov groze, medtem ko je moj pogled visel na krvavem nasmehu. Moški, ki so razkosali truplo, so razlomili še kosti, vstali in odšli stran. Takoj so se z vseh strani vrgli jastrebi, pod močnimi udarci kril so popolnoma pometli skalovje. Tako je bila zdaj duši umrlega pometena in prosta pot v njegovo naslednje življenje. Starši in prijatelji so se olajšano vrnili v vas.

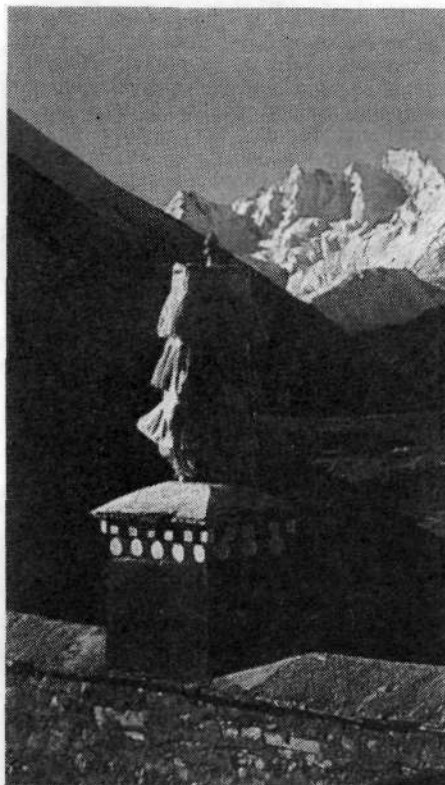
Ta »zračni pogreb« mi je pokazal drugačen, nepričakovan Tibet. Evropejec sem in zato moj duh nasprotuje takemu »barbarstvu«. Vendar so čudeži, čarovnije, kaznovanje hudobnih duhov pomemben sestavni del vsakdanjega življenja v Tibetu. Smrti se tam nihče ne boji, močna vera vlada tam in daje ljudem varnost.

ZIVLJENJE Z NARAVO

Naslednje jutro smo dovolj zgodaj, da smo se izognili vojaškemu spraševanju in da nismo zbujali nobene radovednosti, peš zapustili Lhaso. Nahrbtnike smo imeli razmeroma lahke, v njih pa šotor, spalno vrečo, kuhalnik in liter špirita, kompas, katadinski filter, jakno iz goreteksa in polaroidno kamero. Rokavice, kape, puloverje in dolge spodnje hlače (rožnato rdeče so imeli naše velikosti) smo kupili v Lhasi. Tri mesece pozneje se bomo po več kot tisoč kilometrih hoje po romarskih poteh spet vrnili v Lhaso in ta čas odkrili čudovito deželo — sanjsko deželo gornikov.

Od prvega dne smo doživljali velikodušnost, prijazno obnašanje in gostoljubnost domačinov. Prvemu za nas čudežnemu in čudovito lepemu večeru v črnem šotoru so sledili tedni gostoljubnosti. Pri tem nam je Victorjevo znanje jezika omogočilo, da smo razumeli nenavadne zgodbe, presemetljive pregovore in reke in tudi humor teh ljudi. Menihi, nomadi in prebivalci vasi, vsi ti so nas prehranjevali, nam nudili streho nad glavo in nas vodili.

Pred našim odhodom iz Lhase smo za prvih deset dni nakupili nekaj zaloge: mleko v prahu, sladkor, kavo, bonbone, rozine, mesne konzerve in kekse. Ko bomo to porabili, se bomo morali vendarle sprijazniti s kuhinjo domačinov, z mlinci iz campe, grobo mletega zrnja, poleg česar pijejo tibetanski čaj. To je prav gotovo redilno, tekne pa komajda. V začetku svojega popotovanja seveda še nismo vedeli, da bo to prihodnje tri mesece naša edina hrana. Zelo redko je namreč mogoče poleg tega najti še kaj užitnega. Pogosto pa nam je uspelo, potem ko smo se prepričali, da ogromno ljudi prav zadovoljno živi samo od te hrane, skriti gri-

Pogled na himalajske gore iz samostana ob cesti med Lhaso in Katmandujem

mase; zdaj smo bili prav veseli, da smo lahko z njimi delili preprosto naravno življenje. Ti lahki obroki, pri katerih ni bilo nobenih odpadkov, pa so bili vendarle hranilni.

Pravzaprav je zares težko tiste konzerve, ki jih prineseš iz Lhase, v tem okolju uničiti, saj tod ni nobenih konzernih škotel, nobenega toaletnega papirja in druge nesnage, česar so polne ulice Nepala. Tako smo se odločili podariti tistih nekaj konzerv domačinom, s čimer pa smo seveda tudi mi pustili tod za seboj sledove svojega obiska.

To je bilo prav žalostno darilo; v nas je budo občutek odgovornosti, kar bi si mnogo raje prihranili. Narava se je tam izognila kulturni revoluciji; ali pa bo turizmu in napredku uspelo, da bosta pustila zdaj še čisto okolje neomadeževano? Kako bo deloval vdor nadaljnjih turistov na te ljudi in na to naravo?

OB LAMALAMSKEM JEZERU

Iz Samye, lepe vasi, oddaljene štiri dni hodá iz Lhase, smo v več etapah pešočili po peščenih sipinah ob severnem bregu Tsangpoja, kot se imenuje zgornji

tok Brahmaputre v Tibetu. Čudili smo se čistim oblikam sipin, intenzivnosti sonca in ostremu vetru, ki je ohladil noči. Niti enega samega človeka ni bilo tam, niti kakšnega romarja ne. Čisto nebo nas je popolnoma očaralo. Brahmaputra ima od Kailasa sem (ki se imenuje tudi Kang-tissu-Šan, 6714 metrov) za seboj že tisoč kilometrov toka in je sprejela vase že odplake stotin vasi. Kakšen dan ali dva pa nismo imeli nobene druge možnosti in smo morali od tod vzeti nujno potrebno vodo. Kako veseli smo bili, da smo — zahvaljujoč se svojemu katadinskemu filtru, ki se je pokazal kot nenadomestljiv — lahko pod svinčenim soncem hladili svojo žejo brez skrbi pred boleznijo!

Tri mesece smo križarili kot Guliver po presenetljivi deželi in se vedno bolj oddaljevali od Lhase, vendar tudi od omejitev in predstav, ki smo jim bili navadno podvrženi. Prekoračili smo prostrane ravnice brez dreves, ki so bile porasle le z nizko travo in na katerih so bila slankasta jezera, poleg tega skalnate gore z neštetiimi barvami, in se čutili povezani s to veličastno naravo, z modrim nebom in oblaki, ki so se skrivnostno zbiral in razpršili. Prelazi na višini skoraj šest tisoč metrov, naše trdo in preprosto življenje, tedni potovanja, skrivnostni domačini in prebivalci neštetihi samostanov — ali bomo zaradi vsega tega postali kartezijanci? Droben trenutek dolgo sem to že mislil: ob Lamalam Jo, svetem Lamalamskem jezeru, kjer je imel regent ob smrti Delai lame prikazovanja, v katerih je videl rojstni kraj svoje nove inkarnacije. Ali je bil to vpliv nadmorske višine ali utrujenosti? Nenavadne barve so čudežno izginile na površini jezera — moj kritični duh se je omajal.

GOSTJE LAME RIMPOČEJA

Tri dni hodá od Lamalam Joja smo prvič srečali inkarnacijo visoke stopnje, lamo Rimpoče, kot se imenuje nosilec častnega naziva; to je bilo srečanje, polno gostoljubnosti in notranjega miru.

Za praznovanje našega obiska je ta visoki lama ponudil vsakemu od nas tri blagoslovljene kroglice campe. Sive, polne prstnih odtisov in skorajda že plesnive so se mi uprle. Vendar sem se pretvarjal, kot da jih jem, vendar sem izkoristil trenutek nepazljivosti našega gostitelja, da sem jih spravil v torbo. Kmalu nato je prinesel polno skodelico rumenkastega jogurta in ga dal vsakemu v dlan polno žlico. To pot pa se temu napitku nisem mogel izogniti. To, da smo prišli po romarski poti, je gotovo prispevalo k izredni gostoljubnosti menihov, ki so nas prenočili v svojem samostanu.

Kadar Christine ni smela prestopiti praga njihovega doma in stopiti v notranjost

njihovega samostana, smo spali na kakšnem balkonu, v stranskem poslopju ali v vasi, kjer so nam menihi vedno preskrbeli udobno prenočevanje.

V samostanih me je vedno prebudil tuj zven rogov, trobent in tolkalnih instrumentov, ki so zazveneli po zvonjenju zvona v ritmu, značilnem za azijski tempel med jutranjo službo božjo v glavni dvorani. Po nekaj minutah globoke tišine se je glasba glasno nadaljevala, se neutrudno ponavljala in se zaradi svoje preprostosti selila pod kožo. Modulirano mrmranje menihov se je združevalo s to melodijo. Ne vem, ali je to prišlo od migotanja z maslom napolnjenih luči, od barv stene, od preprog, od fresk ali od divje veličastnosti pogleda z okna, to vzdušje me je začaralo in očaralo.

Menihi pa so nam z naivnim ponosom kazali svoje dragocene zaklade, svoja najlepše poslikana bandera, tanke, in nam pripovedovali čudovite legende o svojem nastanku.

Obiskali smo sobo demonov v nekem samostanu, največjo hišno skrivnost. Medtem ko je naš vodnik prižgal ducate luči, je opazoval naše reakcije. V poltemi so nas obdajale velikanske rdeče in modre skulpture, velikanski kipi. V mreže ujete pleni in daritve so viseli na grabežljivih krempljih in v hudobnih gobcih. Vsaka od pošasti je pokrita z verigami iz lobanj, z noži, umazanimi od krvi in s črevesjem svojih žrtev.

HOJA MED GORAMI

Nekega dne nas je več kilometrov spremeljal neki menih. Že skoraj tisoč kilometrov poti je imel za seboj, da bi kot puščavnik preživel zimo, od svojega cilja pa ni bil več daleč.

»Zakaj ste tukaj?« sem ga vprašal.

»Zrak je tukaj čistejši.«

»In zimski mraz?«

»Saj imam plašč!«

»Kaj boste delali tukaj?«

»Meditiral bom.«

»Je to vse?«

»Ne, vsedel se bom in meditiral,« je dejal in se smehljaj.

Dva meseca po tem, ko smo odšli iz Lhase, je vse večja utrujenost sprožila občutek osamljenosti. Pohod skozi puščavo in pustnjo, ledeni divji potoki, prašne planjave in globoke doline, zaradi katerih smo dobivali vrtoglavico, so nas spreminili v čredne živali na neskončni poti.

Za nami je bil labirint pašnikov in dolin, pred nami Himalaja, šesttisočak in Butan. Navada, da potujemo, nas je gnala dalje, deviški vrhovi so mamili. Premišljevali smo; ali naj se vzpnemo še višje ali pa naj ostanemo resni. Na campo kot edino hrano smo se medtem že navadili, naša

telesna kondicija bi bila komajda lahko še boljša, vendar nismo imeli vrvi in derez. Številni alpinisti bi takšno strmino zmogli brez vsakršne opreme, mi pa smo tako rekoč stali že na pobočju te gore. Ali naj bi bili predrzni ali strahopetneži? Odpovedali smo se plezalni turi in ostali »spodaj«, na višini štiri in pet tisoč metrov, morebiti pa je prišel vmes še kakšen prelaz, visok 5700 metrov. Naša pot je šla mimo prav prijazno visokih gorá in vrhov, ki so nas zapeljevali in spodbujali našo strast, da bi vendarle splezali nanje. Tako smo imeli vso pot boleč občutek, da smo nekaj zamudili, ko tega nismo storili.

Naš prvi cilj, ki smo ga dosegli po tritedenskem potovanju, je bil sveti Lamalam Jo. Tam, na meji z Butanom in točno južno od Lhase ter le nekaj dni hoje oddaljeni od svojega naslednjega cilja, samostana Sanga Kuta, smo po naporih našega romanja počivali v neki dolini z vročimi vrelecí. Vrelec s skoraj vrelo vodo je bruhal poleg potoka, ki je tekel tik ob ledeniku. Samo malo drugače smo morali položiti nekaj kamnov in narediti nekaj korakov po toku navzdol pa smo dobili prav tisto temperaturo vode, ki smo jo

želeli. V hipu smo postavili šotor. Imeli smo občutek, da smo v tej samoti našli delček raja.

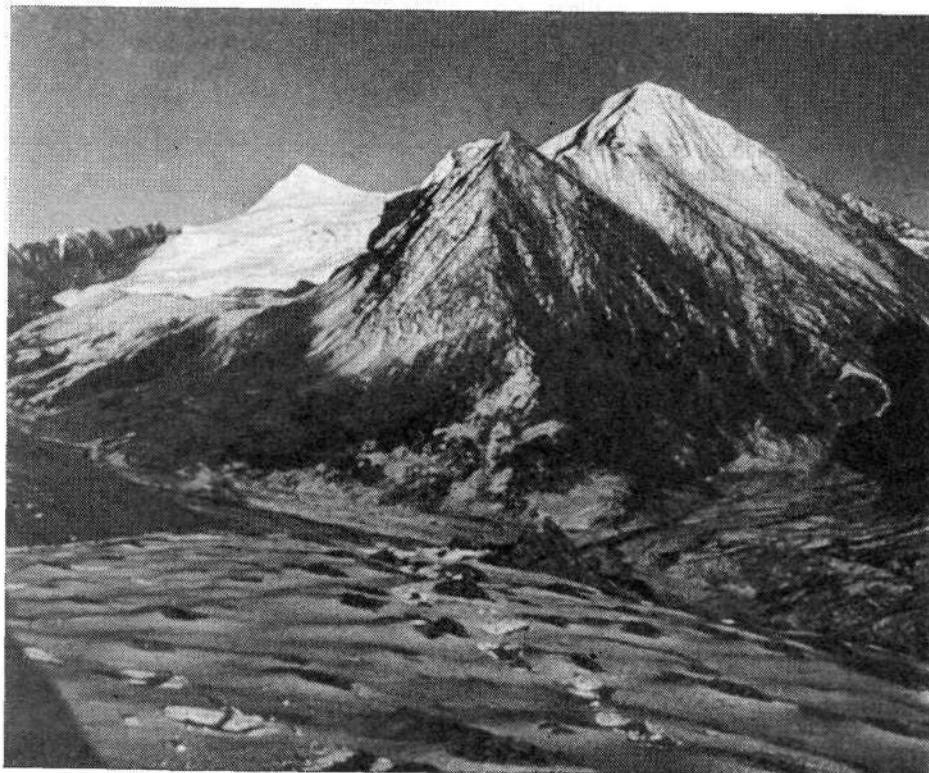
BLAGOSLOVLJENO ŽIVLJENJE

V dolini Lakanga nam je služila za pot nekdanja vozna cesta, ki so jo poškodovali kamniti plazovi. Trgovci s konji so nas dohiteli in skupaj smo pustili za seboj del poti. Pripovedovati smo jim morali o Lhasi in o Dalai lami in jim pojasnjevati, zakaj tako popotujemo.

Victor je natančno spraševal za pot. Domačini sicer ne govorijo angleško, toda njegovo znanje tako tibetanščine kot kitajščine je omogočilo pogovor. Kitajske skice zemljevidov in stara poročila so si pogosto nasprotovala, toda čeprav so spremenili imena vasem ali pa so bile »naše« vasi ljudem preprosto neznane, so vedno lahko služili samostani kot dobri smerokazi. Poznati smo morali tudi vojaške tabore in policijske postaje, ki jih je veljalo obiti, saj je bilo naše potovanje ilegalno. Zaradi vseh teh informacij smo lahko vedno izbrali pravo pot, kajti poti so tam tako zavite, da si s kompasom skoraj nismo mogli pomagati.

V začetku novembra je žetev mimo in nihče ne dela več na poljih. To je čas za obiske pri prijateljih in za romanja. Na

Večerno sonce pod nekim brezimnim vrhom v okolici jezera Lamalam

nekaterih poteh, ki smo jih naredili naokrog in ne po najbližji smeri, smo odkrili samostane, ki so skriti v samotni gorá in ki jim je kulturna revolucija popolnoma prizanesla, ker jih ni našla.

Naše »blagoslovljeno« življenje so prekinjali samotni tabori v bližini kakšnega potoka pod jasnim nebom, neskončne noči, v katerih smo se bojevali proti mrazu.

Z drevesi poraščena pokrajina, pustinja ali sneg: pokrajina se je med našim potovanjem neprestano spreminjala. Konec novembra so nomadi odšli z visokih planot in nam s tem zaprli svojo preskrbovalno pipico. Reke so se komajda še odtajale, leden veter nam je šel do kosti in prestopili smo na eno od redkih vozniških cest, da bi bili kolikor le mogoče hitro nazaj v glavnem mestu.

Da bi prišli v Lhaso, smo morali tri dni in pol čakati na robu te ceste: upali smo, da bo mimo pripeljal tovornjak in nas potegnil več kot 280 km daleč po tej pokrajini, ki je bila v tem letnem času nenaseljena. Ni nam uspelo najeti jaka in vse naše najskromnejše zaloge so šle h koncu. Čeprav v Tibetu gostoljubnost ne pozna meja, pa hkrati tam tudi ne poznajo usmiljenja: če se trešeš od mraza, če si čisto na koncu zaradi tega, se moraš bojevati ali pa prepustiti svoje telo jastrebom!

Naposled je vendarle pripeljal kamion — ob svojem času in v svojem ritmu, kot teče vse v Tibetu. Noben človek tam ne more niti z voljo niti z močjo spremeniti teka naravnih zakonov ali življenja; treba je imeti potrpljenje in pustiti, da gredo stvari svojo pot. Ti trije dnevi in pol čakanja so bili za nas odlična priložnost, da smo naredili bilanco svojega potovanja.

OKUS PO ŽARKEM

Po treh mesecih spet v Lhasi — kakšna razlika! Otroci so nosili majice s kratkimi rokavi in s fotografijo Michaela Jacksona na prsih, nekateri nomadi so poskušali žvečiti žvečilni gumi. Moje »bivanje v srednjem veku« je odšlo v davno preteklost. Civilizacija se je ponujala in je prihajala z velikanskimi koraki, izkoriščanje turistov je doživljalo razcvet: škatle nescafeja so ležale vse naokrog skupaj s steklenicami coca-cole, posušenim črevesjem, ostanke cigaret in relikvijami.

Tibetanske ženske v tradicionalnih narodnih nošah so se sprehajale po trgu in so se bile vsak trenutek pripravljene vreči na ameriške ali japonske turiste, ki so se v skupinah vlačili po trgu. Prodajna tehnika zares ne pozna meja: neka domačinka je snela tirkizno ogrlico z vratu in hitela pojasnjevati, kako zelo da ji je žal, ker mora to podedovano stvar prodati. Za nekaj dolarjev je dala iz rok ta

okras. In oba sta bila navdušena, turist, ker je bil prepričan, da je bil to nakup njegovega življenja, in domačinka, ker je svoje »drage kamne« made in Hongkong tako dobro prodala tujcu.

Zapustili smo Lhaso in se namenili v Katmandu. Trgovina na glavnem trgu gre dobro. Gore jakovega masla delujejo čisto posebno sivo in žarko. Sestradani psi se tepejo za kost. Ducat žensk hiti mimo, berači jim sledijo. Svetel avtobus se ustavi na trgu. Prodajalci coca-cole takoj pritečejo poleg.

V ustih imam prav tak okus, kot bi po njih valjal čaj z žarkim jakovim maslom.

(Die Alpen)

TURA,
KI BI LAHKO BILA AVANTURISTIČNA

S KOLESI PO ATLASU

Rekli so nama: »Šla bosta na jug, prek veličastne ravnine, in spoznala čarobno dolino Uriko!«

Resnično: ponuja se nama očarljiva pokrajina in pot hitro mineva. Ugotavljava, da to ni več Maroko: v mislih se preleviva v raziskovalca — sva Stanley in Livingstone na kolesih.

Dolina je prav gotovo prelestna, kraj za vse mogoče turiste. Mogoče je tako tudi zaradi naravnega, gorečega gostoljubja Berberov, ki pa je morda že tudi malce

Tudi takole je šlo pogosto s kolesom po Atlasu

preračunano na radodarnost in popustljivost obiskovalcev. Pradavna plemenitost teh ljudi me sili k ugotovitvi: Berberi so zagotovo zelo dobro ljudstvo.

Ko sva med njimi, slišiva: »Lepo je, celo zelo lepo, a s kolesom nemogoče. Tega bi se morala lotiti s helikopterjem!«

Toda veva: sem sva prišla, da pot opravi na kolesih. Na vrsti je ravnina južno od Marakeša. Ravna je, presneto ravna, najina nahrbtnika pa težka, kar dobro čutita tudi zadnjici. Pogosto se ustavljava, če je le mogoče v senci, saj sonca tu ne primanjkuje. Ko bi le nahrbtnika ne bila tako težka! Vsaka luknja poraja strah pred naslednjo. Končno mine ravnina, minejo luknje in postanki. Ustaviva se in poiščeva hotel z restavracijo. Lačna sva in zaspana. Krepko založiva in poklepetava. »Čigava fotografija zre na nas od vsepovsod?« povprašava. Sledi jezen odgovor: »Njegovo veličanstvo vendar!« Pogledi so neprijazni...

Navsezadnje pristaneva v posteljah in si privoščiva počitek.

Med Seti Fadma in Ukaimednom je pot ponekod dobra, drugod na debelo nasuta z gramozom. Povsod je dobro vidna in zadosti široka. Žoži se v vasicah, kjer se mula komaj prebije med kolesoma in kjer sta kolesi presneto utesnjeni med hišami.

To je dolg odsek poti, ki se vleče deset ur. Tovore nama deloma zastoj prenaša mula. Srečujeva na desetine otrok, ki jih vabijo najine torbe. Vrata, mimo katerih gre najina pot, se odpirajo, spremljajo naju pogledi, dobrodošlice in seveda žicanje za to in ono ter začudenje nad najinima čudnima pojavama.

Ves čas se vzpenjava. Kakih sedemsto metrov pod sedlom se trmasta žival ustavi in noče naprej. Zasovražim kolo, zasovražim tudi mulo in jo vlečem za seboj. Ko pride sedlo, je mula nenadoma zdrava. Naženeva jo nazaj, od koder sva prišla, midva pa se spuščava s kolesi.

Lep, tehničen, celo prijeten sestop do Ukaimedena je to. Tam je dobro vzdrževano zavetišče, simpatičen oskrbnik in odlični kuhar. Kuhinja je nenadno nekaj svetega. Nerada pa se morava tudi midva postiti, saj je ramadan.

Vedno bolj sva izčrpana, vedno teže pritiskava na pedale...

Seti Fadma. Ljudje se nama čudijo: »Vzpon po dolini Urika s kolesi? Zakaj pa ne z vprego?« Imajo naju za norca, nekdo nama ponudi svojo mulo. Nesla naj nama bi tovore do sedla, 3200 metrov visoko. Midva ženeva svojo: »Če sva se odločila za kolo, bova to opravila s kolesi!« Toda svet se vzpenja, zelo strmo se vzpenja. Vrneva se. Mož z mulo je še tam. Zmenimo se, da odidem naprej naslednje jutro. Muli bo še žal, ne bo se zlepa znebila koles...

Vzpon, nato sestop do Taccheddirta. Odlična višinska pot. Okolje je zeleno, pastirsko, spomladansko. Jutro, rosa, redke ptice. Toda spet se nato pojavi sonce; vročina, gramoz, nahrbtnika, kolesi. Vse to pa niti ni brez neke nore privlačnosti.

Ko je sedlo za nami, sledi sestop na divje, po ozki sledi med strmimi nasutji. Prava strahota. Cilj je Taccheddirt. Želim si, da bi imel čelado in ščitnike za kolena, najboljši pa bi bil kar viteški oklep. Če padem, se bom pošteno polomil! Pa le nisva padla; celo bala se nisva, niti kričala. Cilj sva dosegla cela, a utrujena.

Klepetava s paglavci, jeva, spet je na vrsti žicanje, ukane.

Potem je na vrsti vzpon na novo sedlo. Ko je to za nama, sledi sestop: greva samo še navzdol. Strmo in dokaj naglo. Malo se bojiva, malo pričkava, upočasniva hojo. Tako mine pot do Imlila na vznožju Toubkala, atlaškega štiristočaka.

Blagovnica ponuja vse, kar iščeva in potrebujeva. Laheen za prodajalno mizo govori vsaj pet jezikov; pozna vse in je središče dogajanja. Težko se bo posloviti. Pijemo velike količine čaja, jemo, kadimo. Prebijemo večer in odpodimo skušnjave, da bi kolesi zamenjala za mulo in da se sploh ne bi vrnila...

Jutro. Na vrsti je slovo. Čez dva dni leti najino letalo. Morala bova na pot. Zavihtiva se na kolesi. Tokrat gre po ravnem, proti zahodu, samo še navzdol. Pozdravi, mularija; Mohameda, ki nam ponuja v Hongkongu izdelane zapestnice, se le s težavo znebiva.

Navsezadnje sva v Marakešu. Rdeče zgradbe, vonjave, barve.

Prihodnje leto se vrneva. Na vrsti bo prečenje Atlasa...

(Po članku Daniela Jouleja v La Montagne 1/1988
pridredil Pavle Šegula)

5300 metrov visoko s kolesom

Gertrude in Karl Oelmüller iz Avstrije sta lani napravila z gorskim kolesom dolgo pot po Himalaji in Tibetu. Svojo pot sta začela v Katmanduju in dosegla jezero Nam Tso. V petih tednih sta s kolesom prevozila 2500 kilometrov in poleg tega še 500 kilometrov z avtobusom. Kar šestkrat sta prekoračila višino več kot 5000 metrov. »Prekoračiti s kolesom in 35 kilogrami prtljage na ramah višino 5000 do 5300 metrov zahteva zares odlično aklimatizacijo.« sta povedala nenavadna popotnika, ki sta bila nekajkrat na velikih višinah izpostavljena mrazu 35 stopinj pod ničlo, pri tem pa sta obiskala več gorskih skupin. Kot sta dejala, je bila zanju največja pustolovščina divja vožnja ob reki Sun Kosi, ko sta drvela z višine 5100 metrov na višino 400 metrov, to višinsko razliko pa sta premagala na razdalji komaj sto kilometrov. Največja nevarnost, ki sta ji bila izpostavljena, so bili divji tibetanski psi.

Jn

STE ŽE KDAJ SPALI V NARAVI, ODETI S TEMO?

VSE MOJE NOČI

MARJAN BRADEŠKO

Spušča se noč. Nekje na tvoji samotni poti te zaloti. Svoje utrujeno telo položiš na kamenje, pesek ali travo, odeneš se z mrakom in se zazreš v svojo streho, nebo. Morda je jasno in posuto z zvezdami, morda tišči k tlom, obloženo s težkimi, temnimi oblaki. Enkrat te zebe, da se ne moreš in ne moreš ogreti v spalnici vreči, v katero si ravnokar zlezal; drugič spet je čisto prevročje, da bi lahko zaspal. In vendar je vsaka noč, prebita nekje v naravi, visoko v pobočjih gora, v gozdu ali na vlažnem pradu reke, nekaj posebnega. Lepa in skrivnostna, včasih malo tesnobna in nemirna, včasih pa tiha in spokojna. Že sam obred pripravljanja ležišča je čisto nekaj drugega kot postiljanje postelje doma. Še celo več! Doma veš, kje je tvoja postelja, nekje v naravi, ko se začne temniti, jo moraš najprej najti. V nenehnem iskanju in kratkih postankih ob poti iščeš svojo srečo. Prideš, malo podremaš in naslednje jutro spet greš.

GULCE

Scefrane megle so visele nad Luknjo, ko sem v vlažnem julijskem večeru vujagal po lovski stezi navzgor pod Gulce. Vse vrste golazen me je grizla, me pikala in pila mojo vročo, od strmih klancev razgredo kri. Hitel sem, da bi še pred nočjo našel svoj prostor pod luno. Na luno sicer ni preveč kazalo, saj je bilo vse oblačno, pa še mlaj povrhu. Kazalo pa je na dež in zato je bilo bolje poiskati kak suh prostorček. Ob melišču, pod previsno steno, sem našel 'posteljo', ki je še najbolj ustrezala nocojšnjim razmeram. Primerna travnata polica, na levi stena, na desni dva kamna, za zglavje spet lep, ploščat kamen. Polica je bila malo nagnjena, zato sem iz nekaj kamnov zgradil pregrado, ki me je zadrževala.

Legel sem. Uprt z nogami v zložene skale sem se zatopil v nebo nad seboj. Sever je gnal sivo rdeče oblake prek grebenov Kukove špice in napovedoval lep jutrišnji dan.

Ni še dobro ugasnil večer, ko je od nekdaj prihrumelo krdele odurnih, majhnih mušic, ki jim je iz oči kar sijalo poželenje po moji krvi. Nič več ni bilo oblakov in tišine, samotnih macesnov in navpičnih sten; zdaj je bilo eno samo pikanje in mlatenje z rokami, divje preklinjanje in nemoč. Najprej sem zlezal globlje v spal-

no vrečo, potem sem se zadelal še s kapuco; na koncu je ostala le še ozka luknja za oči. Tako zaprt sem bil seveda ves premočen; komaj sem lovil sapo, hkrati pa nemočno opazoval na nebesnem ozadju, kako se je roj vrtel v krogu, se počasi strnil in se pognal proti meni. Ponavljalo se je in ponavljalo in vsakič je kateri uspelo.

Vsega pogrizenega me je nazadnje rešil mraz, ki je pritisnil, ko se je proti enajsti zjasnilo. Iz doline se je ob pobočju priplazila megla. Še preden sem jo zagledal, sem začutil vlažen, mehak vonj, ki ga je prinesla s seboj. Na melišču so gamsi začeli z večerjo, če ni bil morda že celo zgodnji zajtrk. Popolna tišina je zdaj ovijala to noč; še droben kamenček, ki se je od časa do časa strkljal izpod gamsovih nog, se je s svojim zvokom kar izgubil v zdaj že gosti megli. Utrujen in zaspan sem se zadovoljno preselil v lepši svet.

Zjutraj sem še v temi in v še vedno gosti megli pozajtrkoval, nato pa čakal, poslušal tišino in mislil na nič. Prav prijetno početje je bilo to. Kaj se bo izcimilo iz dne, ki se je prebujal, nisem vedel, pa tudi videl nisem kaj dosti; le megla je postajala z dnem malo bolj bela.

Potem pa je nenadoma nastopila oseka, megla se je zapeljala po pobočju navzdol in gladina meglenega morja se je znižala. Nad mano je zasijalo jasno jutranje nebo, najvišje skale Škrnatarice so se odele v škrlat in nekje v daljavi, izza Kočne, je prilezlo žareče sonce.

IŠKA

Noč v Iški. Popoldne je bila nevihta, zato je še zdaj vse mokro. Rahle meglice so razpete nad bajerji. Postaja hladno in mračni se. Na prvem primernem pradu se ustavimo in že v temi klestimo in lomimo mokre veje, od katerih se kar cedi. Ogenj nameravamo zakuriti. Uspe mi najti ce'lo nekaj suhih smrekovih vejic in kot človeku, znanemu po slavni podvigih z viažnimi pečmi v zimskih sobah, mi pripade čast, da prvi pritaknem vžigalico. Prižgem — in stvar gori. Preprosto in enostavno! Prod se lepo osvetli, v kupčku mokrih vej začne prasketati in v šumeči Iški, ki teče komaj meter stran od ognja, se pojavi odsev. Delam se sila pomembnega, čeprav je ogenj bo'j slučajen kot pa posledica resnega strokovnega pristopa.

Veje se počasi sušijo in plameni postajajo vse večji. Iz nahrbtnika potegnem zajeten kos pujska, ki ga že ce'lo popoldne prenašam na napačnem mestu: v trebuhu je zanj primernejši kraj. Meso narežemo na majhne koščke, jih natikamo na palice, ki smo jih uredili v ta namen, in tiščimo v

ogenj. Le-ta vse bolj plapolja in mast, ki se cedi od kosov, ga še podžiga. Naša večerja se najprej cvre, nato gori in ko dokončno zogljeni, začnemo jesti. Kar dobro hrusta pod zobmi. Če ne drugega, oglje je dobro za razkuževanje, saj veže nase strupene snovi. In v naših želodcih je polno pajkov, ki nas glodajo.

Malo pred polnočjo mesa zmanjka in s polnimi trebuhu se položimo na prod: Vito in jaz v spalno vrečo, Vojko pa, ki je vaju poletja, se odene le s šotorskim krilom. Vseeno pa se preventivno uleže najbližje ognju, ki kar vztrajno gori. Iz postelje vidim le ozek pas neba nad sabo, na katerem je ves čas videti oddaljeno bliskanje, ki se včasih malo bolj približa, pa nato spet umakne nekam za hribe. Če bi ob nevihti reka narasla, bi se prav s težavo kam dali.

Na izredno ozkem delu lške je nocoj naš dom. Naravnost iz vode se vzpenjajo strmi bregovi in prav čudno je, da smo sploh našli ta ozek košček proda, kjer je prostora le za nas tri in našo kramo. Počasi zaspimo, nevihte pa tudi ni od nikoder. Voda enakomerno šumi in še pogloblja naš sladki spanec. Vseeno se ponoči nekakrat zbudim, se ozrem na ogenj, ki gori z nezmanjšano močjo, in spim dalje. Dober ogenj sem zakuril! Sicer pa: če Vojka ne bi zeblo, bi moje zgodbe o dobrem ognju ne bilo. Vso noč je pridno pokladal in sušil mokra polena in veje, da si je potem lahko ob ognju grel svoj premražen hrbot.

Zgodaj zjutraj, ko kažem znake zburjanja, je Vojko že ves v elementu: on na skali, ribe v vodi. Malo podremam, Vojko je še vedno na skali in tudi ribe še niso zamenjale svoje lokacije. Tudi ko čez kakšno uro prižgem svoj majhen 'štedilnik' in pristavim čaj, je situacija na reki podobna. Vojko počasi obupa in se vrne k ognju, ribe pa ostanejo tam, kjer je zanje najboljše. Spraviva se k paštetnemu zajtrku, vonj po vrelem čaju pa prebudi tudi Vita, ki pomoli svoj 'kljun' iz 'žaklja'. Dobro se založimo, potem pa odkorakamo navgor po soteski, skačemo čez vodo, lezemo po skalah in se umikamo v breg. Do večera nas čaka še lep konec lške, globoki, zeleni tolmuni, brzice in slapovi stranskih pritokov. In seveda še dolg povratek prek Mačkovca in Krvave peči nazaj do Doma v lški.

ZADNJA TRENTA

Večer v Zadnji Trenti. Lilo je kot iz škafa pa še grmelo in treskalo povrh. V takem ni bilo za Zapotok, zato sva se zapodila kar proti bližnji hišici. Nekoč je bila to pastirska bajtica in še zdaj je prijetna in diši po starih časih, četudi njen lastnik verjetno ni pastir. Cedilo se je od naju, ko sva planila pod lesen balkon. Pre-

oblekla sva se v suhe cunje in nevihta je zdaj postala prijetnejša na pogled. Izpod strehe se ji lahko bolj posvetiš in uživaš v silah narave, ki zahrumijo svojo pesem. Včasih je rezko, včasih votlo zagrmelo nad visokimi grebeni, v Prisojniku se je kadilo od divjega plesa oblakov in trava je nemirno, utrujeno trepetala pod gostimi deževnimi kapljami.

V dolino je legala noč. Razgledala sva se za primernejšim ležiščem in na balkonu našla prav udoben, romantičen prostor. Kuhalnik je odbrnel svojo večerno pesem. Čaj naju je dobro pogrel in zlezla sva na najino 'skupno ležišče'. Naravna podlaga iz smrekovih desk in lat je bila sicer malo trda, pa zato toliko bolj domača. Skozi veliko lino na balkonu je pogled izginjal v temo, ki je že ovijala okoliške stene. Grmenje je pojenjavalo, po strehi pa je še vedno štropotal dež. Iz nahrbtnikov sva potegnila svoji postelji, zlezla vanje, zavzela vodoraven položaj in se zazrla v deske nad sabo. Dež je enakomerno pel svojo čudovito pesem, dišalo je po lesu in smrekovi smoli, od zunaj pa je prihajal svež, vlažen vonj po razmočeni zemlji. S polnimi pljuči sem zajemal zdravje, z dušo sem se utapljal v večerni mir. Nikamor se ni več mudilo, nič ni bilo treba storiti, na nič misliti. Samo zrl sem v temo in deske v strehi, zrl in bil nekje v davnih časih, ko je bilo res tako.

Deske so počasi izginjale, telo se je razlezlo v najudobnejši položaj, noč me je jemala v svoje naročje.

Nocoj sem spet enkrat našel zavetje na svoji nemirni poti, preganjan od samega sebe. Med vršanjem dežja je bilo slišati le še enakomerno sopenje.

BALA

Strah! Čudna stvar, ki pod večer zleze vate in noče več ven. Vse do jutra! Toliko kač sem videl popoldne v Bavšici in pod Balo, da nisem čisto prepričan, če jih ni tudi tu, pri lovski koči. »Midva greva gor, na čisto; v gozdu se slabo spi«, sta rekla fanta, ki sta jo primahala mimo. Ampak čez Briceljč ves čas gledajo čudni, kopaisti oblaki, ki so kar malo sumljivi. Tule, v drvarnici, bom ob nalivu vsaj za silo ostal suh.

Stemni se. Nekako se namestim na drva, vendar se telo kar noče in noče prilagoditi novi podlagi. Vse me tišči in boče, pa še ves zmahan sem Dolgo pot sem danes pustil za seboj. Nekje za grebenom se bliska. Šibko trepetava svetloba, pa se vseeno kar malo bojim, da ne bi po soparnem dnevu udarilo kakšno neurje.

Miš steče po drvih mimo glave. Zamahnem z roko. Spodaj ob skali se zaslišijo čudni kriki in škripanje. Kakšen ptič? Si morda gams brusil rogovje? Pozabim na bliska-

nje. Neka žival priteče po bregu; glasno šumi listje in pokajo vejice. Čisto blizu se ustavi; verjetno me opazuje. Ne upam se premakniti, zdržujem dih. In spet miš. Ob skali zopet nenavadni zvoki. Žival ob drvarnici se prestopi. Na levi strani se nekaj plazi po travi.

Strah me je, hudo strah.

Bliskanje izgine za grebeni. Žival se spet premakne...

Malo je bilo trenutkov do jutra, ko se je vse umirilo in sem zaspal, pa še to bolj od utrujenosti kot od tišine. Res, v gozdu ni dobro spati. Preveč živahen je ponoči, preveč stoka, sope, šumi in cvili.

Komaj se začne daniti, si zadenem svoj 'križ trpljenja' na rame in se neprespan, polomljen in ves trd odpravim navzgor.

Lep dan je že, sonce sili izza Pelcev, ko 'vržem' iz postelje v mehki gorski travi včerajšnja znanca.

Kaže, da sta dobro spala.

* * *

Minile so moje gorske noči in mnoge še bodo. In spet bo nova noč v naravi in nova zgodba. Najlepše jih bo opisovati doma, za toplo pečjo. Samo nekaj bo šlo na papir. Tisto najlepše je zapisano samo v meni in se ne da preliti v stavke. Nekaj skromnih besed pa bo tistim, ki jim je že bilo dano poslušati šepetanje noči, povedalo dovolj, da se jim bo v spominu odprla tista lepa kamrica, iz katere bo vrelo in vrelo. In ko bo prekipele, se bodo znova odpravili v gore.

Samoten gorski svet

»Na Triglav?« so me včasih spraševali znanci, ko sem sopihala pod celo tono, kakor se je vsaj meni zdelo, težkim nahrbtnikom proti postaji.

»Seveda, kam pa drugam!« sem odgovarjala v tistih že kar davnih časih, ko me je naš simbol še privlačeval in me tudi pogosto videval.

Danes pa bi rekla: »Samo tja ne!« Naveličala sem se hoditi v koloni in gledati pred seboj le zadnjice in rebraste podplate gozdarjev. Zadnja leta smo Slovenci postali romarji: muslimani v Meko, mi pa na Triglav! Zato sem sklenila, da letošnje poletje izkoristim za obisk manj obiskanih gor — Cmira, Rjavine, Turske gore, čez Kotličce, pa tudi v naš zasavski GEOSS.

V družbi je lažje hoditi, zato sem povabila s seboj Stanko. Iz Vrat sva po Tomiškovi poti krenili proti Staničevi koči. O gneči, težavah s prenočiščiči in še o čem raje ne govorim, saj je razumljivo, da je glavni krivec za to zopet bližnji Triglav. Pravijo, da je slabe stvari treba čimprej pozabiti, zato mi je bolj ostal v spominu naslednji dan.

V lepem, sončnem jutru sva zdrveli proti Cmiru. Pot je bila zanimiva, nezahtevna, le manjši, z jeklenicami in klini okrašen plezalni del je poskrbel za razgibanje ramen in kolen.

Tišina, prijetna, včasih kar malo grozljiva. Le od časa do časa je neubran vrisk presekal mir, ker je neki nov »planinec« osvojil teme našega očaka. Opazovali in šteli sva tudi »mrvlje«, ki so v dolgi, nepretrgani črti počasi napredovale po grebenu proti vrhu. To gomozenje sta mirno s sedla na Begunjskem vrhu opazovala dva kozoro-

ga. Pomislila sem: če bi kozorogi zna'i misliti, bi se jim mi dvonožci verjetno zdeli silno neumne živali, ker nas prav magnetno privlači »čredno življenje« okoli Triglava.

Ta čudoviti mir! Svet je bil videti kot morje, posejano s skalnimi otoki, saj sta se megla in oblačnost povzpeli do višine 1800 metrov. Tako je bilo tudi ob vrnitvi: nikjer žive duše, le naša kozoroga sta še vedno bedela nad gorami in dolinami.

Huda pripeka in pasja žeja sta naju speljali čez prag Staničeve koče namesto na Visoko Vrbanovo špico. Ko sva si dodobra pomočili grlo, sva sklenili skočiti še na Rjavino. Tudi ta gora je zelo lepa, celo malo več jeklenega nakita ima kot Cmir, pa tudi vzpon je malo zahtevnejši, ker je precej jeklenic in klinov le še za okras. Dostop do vznožja je zelo razgiban — vzpon, spust, vzpon, spust... in človeku odvzame precej moči, a jih čudovit razgled z vrha kmalu povrne. Tudi tu ni bilo hude gneče; na vsej poti sva srečali le štiri planince.

V nedeljo sva se zopet namenili izogniti gneči na poti Prag—Vrata. Skozi Pekl sva se spustili v dolino Kot in nazaj v civilizacijo — v Mojstrano.

Drugih poti, včasih zelo samotnih, ne bom opisovala. Obiščite jih, ne bo vam žal! V Sloveniji je veliko lepih gor, morda celo lepših od Triglava, le da planinci zanje ne vemo — ali morda nočemo vedeti.

Če me bo prihodnjič spet kdo vprašal »Si namenjena na Triglav?«, bo dobil odgovor: »Če bom morala kot vodnik, bom šla, sicer pa ne prav kmalu!«

Meta Petrič
(Planinski utrinki)

Z OVČJIM TROPOM ČEZ HRIBE

PASTORALA

EDO TORKAR

»Ti zakuri ogenj in pristavi za čaj, jaz bom pa poskrbel za ovce«, mi je naročil Korl, ko sva pod večer z dvestoglavim ovčjim tropom prilezla v planino za Malim vrhom. Na tej planini že zelo dolgo ni nihče pasel in kosil, od zapuščenih pastirskih staj in stanov je komaj še ostal kamen na kamnu in majsko sonce je le stežka izvabljal mlado rast skozi debele plasti stare preležane trave. V gozdni senci na obrobju pašnika se je obdržalo celo še nekaj snega in tam se mi je zdel najbolj prikladen prostor za postavitev ognjišča, že zato, da bi imel s čim gasiti, če bi po nesreči prišlo do požara.

In sem se lotil dela: zvalil sem skupaj nekaj velikih kamnov, nalomil suhega smrečja in dračja in pritaknil vžigalico. Počakal sem, da se je plamen znižal in da se je napravilo nekaj žerjavice, potem pa sem čez ognjišče položil dve še posebej debeli in močni poleni in nanju postavil s snegom napolnjen aluminijast čajnik. (Na planini za Malim vrhom namreč ni žive vode, pa tudi voda, s katero sva s Korlom napolnila čutari spodaj v Bohinju, nama je v strminah Jelovice že zdavnaj stekla po grlu.)

Čaj je bil gotov, Korl pa se še zmeraj ni vrnil od ovc. Sicer sem si pa kar mislil, da ga ne bo tako kmalu nazaj, saj si ni smel več dovoliti kaj takega, kar se nama je pripetilo prejšnjo noč na Bitenjski planini, ko nama je ves trop do zadnjega repa zbežljal gor pod Ratitovec in sva zjutraj rabila kar nekaj ur, da sva ga našla in prignala nazaj. Ah, še misliti ne maram na to, kako sva v potu svojega obraza grizla kolena v breg, preštevila odtise parkljev v blatu in otipavala ovčje kakce, če so še topli! Je pa že tisočkrat bolje ležati takole na kormolce oprt na koprini pod smreko, srkati z rumom krščen čaj iz skodelice in kdaj pa kdaj potisniti napol dogorelo poleno v sredo ognja; čutiti, kako se ti razliva toplota po žilah in se ti vračata svežina in moč v zbite ude; motriti pojemajoče plamene med počrnelimi ognjiščnimi kamni, od migotanja vročega zraka kot v odsevu vode vzvalovano podobo gozda zadaj: s smrekovimi iglicami posute zaplate snega, mahovnata debela dreves, kupe dračja pod njimi, napol podrti krmilnico za divjad, ki bo to noč nudila skromno zavetje enemu od dveh pastirjev ovčje črede, ki je že tretji dan na poti s hladnega Gorenjskega na sončno Primorsko (drugemu se slejkoprej obeta še dosti skromnejše pre-

nočišče na vejah pod smreko!); vdihavati težak vonj telohov, od katerega bi človek še zbolel, če ne bi bil pomešan z zdravilnim vonjem po smoli in tlečem smrečju; razmišljati o tem, kakšen je videti svet skozi očesca tegale pajkca, ki se tako vztrajno prebija čez suhe vejice in bukove liste, čez kamenčke, gamsje bobke in druge komaj premagljive ovire, ki se mu postavljajo na pot v njegovem mikro pajčjem svetu. (Kdo ve, ali tudi tebe ne motri iz daljave takšno velikansko oko, mežikajoče in pordelo od vesoljskega dima — in če nisi v tem očesu prav takšna ničeva smet, kot je v tvojem očesu tale pajkec, ki ga, roko na srce, še opazil ne bi, če ne bi bil tako nenavadne, namreč rdeče barve, podoben kapljici krvi, ki polzi po tleh...)

Zdajci nekaj zašumi v mraku, razmaknejo se veje, skoznje pogleda kosmata Korlova glava (dosti prekosmata in prevelika za klobuček, ki tiči na njej) in že je tu ves Korl, kar ga je (in ga je, bogme, kar precej).

»Kaj je z ovcami?« ga pobaram, medtem ko si naliva čaj.

»Nagnal sem jih v hrib spat.«

»Pa si prepričan, da naju bodo počakale do zjutraj?«

»Bodo, bodo! Dovolj so se že nahodile v teh dneh, nocoj jih še s štrikom ne bi več nikamor zvelkel.«

Zjutraj pa sva našla na planini le slab ducat onemoglih in šepavih jagnjet, večji del tropa pa jo je že ponoči ucvrl čez zasneženo gorsko sedlo na Vrh Bače tja zad na zelene primorske pašnike.

In tako že drugo jutro zapored brez zajtrka hitiva za ovčjimi sledmi.

»Ne sekiraj se!« prigovarjam Korlu, ki ga skrbi za čredo, kako se bo znašla v prepadnih strminah onstran sedla. »Ovce že vedo, kje jim je dobro. In kjer je dobro zanje, bo prav gotovo dobro tudi za naju.«

In res: z vrha sedla ugledava najino čredo, ki se mirno pase na prisojnih pobočjih Slatnika. Z vzdihom olajšanja se zlekneva v travo in se lotiva malice. Že sinoči sva si bila razdelila zadnjo konzervo jetrne paštete in zadnjo tablico čokolade, pa tudi sladkorja za čaj nama je zmanjkalo, imava pa še nekaj kosov prepečenca in namesto čaja naju greje sonce...

In res: dobro nama je.

Ko boste te dni hodili po gričih, hribih, gorah in planinah, se kdajpakdaj spomnite tudi svojega Planinskega vestnika: ko se vrnete v dolino, sedite in napišite, kaj ste doživljali na teh svojih poteh, pa naj bi bilo veselo ali žalostno — raje seveda vidimo, da je čimbolj veselo. Vse prispevke honoriramo, česar v teh težkih časih seveda ne bi smeli spregledati.

KAKO SEM PRIPRAVLJAL PREDAVANJE

IZ BOHINJA PREK KRNA DO SOČE

TOMISLAV JAGAČIČ

Obstajajo gorska območja, ki me bodo zmeraj privlačevala. Za to sta dva osnovna razloga. Nekateri vrhove želim obiskati iz čisto planinskih pobud: zaradi obvarovane narave, lepih razgledov, gorskih jezer, položnih pristopov in planinskih koč. Drugi razlog pa so zgodovinski dogodki, povezani s kraji in planinami. Že leta se vračam na Tjentište, obiskujem Zelengoro, Volujak, Maglič, vendar nikoli sam. Kar precej jih popeljem s sabo.

Posledica mojih pogostih obiskov gorá okrog Sutjeske so planinska predavanja v številnih mestih Hrvatske, Bosne in Hercegovine in Slovenije. Popolnoma upravičeno lahko trdim, da je želja, da pripovedujem o tem, kar sem videl in doživiljal, tretji razlog, zaradi katerega zmeraj znova hodim v tiste hribe, na katerih so potekali boji za osvoboditev naše domovine. Lepoto teh predelov predstavljam ob svojih diapozitivih na predavanjih. Vse to sem moral povedati za uvod v pripoved o tem, kako sem pripravljaval predavanje Iz Bohinja prek Krna do Soče.

Mnogokrat sem vodil turistične skupine po Sloveniji in v Istri. Potovali smo prek Vršiča. Med počasno vožnjo avtobusa z Vršiča proti Trenti zmeraj povem kaj o Julijskih Alpah in dr. Juliju Kugyju. Obvezno se ustavim v koči v dolini, da si ogledam izvir opevane Soče. Potovanje nadaljujemo ob reki in takrat se potrudim, da čim boljše preberem najlepšo in najbolj slavnostno himno, ki jo je »hčeri planin« posvetil slovenski pesnik Simon Gregorčič. Še danes prav preroško zvenijo njegovi verzji:

*Gorje, da daleč ni ta dan!
Nad tabo jasen bo oblók,
krog tebe pa svinčena toča
in dež krvav in solz potok
in blisk in grom — oh, bitva vroča!
Tod sekla bridka bodo jekla,
in ti mi boš krvava tekla...*

Prav ob takšnih priložnostih se je v meni razplamtevala želja, da bi po teh planinah, bojiščih, stezah in poteh, s katerih se že davno ne slišijo več vojaški klici v jezikih avstroogrške večnarodnostne monarhije, hodil kot planinec.

Prebral sem dostopno literaturo o soški fronti in tudi zanimiv Prežihov roman Dobredob. Name je zmeraj močno učinkoval usodni boj slovenskega naroda, ki je,

če ne mislim na NOB, mogoče prav tu na Soči doživel dramatični vrh. Slovenski mladeniči so umirali pod tujo zastavo, v uniformi avstroogrškega vojaka, in vedeli, da bi tudi drug tujec potujčil njihovo deželo.

Vse to je bila dovolj močna spodbuda, da si jeseni 1986. leta naložim oprtnik na hrbet in se s prijateljem Dušanom odpravim proti Srednji vasi v Bohinju, kjer živi prijatelj iz vojske Franc Sodja. Nekoč v letih 1951—52 v Nišu je bil še mlad, samski, danes je upokojen in z ženo Cilko imata že odrasla Romana in Marijo. Naše prijateljstvo iz vojske in stiki trajajo že 37 let in končali se bodo, ko naju bodo pospremili v poslednje domovanje.

IZ BOHINJA DO KRNSKEGA JEZERA

V mislih se poskušamo vrniti v tiste dneve, ko je Italija obrnila hrbet dotedanjemu zavezniku in ko je 23. maja 1915. leta stopila v vojno. Obljube zahodnih zaveznikov, da bo za nagrado dobila velik del naše domovine z otoki, so bile za italijansko buržoazijo preveč mamljive, da bi držala »puško ob nogi«.

Ko je Avstroogrška odprla fronto na Soči, je s tem hotela onemogočiti italijanski vojski načrtovani prodor proti Sloveniji, Ljubljani in Trstu. Vojska črno žolte monarhije je zavzela položaje na vrhovih vzhodno od Soče. Vojsko je treba oskrbovati z orožjem, hrano, vodo, ranjence odpravljati v zaledje. Na Komni so zgradili številna skladišča. Da so jih lahko polnili, so morali zgraditi ozkotirno progo ob Bohinjskem jezeru, a kjer progá ni zmogla več višin, so jih lahko pešak, konji, vojaški vozovi. To je tista pot z 52 okljukami, po kateri se sedaj planinci vzpenjamo proti planinskemu domu na Komni. Po njej greva tudi midva: Dušan s filmsko kamero, jaz s fotografskima aparatoma.

Počitek v planinskem domu na Komni: še topel čaj in žig in nadaljujemo pot. Ni treba dolgo hoditi — že nas sprejme Koča pod Bogatinom. Oskrbnice Jožice se bomo zaradi gostoljubnosti vedno spominjali.

Okrog koče so opuščene zgradbe, ki jih je že močno načel čas. Kdor ne ve, da so iz prve svetovne vojne, lahko pomisli, da so opuščena vas. V tistem vojnem času je tod bučalo, a granate daljnostrelnih italijanskih topov niso mogle do sem.

Nadaljujemo pot. Počasi prihaja večer. Premišljuje: po poteh in stezah, ki so jih

nekoč zgradili zaradi vojne, danes hodijo planinci. Nekdanje vojaške poti lajšajo pristop in omogočajo spoznavanje tega dela Julijskih Alp.

Koliko je tistih, ki so v vojaški opravi hodili po teh poteh in sanjali o domu, starših, dekletih — in srečni vrnitvi, a so se za njimi za zmeraj zaprla vrata kakšnega vojaškega pokopališča, ki jih je v teh krajih več!

Tema je že, ko prek Bogatinskega sedla prispeva do planinske kočice blizu Krnskega jezera.

NA KRNU

Na poti proti Krnskemu jezeru oči stalno iščejo Krn. Opazim ga od jezera. Za jezerom se začne vzpon. Dvigava se po drobnirotni stezi. Dopoldan je. Sonce pripeka. Dan je vroč. Ko prispeva do ravnice, kjer leži planina Na Polju, naju neznanci povabijo v neko kolibo. So lovci iz Kobarida na nedeljskem vikendu in dežuranju. Pogostijo naju s hladnim črnim vinom. Popijem kozarec, čeprav bi več. Toda Krn...! Ta je še daleč. Lovci nama pokažejo pravo zbirko odkruškov granat in zarjavelih delov vojaških predmetov. Komaj dvignem neki zarjaveli kos železa, tako je težek; zdaj si pa predstavljajte, kako tako železo udari v človeka ali skalo, ki se razleti in ubija s kamnitimi drobcii!

Od planine Na Polju nama Krn stalno pozira. Kaže nama velik nos, ki moli proti dolini Soče. Vržen iz družine Julijskih Alp najdlje na jug in gospodovalen je z utrjenostjo nenavadno izzival italijanske topničarje. Italijani so ga po ogorčenih bojih končno zavzeli. Kot so bili njegov vrh in stene ter bližnja Batognica prej izpostavljeni granatam iz italijanskih topov, so sedaj te cilje zadevali avstroogrski izstrelki.

Ta lepi alpski svet opazujem s prelaza Krnska škrbina. Tam daleč se v soncu kopa in modrika Krnsko jezero. Pobiram zarjavele ostanke vojne, vstopim v neko kaverno. Več jih je. Vanje so se umaknili med topniškimi obstreljevanjem. Opazim precej dolg tulec od topovske granate. Ob njej je neki planinec markacist napisal na skalo: Nikdar več! Krn je poln sledov prve svetovne vojne in žalostnih spominov nanjo.

Iz doline Soče, tam nekje od Kobarida in Tolmina, se po južnem pobočju valijo proti vrhu oblaki. Pošteno hitijo. Kot da jih kdo podi od vznožja na vrh. Če se za hip raztrgajo, se pokažejo prostranstva zelenih travnikov in vijugasti tok Soče. Nekdo je slikovito povedal, da južna stran Krna diši po morju.

Za nama je vrh v oblakih. Počivava v Gomiščkovem zavetišču. Nisva sama. V koči

so tudi mladi planinci iz tolminske šole. »Imamo dan šole pa smo se povzpeli na Krn,« mi reče učiteljica, planinka. Čestitam ji, pozdravim mlade in vsem zaželim veliko uspehov. Takšnih prosvetnih delavcev bi moralo biti več. Če za gore navdušimo te, potem bomo tudi šolarje.

Srečno se vrneva do kočice pri Krnskem jezeru. Pravkar jo razširjajo. Zjutraj se posloviva od izredno gostoljubnega oskrbnika, se v Lepeni oglasiva v Domu dr. Klementa Juga, potem pa po cesti odideva do vasi Soča, od koder začneva meriti kilometre asfaltirane ceste v Bovec.

DRUŽINA DURJAVA IZ BOVCA

Planinka Vojka Durjava iz Bovca se je udeležila osemdnevnega potovanja na Durmitor in Taro 1985. leta. Prijavila se je po objavi v Planinskem vestniku. Pripeljala je še prijateljici.

Dva dni sva bila z Dušanom gosta njenih staršev Božene in Danila. Oče nas je z avtomobilom vozil po dolini Koritnice do Loga pod Mangrtom in tudi v Trento. Polnil sem zadnji film.

Zvečer smo pri njih doma poslušali lepe slovenske pesmi. Zapeli so tudi pesmi o Soči in tudi tisto žalostno Oj, Doberdob.

»Danilo, Vojka! Bi mi te lepe slovenske pesmi hotela posneti? Poslal vama bom prazno kaseto.«

Obljubila sta mi — in držala besedo. Kaseto hranim. Hranim lepe slovenske pesmi, napeve o planinah, Triglavu, Soči. Med predavanjem Iz Bohinja prek Krna do Soče (po njem je na vrsti Dušanov film) jih zavrtim; otožne melodije zaplavajo nad svetom, ki je ujet v okvir diapozitivov, in ostanejo v njem in poslušalcih. V daljavi se sliši Oj, Doberdob, ljudje v tišini vzdrhtijo ob odmevih vojne.

Tudi diapozitivi o Soči popotujejo proti cilju in s pesmijo Krasna si, bistra hči planin izzveneva predavanje.

Nekateri se pritožujete, ker na straneh Planinskega vestnika ne objavljamo napotkov in idej za planinske izlete in ture. Direktno tega res ne delamo, posredno pa v vsaki številki: ko preberete prispevek o kakršnikoli poti ali hribu, je to že namig, da bi se na isto pot lahko podali tudi sami. Kar pa zadeva razpise za različne planinske izlete, naj povemo, da moramo rokopise za PV oddajati v tiskarno toliko pred izidom vsake številke, da takrat organizatorji izletov navadno še nimajo določenega niti cilja izleta niti natančnega časa odhoda in prihoda. Glede tega se povežite z domačim in sosednjimi planinskimi društvi — in seveda s planinskimi prijatelji.

SPOMINI, KI SEGAJO TRI, ŠTIRI
DESETLETJA NAZAJ

MOJA TRENTA

RUDOLF TRAVINIČ

»Nekje globoko v nas obstaja slika, zakopana, kot s srebrom okovana ikona v vodnjaku. Ta slika je tiha kakor svitanje na morju, kadar je vse živo in kadar se ne sliši nič razen tu in tam klokotanje vode. To je čas tišine, ko se človek umirja od nemira in se potaplja v tišino.«

Miroslav Krleža: »Nemir«

Bilo je julija 1950, pozno popoldan. Moja soproga in jaz sva krenila z Vršiča proti Trenti. Šla sva po prašni, pusti cesti, pažeč, da zapaziva markacijo, ki naju bo po bližnjici privedla v dolino. Sonce je še grelo. Vrhovi okrog naju, ki jim še nisva vedela imen, so se vzpenjali proti azurni modrini neba.

Na ramena sta nama pritiskala težka nahrbtnika. To so bila prva povojna leta, ko so še obstajale karte za živila. S sabo sva vlekla moko, sladkor, salame in drugo, ker tega ni bilo mogoče kupiti na karte zunaj kraja stalnega prebivališča.

Bila sva zelo razburjena. Ne samo zato, ker sva prvič hodila tod, ampak predvsem zato, ker sva se spuščala v Trento, v dolino, o kateri nama je toliko pripovedovala najina botra, upokojena profesorica, pri kateri sva stanovala, in ki naju je danes čakala nekje spodaj pri mostu prek Limarice. Tudi v Kugyjevih knjigah sva brala o Trenti. On pravi, da je to ena od najlepših dolin v vseh Alpah. V njej izvira reka Soča, ki ima najlepšo barvo od vseh evropskih rek. Vse to je že dolgo vznemirjalo mojo domišljijo, danes pa se bom znašel v tej čarobni dolini.

Oznako sva našla na mejniku ob cesti in krenila sva po bližnjici. Šla sva mimo kočice, v kateri je živel neki star sirar. Kmalu sva prestopila strugo potoka in se znašla v pravem vrtu alpskega cvetja. Nato sva utonila v gozdu iglavcev. Kmalu se je pred nama pojavila majhna jasa, na kateri je bila drevesnica z macesni. Na sredi je stala lesena kočica, majhna kot v pravljici. To je bilo zavetje za upravnika drevesnice. Za njo so se dvigali kamniti skladi Prisojnika.

Krenila sva dalje. Ko sva prečkala lesen mostič, je vse okrog naju rdelo od dišečih gozdnih jagod. Tako sočnih še nisva jedla. Špet sva se začela spuščati. In takrat se nama je skozi neko špranjo pokazala Trenta. Obstala sva in nemo gledala čudežno sliko. Obsijana s posebnimi žarki večernega sonca se je pod nama vijugala ozka dolina, polna zelenja, z belo kamnito

strugo v sredini. S strani so se proti skalnatim vrhovom fantastičnih oblik dvigala strma pobočja iglastih gozdov. Ob vijugasti poti so bile razmetane posamezne kočice z lesenimi strehami. Vse to je bilo mnogo lepše od slike, ki sem jo nosil v svoji domišljiji.

Sto metrov dalje sva naletela na močen izvir. Voda je na več mestih vrela izpod kamenja, izpod maha, iz zemlje, in prek sten tekla v dolino. Tu sva se prvič srečala z bučno simfonijo vodá, na katero se nama bo kasneje uho navadilo in bo postala neke vrste zvočna kulisa Trente. Napila sva se hladne vode, umila sva se in sedla na desko, ki je služila kot klop. Opazovala sva veličastni gorski venec, ki obkrožala Trento, tako da sva dobila vtis, da je z vseh strani zaprta, da iz nje ni izhoda.

Spuščala sva se po skalnatih serpentinah. Okoli naju vse žari od razcvetelega rododendrona. Levo od naju se je zrušila skala. Pogledala sva tja čez: preko melišča je elegantno tekel trop gamsov. Samo navečji je stal nepremično na nekem kamnu kot spomenik. Glavo je imel obrnjeno proti nama. Tudi čez četrte ure, ko sva bila že mnogo nižje, se ni premaknil. Na desni ob kamenju bučno teče potok Limarica in dela neštete brzice in tolmune. Voda je čudovite barve, zelenkasto modra, vredna pritoka Soče.

Kmalu sva bila na mostičku, kjer naju je čakala botra. Pristrčno smo se pozdravljali in zanosno sva pripovedovala prve vtise o Trenti. Spuščali smo se skozi bujen iglast gozd in kmalu prišli na pot, ki je takrat vodila po dolini. Prav v kratkem se je gozd odprl. Obstali smo kot prikovani zaradi lepe slike pred seboj. Desno je bil velik valovit pašnik z dvema stajama. Levo je vodila pot prek mostu nad Limarico proti veliki vaški hiši, ki se je stisnila pod strmimi pobočji, obraslimi z veličastnimi iglastimi gozdovi. In slika pred nami! Na vrhu, ki je spominjal na veliko kamnito krono, je plamte'a nežna večerna rdečica. To je bil Razor, ob njem pa nazobčani vrhovi Planje in Kanceljnov ter ogromna kupola Goličice. V daljavi je bil zašiljen kamnit val Lepega Špičja. Desno strmo zeleno teme Ušja. (Imena vrhov je povedala botra.) Kamor koli smo pogledali, smo morali dobro zaviti vratove, da smo s pogledom dosegli vrhove, tako so visoki. Nianse barv na vrhovih so se zamenjale vsako minuto — in potem so začele počasi ugašati.

Prestopili smo šumečo Limarico in se znašli v prijetni toploti vaše hiše. Spoznali smo se z domačini, preprostimi in pristrčnimi ljudmi, h katerim je naša botra prihajala že leta. Najedli smo se polente z mlekom, se umili v brzicah Limarice in se potopili v postelje, napolnjene s kornuznim ličkanjem. Dolgo nismo mogli za-

spati, ker je zunaj z vseh strani šumelo. Šumela je voda v žlebu pod oknom, s katerim so jo pripeljali iz izvira visoko nad hišo, šumela je Limarica, šumela je tudi kakšnih sto metrov oddaljena Soča. Vsakokrat, ko sem se to noč zbudil, sem mislil, da zunaj strašno dežuje.

To je bilo moje prvo srečanje s Trento. Prvo, toda usodno. Ker sta od te noči ta soba in ta hiša postali moj drugi dom in Trenta moja nova domovina.

Od takrat že polnih petintrideset let hodimo prek Vršiča in ostajamo v Trenti večji del poletnega dopusta. Prihajamo tudi v drugih letnih časih.

Ta dolina, v kateri smo spoznali vse kotičke, prekrizarili vse gorske steze, se mnogokrat povzpeli na številne vrhove, ki jo obkrožajo (Jalovec, Mojstrovka, Prisojnik, Razor, Srebrnjak, Triglav, Kanjavec, Bavški Grintavec), je postala najlepši del našega življenja. Je kakor kotiček v pravljici, v kateri hitim pobegniti iz vseh življenjskih skrbi in težav. V njej čas stoji. Ko sem tam, zares pozabljam na leta, saj se ves čas, do sedaj prebit v Trenti, spaja v celoto, in počutim se enako kot takrat, ko sem imel petindvajset, trideset ali štirideset let. Toda kakor hitro pridem iz njenega dosega, začnejo prava leta pritiskati na moj hrbet in vse življenjske skrbi se takoj vrnejo.

Seveda se je v Trenti v teh več kot petintridesetih letih mnogokaj spremenilo. Prek Vršiča so pričeli voziti avtobusi. Do izvira Soče je zgrajena cesta, po kateri poleti dnevno pelje na stotine avtomobilov. Najstarejši Trentarji so pomrli, mnogi so se odselili iz doline. Njihove hiše in hleve so pokupili ljudje iz mest in jih spremenili v počitniške hišice. V planinah se ovce ne pasejo več v tolikšnem številu po neskončnih pašnikih. Drevesnica pod Vršičem je zapuščena, gozd okoli nje pa neusmiljeno posekan. Tista hišica še stoji in nam poleti služi kot zatočišče pred dežjem, če se tam najdemo. Tudi v hiši naših domačinov se je marsikaj spremenilo. Stari, zidani štedilnik so zamenjali s plinskim, od izvira je napeljan vodovod, namesto petrolejke sveti v kuhinji električna svetilka, v kotu igra tranzistorski sprejemnik. V naši sobi v posteljah ni več koruznega ličkanja.

Da, marsikaj se je spremenilo. Toda narava je še vedno enaka. Isti planinski velikani bdijo nad dolino, pobočja so polna opojnega cvetja, gamsi vijugajo po kamenju, srne se pasejo po livadah. Gorski potoki se še neonesnaženi zlivajo po stenah in steze, že malo zarasle, nas pričakujejo kot prej. In ko se zvečer, ogoreli od gorskega sonca, pijani opojnih vonjev vrnemo v dolino, se na kuhinjski mizi kot nekoč kadí polenta, prelita z mlekom.

Spet se umijemo v Limarici. In ko se znajdemo v isti sobi, v kateri se ob svetlobi sveče vidijo mehki obrisi starega kmečkenga pohištva (istega kot pred petintridesetimi leti), se nam zdi, da se kljub vsemu ni nič spremenilo, da je čas obstal, da smo še vedno enako mladi, da smo v nekem izvenčasovnem kotičku, v svetu, podobnem pravljici, ki pa je kljub vsemu resničen.

Ta svet je zame kot tista Krleževa slika, ki obstaja nekje globoko v nas. V tem svetu se človek zares »umirja od nemira in se potaplja v tišino.«

POTEPANJE PO LEDENIH TISOČAKIH

LA DAUPHINÉ

MATJAZ ČUK

Dauphineja! Slikovito gorska veriga na pol poti med Centralnimi Alpami in Azurno obalo. Divji samotni vrhovi, strme stene, bleščeče bele poljane, ostri, od vetra obrušeni grebeni. Pod vrhovi pa ljubke kočice, polne prijaznosti, brez gneče, brez večnega boja za prostor. Prijazne zelene doline, skromni, a skrbno urejeni kampi. In sonce, predvsem obilo sonca, brez dvoma več kot v mnogo bolj znanih Centralnih Alpah. Vse to je pripomoglo, da smo se odločili za Dauphinejo.

Začetek je bil slab, bolje rečeno — boleč. V Padski nižini smo samo za trenutek odprli vrata kombija — in že smo doživeli pravo invazijo komarjev. V hudi bitki smo potem sicer zmagali, a vendarle ne čisto brez posledic...

To se nam maščuje že v Montegenevru, kjer nas gledajo, kot da bi padli z Lune. Naš kombi, v katerem so še vedno vidni sledovi boja, se jim očitno zdi precej sumljiv.

Lije kot iz škafa; mimo nas vozijo Francozi in Italijani in nas radovedno ogledujejo — marsikdo nas pozdravi s prijaznesljivim nasmeškom. V majhni kočici so Zvone, carinik in pa naši potni listi. Zvone mu nekaj dopoveduje, on pa strogo pogleduje enkrat nas, enkrat potne liste. Kmalu se jima v kočici pridruži še Mitja. Ni kaj, moral je priti policaj, da je šlo! Čez dobro uro končno le spustijo oba, naš kombi pa veselo zakorači čez mejo — v Francijo.

Briancon. Res, težko bi še bolj deževalo! Nato Ailefroide. Postavljanje šotorov. Ni bilo veliko izbire: srečneži so dobili manjše luže, drugi smo se morali zadovoljiti s tistim, kar je ostalo. Dež pa ni izbiral — enakomerno je namočil vse, brez izjeme.

**DOMÉ DE NEIGE DES ECRINS,
4015 m**

Težki deževni oblaki. Med njimi pa majhne krpice temno modrega neba kot žarek upanja — upanja na sonce in nova doživetja.

Dan se je le počasi narejal. Veter je trgjal cunjaste megle in sramežljivo odkrival bleščeče bele grape in žlebove okoliških gora.

Namenoma sem ostal zadnji. Čudovito modro nebo, snežno beli oblaki, sive megle in močan veter, ki je iz trenutka v trenutek menjal podobe, so obetali enkratne posnetke.

Večer v koči pod Ecrinom. Živahno, kot v vsaki koči pred vzponom na štiritisočak. Napeto, nekoliko nemirno pričakovanje jutrišnjega dne. In kot vedno — upanje na lepo vreme, na ne premočan veter, na vrh...

Jutro. Kristalno čisto jutro. Nikjer nobene oblačke, modrina, do kamor seže oko.

Strmina. Bleščeče bele poljane brez konca. Korak za korakom. Razpoke in seraki. Sonce.

Prvi štiritisočak je vedno najtežji. V glavi divje razbija, noge nočejo ubogati, nahrbtnik vleče k tiom. Samo volja je tista, ki se ne da, ki te še drži pokonci.

Malo pod grebenom nas je dobil veter. Tisti veter, ki je sinoči tako divje vrtnčil oblake, ko smo uživali v toplih sončnih žarkih na strehi koč. Včeraj le oddaljeni privid, mnogo predaleč, da bi ga lahko občutili, danes — kruta resničnost.

Nikoli si ne bi mislil, da je 86 metrov lahko tako veliko. Pa vendar je bilo danes preveč. Snežne zastave so vihrale čez grebene. Barre des Ecrins, 4101 m, skalnati greben v novem ledenem oklepu, zbrušen od vetra, nedotaknjen — čisto blizu, a vendarle predaleč.

Veter je bil danes močnejši. Sedaj bom vedel, da je tudi 86 metrov višinske razlike lahko zelo veliko.

REFUGE DE PELVOUX, 2704 m

Že kar grozljivo je bil videti Mont Pelvoux, 3974 m, ko smo pred dvema dnevi sedeli pred kočjo na ledeniku Blanc in ugibali, kakšno bo vreme. Divji ples oblakov ga je naredil še veličastnejšega. Strme, strme skale, med njimi pa dolgi, ledeni žlebovi. Nikjer šibke točke, površ vsega pa še veter, ki nam je včeraj na Ecrinsu lepo pokazal svojo moč. Ne nazadnje je tudi utrujenost precej pripomogla, da smo se danes odločili za počitek.

Pa vseeno nismo lenarili. Za cilj smo si izbrali Refuge de Pelvoux, slabe štiri ure

oddaljeno kočjo v vznožju Pelvoux. Brez nahrbtnikov, brez težkih gozdarjev, brez skrbi in prepadov. Samo lahka pot, polna presenečenj, sonca, enkratnih razgledov, svizcev, osamljenih viharikov.

Ni bil to tisti pravi počitek. Bil je le prijeten sprehod, posedanje po mehkih planinskih tratah, občudovanje oblakov, uživanje toplih sončnih žarkov; bil je le preprost sprehod sredi gorskih velikanov. Ampak — spočili smo se pa le!

COL DE LA TEMPLE, 3322 m

Toplo, turobno jutro. Tiho stopamo po moreni ki se izgublja v megli. Težki deževni oblaki še povečujejo moreče vzdušje. Zapuščamo Ailefroide in se selimo pod Meije, v Berarde. Morene je konec, pred nami je ledenik. Toda ali ni postalo malo svetleje? Se niso oblaki nekoliko razklenili, postali redkejši?

Megla izgine, kot bi odrezal. Pod nami je morje oblakov, nad nami le modro nebo. In gore — Pelvoux, Ailefroide, Barre des Ecrins — kot kulise, kot privid, neresničnost. Kakšna velikanska sprememba! Kaj takega je mogoče le v gorah!

Uživamo v vsakem koraku poti. Nad nami se dvigajo divje stene Pelvoux, čisto na koncu stoji snežna kraljica Ailefroide.

Neskončen mir leži nad gorami. Nihče ne zmoti skrivnostne tišine; le kakšen kamen sem ter tja zgrmi v globino, potem pa je spet vse mirno. Čudovit poletni dan sredi gorske samote. Viki vseskozi ponavlja: »Kako dopovedati tistim dvajsetim milijonom...«

Škoda, da jih privabi tako malo!

Tik pod sedlom se pobočje postavi pokonci. Pred nami je urica prijetne telovadbe po strmih skalah z enkratnim pogledom na bližnjo Ailefroide. Neznanske gmote snega in ledu, množica grozečih serakov, divjih žlebov in navpičnih sten, vse to je Ailefroide, ki ne uživa zaman slovesa ene izmed najtežje dostopnih gora Dauphineje.

Na sedlu nas sprejme močan veter. Težki, deževni oblaki prekrivajo že več kot polovico neba, vrhovi nad Berardom so odeti v goste, sive megle. Vreme se hitro kvari. Če nočemo, da nas dež dobi še visoko gori, bo treba pohiteti. Samo še nekaj pogledov, za spomin, na sedaj že mrke gore, nato pa hitro navzdol.

Na koncu snežišč začne deževati. Nešteto serpentin nas varno vodi po spolzkem grušču. Pred nami je že prva kočja — priložnost za topel čaj in kratek počitek. Potem pa spet navzdol, do druge kočje in zaslužnega vina, nato pa dolga, dolga ravnina, brez konca, potem pa le prve kočice, šotori, Berarde...

Konec poti, nič več hoje, samo še divja voznja nad hudimi prepadi, skozi ozke predore, dolini naproti.

Bežimo iz mrzlega, deževnega Berarda v nižje kraje, do boljših pogojev, toplote. Dovolj imamo gora, potrebni smo civilizacije in počitka.

Vreme se je dokončno pokvarilo. Sneg je pobelil gore skoraj do nižin. Konec je težkih vzponov, vsaj za nekaj dni. Zapuščamo Dauphinejo, zapuščamo čudovite gore in odhajamo v Chamonix, novim doživetjem naproti.

Ostaja pa še dolg, skrita želja. La Meije, kraljica Oisansa, nam tokrat ni bila usojena.

Izziv za drugič — ali večno neizpolnjena želja?

CHAMONIX, 1037 m

Chamonix. Postavljanje šotorov. Navadili smo se že, da nam pri tem pridno pomaga dež. Postopek je vedno isti: najprej dolgo čakaš, da bi dež prenehal, nato imaš vsega zadosti, oblečeš anorak in z rekordno hitrostjo postaviš šotor, potem znosiš še opremo in na koncu, ko lahko stopiš pod streho — dež preneha.

Vreme v Chamonixu je bilo letos zares obupno. Močan ciklon je prinesel obilico snega, goste, sive megle so na debelo pokrivalo okoliške gore; vreme kot nalašč za sprehode po mestu.

Pa je bilo vseeno pestro in zanimivo. Še posebno zvečer, na zaključku, ki se je raztegnil tja do tretje ure zjutraj. Res da letos ni bilo z nami »lepega Rudija« in smo bili tako prikrajšani za reprizo Hamleta, pa je bilo kljub temu veselo in zabavno.

LE BREVENT, 2526 m

Zadnji dan. Odločimo se za Brevent. Mitja je rekel, da gremo kar v adidasah. Ha, ha! To je bilo potem smeha!

Planpraz. Brez dvoma kraljestvo padalcev. Ko sem hotel fotografirati eno izmed njih, bi jo kmalu dobil po nosu. Zadnji trenutek sem odskočil, sicer bi me povozila. Padalke pa res niso od muh!

Nikakor se ne moremo odločiti za pot navzgor. Mitja je s svojo skupino že daleč naprej. Problem reši Zdravko, ki kratkoma vstane in gre. Midva s Tomažem pa za njim.

Ampak zabava se je začela šele med sestopom. Čudovito je šlo po mehkem snegu, pod nogavicami so se nabrale čedne lužice... Spomnili smo se Mitja in adidas. Takoj smo postali boljše volje! Ha, ha! Verjetno jo niso odnesli nič boljše kot mi!

Do šotorov je bilo še daleč. Sonce je popravilo našo napako in posušilo vse, kar je bilo mokrega. Tudi adidaske.

ŠE PRGIŠČE POBRANKOV

HOJA MED HRIBI IN OKOLI NJIH

JANEZ LONČAR

Moč in žilavost naroda se ne meri le s številom pripadnikov, temveč z velikimi dejanji posameznikov, skupin ali celote. Gorniški uspehi niso le uspehi posameznikov ali pa zgolj zmaga nad goro ali samim seboj. So mnogo več! So odraz moči, vztrajnosti, sposobnosti in miselnosti naroda. Ali spriči tega še lahko dvomimo v smiselnost gornišstva?

* * *

Želja po odkritjih je prav tako stara kot človeštvo. Je močnejša od odpora do nevarnosti, ki večkrat taka dejanja spremljajo. Zmagovali so močni in vztrajni ljudje, ki so se mogli odpovedati lagodnemu življenju. Za ceno naporov, žrtev in samoodpovedi so doživljali nepozabne trenutke odkritij.

Vsekakor smemo tudi gorništvu šteti med taka in podobna udejstvovanja. Vsakdo odkriva v gorah in v naravi nasploh svoj nov svet. Naj bo to na izletu po nadelanih poteh, v gorskih stenah, na vrhovih in grebenih, ob vodah, katerih slapovi pojo svojo večno pesem, ali pa ob razsrjenih naravnih silah, ki gornika presenetijo na njegovi poti.

Odkriva gozd, v katerem utripa življenje v vsej svoji raznolikosti, v porajanju in odmiranju.

Opazi drobno cvetico ob poti, viharnik nad gozdno mejo, hroščka na počivališču, divjo kozo na meli, pajka na skali ali pa orlovski par v višavah.

Vse to so delci narave, čudovitega stvarstva. Je naša skupna last, katere ne smemo uničevati. Hočemo in moramo jo brez pogojnika »naj bi« izročiti prihodnjim rodovom.

* * *

Pod gozdnato planoto, odmaknjena od dolinskega vrveža, leži skromna vasica. Le nekaj hišk je in cerkvice. In ceste je tam tudi konec. Še sonca célo zimo ne vidijo. Redkokdo od tujih zaide v tisti konec. Naključni obiskovalec, ki se sprehodi po vaški poti, je seveda deležen izredne pozornosti. Iz vsake hišice se ob mimohodu prikaže kakšno žensko bitje z metlo in prične pometati prag ali ozek pločnik, četudi tam ni niti trohice smeti.

Človek je družbeno bitje in tistim ženskam bi ne rekel radovednice, temveč le to, da pogrešajo družbo in jim za navezavo stikov tudi metle prav pridejo.

TUDI KAJ TAKEGA SE ZGODI

Prvi levi zavoj z roba Košute — in že sem namesto na smučeh po poledeneli strmini drsel kar tako po svoje: enkrat z glavo navzdol, nato z bokom in z nogami. Koli-kokrat me je tistih dvesto metrov zasukalo, nisem utegnil šteti. Vem le to, da so bile sekunde strašansko dolge in da je bil ledeni rogelj, ki je štrlel iz plazišča, vse bližji in vse večji. Obenaj sem zadel s hrbtom in se ustavil. Ob pobiranju sem najprej dognal, da z desnico ni nekaj v redu, da si z njo ne morem pomagati, da ne uboga, kratka, da je neuporabna.

Nekako sem predrl ledeno skorjo in se zasidral s smučmi in palico. Kaj pa sedaj? Roka me je vse huje bolela, spričo poledenele vesine sestopa nisem tvegala, vsak premik pa je bolečino še povečal. Tam daleč na desni sta po pobočju navzgor proti Velikem vrhu spešila dva smučarja. Skušal sem ju priklicati s piščalko, vendar sta bila predaletč, da bi pisk slišala. Ždel sem tam, vedno bolj je vame lezel mráz. Teško sem čakal, da bo čez rob posijalo sonce.

Spodaj čez Vrnuh se je po gazi namenila postava. Vsakih deset sekund pisk. Ustavil se je in ko me je zagledal, je zavpil: »A gamse paseš?« Odgovoril sem mu, da ne in da »pomoč rabim«. Kasneje mi je povedal, da je razumel kot »ne hod v graben«.

Čez pol ure je bil ob meni lvko. Roko mi je privezal ob prsni koš, ko pa sem vstal in se prestopil, me je bolečina od rame do konic vseh petih prstov tako prešinila, da sem se skoraj sesedel. Tako torej! Ne bo šlo!

Ko se je lvko vračal po razu, je od kože krenila reševalna odprava. Oskrbnik in gorski reševalec Vinko, njegov sine in Andrej so pritovorili akí čoln in vrvi. Čez vse pa je bil dober čaj. Privezali so me v čoln in po vrvi spuščali navzdol. Spodaj ob prehodu na levo vesino pa smo se že srečali z ekipo GRS iz Tržiča. Ponovno so mi desnico privezali, pa nato spet odstranili povoje. Bolečina je bila namreč hujša, kot če je roka prosto ležala.

Da bi ne »ušel«, so me spet privezali nazaj v čoln. Prevzela sta me Borut in Marjan na smučeh, potem pa je šlo kot po olju. V pol ure smo bili pri Matizovcu, tam so me preložili v rešilca in me odpeljali na Jesenice, kjer so mi v bojnišnici ramo in roko dali v red in povoje.

Luka, Slavo, Peter, Janez, Tonček, Borut, Marjan, Jože, Janko, Vinko, Franci, pa še lvko, Vinko mlajši ter Andrej! Kar lepo število tovarišev je imelo opraviti z mano.

Vsem, ki radi hodimo po planinah in gorah, veliko pomenita prepričanje in za-

vest, da ob morebitni nezgodi ali nesreči ne bo ostal sam, da so tu tovariši vselej pripravljeni nesebično in vsakemu pomagati v stiski in sili. Res lepo je imeti take prijatelje in pristrčna zahvala je preskromna oddolžitev za njihova dejanja.

MED GORAMI

Vzdolž doline pod menoj leži meglena odeja, tu zgoraj pa se vse blešči v žarkih jutranjega sonca. S pogledom zaobjemam ves širni nazobčani obroč gora. Debelo uro in še druge pol v spokojnem miru posedam okrog napol podrte lesene kotne oznake in uživam v blagodati, dani le gornikom.

Polagoma je sonce od Ukanca navzdol redčilo meglo. Scefrana kot kosmi vate se je krotovičila in se spreminjala v nič. Gladino jezera, tokrat petrolejske barve, je jutranji vetrič rahlo nakodral in skoraj vso meglo naenkrat je sonce posrkalo tudi nad Janezom in nad Bohinjsko Bistrico.

Gorska krajina se s Pršivca kaže v vsej razsežnosti. Malo je vrhov, ki so v razglednosti tako popolni. Je pa tudi vrh, od katerega se težko ločiš, posebno ob lepem vremenu. Slovo od čudovitega razgleda, od prijaznega ranega dopoldneva, od sonca, čiste, neoskrunjene narave in od lepot, kakršne doživiš le redkokdaj, resnično ni lahko.

* * *

Pot, ki od Planinskega doma na Zelenici pelje na Stol, je primerna tudi za krajši izlet. Ni treba na vrh, le do žleba, do tam, kjer se pot grezi in spusti precej globoko v Kožne. Hoja poteka ob vznožju južnega pobočja Visoke Vrtače, čez sedelce Šija pri Srednjem vrhu do že omenjenega žleba. Le rahlo pridobiva na višini, saj se v skoraj treh kilometrih daljave dvigne le za okrog 200 metrov.

Pa to ni tisto, kar kanim povedati. Tisto, na kar mislim opozoriti, je cvetje, planinsko cvetje, ki ljubitelju in občudovalcu narave ob tej poti nudi vso pestrost, razkošje, živo pisanost in barvitost rastlinja.

V mesecih juniju in juliju cveto črne murke, planinske astre, rdeči sleč, planika, zlatica, s skal v vetrcu pozvanja še zaprta Zoisova zvončnica, po trdi in dolgi zimi se odpirajo čašice modrega svišča, v travi kukavice, nižje spodaj pogačice — in še in še. Vse to sredi vrhov, ki obkrožajo to prelest, in za nameček še pogled na gorenjski biser — Blejsko jezero — bogato poplača tisto malo truda in nekaj kapljic znojca, potrebnega za obisk tega prelepega delčka Karavank.

* * *

Vsem, ki v gorah iščete sreče in zadovoljstva, je namenjena ta vpisna knjižica. Zaupajte ji svoje ime, svoje plemenite misli in občutke. Ne skrunite listov in narave! Ohranite okolje čisto! Za vse to vam bodo hvaležni vsi, ki se bodo za vami povzpeli na ta lepi (sleherni) vrh.

Čudovito lep je gorski svet naše Slovenije. Razteza se od Triglava do Gorjanec, od Pohorja do Slavnika, od Karavank in Grintovcev do Snežnika. Vse to pa je dopolnjeno s holmi Štajerske, griči Dolenjske, ravnino Prekmurja, z zelenjem Bele krajine in s sončnim Primorjem.

Že stoletja rod rodu Slovencev izroča bogastvo lepote te deželice. Ni čudno, da smo na ta košček zemeljske oble s srci prirasli, da občutimo vso veličino domovine in veličastnost narave.

Tik pod stražarnico sva hroščča pustila ob robu gozdne ceste. Mimo mejnih stražarjev sem korak usmeril tja, kjer sem pričakoval pot z zahodne smeri na vrh. Na robu, na državni meji, pa o poti ni bilo ne duha ne sluha. Toni se je nadaljevanju odpovedala, sam pa sem prekoračil državno mejo in po snežnih jezikih na severni strani prišel na vrh. Vreme ni bilo preveč zgljedno. Videlo se je le Jezerško, vrhovi pa so bili skriti v oblakih. Da bi prehudo ne zamujal, sem se spustil navzdol kar po kopnem zahodnem pobočju. Prišel pa nisem daleč. Že skoraj pri dnu se je strmina prelomila v travnato vesino brez oprijema in v skalnat prag pod njo. Vrh sem moral obiskati še enkrat in se vrniti po svoji stari sledi. Na vrhu in še doma po karti sem ugotovil, da prava in označena planinska steza poteka po jugovzhodnem pobočju, da bi pri stražarnici moral zaviti desno, pa tudi to, da človeka najbolj izuči izkušnja.

Ali pa: »Kdor jezika špara, kruha strada.«
Prav lahko bi graničarje vprašal za pot.

Priznam, da so enolončnice, ki jih planincem pripravljajo v kočah in planinskih domovih, dobre, okusne pa tudi odlične, da po naporni hoji prija topla jed. Jaz bi jih ne zamenjal za pečenko. Je pa pri vsej tej zadevi ena bistvena pomanjkljivost, Ne, nápak povedano! Le nečesa je preveč. Glavna sestavina teh jedi po vseh kočah je namreč »fržou«. Vsakdo ga do naslednje planinske postojanke s kemično biološkim postopkom predela v plin in ta pride do svoje veljave ponoči, običajno v prepolnih spalnicah. Tamkaj utrujeni in siti planinci drug drugemu ponujamo (vohat) svojo globoko notranjost.

SLAST ODKRIVANJA NEZNANEGA

MED BLIŽNJE GRIČE – NA ERMANOVEC

IVANKA KOROŠEC

Na čudovito spomladansko nedeljo smo jo mahnilli na Ermanovec. Z avtomobili smo se pripeljali po Poljanski dolini, ki se proži po prijaznem, povsod z zelenjem pokritem svetu, do Hotavelj in tam ob cerkvi parkirali. Domačin nam je povedal, da se lahko peljemo še dalje oziroma pravzaprav čisto do doma na Ermanovcu. Vendar nismo zato toliko časa vozili, da bi hodili le nekaj minut. Prišli smo, da bi pešačili.

Hoja — čudovita stvar! Z vzravnano hrbtnico je hodil naš prednik po svetu, mi pa ne znamo več hoditi. Iz postelje vstanemo v avtomobil, iz avtomobila sedemo v naslanjač, iz naslanjača na kavč, iz kavča v posteljo. Hoja že davno ni več hoja, ampak samo še stopicanje. In ker ne znamo hoditi, tudi nič ne vidimo in nič ne doživimo.

Zagrizli smo se torej v breg in preračunali, da bi ob taki strmini v dveh urah, kolikor je bilo spodaj ob cesti označeno, prišli višje kot je sam Triglav. Če smo se ozrli, smo spodaj lepo videli Hotavlje, kjer lomijo rdečkast hotaveljski marmor. Nekateri med nami so sopihali, nekateri pa so imeli toliko sapa, da so zraven še lahko govorili in celo pripovedovali zgodbe. Na primer tisto o pastirju:

Visoko v hribih je pred tamarjem sedel pastir in pasel nekaj ovac. Grel se je na soncu, zadovoljen užival v naravi in vlek iz čedre. Pa je prišel na izlet petičen turist, s trebuhom kot sodček in z denarnico, ki jo je komaj strpal v žep svojih novih pumparic. Pastir mu je postregel z mlekom in ovčjim sirom, turist pa ga je začel poučevati:

»Moral bi imeti več ovac! Potem bi prideloval več mleka in sira.«

»Čemu?« je debelo gledal pastir.

»Da bi ga prodal, vendar!« je bil nestrpen turist. »Potem bi imel denar in bi lahko kupil še več ovac.«

»Zakaj pa?« se je čudil pastir.

»Zato, da bi pridelal še več sira; in potem bi ga prodal in spet kupil ovce. Lahko bi zgradil novo stajo, napravil sirarno in prodal sir na debelo.«

»Zakaj pa?« ni šlo pastirju v glavo.

»Zakaj? Zakaj?« je bil turist nejevoljen ob toliki trdobočnosti. »Zato, da bi imel dovolj denarja in bi lahko počival in užival, kot na primer jaz!«

»A, zato...« se je smehljajl pastir. »No, kaj pa mislite, da delam zdaj?«

RAJ ZA STEZOSLEDCE

Da, res je. Nekaj nezahtevne preprostosti je treba, pa je človek srečen.

Ali ni sreča, če najde človek veselje ob pogledu na Blegoš, ki ima teme še zdaj pobeljeno s snegom? Na travnike, ki so zaradi podleska kot pognjeni z vijoličastim prtom? Gori nad Slajko je mlaka, v njej lahko vidiš žabji mrest; paglavci so dolgi komaj pol centimetra, žabe so zarite globoko v blatu. Ali ste že kdaj videli ta čudež narave? Ste videli prvega spomladanskega metulja, kako opotekavo jadra nad cvetočo lesniko? Ali pa čmrlja? Ni treba otrokom vpiti »Pazi se, to je hudobna žival!« To je navsezadnje lep žameten gospodek, ki ima na glavi celó radijsko postajo. In martinčka, gibčnega plazilca s podolgovatim telesom, ki se mu rep lahko odlomi, pa mu ponovno zraste nov? Ste to že videli? Ste občutili, kako diha zemlja in brsti drevje? Ste slišali ščeбет ptic in šum potokov?

Ogromne vijoličasto rdeče blazine resja na Špiku so nas vabile v naročje, vendar smo se uprli skušnjavi in se spustili po poti navzdol do križpotja. Markacije so se izgubile, edina, ki je bila, je kazala v smer, od koder smo prišli. Samo brez panike, prosim! Zdaj je pravzaprav čas, da se izkažejo skriti talenti: stezosledci, taborniki, vodniki, Vinetouji. Zajela nas je slast odkrivanja neznanega. Kam zdaj? Na desni se je pot izgubila v neprehodnem gozdu, naravnost naprej poti tudi ni, dviga se hrib, poraščen z redkim grmovjem, na levo se pot spušča nekam v dolino. Ženski del družbe je kmalu obupal in posédel na zložena drva, kavalirji pa so iskali smer (eden si je pri lazenju po gošči s suhim krepelcem do krvi odrgnil kožo, drugi pa bi se kmalu izgubil). Me pa, ki smo obsedeali na skladovnici drv, smo opazili na posameznih polenih markacije. Samo kdove kako so jih zložili, kam je kazala markacija prej in kam zdaj? Posekali so drevo z markacijo, na novo pa je niso označili. Naposled smo se zedinili, da krenemo v dolino, saj edino tja pelje pot, čeprav bi po občutkih šli vsi raje kar naravnost.

Malo nižje smo prišli na makadamsko cesto, ki se je vila v našo namišljeno smer. Zložno navzgor smo po njej prišli do vasi Stara Oselica. Po bližnjici smo mimo samotnih domačij in kapelice spet prišli na cesto, tam pa smo skozi drevje že opazili avtomobile pred domom na Ermanovcu. Odšteli smo čas odhoda od časa prihoda in odbili še nekaj izgubljenih minut za iskanje poti, pa je vseeno nanoslo dve uri in pol. Nič zato, saj hodimo tako, da gledamo! In gledanje je včasih zahtevno opravilo!

Na Ermanovcu je bil v tem novem domu septembra lani 19. dan slovenskih planincev. Dom stoji na višini 964 metrov in je poimenovan po Triglavski XXXI. udarni diviziji, ki je bila povezana s temi kraji.

V gostinski sobi dóma je bilo zakajeno kot v črni kuhinji, kadar vise v njej klobase. Zato smo jo raje jadrno ubrali na trato pred domom. Kartic, na katerih bi bil Ermanovec, jim je že davno zmanjkalo, pač pa so imeli samo Poljane in Žiri. Žensko stranišče je bilo zaklenjeno. Na vprašanje, kako to, so odgovorili, da »táko naredijo, da ni za nikamor«. Zakaj je odprto moško stranišče, nismo vprašali.

Eden od domačinov, ki je za nekakšnega pomočnika v domu, je na vprašanje, ali misli, da prihajajo sem pravi planinci, saj stoji dom tik ob cesti, dvomeče odvrnil: »No ja, če pomislimo, da se še nikoli niso stekli, potem lahko rečem, da.«

Sonce je prijetno grelo in objestno kazalo svojo moč, ko smo se obrnili, od koder smo prišli. Razgled ob poti namreč prekaša tistega ob domu, s čim drugim pa nas dom ni ne pritegnil in ne ogrel, da bi se še dalje zadrževali tam.

Navzdol gre lažje, vendar so noge vedno težje in treba je računati s staro modrostjo: če hočeš navzdol deset kilometrov, si na polovici, ko prideš do devetega.«

Smučanje s helikopterjem

Sylvain Saudan, odlični švicarski »smučar nemogočega«, vpeljuje smučanje s helikopterjem v indijski Himalaji, kjer so odlične snežne razmere in strmine. Lani je sklenil z oddelkom za turizem v Jamuju in Kašmirju pogodbo, da bo v prihodnjih petih letih na čisto privatni podlagi organiziral enotedenska smučanja za visokogorske smučarje, kar bo vsakega smučarja stalo 5000 dolarjev. Udeleženci bodo ta čas lahko smučali vsakokrat 10 do 20 kilometrov daleč v dolino z višine 4250 metrov. Na teh smučarskih počitnicah bodo na smučeh premagali višino 30 000 metrov.

Posel se je že začel prve dni letošnjega januarja, prva 16-članska skupina pa je prišla iz Francije, Švice in ZDA. Kot so poročali indijski časniki, so jih helikopterji vsak dan odpeljali na štiri območja, da so smučali »v eksotičnem in sončnem gorskem svetu«. V letošnji sezoni so pričakovali 500 gostov, vendar so visok snež in snežni plazovi prekržali račune posebno še marca.

Sylvain Saudan je imel posebno velike uspehe na področju visokogorskega smučanja leta 1977 in 1982, ko se je smučal z vrha Nuna (7135 m) in Gašerbruma I (8068 m), kjer je na smučeh v enem zamahu presmučal 3000 višinskih metrov.

Jn

BESEDILO IZPRED POL STOLETJA

POEZIJA SREDOGORSKEGA SVETA

LEOPOLD PETAUER

(Avtor tega prispevka je imel pred pol stoletja, torej še pred drugo svetovno vojno, v ljubljanskem radiu več predavanj, med njimi nekaj v okviru mladinske ure in v tem okviru tudi pričujoče besedilo. »Poezija sredogorskega sveta« doslej še ni bila natisnjena, objavljamo pa jo zato, da bi se sprehodili v tista (za marsikoga) romantična trideseta leta in da bi se spomnili, v kako lepem slovenskem jeziku so včasih pisali pri nas. — Op. ur.)

* * *

Ko je sonce prepotovalo več kakor tri četrtine svoje navadne vsakodnevne poti, zapustiš dolino. S pogledom premeriš strma pobočja planinske gmote, kamor nameravaš kreniti. Postojiš tam na brvici. Pod njo šumljajo vreli bistro vodice. Spomniš se poznih poletnih popoldnevov, ki si jih samcat prebil sredi tega mikavnega šumenja. Z rokami mogočno zakriliš po zraku — simbolično se skušaš otresti spon, ki te utesnjujejo v dolinskem življenju. Kajti stojiš pred enim izmed mnogih vhodov v veličastno planinsko svetišče, vanj pa je treba stopiti s preprostostjo vsestranskih svobodnjakov. Kvedri odmevajo na trdih tleh močno navkreber hiteče vretenčaste poti in zgorec, ki ti veje nasproti, posreduje njihov jek v dolino. Poleg blagodejnih zefirov skrbi za hlad svetla zelen krošnjatega bukovega drevja. Le višje, le višje! Na vrhu so jase, so planšarije in neizmeren gozd jelk in smrek. Zdaj si na meji med dvema oblastema: carstvom neba in kraljestvom sredogorskega gozda. Spočetka si zna žgoče nebesno telo skozi svetlikajoče se vršičke še poiskati ravne, migetajoče stezice na mahnata in z gostimi iglami pokrita tla. Toda sončni prameni so čimdalje redkejši, krajši in medlejši. Hodiš križem kražem, brez cest, potov in sledov, čez drn in strn. Hodiš, obstajaš, gledaš, strmiš in razmišljaš. Oči potujejo okoli, vidijo brezštevilne vitke jelke. Njihova večidel do polovice gola debela nemo pričajo o dolgi življenjski dobi, stoletni rasti, stremeč kvišku in ustvarjajoč med gozdnimi tli in valovito temno zeleno streho vladavino molka in samote, prijetnega hladu in manj svetlobe. Samo še dva odposlanca od zgoraj si znata priboriti pot v to sicer neodvisno kraljestvo: dež in veter. Zadnji se sem pa tja zateče k svojemu patronu, viharju; skupaj pojezdita zlasti v obrobje iglovja.

Kakor nebojgljeno detece, čisto, čisto majčkeno, preživlja jelčica prve svoje čase v preprosti zibki, sestoječi se iz nekaj količkov, prstene blazinice, ki ji zapu svoje korenince, in travnih bilk, ki obdajajo debelce do prvih vejičic, ne pretesno, kajti takoj se mora jelčica navaditi vsega, kar nudi prosta narava, kakor vekovitim soimenkam. Semtertja kateri od njih zrahlja plenice kravji jezik. Tako raste jelka v višino, širino in globino. In nikoli ne zapusti prostora svojega rastišča. Dorašča, vsako leto se ji širi obzorje, vedno več zapazi sovrstnic, nekatere v neposredni bližini.

Stopiš iz gozda. Večeri se. Slišiš zvončkljanje, pastirji se vračajo. Srečaš znan pastirski obraz. Oči se mu zaiskre, krepko ti stisne roko in ti veš, da ti je izrekel dobrodošlico, skoraj brez besed. Ob neprestani pesmi burovžev se napotiš proti stanu. Glej, tam, kjer je njega dni bil navaden pastirski stan, je sedaj udobna kočica. Zanj ti ni. Kreneš na sosednjo, odmaknjeno planino, kjer je idila še ostala v prvotnosti. Kretaš se med prihajajočo živino, ki sodi med najbolj upravičene prebivalce planinskega sveta. Tej in oni kravci daš ščepec soli. Eni teče iz solznih mešičkov. Ni še prebolelela izgube družice iz istega domačega hleva. Zdrknila je bila v pogubonosno brezno. Šele čez več dni so zvedeli za njeno usodo. Pokopali so jo in nanjo natrosili precej planinskega cvetja.

Stopiš v stan. Planšar ti postavi na mizo žgance in mleko. Po kratkem kramljanju se umakneš na pograd. Okoli stana zvončklija, pomalem zvončklija vso noč. In to zvončkljanje je za pevca, ki se je desetletja vživljal v bit in žitje planine, planje globokih čustev. Spomni se na primer, kako je v rosní mladosti zašel v gozdu iglavcev, kjer je moral prenočiti. Sam, nebojgljenček sredi gozda, ki je v pravljicnem svetu še podnevi strašen, dom duhov, med katerimi je zlih več kot dobrih. Tesnoba srca in duše je bila preizkušena, ko je bil preživel skrivnostne glasove, ki jih noč nakloni temnemu gozdu, ko se je naslednjega dne s tujo pomočjo spet znašel doma, kjer ga je jokaje sprejela skrbna mati. Tako se je začelo...

Na nasprotnem vrhu je nekaj zahreščalo. Velika šoja je odprhutala neznanokam. Ko je plula nad teboj, je iz kljuna spustila svoje lepo peresce, ki si ga je bila izpulila iz peroti. Lahko zibajočega ga uloviš v nastavljeni kastorec. Zatem si ga zatakneš na trak, koder se nove barve

imenitno prilegajo sleču in svišču. Hvalježen si za nepričakovani dar od zgoraj. Skoraj ves dan in vso noč dežuje z bliški, strelami in grmenjem. Ko se naravne sile naposled ublažijo, opaziš v bližini stana lovca. Ogrneš se v svršnico, to je pelerino, in planeš na prosto. Hitiš po razmočenih tleh, da mokrôta huška po dokolenkah, drsiš po spolzki suhljadi in se ustaviš ob samotni jelki. Pogled boža prizor pred seboj: ob največjem tršu stoji tvoj in starega planšarja ljubljenec, srnjak šesterak. Ne obrača bogvedi koliko pozornosti na svojo okolico. Očitno je zelo lačen. Mimo tega piha mokrc proti tebi, proč od njega. Hrupno se premikaš. Rogatec zvedavo upre svoje oči vate. Toda rjava svršnica ga ne prestraši; pogosto jo je videl, od blizu in od daleč. Ne, član jelovje divjadi, danes ti prijatelj ne prinaša za tvoj želodec posebno privlačnih bilk, kot sicer ponavadi.

Pregleduješ okolico: zaenkrat ni nič sumljivega. »Vseeno, dragi bratec,« zakličeš, »takoj zapusti ta kraj!« V tistem trenutku jekne strel — srnjak omahne. Z blazno naglico si pri njem. Vržeš se na tla, nežno privzdigneš srnjakovo glavo, počohaš ga po čelu in pritisneš svoje lice na mokri smrček. Prvič in zadnjič. Še nekaj stresljajev — konec. Eden izmed četveronožnih okraskov sredogorskega sveta je izdihnil tako rekoč v naročju jelovškega fanta.

Obiščeš svoj visoki vrtič, svoje najsvetejše, kjer raste sleč, ena izmed poglavitnih rastlin sredogorske cvetane. Nikakih gredic, svobodna je rast teh rdečih cvetov, tu v zadrugah, tam posamez, vse pa ves čas izpostavljeno soncu in senc, mesecu in zvezdam, dežju in viharju. Nepoklicanim je vstop v ta divji vrtič onemogočen: varuje ga vojska nevidnih jelovških škratov.

Vrneš se k planšarju, ki te preseneti s tem, da postavi predte lično spleteno košarico in v njej včasih jagode, včasih maline. Ti pa vsekdar deneš v izpraznjeno košarico cvetlice za roko, ki je nabirala gozdne dobrate in ti jih po planšarju poklanjala — za jelovško dekle, doma s kmetije izpod Jelovice.

Slavje na planini. Stanovi so posnaženi in ozaljšani z iglovjem in cvetjem. Pastirji, rovtarji, drvarji, oglarji, vsi se zberejo, da po svoje prisluhnejo utripu domovine jelk in smrek ter srnjakov. Veter ziba ubrano petje in zvoke harmonike čez nikoli pokošene trate. Dolge sence iglavcev zaključijo praznik.

Listavci v višinskih predelih se bodo vsak čas pričeli odevati v jesenske barve. Hladnejše nebo se vesi nad vse bolj medlečimi pašniki. Po mali gospojnici pa se zvončkljanje belo rjavih četveronožcev

umakne iz prelestne pokrajine. Samo ti si še gori. Ne sam, iglavci so tu, srnjaki so tu. Še enkrat v tistem letu, za slovo, se zatečeš v svoje najsvetejše po okrepčilo, ki ga nujno potrebuješ ob delavnih vrvežu doline.

UTRINKI II

HELENA GIACOMELLI

I.

Včasih so jutra tako jasna in prozorna, da so gore čisto blizu. Lahko bi se jih dotaknil z roko. Pod prsti bi čutil, kako drhtijo in te vabijo: pridi, pridi!

Ti pa jih samo gledaš. Od daleč. Kajti danes je delavnik in so gore le kulisa vsakdanjim dolžnostim. Rad bi odvrzel okovje, v katerega so te vkovali, in si optal drugačen nahrbtnik. Ter šel. Na pot, ki jo rad prehodiš, pa čeprav imaš včasih ožuljene noge in si strgal blazinice na prstih ob raskavih skalnih robovih; pa čeprav poznaš samoto, iz katere včasih zarezli strah, hočeš te svoje poti v gore. Brez njih si kot prazna vreča v kotu. Pozabljena, nekoristna.

Moraš tja, da zajameš v dlani hladno studenčnico in si umiješ mestni prah z obraza.

II.

Jeklene vrvi, mrzle in varne, trdno vpeti klini v steni, da se potna dlan priljepljanje in se hlad zarezne v kožo, ki te odriva s svojim nagibom v praznino. Čutiš utrip srca, hiter in bežeč, kot da ga poganja strah. Za trenutek obstaneš, da si oddahneš. Da se ozreš navzdol, v prijateljev obraz pod seboj. Njegov pogled te bega, ker ne moreš razbrati, kako globoko je zaznal tvoj strah.

Si tudi v njegovih očeh tako majhen, kot se zdiš sam sebi, ker se ti šibijo kolena in ti drgetajo roke? Bo prijatelj obrnil glavo vstran, če boš glasno rekel (zelo rad bi glasno rekel): Ja, strah me je? Tako zelo, da ne morem ne naprej, ne nazaj...

Gledaš ga; zakaj ne rečeš glasno, ne izkričiš iz sebe bolečino, ne izpljuješ pekoč cmok, ki te stiska v grlu? Zakaj le vrtaš vanj s svojimi očmi, z vprašanji? Se bojiš razočaranja? Če se bo nasmehnil — mu boš verjel, se ga oprijel?

Gledaš ga, gledata se — sta se našla, skupaj na poti iz jutra v dan, od skale do skale, navzgor, z istim ciljem, stopajoč v iste, še tople stopinje, do vrha? Do konca poti v večeru.

III.

Planina: kisló mleko v latvici, lesena žlica in na debelo odrezani kosi kruha s trdo skorjo in mehko sredico. Nekoč.

Nekoč so tu pozvanjali zvonci, krave so se pasle na sončnih rebrih.

Danes: razpadajoči pastirski stani, tišina.

Pravijo, da planine umirajo.

Počasni koraki, suha usta, žejna gostega mleka, tesnoba v prsih: samota se je razrasla v bujnem zelenju.

Potem, nekje od daleč, pasji lajež in kravji zvonci. Prijazno, domače se preliva pozvanjanje z leve in desne nad robom doline. Pod menoj svetla pastirska koč. Med vrati postaven mož s skodelico mleka v rokah: planine še ne bodo umrle.

IV.

Prihajalo je od daleč; počasi, skoraj neopazno so se beli kopasti oblaki začeli cefrati v tenke niti, ki so se razvlekale čez nebo, iz tišine se je privall prvi grom, potem pa je planilo kot hudournik po izsušeni grapi: težki, mrki oblaki so se povezili na greben, da sem se pod njihovo težo zgrbila v majhno gubo; završalo je, ko se je veter zapodil skozi gozd, da so obnemela drevesa in so utihile ptice. Blisk se je kot nož zarezal v črno ploškev, vsulo se je. Dežne kaplje so tolkle po rokah, obrazu, vedno gostejše, debelejše. Bliski in grom, veter in dež — in jaz pod luknjičavim dežnikom, ki so ga drevesa razprla nad menoj.

Potem nenadoma — tišina. Iz daljave še slaboten odmev izgubljenega groma, plašen veter siplje kapljice z listov, ptice so dvignile glave — krošnje dreves segajo v jasno nebo.

Kot bi prestopila iz noči v jutro — le mokri lasje in obleka me držijo na trdnih tleh.

V.

Bilo je tiho novembrsko jutro.

Vlažna megla se še ni dvignila s tal, pajčevine so še prepredale stezo — saj veš, da bo le samota tvoj sopotnik na stezi, sem pomislila, ko sem se zapletla v tenke, lepljive niti. Gozd je bil siv in mračen, gluha tišina je visela z vej, še ptič in veter nista danes zašla vanj.

Potem se je začelo tenko svetlikati; megla se je trgala in se odplazila spod nog, pred menoj se je odprla planina. Na njej pastirski stan. Zapuščen. Zapahnjena vrata, okna, nikjer glasu.

Počasi stopam čez pašnik: tam, na obronku gozda, v zavetju košatih smrekovih vej, kot v naročju, je grobo oklesan kamen. Na njem izdolbeno ime. Ime nekoga, ki ga ne poznam. Kl ga ne bom spoznala, ker je nekoč, sredi vojne, padel na tej

planini, da grem danes jaz lahko naprej. Ker je vse to: gozd, planina, ta svet, ki me obdaja, svoboden. Naš.

VI.

Pravijo, da včasih lahko vidiš tudi morje. Brez daljnogleda. Ob jasnih dneh, po nevihti.

Če si sam na vrhu, lahko tudi slišiš pljuskanje valov ob obalo. Toda res moraš biti sam, kajti drugače se valovi zadušijo v množici glasov ob tebi.

Videla sem ga, morje v daljavi. S prostim očesom. Nekega poznojesenskega dne. In začutila okus po morski soli v ustih. Skozl zrak je valovalo pljuskanje morja ob obalo. Bila sem sama. Na vrhu Triglava.

VII.

Resje ob stezi razpira drobne rdeče cvetove, drevesa komaj opazno zelenijo, plašno ptiče petje se poigrava s tišino. Gore vabijo.

Gledam jih, ko se sonce komaj zariše v nebo in za trenutek zažarijo še dremotni vrhovi v škrlatnem odboju jutranje zarje. Gore vabijo.

Iščem jih, izgubljeni svet v megli. In ko sem jaz izgubljena v svetu, gore vabijo.

Everest brez gostov

Najvišja gora sveta, Mont Everest, je seveda zelo oblegana in je skoraj nemogoča, da v celi sezoni na njen vrh zdaj ne bi stopil niti en sam alpinist. Lani pa se je to vendarle zgodilo. Dolgo časa je bilo namreč to izredno slabo vreme, predvsem se močan veter, tako da se je prvič po šestnajstih letih zgodilo, da na vrh tega velikana vse leto ni stopil nihče.

V predmonsunskem času so se po novi smeri poskušali povzpeli na vrh Španci, in sicer po severni strani, vendar so morali odnehati v višini 8700 metrov, kar je bilo največ, kar so alpinisti dosegli lani na Everestu. Kanadčani so s severne strani dosegli višino 8500 metrov, odprava pod vodstvom Douga Scotta pa po severovzhodnem grebenu ni dosegla veliko več kot 8000 metrov.

Pri sosedu Lotseju so lani Poljaki poskusili že drugič v strašni južni steni, vendar so bili tudi tokrat neuspešni, čeprav jim ni dosti manjkalo do vrha.

Alpinistični svet je z izrednim zanimanjem spremljal močno mednarodno odpravo, ki je nameravala pozimi splezati na K-2 v Karakorumu, vendar ji podvig ni uspel. V 80 dneh, kolikor so čakali v baznem taboru pod goro, je bilo le deset dni primernega vremena, vendar nikoli toliko skupaj, da bi bilo dovolj za dosego vrha. Ko je že vse kazalo, da bo odprava neuspešna, je vodja kar po radiu dobil od pakistanskih oblasti dovoljenje za vzpon na sosedo Broad Peak, na katerega sta plezala Berbeka in Lwow. Drugi je odnehal sto višinskih metrov pod vrhom, prvi pa je po nekaterih trditvah sicer prišel na vrh tega osemtisočaka, kot prvi pozimi, vendar se je vrnil v bazni tabor tako izčrpan in pomrznjen, da so ga morali takoj s helikopterjem odpeljati v bolnišnico.

Vendar pa nekateri oporekajo še temu uspehu: po posnetih fotografijah naj bi bilo mogoče sklepati, da Berbeka ni pripelzal na glavni vrh, ampak na predvrh in mu torej zimsko prvenstvo ne bo priznано.

JERMANOVA VRATA – KAMNIŠKO SEDLO

DUŠICA KUNAVER

Le kdo je zgradil tako velike gore? — so se spraševali naši predniki, ko so iz vzhodnih ravnin prišli v gorato deželo. Tako velike gore so lahko zgradili le velikan! Pa ne le gore, tudi ceste in trdnjave! Tako velikih gradenj, kot so bili ostanke rimskega cesarstva na naših tleh, davni Slovenci še niso videli. Tudi to je delo velikanov! Imenovali so jih a'de. Vendar je bila d'žela, v katero so prišli, strašno opustošena; tako zelo so jo razdejali Huni, da naši predniki niso verjeli, da bi bil to mogel storiti človek, tudi žival ne: le nestvor, pol človek-pol žival — pasjeglavec! V gorah, vodah, gozdovih, poljih nove domovine je naš ded iskal in našel bajeslovna bitja, ki jih je prinesel s seboj iz poganske pradomovine. V gorah so domovali zmaji. V njihovi bližini so gorski škratje imeli svoja prebivališča in so čuvali gorske zaklade. Gozdovi in polja so bila polna dobrih belih vil, v tolmunih rek so povodni možje imeli svoje palače, pod nebom se je podila divja jaga, Pehtra baba je trkala na duri, vsa d'žela je bila živa, povsod je bilo polno skrivnostnih bitij, do-

brih in zlih, človeku naklonjenih in sovražnih.

V stoletjih so na najlepših vzpetinah nase dežele zrasli gradovi. Teh se je naš ded najraje ogibal. Za grajskimi zidovi se je bal živih graščakov, za grajskimi ruševinami pa zakletih grajskih duš. Mirno spanje je darilo le pravičnim. Okrutni graščaki in brezsrčne grajske gospe pa se marsikje še danes kot kače plazijo po ruševinah svojih gradov.

Le težko bomo na svetu našli narod, ki kljub tisočletni tuji nadvladi ohranil toliko tisoč pripovedi v katerih je zapisal svojo zgodovino. Ljudstvo brez uradnega kronista si je tako zapomnilo vse pomembnejše dogodke svoje preteklosti in jih ohranilo kasnejšim rodovom. Ljudska pripoved ni le opis nekega davnega dogodka, verovanja ali načina življenja, ampak se ljudstvo v njej opredeljuje, sporoča svoja stališča, sodbe, obsodbe, občudovanja, nagrade in kazni, v njih se zrcali ljudska duša.

V naši d'želi skorajda ni gore, reke ali jezera, ki v sebi ne bi hranili stare pripovedi, koščka dragocene dediščine, ki smo jo dolžni ohraniti vnucom.

Gora — kraljica denarja

Nosilna tema letošnje majske številke italijanske gorniške revije Alp je posvečena temu, kako so Švicarji, posebno še okrog Zermatta, znali vnovčiti svoj kraj pod gorami in še posebno Matterhorn. Na dvanajstih straneh revije je predvsem z velikimi in zgornimi barvnimi fotografijami prikazano, na kaj vse so naslikali svoj Matterhorn — seveda izključno zaradi tega, da bi ta izdelek prodali in da bi skupaj z njim šla po svetu lepa podoba o njihovi gori (in gorah), ki bi v Zermatt privabila še druge goste — take, ki bi šli na gorske poti in vrhove, in take, ki bi bili zadovoljni že s tem, da bi od spodaj občudovali prelepi gorski svet. Lepi gori, ki se v nemškem jeziku imenuje Matterhorn in v italijanskem Cervino, pravijo »kralj denarja«.

Česa vsega si prebivalci Zermatta niso izmislili, da bi na to naslikali Matterhorn in to čim dražje prodali! Del tega je prikazano na slikah v reviji Alp.

Slika ob naslovu prikazuje arabskega šejka z bogatim prstanom na roki, ki pije iz plastične steklenice (verjetno) vodo, na plastiki pa je ob arabskih pismenkah narisana Matterhorn: voda, ki izvirja izpod te gore, je najboljša na svetu!

Navdušen kvartopirec lahko v Zermattu kupi igralne karte s sliko Matterhorna na hrbtu, ljubitelj piva vrček ali vrč za pivo z različnih izvedbah, na katerem je kajpada spet isti motiv. Na najmanjši ploški čokolade »toblerone« je naslikana ta gora, na vžigalniku — čisto navadnem ali najmodernejšem — prav tako. Na voljo so znamke z motivom

Matterhorna, značke, nalepke in našitki s to goro ter morda še napisom »Švica« in »Zermatt« ali s švicarskim belim križem na rdeči podlagi, najrazličnejše majice in vetrovke pa so prav tako opremljene s tem zaščitnim znakom. Etuiji za očala, cigarete, denar ali ključje imajo v usnju odtisnjeno goro Matterhorn, na stenah gostlin in hotelov je v najrazličnejših izvedbah in ob najrazličnejših letnih časih ter dnevnih urah prav tako ta gora, na vrečki s sladkorjem je enako stiliziran Matterhorn.

V kraju pod to goro, ki je seveda predvsem turističen, prodajajo preproge različnih velikosti, na katerih je upodobljena lepa gora Matterhorn, pri zlatarjih je mogoče kupiti obesek, v katerem je iz dragega kamna izoblikovana ta gora, na ročni uri, izdelani (jasno) v Švici, na kateri je napis »Spominek iz Švice«, je čez celo številčnico Matterhorn, na številčnih gramofonskih ploščah, ki jih prodajajo kot suvenir na Švico, prav tako. Torte, ki jih ponujajo vsepovsod, imajo obliko Matterhorna, sladolepi prav tako, ovezilne pijače prodajajo v vitrinah, na katerih je v velikem formatu upodobljena gora Matterhorn.

Tako znajo Švicarji in še predvsem prebivalci Zermatta vnovčiti svojo goro v svoji turistični d'želi.

Seveda lahko ob tem primerjamo, kako Slovenci vnovčujemo svoje gore, od katerih sicer ni nobena Matterhorn, je pa marsikatera od njih drugače lepa in bi lahko njeno slavo ponesli po svetu.

Na koncu koncev niti Matterhorn ni bil od nekdaj tako znan, kot je od tedaj, ko je postal turistična gora. Le v Zermattu že od nekdaj vedo, kako je mogoče služiti denar.

V nekaj številkah Planinskega vestnika se bomo z zbirko ljudskih pripovedi o gorah poskušali vključiti v verigo, ki naj te stare pripovedi rešuje pred pozabo.

Besedila bajk, legend in pripovedk je po raznih virih zbrala Dušica Kunaver, risbe so delo njenega sorodnika akademskega slikarja Franca Kunaverja, fotografije, kjer bodo potrebne, pa bo prispeval Peter Skoberne iz arhiva Zavoda SR Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine. Kjer bo potrebno, bo k ljudski pripovedi prispeval tudi stvarni komentar.

Doba turških vpadov, kruta, a legendarna tri stoletja, ko se je mali, nezaščiteni narod branil in ubranil divjemu nasilju, ta najtrša doba naše zgodovine nam je dala najlepše pripovedi. Dala nam je Miklovo Zalo, najlepši lik slovenske žene, dala nam je Petra Klepca, Martina Krpana, kralja Matjaža.

Tudi lovec Jerman je eden od tistih pogumnih mož, ki jih ljudstvo ne bo pozabilo. Podarilo mu je trajen spomenik v imenu gorskega prevala v Kamniških Alpah. Razni pisci in kartografi so mu to ime povsem neupravičeno vzeli in ga nadomestili z oznako Kamniško sedlo, namesto da bi bili pustili staro ime, ki govori o davnih dneh, ko so po naši deželi goreli kresovi.

Turška vojska je pod vodstvom Abdala plenila po Štajerskem in se nato zapodila še proti Koroški, a Korošci so bili na napad pripravljeni. Poskrili so imetje in se zatekli v gore ali v utrjeni Celovec.

Turki, ki so se raje izogibali utrjenih postojank in so iskali lažji plen, so bili to-

krat razočarani. Divjali so po Koroški, ne da bi našli dovolj plena, zato so se odločili, da bodo napadli Celovec, mesto porušili do tal in pobili v njem vse, kar je bilo živega. Abdalovih napadalcev je bilo 25 000.

Celovcu se je postavilo v bran 12 000 branilcev pod vodstvom pogumnega in dobrega vodje Golobeka-Gallenberga. Golobek je tako dobro in spretno vodil boj, da so njegovi brambovci odbili vse turške napade.

Abdala je uvidel, da se mora najprej znebiti Golobeka, če hoče priti v Celovec. Ker mu v boju ni bil kos, si je izmislil zvijsko. Zvedel je, da ima Golobek častihlepnega sina z imenom Enrik. Ta je bil nadvse užaljen, ker je cesar vodstvo vojske zaupal njegovemu očetu in ne njemu. Abdala je poslal k Enriku svojega sla in mu v sultanovem imenu obljubil, da bo postal turški paša, če pomaga pripeljati turško vojsko v Celovec. Enrik se je sprva prestrašil, a misel na sijaj sultanovega dvora in na čast turškega paše ga je premamila in obljubil je pomoč Abdalovi vojski.

Oglednike svojega očeta je podkupil, da so mu prinesli napačna sporočila. Trdili so, da so Turki zapustili Koroško in Štajersko, se obrnili proti Kranjski in da oblegajo Kamnik. Ko je Golobek zvedel to novico, je dvignil svojo vojsko in po Savski dolini hitel Kamniku v pomoč.

Med potjo se je Enrik nenadoma izgubil. Nihče ni vedel, kam je odšel. Tri dragocene dni ga je oče iskal in še bi nadaljeval iskanje, če se mu vojska ne bi bila uprla in ga prisilila, da je pustil misel na sina in hitel Kamniku v pomoč.

Ko pa so prišli do Velesovega, so se pričeli, da v teh krajih ni ne duha ne sluha o Turkih. Golobek je sprevidel prevaro in se zavedal, v kakšni nevarnosti je ostala nezavarovana Koroška in predvsem Celovec, v katerem je pustil le majhno posadko. Ob grozljivem spoznanju se je mrtev zgrudil na tla. Njegovi vojaki so svojega vodjo sicer zelo spoštovali, a ko je bil mrtev, so se v besu in obupu zdvijali nad ostalimi svojimi voditelji v prepričanju, da so bili oni krivi prevare. Vendar časa za medsebojne obračune ni bilo. Pomembno je bilo le eno vprašanje: kako najhitreje priti nazaj na Koroško! Pot, po kateri so prišli, je bila mnogo predolga, medtem bi Turki lahko opustošili že celo Koroško in premagali Celovec.

V tem usodnem trenutku je pred četo stopil neki lovec, Jerman po imenu, in spregovoril: »Če mi obljubite, da se boste ravnali natanko po mojih navodilih, bom pokazal pot, po kateri lahko še nocoj pridemo na Koroško.« Njegovi tovariši so mu obljubili vse, kar je hotel, zvesto da bodo sledili njegovim ukazom, le hitro,

hitro naj jih pelje domov, domovini v pomoč in bran!

Jerman je vodil svoje tovariše čez gozdove, čez strašne pečine, čez strme skale, dokler nevarna pot ni postala lepša, čeprav še vedno zelo strma. Na vrhu strmine so pogledali v dolino in zagledali rojstno koroško deželo.

Preden se je znočilo, so dosegli prvo koroško vas. Bila je prazna, a našli so nekaj pastirjev, ki so jim povedali, da Abdala oblega Celovec. Utrujeni, lačni in izčrpani brambovci niso postali niti za trenutek. Drveli so naprej, svojemu mestu in svojim domačim v pomoč.

Medtem so Turki že na več mestih predrli nasipe. Mesto je branilo le še osemdeset izčrpanih branilcev. Brambovci so pridrli pred mesto v zadnjih trenutkih: z vso moč-

jo so se vrgli na Turke in jih v divjem boju premagali.

Abdala je poskušal zbežati z ostankom svoje vojske, a tedaj je z gora pridrvel še zadnji del koroške vojske. Pobili so bežeče Turke in med njimi Abdalo. Med ujetniki se je znašel Enrik, Golobekov sin, izdajalec. Da bi ušel maščevanju, si je sam vzel življenje.

V boju za Celovec je padlo mnogo Turkov, a tudi domačini so izgubili mnogo vrlih mož, med njimi lovca Jermana, ki se je boril v prvih vrstah.

Preval v Kamniških Alpah med Brano in Planjavo, prek katerega je pogumni lovec vodil vojsko slovenskemu Korotanu v pomoč, se še danes imenuje Jermanova vrata.

(Po Janezu Trdini)

HUMORESKA O TAKIH IN DRUGAČNIH NEVARNOSTIH V GORAH

MEDVED POSEBNE SORTE

JANEZ GORNIK

Kdor je že bral knjigo »Nevarnosti v gorah«, je najbrž prepričan, da o tej stvari že vse ve. Tudi jaz sem mislil, da me kaj nepričakovane ali novega ne more doleteti. V marsovc ne verjamem, gorskih duhov pa menda tudi ni. Ob vseh izkušnjah mi nedolžen planinski izlet torej ne more škoditi, sem si mislil.

In sem se odpravil k Češki koči.

Na Jezersko sem se pripeljal z zadnjim avtobusom, ki pelje iz Ljubljane. Ob desetih zvečer sem tako izpred hotela Kazina preko Makeka odrinil proti Češki koči. Pot sem seveda dobro poznal, saj sem jo že nešteto krat prehodil in tako me niti malo ni skrbelo, da bi zašel.

Pač pa so se mi po glavi kmalu pričele motati druge, mučnejše misli. Malo nad Makekovo kmetijo, kjer pot zavije v gozd, sem se spomnil oskrbnikovega pripovedovanja o medvedu. Menda je prejšnje leto ravno v tem času naletel nanj. Medved je šel proti njemu, oskrbnik se je ulegel in se naredil mrtvega, medved ga je obvohal, očitno mu koščeni možak ni teknil in ubral jo je naprej. Oskrbnik je tej pripovedi še dodal, da se medved vsako leto približno v tem času klati tod naokoli: menda jo maha iz Avstrije k nam na dopust.

To se mi je torej začelo motati po glavi in verjemite mi, prav nič nisem bil vesel svojih misli. Kaj, če ga tudi sam srečam? Kaj, če me napade? Kaj... Vendar sem se na srečo kmalu streljal in sem se moral celo nasmejati svoji nenadni paniki. Kaj neki se bojim srečanja z medvedom!

Leta in leta že hodim tod naokoli, pa me še ni doletelo. Zakaj bi me pa ravno danes?

Tako sem mislil in pospešil korak.

Da bi pregnal nočno tišino, ki je včasih prav vsiljiva, sem sklenil malo žvižgati. Najprej sem skušal urezati tisto: »Kaj mi nuca planinca...«, pa mi nekako ni šla »izpod zob«. Najbrž zaradi besedila, sem si mislil. Pravi planinec nikoli ne poje take pesmi.

Nato sem poskušal tisto: »Na planincih sončece sije...«, pa sem začuden ugotovil, da sem naenkrat pozabil melodijo. No, to se mi pa v resnici še nikoli ni zgodilo. Sklenil sem torej zažvižgati »Slišal sem tri tičke pet...«, ki jo največkrat pójem in je ne pozabim niti tedaj, kadar sem res že močno pijan. Vendar zdaj nisem spravil iz ust nič drugega, kot le nekakšno piskanje in hropenje.

Ker je bilo očitno, da z žvižganjem ta dan ne bo nič (sem se prehladil ali kaj, sem ugibal), sem raje prisluhnil šepetanju narave: zaznal sem vsak šum listja, v krošnjah ali na tleh, vsak pihljaj vetra, vsak pokljaj vejice... tako, da kmalu nisem več slišal nič drugega, kot le svoje zasoplo hropenje, ki je polagoma preglasilo vse ostalo. Glej ga, šmenta, sem si mislil, kako hitro hodim! Ves sem zadihan. Kdo bi si mislil. Pa ne... ah, ne, kje pa... pa vendarle... ah, ne... pa kljub temu, menda me ja ni strah medveda?!

Komaj sem v mislih to izgovoril, mi je že postalo popolnoma jasno, da je to le čuden preblisk, da seveda ne more biti res. Kje pa, ni bilo zaradi medveda, sem

ugotovil. Očitno je postalo hladneje — ponoči se to namreč redno dogaja — pa sem nevede pospešil korak, da me ne bi zeblo. No, zdaj sem se ogrel, sem modroval sam pri sebi, in — bog ve, zakaj — pomislil na medveda. Torej se mi nikamor več ne muči, sem olajšan pomislil in — še hitreje stopil.

Medved, medved, medved... samo to mi je v ritmu korakov še rojilo po glavi, tako da sem se samemu sebi zdel že res smešen. Kaj pa bo medved ponoči naokoli, sem mislil, ponoči vendar spi! Ali pa gre ravno ponoči na lov, je vrtal neki hudič v meni... Kakšen lov neki, saj so menda v glavnem rastlinojedci, sem ga pobil. Da, v glavnem... je odvrnil. Oh, daj no!... sem še rekel, nato pa res pomislil: Kaj pa, če je ta v resnici mesojedec? In tudi če ni: zelen nahrbtnik imam, zelen pulover, zelene pumparice, rjav klobuk — me ne bo zamenjal za kakšno zelenjavo? Naj se v tem primeru naredim — gnilega?

Sredi takih blodenj sem se zalotil, kako tečem po zložni poti prek sedla nad Štularjevo planino. Madona, sem pomislil, v kakšni dobri formi sem danes! Odličen kondicijski trening: to je treba izkoristiti! Saj ne, da bi se v resnici bal, le tako dobro se počutim na svežem nočnem zraku. Tako sem modroval — in tekel naprej.

Od napora mi je že rahlo šumelo v ušesih, ko sem z dolgimi skoki hitel mimo zadnjih redkih dreves proti skalam, kjer se prične zavarovana gorska pot. Kljub temu pa sem poleg lastnega hropenja nenadoma zaznal še neke druge šume. Prihajali so neke od spodaj, od tam, od koder prihaja pot mimo tovarne žičnice, ki se na začetku skalovja združijo z »mojo« potjo. Najprej sem mislil, da je mogoče veter, nato pa sem vedno močnejše slišal nekakšno sopenje, golčanje, hropenje. V trenutku me je streslo po vsem telesu in nehal sem iskati neumne izgovore, kajti vedel sem: to je medved.

Vse svoje sile sem usmeril v tek.

Pa ni nič pomagalo. Renčanje in sopenje spodaj ni ponehalo in po vsem sodeč se mi je medved — o tem pač zdaj ni bilo več dvoma — približeval. Od strahu sem skorajda letel po zraku in upal, da še pred njim dosežem čistino. Tam na skalah mu bom že nekako utekel, mi je blodilo po glavi; medvedje se menda ne znajdejo najbolje na zavarovani poti; v gozdu že, v gozdu, ampak po klinih? Ne! Samo da pridem do skal, pa sem rešen, sem si govoril. Samo do skal, do skal...

Do odrešilnega roba gozda me je ločilo morda še kakih petdeset metrov, ko je vzporedno z mano in nekoliko nižje iz teme zrasla velika hropeča pošast. Ukrepal sem bliskovito, po nagonu in — kot

se mi je zdelo, tudi najpametneje. »Medved!« sem zavpil, odvrnel nahrbtnik, na katerega je bil privezan drag cepin (nič zato, sem se tolažil, se že vrnem ponj; menda ga ne bo požrl), proti bližajoči se pošasti in oddirjal odrešilnim skalam naproti. Kot v sanjah sem letel po prepadni gorski stezici in sam ne vem, kdaj sem skozi vrata planil v gostoljubno kočo. Bil je ravno nekakšen praznik in notri je bilo še veselo. Pridivil sem torej na sredo razpoložene družbe in izdaval: »Medved!« Nato sem se nemočen sesedel na tla in se pričel tresti po vsem telesu.

Prisebni oskrbnik je takoj prinesel vročega čaja in me zavil v toplo odejo.

Ko sem prišel nekoliko k sebi, sem začel naokoli zbrani radovedni družbi pripovedovati, kako je bilo. Kako sem mirno hodil skozi gozd brez vsake zle misli. Kako me je na robu gozda, ko sem to najmanj pričakoval, napadel medved. Kako sem se spopadel z njim. Kako mi je iztrgal nahrbtnik, jaz pa sem ga prisebno mahnil s cepinom. In vse, kar se je še — kot sem se vsaj takrat spominjal — zgodilo. Ravno sem pravil, kako sem ga držal za goltanec, ko...

Buuu!

...se odpro vrata in noter prilomasti velik, kosmat, po glavi ves krvav — možakar.

Vsem nam je odleglo, posebno naokoli zbranim, saj bi se oni prvič srečali z medvedom. Zato sem jih kar malce zviška gledal.

Ko so si opomogli od prvega strahu (menda so že res mislili, da je medved), so ga jeli nekaj spraševati, vendar je možakar le mrko gledal okoli sebe in se spravil sedet v odmaknjen kot. Oskrbnik ga je pričel obvezovati, jaz pa sem se domislil, da je verjetno tudi možakar srečal medveda — vsaj rane na obrazu so dajale to slutiti. Ker se je družba kar nekoliko razpustila in so na »mojega« medveda očitno že pozabili, sem videl v tem nenadnem prihodu dobro priložnost, da ponovno pred zbranim poslušalstvom nekoliko osvežim svojo pustolovščino. Vstal sem torej, ga prijazno pogledal — tega prijaznega pogleda mi ni vrnil — in ga glasno, tako da so lahko vsi slišali, vprašal:

»No, je tudi vas, tako kot mene, na robu gozda napadel medved?«

Neumno je buljil vame, zato sem mu pričel pripovedovati svojo štorijo. Ko sem prišel do tistega mesta, ko sem golorok, malo pa tudi s cepinom obdeloval medveda, se mu je nenadoma v očeh zasvetila iskrica razumevanja. Prijazno je vstal, vzel najbližji stol, stopil proti meni in skozi zobe zamrmral:

»Jaz sem bil ta medved.«

Nato se je stemnilo.

PRESTOPEK

BERNARD AMY

Skalni stolpi na obzorju so bili že od začetka naš kažipot, vendar smo se na prašnih poteh, neoznačenih na kateremkoli zemljevidu, na koncu le izgubili. Morda smo že prečkali mejo — pokrajina je bila sedaj tako drugačna —, vendar pa ni bilo načina, da bi to ugotovili. Le stolpi so ostali nespremenjeni, vsi temni na modrem nebu, ogromen, okrogel blok na vrhu najvišjega, kot da se upira gravitaciji.

Zgodaj popoldne, ko smo že izgubljeni upanje, napis: »Ste na indijanski zemlji. Za stanje ceste se opravičujemo — naše največje bogastvo ni nafta, ampak zemlja, po kateri hodimo boski.«

Princ Charles ušel plaz

Svetu, ki še kaj dá na modro kri, je pred časom zastajal dlh: britanski prestolonaslednik princ Charles je komajda ušel smrti pod snežnim plazom. V kako resni nevarnosti je bil, pove že podatek, da je njegov prijatelj in spremljevalec, major Hugh Lindsay, ki je bil nekaj kratjičin privatni sekretar, pri tem izgubil življenje.

V četrtek, 10. marca letos okrog 14.50, je skupina šestih ljudi s smučmi peljala po strmeh pobočju, ki pada proti severu in se spušča pod Gotschnagratom. Skupina, ki je bila pod vodstvom gorskega vodnika, je bila že čisto pri dnu pobočja, ko se je nad njo sprožil snežni plaz in pokopal pod seboj dva smučarja. Štirim je prizaneslo, poškodovana je bila Patricia Palmer-Tonkinson, žena nekoga Charlesovega smučarskega prijatelja. Nesreča se je zgodila med tako imenovanim alternativnim smučanjem, med turno smuko. Na turnosmučarski karti Davosa v merilu 1 : 50 000, ki jo je izdalo turistično društvo iz Davosa, pelje po pobočju, kjer se je zgodila nesreča, turnosmučarska proga, v legendi pa je zapisano »spust ali vzpon s smučmi«.

Princ Charles že vrsto let preživlja svoje smučarske počitnice v Davosu. Velja za zanesljivega, dobrega in vzdržljivega smučarskega tekača in je ta dan to pobočje pred tem presmučal že dvakrat. — Kot pa so se ob tej nesreči spomnili časnikarji, se ukvarjajo Charles, Edward in Anne, trije otroci kraljice Elizabete, vsi trije s športu, ki so povezani s tveganjem. Tako je ta nesreča v Angliji sprožila v medijih velike razprave. Če bi smučarji pred odhodom na turo natančno prislunili poročilo inštituta za raziskovanje snega in snežnih plazov ali prebrali njegovo poročilo, ki je pozimi vsak dan izobešeno na številnih javnih krajih, bi zvedeli, da grozi ta dan »precejšnja krajevna nevarnost proženja snega na pobočjih nad 1600 metri«. Pobočje, na katerem so se smučali Charles in njegovi prijatelji in kjer se je zgodila nesreča, je v višini med 1750 in 2250 metri.

Nekaj milj naprej, v vasi z neprivačnimi hišami, sivimi in prašnimi kot njihova okolica, se je pot končala.

Gledali smo. Ulica je bila prazna. Stopili smo iz avta v prah, ki ga je vrtinčil veter, prebrali nad vrati napis »Bife — Hotel Turist«, hodili dalje, odprli vrata in stopili v temno hišo z ilovnatimi tlemi, v kateri je nekaj ubogih primerkov dajalo slutiti, da gre za prodajalno spominkov.

Neslišno je moški stopil iz mračnega kota proti nam, v pramen svetlobe, ki je prihajal od vrat. »Ka' pa želite?« Nosil je zahodnjaško obleko, izrazita pojava Indijanca Južne Visoke Sierra, togega in skrčenega v nezaupanju.

Poskusili smo razložiti.

»Ka' pa želite?«

Prosili smo za sobe in s skoraj neopaznim gibom glave je pokazal proti zadnjemu delu izbe. Lahko nas je prenočil. Toda ali je to tudi želel? Čutil sem, da ne. Smo ga motili že s svojo prisotnostjo ali s tem, kar smo bili — turisti in belci? Govorili smo: »Vaši skalni stolpi tam zunaj — so bili že preplezani?«

Kazalo je že, da se vrne v temo, iz katere je prišel, a se je sunkovito ustavil in se besen obrnil k nam: »Prepovedano je!«

Razumeli nismo niti njegove jeze, niti prepovedi.

»Zakaj?«

»Plemenska odločitev!«

Njegov pust, trd glas ni dopuščal ugovora. Sledil nam je s pogledom do vrat.

V trenutku, ko so se nam stolpi že zdeli dosegljivi, nam jih je nepričakovan in nerazumljiv zakon spet odtrgal iz dosega.

Na vzhodu se je noč že spuščala za stolpe, ki so, vsi negibni nad puščavsko vročino, bili videti čudno blizu, skoraj kot da bi vas zdrsnila proti njim. Prašni oblaki so se v poznopopoldanskem soncu spremenili v medeninasto rumenilo. Realnosti vasi in ceste so izginjale in neki neresničen svet se je bliskal pred mojimi očmi. Spet sem pogledal proti stolpom, začutili ustroj, strukturo in sile, ki so držale vršni blok v ravnotežju in vedel sem, da imamo kljub naši trdovratnosti prav malo možnosti, da bi dosegli že samo vznožje stolpov.

Indijanec je čakal znotraj, z roko na vratih; bila je dražča prisotnost, ki je zmotila tok mojih misli. Slutil sem, da je njegov namen odtegniti me vsemu temu, vendar sem si tisti trenutek vazele podaljšati iluzijo, da je še zmeraj možno prav vse.

»Tako čudoviti so,« sem zamrmral, nato pa se obrnil k njemu: »Kakorkoli že, ne morete mi preprečiti, da bi jih gledal.« Videti je bil presenečen, njegov obraz je postal mehkejši.

»Ne, to ni prepovedano, vendar pa jih morate gledati od tu.«

»Ste si kdaj zaželeli, da bi jih preplezali?«

»Prišli ste in prav nič ne veste o nas. Zakaj ste tukaj?«

»Da bi hodili po zemlji, da bi se dotikali skal,« sem odvrnil in kazal na puščavo, na hribe, na stolpe, ki so se dvigali nad njegovo vasjo.

»Ničesar ne veste o nas,« je ponovil, kot da ne bi slišal moje pripombe, nato pa dodal: »Nekoč smo plezali v teh gorah. Bila je to tradicija med mojim ljudstvom, vendar se je spremenila, kajti vaša zgodovina živi sedaj med nami.«

»Toda če ste že okusili plezanje, zakaj ste se ustavili? V tem je vendar zadovoljstvo...«

»Vem,« je kratko odgovoril, »in moje ljudstvo tudi to ve. Zaradi nepokornosti...« Zaustravljen se je. Kaza'lo je že, da se bo umaknil, vendar je nadaljeval: »Beli ljudje, ki žive na naši zemlji, bi lahko razumeli, zakaj smo prepovedali, če bi le hoteli. Vi pa, iz neke druge države, z drugačno zgodovino... Pridite danes zvečer in morda vam bom lahko pomagal razumeti. Pojdite zdaj!«

Njegov glas je bil spet trd. Potisnil me je ven in zaklenil vrata.

Čakal me je ob svojih vratih, pomignil, naj mu sledim in krenil na cesto. Zaustravljen sem ga: »Kako ti je ime?«

Noč je bila tako tiha, da sem šepetal. Obrnil se je k meni, presenečen, nato pa glasno izustil: »Kowapi. Pridi!«

Krenila sva proti stolpu, hodila v tišini, najini koraki so bili koraki ljudi, ki hodijo po zemlji, a se pripravljajo, da stopijo onkraj meja domišljije. Skrenila sva in po stezi, ki je vodila s police na polico, sestopila v globoko tesen; stolpi so bili sedaj za nama. Tesen je postala ogromna razpoka v zraku. Visoko nad nama so se stene primaknile in skrile nebo.

Kowapi mi je izginil izpred oči, vendar sem podrsaval naprej v praznino, nekako prepričan o poti, po kateri je šel, in o tem, da me čaka nekje spredaj. Brezno je postalo tako ozko, stene so se mi tako približale, da sem moral hoditi postrani. Nadaljeval sem takšno prečenje v temo, tipaje iskal pot, ves v strahu zaradi ozke reže in neizrekljive praznine pod seboj.

Naenkrat se mi je odprl prehod in stopil sem v ogromen amfiteater, razsvetljen v lunini svetlobi, ki je valovala okrog vršnega bloka osrednjega stolpa. Sedaj je bil prav blizu in obdan s stenami kanjona — nepredstavljiva masa viseče, okraسته skale. Na nasprotni strani je bila obokana s ste-

nami nad njo indijanska vas, ob vhodu vanjo pa je ogenj pošiljal iskre visoko v zrak. Okrog njega sem razločil ljudi, monotono prepevajočih počasne litanije, ki so se odbijale od previsov, dokler niso napolnile amfiteatra.

Približal sem se. Obroč so sestavljali moške, ki so sedeli na goli zemlji na spodvitih nogah, kolena ob kolenih, obrnjeni k ognju, potopljeni v koncentracijo; njihova molitev je bila vseskozi enaka, nepretrgana, nepozabna. Prepoznal sem Kowapija, pristopil in sedel na prazno mesto poleg njega. Molitev je postala glasnejša. Bil sem v sečišču njenih širnih odmevov, moje telo je odzvanjalo v njenem ritmu, očiščujoč moj duh vsega, zaradi česar sem bil tujec v tistem prostoru.

Eden od njih je vstal, stopal okrog obroča, jemal nekaj iz vreče in dajal vsakomur v usta. Gobo! Z ukazujočim glasom me je Kowapi prisilil, da jo pojem. Prepevanje se je spremenilo v dolgo, počasno serijo besed nespremenjene moči in privlačnosti, nato pa odstopilo prostor molitvi, ki je mednje uvedla stik, starodaven, kot je njihova rasa. In jaz sem bil tujec. Želel sem oditi, vendar sem spoznal, da sem vkoreninjen, skala na skali, negiben. Slabost! Kot da me oseka odnaša stran od teže in realnosti. Roka na moji rami. Kowapi, še vedno pojoč, njegove oči tako prikovane na moje, kot da bi vedel, kaj se je dogajalo v meni. Pred nama so plameni ustvarili ples, ki je rasel in polnil celoten prostor pod visokim svodom skal — nespoznavno vrenje senc, ki je prineslo slabost, omotico, gorenje v globini njihovih oči.

Kowapi je zašepetal: »Glej, od kod prihaja želja, ki te prazni!«

Spet sem mislil jasno. Slabost, ki sem ji želel uiti, je prišla od znotraj, prava pot je bila v meni. Spoznal sem, da tudi skale želijo uiti — same vase. Zaprl sem oči, da bi proniknil v tihoto in mirnost prostora, kjer so se tiho igrale iste tople luči, kot so bile luči plamenov, ki jim ni uspelo, da bi me pokončale. Padal sem v globine mrzlega morja, kjer ni bilo ničesar, kar bi me vodilo. Moral sem izplavati, še enkrat najti skalo in ogenj. Toda po kateri poti? Izbral sem si skalo za vodnika. Kaj naredi skala, ko se odloči, da bo nehala bežati? Pridruži se drugim skalam, da bi oblikovale večjo, ki bi vključevala vse, da bi skupaj postale — ves svet.

Spustim se na zemljo, odprem se ji, odprem oči.

Bil sem na terasi: previsi, ogenj, obroč Indijancev. Kowapi me je popeljal za roko. Prepevanje se je zdelo nezlomljivo, močnejše, nekje iz daljne preteklosti te dežele. Čutil sem vročino ognja na dlaneh in obrazu, hlad noči mi je objemal ramena. Kadar sem zaprl oči, sta toplota in hlad izginila pod oklep iz trde lupine, v kateri se je prepevanje vse bolj oddalje-

valo iz središča — in sledil sem mu v barvastu in zaslepljujočo svetlobo.

Možje okoli mene so vstali in nadaljevali z molitvijo. Opazil sem, da sem stal tudi sam. Obroč je prebil eden od moških, stopil pred nas in zavpil: »Kowapi, Kowapi!«

Zdrnil sem se. Kowapija ni bilo več ob meni. »Odprti oči!« je ukazal in v trenutku, ko sem ga ubogal, sem se zavedel, da je spregovoril v svojem jeziku in da sem ga razumel.

Poglarjav je spet zaklical: »Kowapi, Kowapi, čas je, da greš!«

Pesem je postala močnejša, njegov glas še močnejši nad njo: »Ti si eden od tistih — ki plezajo in danes si ti na vrsti. Spominjaj se svojega ljudstva! Ti si to ljudstvo. Potrebuje te. Plezaj, Kowapi! Pribesi nam rastlino Enosti!«

Pred mojimi odprtimi očmi stolpa in njegovega vršnega bloka naenkrat ni bilo več. Namesto tega je velikanska pravilna kupola iz čvrste skale prebadala nebo. Prepevanje me je potisnilo proti njej, žareče sonce prav na njenem vrhu mi je zaslepilo oči. Zapustil sem može, pristopil in začel plezati prek velikih, konkavnih plošč, pesem je plezala z menoj, kupola je bila ožarjena z ognjem, stena je čakala. Dotaknil sem se njene čvrste, skoraj mrzle skale, začutil njeno hrapavost, preplavili so me spomini na minula leta, na otroštvo, na obredne selitve plemena iz prerije pod zasnežene gore, na posvečene može, ki plezajo na visoke vrhove, na zbiranje ob praznikih, na izbrance, katerih naloga je bila prenašati naprej vse tisto, kar je iz nas naredilo Skalno ljudstvo in ohraniti spretnost in skalah ter najti Rastlino. In tam sem, nedotaknjeno, odkril veselje tistega dne, ko sem se še kot mlad mož odločil, da postanem eden izmed tistih, ki so bili sprejeti. Podoživljal sem čase vajeništva, spoznavanja tehnike, nabiranja znanja. Spomnil sem se dne, ko me je ob svetlobi ognja pod obokom oranžne skale moje ljudstvo označilo kot enega od tistih — ki plezajo.

Poglarjav je vstal: »Nikoli ne pozabi tistih, ki te čakajo spodaj. Ne pozabi, zakaj te čakajo. Nikoli ne pozabi, da je tvoja spretnost v skalah to, zaradi česar si Iskalec Rastline.«

Daleč spodaj je pesem še zmeraj polnila ozračje nad pusto ravnino. Nič več nisem bil obdan s stenami, bil sem na njih. Sile, ki so pridrele iz mene, so zadržale moje telo in ga dvignile. Plezal sem! Končno sem plezal — gibčen, prožen, prevzet, povsem prepričan v moči, zaradi katerih sem — naenkrat sem se tega zavedel — pozabil na vse razen na plezanje.

Otrpnil sem. Poglarjav močni glas se je vrnil v moj spomin: »Samo Rastlina je pomembna. Rastlina in Enost.« Govoril je o težavnem iskanju, o klicu skale, pozabljivosti, ki je kot pijanost, in zadovoljstvu,

ki objema vsak del telesa. »Plezanje je le način. Je pot, ki vodi k Rastlini, Enosti in lastnemu ljudstvu. Tisti, ki na to pozabijo, padejo.«

Nič več nisem mislil na skalo, le sledil sem opojnosti plezanja, sledil Iskanju, navzgor v višave, kjer bom našel gobo za svoje ljudstvo. Pogledal sem v sonce, nato navzdol prek mehke sence, ki jo je puščala stena. Navkljub meni samemu, navkljub Poglarjavovemu glasu, navkljub Rastlini iz Velike Besede, ki je bila zmeraj tu, me je plezanje spet vsega prevzemalo. Lahko sem slišal glasove, vendar pa so bile to v primerjavi s tem, kar sem doživljal, le prazne besede, mrtve in nejasne kot prašne bube. In govorile so mi o pomembnih obredih ob vznožju stene, o praznovanju, o običajih, ki so bili sami po sebi prazni in mrtvi. Uvidel sem, da plezam, grabim oprimke, se dvigujem nad tlemi le zato, da bi za zmeraj ovekovečil znova in znova ponavljane besede in dejanja nekega življenja, sestavljenega iz ponavljajočih se, suhih, predvidljivih dni. Uvidel sem, da ne bom nikoli zares eden od tistih, ki plezajo, kajti Rastlina in Eno sta bili potrebni Tistim — ki — plezajo le zato, da bi obdržali življenje znotraj teh obrednih, ozkih meja.

Kot sem se s plezanjem oddaljeval besedam in molitvi, tako sta stena in svet pod njo z vsemi njunimi mrtvimi znamenji zame počasi prenehali obstajati.

Potem sem stal na vrhu, brez sramu, in moje ljudstvo spodaj, v pričakovanju. Ker sem pozabil na gobo, ker sem plezanju odvzel vsak drug smisel, kot je tisti, ki ga ima samo na sebi, me je to privedlo do nove enosti. Nič več si nisem želel iskati Rastlino, želel sem le povedati tistim, ki so me čakali, o novem življenju, o novih pravilih, ki naj bi zamenjala stara. Odprl sem oči in končal to pristno doživetje preteklosti. Ogenj se je rdečil, možeje so bili zravnani in negibni. Kowapi se je nasmehnil in pokazal, naj se mu pridružim.

Zapustila sva teraso. Možeje so bili še zmeraj nepremični, kot bi naju ne opazili. Planota je bila v lunini svetlobi vsa mirna in tiha. Vas med skalami bi lahko nikoli ne obstajala. Pred njegovo hišo je spregovoril: »Tu se bova ločila. Upam, da si razumel.«

»Govoril si mi o nepokorščini. O tisti Kowapijevi na vrhu kupole.«

»Če se spomniš tistega, si res na poti, da razumeš in dobiš odgovor na svoja vprašanja.«

»Nisem povsem prepričan, da sem res videl vse, kar bi moral videti.«

»Molitev te je vodila v to, kar je naš spomin, plezalni gibi so ti oživili preteklost mojega prednika Kowapija. Nisem ti sledil, vendar pa vem, da je bila izkušnja dovolj globoka, da boš razumel.«

»Toda prepoved . . .«

Kowapi se je zaustavil in se nestrpno obrnil k meni:

»To, kar je bilo Kowapiju pomembno, ni bilo plezanje, niti to, kar nam pomeni, pač pa nepokornost. Plezanje je brez vrednosti, če ni oblika nepokorščine v kretnji, tako kot je poezija nepokornost v govorici. Na vrhu je Kowapi razumel. Namesto da bi uporabil svojo spretnost za iskanje svete gobe, je temu naredil konec. S tem pa je postal sposoben zaznati neki drug svet, ki bi nikoli ne prenesel strogih običajev njegovega plemena.

Navzdol se je vrnil brez gobe in ljudje so mislili, da je zagrešil najhujše svetoskrunstvo, da jo je pojedel sam. Zakon je določal, da bi moral biti izobčen, vendar pa tudi, da ga je treba zaradi njegove vrnitve z nenavadnega potovanja smatrati za človeka, ki je v posesti Velikega duha — Wakan Tanke, ki je bistvo vsega na tem svetu.

Tako je govoril o tem, kar je preživel, da bi razjasnil svoje prepričanje in oblikoval nove običaje. Njegov argument je bil ta, da goba ostaja sredstvo, ki združuje v eno drugega z drugim, da pa je plezanje pot, ki nam omogoča poslušati zemljo in zato tudi sredstvo, ki nas s svetom združuje v eno.

Ko so prišli beli ljudje in nas začeli preganjati z naše zemlje, smo jim skušali razložiti, kaj nam zemlja, trava, drevesa in skale pomenijo: svete predmete, ki nas vežejo s svetom. Vendar niso razumeli in so nadaljevali, kar so začeli. Tisti, ki so bili prisiljeni oditi, pa niso pozabili Kowapija in so še naprej plezali po njegovih navodilih.

Nekega dne so prišli možje iz velikih mest in z nenavadno opremo plezali v naših stolpih. Na isti način so začeli plezati tudi mladi iz našega plemena. Odšel sem v njihova mesta in plezal z njimi. Kowapijev duh je zapuščal pleme. Plezanje je tedaj postalo simbol podrejanja belemu človeku. Eden od načinov nepokorščine v besedah je tišina. Eden od načinov zagotovitve, da plezanje ni več podrejanje, je njegova ukinitiv. Pozval sem vse dobre plezalce, naj se vrnejo v naše stolpe. Odstranili smo sledi vseh prehodov. Potem smo plezanje prepovedali, kajti ne-plezati je za nas postal nov način nepokornosti. Morda bo nekega dne prišel mlad mož, ki se bo uprl zapovedi tega pravila in nam pokazal nekaj novega. Vendar pa« — in Kowapi me je kljubovalno pogledal — »ta ne bo vaše rase«.

Zapustil me je in lahko sem razumel. In vendar: v trenutku, ko je nehal govoriti, mu je pogled ušel proti stolpom in v tem bežnem pogledu je bilo globoko obžalovanje, kot pri tistih, ki ločeni od gora začutijo potrebo po dejanju plezanja.

(Mountain)

Prevedel: Bogdan Blščak

odmevi

MIRKO IN KLEMENT

Zdelo se nam je, da se dogodki odvijajo kot v filmskem scenariju, v katerem je vse predvideno in v katerem se vse konča tako, kot se mora in kot si je zamislil scenarist. Komaj so v Mestnem gledališču ljubljanskem začeli igrati Jančarjev Klementov padec, dramo, ki je kljub tako ali drugače sporni vsebini pomembna za planinsko občinstvo, je uredniku Planinskega vestnika prinesel Ivan Jenko, bivši načelnik kulturne komisije pri Planinski zvezi Slovenije, fotografijo, o kateri je trdil, da jo je našel v nekakšni zapuščini. Fotografija po njegovi izjavi doslej še ni bila objavljena, na njej pa naj bi bil fotografiran dr. Klement Jug le malo pred svojo smrtjo v Ratečah. Fotografija s takim pojasnilom je bila nato objavljena v letošnji majski številki Planinskega vestnika.

Le nekaj dni po objavi je uredniku Vestnika pisal častni predsednik Planinske zveze Slovenije dr. Miha Potočnik:

»Spoštovani tovariš urednik, v peti številki PV je objavljena na prvi strani fotografija, na kateri naj bi bil dr. Klement Jug. To pa ne drži in se je Ivan Jenko temeljito zmotil. Na sliki je namreč doktor (takrat pa še študent medicine) Mirko Kajzelj. Posnel

Klement Jug z materjo in sestro

Fotografija, objavljena v 5. letošnji številki PV: Na njej ni dr. Klement Jug, ampak Mirko Kajzelj

ga je prof. Janko Ravnik ob snemanju prvega celovečernega filma »V kraljestvu Zlatoroga«. Dolina v ozadju je res Planica. Slika ni iz leta 1924 (»malo pred Jugovo smrtjo«), temveč iz leta 1930 ali 1931 (ali morda celo 1929), z začetka snemanja, še preden se je Kajzelj v Zadnjem Prisojniku ponesrečil in sem ga potem jaz nadomestil. Prvi prizori filma (na ljubljanskem Gradu) so še s Kajzeljem.

Spodrsrljaj bi bilo treba v prihodnji številki nujno popraviti.«

Le nekaj dni pozneje smo dobili še eno pismo s podobno vsebino, ki ga je pisal Jože Trpin iz Ljubljane. Takole piše:

»Oprostite, da dajem svojo pripombo k sliki, na kateri naj bi bil v majski številki Planinskega vestnika predstavljen dr. Klement Jug.

Po mojem mnenju na sliki ni dr. Jug, ampak dr. Mirko Kajzelj. Njega sem kot bivši skalaš dobro poznal, dr. Juga pa seveda ne. Mislim pa, da bi Vam dal dobro informacijo k tej sliki inž. Drogenik (živi menda v Mariboru), ki je bil Kajzeljev soplezalec in prijatelj.«

Seveda smo najprej vprašali za podrobnosti o tej fotografiji najditelja Ivana Jenka. Sprva je bil presenečen nad ugotovitvami Mihe Potočnika in Jožeta Trpina, vendar je tedaj dejal, da je na sliki zanesljivo upodobljen dr. Klement Jug. Objubil pa nam je, da bo našel izvirnik slike (v uredništvo Planinskega vestnika je prinesel prefotografirano sliko), na hrbtni strani katere naj bi menda pisalo, da je to res Jugova fotografija. Hkrati nam je objubil v pisмени obliki tako ali drugačno pojasnilo.

Mnogo pozneje je pustil v pisarni Planinske zveze Slovenije ustno sporočilo, da piše na hrbtni strani izvirnika te fotogra-

fije, da gre za sliko iz filma, v katerem naj bi mladi mož, ki leži v travi, igral dr. Klementa Juga. Obljubljenega Jenkovega pismenega pojasnila pa doslej nismo dobili.

Glede na to lahko smatramo, da je na objavljeni fotografiji v resnici upodobljen dr. Mirko Kajzelj.

Še preden se je razpletla ta fotografska drama, je začela nastajati nova. Dr. Tone Strojnj, podpredsednik Planinske zveze Slovenije, je dobil od prof. dr. Stanka Peterina fotografijo, v kratkem spremnem pismu pa piše, da je na njej upodobljen Klement Jug, ki »je bil fotografiran, ko je bil na kratkem (vojaškem) dopustu; takrat je imel 19 let in nekaj mesecev«.

V pisemcu, ki nam ga je skupaj s fotografijo poslal dr. Strojnj, piše, da »je na sliki Klement Jug z materjo in sestro. Sliko posredujem po ljubeznivem posredovanju prof. dr. Stanka Peterina, čigar mati je bila sestrična dr. Klementa Juga«.

Glede na vir, ki nam je posredoval to fotografijo, lahko smatramo, da gre v tem primeru v resnici za Klementa Juga, kakršen je bil kot 19-letni mladenič.

Marjan Raztresen

»NEKAM HLADNO JE ZA TA ČAS...«

De gustibus non... — so rekli stari Latinci. Komur je torej Jančarjeva drama Klementov padec všeč, naj jo le gre gledat, naj z užitek vabi znance in prijatelje, naj kot zasebnik dela zanjo vsakršno reklamo. Z vso pravico!

Celo ideološko zakulisje je na zasebni ravni docela sprejemljivo. Nekdo pač porabi Jugo kot osebno vodilo za organiza-

cijsko politične poglede, drugi se bolj navdušujejo nad danes čisto pozabljeno samovzgojo in si drzne izgovoriti malo-dane ilegalno besedo askeza.

Vsakdo ima (bojda) pravico do javne izpovedi svojega mnenja, ali vsaj tako naj bi bilo. Pluralizem mnenj je (menda) parola dneva.

Toda ko umetniška zadeva zapusti osebna in zasebna estetska in nazorska tla in se pretresa na zboru visokega in najvišjega organa PZS, postanejo ocene sumljive. Pokaže se nevarnost, da bodo iz osebnega doživetja porojena spoznanja zgrmela v ledeniško razpoko linijsko-aktivističnega pritiska s strani vodstva.

Tisti, ki jim nič človeškega ni tuje, razumejo, da je celo v vrstah najnaprednejše avantgarde toliko oportunitizma in karierizma, da raje podležejo argumentu moči kot moči argumenta. Zato sodim, da Tomaž Banovec (»Klementov padec in planinstvo«, Planinski vestnik 5, 1988) ni storil prav, ko je dopustil, da se ta stvar načne na GO PZS, kjer stališče vodilnih lahko hitro prevaga in prek udeležencev sestanka linijsko-propagandno vpliva na širšo planinsko javnost. Pregarja me vtis, da je to izrabljanje položaja. Neprijetno me spominja desetletja po vojni, ko so udeleženci docela neumetnostnih sestankov odločali o vrednosti umetniških del. (Moreč spomin: leto 1951, Strah in pogum.) Ali ni bila tudi na tem sestanku dana prilika, da dvignejo roko tudi tisti, ki se za umetnost niti ne zanimajo ali dela celo ne poznajo?

Tomaž Banovec se je v svojem spisu sicer taktno izognil kočljivim imenom, vendar pa dvomim, da so na zboru tudi enako taktno zaobšli ta ista imena (ali to isto ime). Ker nisem bil navzoč in se zanašam le na Tomaževo pisanje, imam resda bore malo opore za domišljavo domnevo, da sta na GO letela ogenj in žveplo tudi name, saj sem zgolj kapljica v morju planinske družčine, prej manjša kot večja od drugih. Četudi torej ni razloga, da bi Tomaža bral kot ugovor na moje besede v Književnih listih (»Klementov in Jančarjev padec«, Delo, 14. april 1988), sem vseeno prizadet zaradi postopka na tem zboru. Ni mi všeč, da se moja organizacija, ki jo pred vsemi drugimi telesnokulturnimi združbami odlikuje izjemna duhovnost, odpoveduje kulturni iztjanšanosti. Če so že mislili razpravljati o tej krhki zadevi, naj bi ji bili posvetili celo točko dnevnega reda, pripravili gradivo, zlasti pa povabili »strogega kritika«.

Jančarjevo dramo pa, kot poroča Tomaž, so obravnavali pod »razno«, bržkone spontano in nepripravljeni, a vseeno v veri, da je sestanek, »določen za delo in vodenje planinske organizacije«, pravi forum za obravnavo umetniškega dela, in to zgolj zato, ker jih je razhudil »hudi kritik«, očit-

no krivičen in hkrati skregan z zdravim planinskim okusom (kar Jančar in njegov režiser menda nista). Ne da bi bil kdo podal kvalificiran uvod v zadevno problematiko in ne da bi bil kdo posumil v kvalificiranost zbora, so se kar aktivistično zmenili, da bo nekdo napisal zadostilni članek. Bržkone nekoliko indoktrinantno vodena razprava je zelo poceni podelila priznanja za uradno ogorčenje nad odklonilnim odnosom do Jančarjeve drame.

Zgrožen sem, da so močni ljudje PZS izkoristili ta zbor za uveljavitev svojega umetnostnega (umetnostnega?) stališča. Vesel bom, če mi bo nekdo rekel, da se zelo motim in da ni bilo tako. Drugače bo imel Jančar prav: »Nekam hladno je za ta čas... in kar naprej delamo slovnične napake...« Pa še Klement sam nam bo iz Shakespeara po Jančarju prešel iz megle:

*Lopato, rovnico zdaj v dlan,
zdaj treba bo kopati:
globok bo stan, lepo poslan,
da gost bo mogel spati.*

Stanko Klinar

OD MILITARIZMA K SOCIALIZMU

Ko smo se letos vračali iz Čilenske Patagonije, smo se za en dan ustavili v čilenskem glavnem mestu Santiago. Vsi vemo, da vlada v tej latinskoameriški državi vojaška diktatura — kar pa je tudi več ali manj vse, kar vemo o njej.

V glavnem mestu smo med drugim obiskali vojaško geografski inštitut, saj smo v narodnem parku Paine zvedeli, da je mogoče tam brez težav kupiti aerofotoposnetke, tudi za skupino Paine. Iz takih posnetkov je mogoče s posebnim instrumentom »stereoskopom«, ki omogoča globinsko zaznavanje, precej natančno opraviti posamezne meritve sten in gorā.

Res ni bilo nobenih težav. Uradnik nas je prijazno sprejel (čeprav smo bili tujci, vrh vsega pa še iz »komunistične dežele«) in nam dal katalog, da si iz njega izberemo želene posnetke. Na žalost pa ravnno iskanih posnetkov tisti dan ni bilo na voljo in bi morali počakati do naslednjega dne, kar pa nam ni bilo mogoče. Lahko bi nam jih poslali tudi v Jugoslavijo, vendar pa bi bila cena v tem primeru že nesprejemljiva za naš žep (sami posnetki so tam razmeroma zelo poceni, le dva ameriška dolarja vsak).

Precej nenavadno za militaristično državo, mar ne?

In kako je s podobnimi zadevami pri nas?

Pred kratkim sem se imel priložnost spoznati s »protokolom« nabave takih posnetkov za svojo diplomatsko nalogo. Takšno in podobno gradivo ima pri nas še vedno naziv »vojaška skrivnost — strogo zaupno — samo za interno uporabo«. Za civilne službe (seveda strokovne) je postopek za nabavo takih posnetkov zelo zapleten in dolgotrajen, prepovedano pa je vsakršno objavlanje in podobno »manipuliranje« s posnetki — če seveda sploh dobiš dovoljenje za uporabo.

Škoda, kajti taki posnetki so zelo zanimivi tudi za nas planince in alpiniste, saj je z njihovo pomočjo mogoče opraviti vrsto čisto uporabnih meritev na naših gorah in stenah.

Tak odnos vojske do podobnega gradiva moti tudi civilne strokovne službe (geodetske in podobne), ki imajo včasih precej zvezane roke s togimi predpisi, čeprav so sofinancerji pri teh zadevah, ki so seveda precej drage.

Togi zato, ker vemo, da je posnetke s podobno ločljivostjo, le celo še bolj ažurne, mogoče kupiti takoj čez mejo (tudi za naše ozemlje) in so tako rekoč domnevemu sovražniku dostopnejši kot našim strokovnim službam.

Kakšno stvar bi se torej lahko naučili tudi v deželi z militaristično diktaturo.

Edo Kozorog

iz planinske literature

Lenarčičeva

»Smisel in spoznanje«

»Smisel in spoznanje«, knjiga Matevža Lenarčiča, je v naši alpinistični literaturi tako prvovrsten dogodek, da v teh nekaj vrsticah ne bo mogoče opozoriti na vse bogastvo, ki se skriva v njej. Naj v grobem opozorimo na dvojno raven branja tega teksta: »ontično« in »ontološko«.

Na »ontični« ravni Lenarčič nadaljuje tradicijo tiste alpinistične literature, ki poroča o velikih podvigih na tem področju. Bonatti, Harer, Hiebeler, Buhl, Messner in ostali so dali zadosten zagon tovrstnemu pisanju, ki se je predvsem po drugi svetovni vojni razmahnilo tudi pri nas: »zlata naveza«, Potočnik, Mahkota, Škarja, Cedilnik, Grošelj itd. V tem kontekstu so nastale v vseh primerih zelo zanimive in berljive knjige, vendar pa tudi — glede na osebnost avtorja — med seboj v marsičem različne. Od globljih že skorajda filozofskih razmišljanj, preko stilistično bogatega literarnega opisa do bolj avanturističnih, popularizatorskih, včasih tudi nekoliko povstavljaških tekstov. V številnih tekstih se je

kot stilna posebnost oblikovala že skoraj pregovorna humorna robatost alpinistov, ki pa danes nemalokrat učinkuje neprepričljivo in utrujajoče.

V smislu te tradicije imamo pred seboj pisanje, ki se stvari loteva nekoliko drugače. Nikjer ni opaziti poveličevanja oz. samopoveličevanja; nasprotno: ob vrhunskih rezultatih prikazuje Lenarčič skoraj praviloma ravno najšibkejšo, tako imenovano »človeško« plat udeležencev takih in podobnih podvigov. To je vsekakor — vsaj na »ontični« ravni — tudi najrealnejša plat. (To vedo vsi, ki so se takih odprav že udeleževali.) Tak pogled omogoča Lenarčiču ravno njegov odnos do alpinizma, katerega ne razume kot šport, tekmovanje, prestižno dejavnost. »Za nas je ideal alpinistične odprave drugačen kot za večino alpinistov, ki jim je edini smoter plezalsko dejanje... Kako nesmiselne so človeške kreative za majhnimi zastavicami dežele, zaradi katere so prigarali na vrh... Vse to mi res ni prav nič všeč. Želim si odprave s prijatelji, vendar s prijatelji z veliko začetnico in ne s prijatelji, ki ti jih drugi določijo.« Cela knjiga potrjuje te izjave, saj jo je v nekem smislu (preberite si moto knjige!) mogoče razumeti tudi kot labodji spev prijateljstvu. Prijateljstvu, za katerega se pisec zaveda, da ga na »ontični« ravni določa predvsem skupni cilj in skupni interes. In kaj je tisti cilj alpinizma, ki to dejavnost tako bistveno loči od športa? »Dejanski uspeh je navsezadnje le tisti, ki ga čutiš pri sebi. Samo ti veš, kaj vse si žrtvoval za ta uspeh. Šel si do kraja, bližina smrti ti je podarila spoznanje, ki je največ vredno na svetu, ker je nad materijo, ker je nad trenutnim odsevom uspeha — slavo.« To spoznanje pa je tisto, kar podeljuje tej knjigi še neko drugo, pomembnejšo, »ontološko« raven.

»Smisel in spoznanje« — za klasično alpinistično literaturo dokaj nenavaden naslov, za knjigo, ki je pred nami, pa bi primernejšega težko našli. Uvajajo jo namreč tele besede: »Življenje na robu ima svoj smisel. Dobi ga takrat, ko se zaveš, da so onstran tega roba izginili tvoji najbližji. Življenje postane življenje, ker veš, da se konča s smrtjo. Življenje brez tega tveganja je životarjenje, globina bivanja ostane neznana... Spoznanja o smrti te nenehno postavljajo v sredo življenja. Zaveš se, da se ga zavedaš.« In na drugem mestu: »Čas, ki ga ne merijo ure, minute, temveč intenzivnost življenja, bo prinesel olajšanje bolečim spominom. Preteklo življenje, ki bo nekoč nastalo iz sedanjega, ne bo več tako silovito udarjalo na strune čustev. Spočelo se bo spoznanje, ki bo omogočilo vpogled v lastno notranjost, spoznanje, ki se ne bo ravnalo po nasilno prisvojenih vrednotah, katere si skuša vsak prilastiti, da si olajša ali prikrroji kruto res-

nično podobo o sebi, ampak te bo trdo postavilo v meje tvoje osebnosti. Mislim, da je to bistvo in edini smisel prijateljeve smrti.«

S temi mislimi, ki osmišljujejo pretresljivo izpoved prijateljstva, podaja Matevž Lenarčič natanko tisto spoznanje, ki ga je razvila eksistencialistična filozofija, najjasneje pa v delu »Bit in čas« leta 1927 ekspliciral Martin Heidegger. (Človekova) tu-bit in bistvena bit-k-smrti. Kar pomeni, da se življenje zavemo šele takrat, ko se v resnici zavemo smrti. (Ali ko se srečamo z ničem, kot je pri nas radikaliziral Dušan Pirjevec; tudi to spoznanje nam podaja na nekem mestu enako Lenarčič.) Šele srečanje s smrtjo zares osmisli naše življenje. Ni čudno, da je do tega spoznanja prišla tudi eksistencialistična filozofija, saj je to spoznanje predmet eksistencialnega izkustva, ne pa racionalne špekulacije. Pa vendar bo za filozofa preseñljivo dejstvo, da Lenarčičeva filozofsko relevantna spoznanja niso plod »avanture mišljenja«, ampak neke druge dejavnosti, namreč alpinizma.

S to svojo razsežnostjo Lenarčič tudi implicitno podaja odgovor na danes vedno močnejše razumevanje alpinizma kot športa. Vsekakor se tudi področje alpinizma po svoji »zunanji« dejavnosti približuje športu. Vendar bo bistveno drugačna od njega vedno ostala tista dejavnost, ki je dala na primer Slovincem Henrika Tumo, Klementa Juga, Nejca Zaplotnika in svetu — posezimo še na področje zelo sorodne dejavnosti — »Malega princa« ter »Jonathan Livingstona Galeba«. Razlika je na primer izražena v teh stavkih: »Človek z načinom življenja določa čas. Kakšna razlika je med plitvim življenjem enega leta in enako tako nočjo, ko se vsako sekundo posebej zavedaš samega sebe, zavedaš, da obstajaš, in veš, da ne boš večno obstajal...«

Alpinizem, kot ga predstavlja Matevž Lenarčič, je podobno kot filozofsko razmišljanje in umetnost presegajoče dejanje. Tega se dobro zaveda avtor sam, saj na najpretresljivejšem (in najboljšem) mestu citira tele besede iz filma »Nobile«: »Ne žaluj za nami. Kdor je videl lepoto večnega ledu, kdor je imel srečo, da se je preizkusil v najbolj surovi naravi, nima kaj obžalovati... Sanjaj o trenutkih, ki so bili stik z večnostjo...« Ali, kot bi rekel Jonathan Livingston: dotikanje neba. To ni nikdar stanje, vedno so le bežni trenutki, dotiki. Lenarčič nadaljuje: »Sreča sedanosti ne obstaja, so le vzneseni trenutki radosti in zadovoljnosti, ki kaj kmalu izginejo med kupom drugih problemov.«

Slovenska alpinistična literatura je v zadnjem času že imela osebnost, ki ji je bilo dano podobno spoznanje. Spoznanje, da cilja ni, da si vedno na poti. So le navidezni cilji. Ko tega dosežeš, vidiš, da ni

pravi in se znova odpraviš na pot. »Pot« Nejca Zaplotnika je tudi tista edina primerna družba, kamor je v okviru slovenske alpinistične literature mogoče uvrstiti »Spoznanje in smisel« Matevža Lenarčiča. Dve knjigi, ki ju ne bodo brali le ljubitelji alpinizma in gorá, ampak z enakim (če ne še večjim) zanimanjem vsi, ki jih privlači umetnost, filozofija, mišljenje, v Lenarčičevem primeru pa tudi ljubezen do narave in volja po njenem obvarovanju.

Torej: kar v knjigarno!

Tomo Virk (Dnevnik)

Tone Škarja: Jalung Kang

Tisto, kar je zapisano, ostane! Koliko velikih človekovih dejanj je potonilo v pozabo, ker nanje ne spominja nobena pisana beseda! Slovenski alpinistični ekspedicionizem si je svoj dvajsetletni prodor v svetovni vrh utrdil tudi z zajetno zbirko knjig, ki bodo trajni dokument srčnih dejanj srčnih ljudi. Knjige dajejo našemu alpinizmu kulturno vrednoto in človeško vsebino. Raziskovanje svetovnih gorstev, osvajanje najvišjih zemeljskih vrhov, iskanje novih poti čez nemogoče stene in stalno izzivanje robne meje človeške zmogljivosti je za večino ljudi nepotrebno, nerazumno in nekoristno delo. Knjige, ki pripovedujejo o takih, za jalovo povprečje nekoristnih naporih, so vredne samo toliko, kolikor se avtorjem uspe približati edino trajni in smiselni vrednoti, to je notranjemu svetu. Svetu, ki je razpet v dimenzijah dvomov in stisk, upanja in obupavanja, sreče in tragedije, trde gorniške surovosti in intimno ljubeče navezanosti na svoje domače, družino.

V tem smislu ima knjiga Toneta Škarje Jalung Kang posebno vidno mesto. Določil ga je že avtor v svojem posvetilu: »Knjigo posvečam njim, ki brez krivde krivi trpijo... Posvečam jo njim, ki jih puščamo v negotovosti in morajo kazati pogumen obraz, ko jih razžira stiska... Njim torej, ki jih »bojovníki za neke svetle cilje« puščajo zlomljene, ranjene in trpeče ob robu svoje poti.«

Škarji je uspelo najti pogum, da se je poglobil v najmanj poznano razsežnost našega alpinizma, še posebej odpravništva. Kajti potrebno je imeti pogum, da klisejsko podobo neustrašenega gornika, ki se na najvišjih vrhovih sveta za zlagane in namišljene višje cilje bori z viharji, mrazom, osamljenostjo in smrtjo, dopolniš in razgališ z drugačno resnico. Z resnico tistih, ki ostajajo doma. Otroci, žene, starši. Vsi, ki so z razumevanjem, tihim trpljenjem in stalnim strahom pripomogli k velikim uspehom. Ki ostajajo sami, ob strani ali zadaj. In ki na koncu ostanejo popolnoma sami, kadar se drama konča v tragediji.

Knjiga Jalung Kang je rekviem za izgubljene prijatelje. Je dokument o dveh tragedijah slovenskega odpravarstva. Začne se z meditacijami o Nejcju Zaplotniku in konča z Borutom Bergantom-Čito. Škarjeva intimna razmišljanja na dolgoletnih himalajskih popotovanjih o stvareh onkraj Himalaje, onkraj sleh po neznanih gorah, onkraj spoznavnega dajejo celostni podobi našega alpinističnega odpravarstva globoko človeško in zato trajnejšo vsebino. Pretresljiva izpoved o notranjih stiskah vodje odprave se prepleta z najbolj profanimi dilemami: kako pripraviti odpravo, zbrati denar, naprositi opremo in obleko, kako organizirati transport pod goro in tako naprej v stotine problemov. Najhuje je pod goro in na gori. Odprava mora delovati kot uglasen in precizen organizem, skoraj avtomatizem. Kako pripraviti močne, srčne in hkrati najbolj nepopustljive individualne osebnosti (takšni so alpinisti) k skupnemu delu — cilju — gori?

Tone Škarja je spiritus agens slovenskega in jugoslovanskega odpravarstva. Po nesrečni smrti Aleša Kunaverja je ostal nesporno prva avtoriteta našega himalajizma. Samo trdo delo in nenehno odrekanje žanje uspehe. Prazno govoričenje, jalovo sestankovanje in neizčrpani privilegiji niso še nikoli dali nič vrednega. Uspešna družba je sestavljena iz uspešnih posameznikov.

Jalung Kang je dokumentarni portret takih posameznikov. Zato je prav in se spodobi, da bi to knjigo imel vsak ozaveščen slovenski gornik. Večkrat je dobro, da človek prebere kakšno misel trajne vrednosti. Ena takšnih je nedvomno molitev starega Indijanca, ki jo je zdravnik odprave Damjan Meško prebral udeležencem, ko jim je bilo najhuje: ko so zvedeli za smrt in se zapri vsak v svoje premišljevanje.

Janez Bizjak

Le pojd' mo v gore

Pesmarica »za pevsko rabo«, izdali: Alpinistični razgledi in Mladinska komisija pri Planinski zvezi Slovenije, Ljubljana 1988.

Slovenci smo vesele narave, radi smo v družbi, radi pójemo in še raje popijemo kakšen kozarček dobrega vina, tako, za dobro voljo. Slovenska ljudska pesem torej ni ubrana zgolj na nesrečno ljubezen, na spomin na mladost, slovo, tudi na smrt, pač pa predvsem in v mnogih primerih na veselo družbo, razpoloženje, na opevanje dobre vinske kapljice, nazdravljanju. Kar verjeti ne bi mogli, ko bi našli veliko takih pesmi v slovenski ljudski zakladnici, le da so porazdeljene med ostale.

Vesele družbe pa se najdejo tudi v gorah, po planinskih kočah, na različnih srečanjih, tečajih, planinskih šolah, tudi v pla-

ninskih mladinskih delovnih brigadah. Ob takih priložnostih planinci pojó planinske pesmi, ko pa teh zmanjka, narodne, in ko teh ni več, potem pride na vrsto še kakšna moderna popularna popevka, ki jo znajo peti vsi ali večina, in nazadnje zaključí razpoloženje še kakšna udarna.

Planinci so znani, da radi pojó, zlasti planinska mladina. To kaže že vrsta izdaj planinskih pesmaric z besedili, ki so jih izbrali prav z repertoarjev najbolj »pétih« pesmi. Splošno znana je pesmarica z naslovom Pesmi z gora, če začnemo z novejšimi izdajami. Ta je na primer izšla leta 1980 in vsebuje 17 pesmi različnega izvora, ljudskega, priložnostnega, z repertoarja planinskih besedil in viž, ki so splošno znane, na primer Oj Triglav moj dom, Le pojdimo v gore, Alpinistična, S triglavskega veter gorovja, Štamfavska itd.

Naj omenim še dve pesmarici, ki sta že po zunanjem videzu zanimivi (to predvsem zato, ker le-teh v seznamu v pričujoči izdaji še ni). Prva je razmnožena na šapirografu, izdali pa so jo brigadirji — mladi planinci, ki so delali v mladinski planinski delovni brigadi na planini Polog leta 1982. Ta pesmarica z naslovom Tralala, hop-sasa pa ima že bogatejšo vsebino, saj vsebuje pesmi s tako rekoč celotnega pevnega repertoarja, ki je razširjen zlasti med mladimi družbami. Tako najdemo v njej tudi nekaj popularnih popevk, kot na primer Vse manj je dobrih gostiln, Kavboj Džimi, Džuli in druge, pa tudi pesmi s srbohrvatskega govornega področja, na primer Oj, Kozaro, Računajte na nas, Od kafane do kafane... Sem šteje tudi pesmarica podobnega nastanka, razmnožena z matrico in povezana z navadno konopljeno vrstico. Izdali so jo brigadirji mladinske planinske delovne brigade, ki je leta 1986 delala na planini Zaprikrjaj. Vsebina je podobna prejšnji, tako tudi njen namen in pomen.

Zadnja, najnovejša in najpopolnejša zbirka popularnih pesmi, ki jih pojó v planinskih priložnostnih družbah, je pesmarica z naslovom Le pojd' mo v gore. Izdali so jo Alpinistični razgledi in Mladinska komisija pri Planinski zvezi Slovenije, in sicer »za pevsko uporabo«, kot piše pod naslovom. Sodelavcev je veliko, med njimi sta gotovo najpomembnejša France Malešič in Miro Vrhovc, ki sta s sodelavci — Srečom Trunkljem, Mirkom Lindičem in Matijo Gogalo ter drugimi — to gradivo zbrala in ga povezala v uporabno, predvsem pa bogato in pregledno zbirko popularnih pesmi, ki jih pojo ob najrazličnejših priložnostih.

Dragocenost te pesmarice je med drugim ta, da v njej prvič najdemo dokaj izčrpne podatke o planinski pesmarični dejavnosti doslej. Iz njih namreč vidimo, kako živahno zanimanje je vladalo med planinci (tudi taborniki in posamezniki) za take pesmarice,

ki so rabile predvsem kot pomagalo v besedilih, kadar je »nastopila priložnost«, viža pa je seveda morala biti vsem ali vsaj večini — znana.

Pričujoča pesmarica vsebuje nič več in nič manj kot 273 pesmi najrazličnejšega žanra in izvora. Pomembnost te zbirke pesmi tiči predvsem v tem, da je v njej tako rekoč najpopolnejši seznam pesmi, ki so jih peli ali jih še pojo v veselih družbah, ne zgolj v gorah in po planinskih kočah, zdaj že — to dopušča razmišljati tudi vsebina sama — kjerkoli se take družbe zbero in kjerkoli slovensko pojo.

Iz tega sledi zaključek, da smo s to pesmarico dobili tako rekoč monografijo slovenskih najbolj popularnih pesmi, ki jih pojo ob najrazličnejših priložnostih in med katerimi so tudi take, ki so tokrat prvič zagledale »beli dan«. Zavaljo tega je seveda knjižica, ki je tudi po obsegu kar zajetna, nekoliko manj priročna za planinski nahrbtnik in bo treba najbrž misliti na novo, bolj priročno in uporabno izdajo družabnih planinskih pesmi, ki bi jih zbrali seveda iz tega seznama ali pa — kar bi bilo še bolj ambiciozno — iz tega gradiva uredili več malih pesmaric, urejenih po vsebinskem, popularnostnem, razpoloženjskem načelu.

Seveda pa je sedanje dejanje kljub temu treba pohvaliti, saj je vanj vložena veliko truda in potrpljenja pa tudi veliko dobre volje in iznajdljivosti.

Pesmarico toplo priporočamo.

Marijan Krišelj

Jamarji in njihova dela

Kot dodatek k 30. letniku revije Naše jame, ki je glasilo Jamarške zveze Slovenije, je te dni izšlo na skoraj 200 straneh Gradivo za slovensko speleološko biografijo in bibliografijo. S sodelovanjem dr. Franceta Lebna, Franceta Velkovrha in dr. Andreja Kranjca ter jamarških društev je gradivo zbral in uredil magister Dušan Novak. Publikacija že sodi med tiste, ki jih bo Jamarška zveza Slovenije izdala ob stoletnici organiziranega jamarstva na Slovenskem; ta jubilej bodo slovenski raziskovalci krasa praznovali prihodnje leto.

V uvodu, ki naj bi tudi manj poučenemu bralcu na kratko predstavil zgodovino jamarškega raziskovanja na naših tleh, je sestavljalec publikacije, v kateri je več ali manj podrobno z življenjepisnimi in bibliografskimi podatki predstavljenih 196 slovenskih jamoslovcev in jamarjev, med drugim poudaril, da je dal naš, slovenski Kras pobudo za ustanovitev prve jamarške organizacije na svetu na Dunaju leta 1879 in štiri leta pozneje jamarškega odseka primorske sekcije nemškoavstrijskega planinskega društva. Tretje društvo, Antron, so v Postojni ustanovili leta 1889 in je bilo

tretje jamarško društvo na svetu, čeravno so naši ljudje organizirano raziskovali naše podzemlje že pred tem, o čemer priča med drugim napis na steni predjamskega podzemlja »Slovenski gadje 11. 5. 1882«.

Še posebno je za planinsko zgodovino zanimiv naslednji podatek: ko je delovanje Antrona po nekaj letih zamrlo, se je jamarška dejavnost nadaljevala v tržaški podružnici Slovenskega planinskega društva z jamarškim krožkom v Nabrežini, v ajdovsko-vipavski podružnici SPD, ki je raziskovala predvsem podzemeljski Hubelj, ter v savinjski in radovljiški podružnici SPD, kjer so takrat prav tako raziskovali podzemne jame.

Skoraj tisoč jamarjev je raziskovalo in še raziskuje slovenski podzemski svet, uspeh tega dela pa je med drugim katastrof Jamarške zveze Slovenije, v katerem so zdaj podatki o približno 5800 kraških jamah, ki so jih raziskovali slovenski jamoslovci.

V publikaciji, ki je zdaj pred nami, so navedeni raziskovalci našega podzemnega sveta, ki so tako ali drugače pomembni za slovensko jamarstvo — od Janeza Vajkarda Valvasorja do jamarjev, ki so še zdaj aktivni. Take publikacije doslej Slovenija še nismo imeli.

M. R.

Madžari so (tudi) gorniki

BESZÁMOLÓ, poročilo alpinističnega odseka Madžarskega geografskega društva o dejavnosti v letu 1986 (Budapest 1987; 95 strani), je navidez skromna publikacija, ki nudi podroben vpogled v razvejeno aktivnost madžarskih gornikov. Knjižica sestoji iz dveh delov: v prvem je opisana društvena dejavnost, v drugem pa so našete visokogorske ture posameznih članov.

Uvodnik (Preživel...) je tokrat namenjen Reinholdu Messnerju, ki je prvi priplezal na vseh 14 osemtisočakov. V obširnih povzetkih je objavljenih 8 društvenih predavanj, ki odslkavajo pestro vsebino; med drugim so predavali tudi o raziskavah krasa na Tajskem in Kitajskem ter o pohodu v Japonske Alpe. Iz domačih logov omenjajo organizacijo 8 pohodov, plezalno turo in dve jamarški turi. Posebno mesto so namenili dobitnikom državnih odlikovanj; najvišji priznanji — zlati športni znak — sta prejela József Csíkos za vzpon na Himalchuli (7893 m) in Piroška Vörösné-Zsohovsky za prvi ženski vzpon na Pik Lenina (7125 m). V društveni kroniki objavljajo pregled novih društev in članov, alpinistične novice in celo spisek voščilnic z vsega sveta, ki so prispele na naslov društva. V rubriki Negovanje tradicij so objavljeni faksimili naslovnice in pomembnejših člankov iz nekdanje turistične in alpinistične revije (Turistaság és Alpinizmus) pred 75 leti ter letopisa madžarskega karpatskega društva (Magyarországi Kár-

pátegyesület Évkönyve) in Geografskega vestnika (Földrajzi Közlemények) pred 100 leti.

Drugi del publikacije je v celoti namenjen podrobnejšim pregledom vseh opravljenih vzponov v tujih gorstvih s plezalci, datumi, smermi in vremenski pogoji. Med 57 alpinisti jih je bilo največ v Karpatskem gorstvu (34), Visokih Tatrah (22), Alpah in Dolomitih (9) in peščenih gmotah na Elbi (4). V južnoameriških Andih je plezalo 12 alpinistov, 5 članov se je povzpelo na Kilimandžaro in Mt. Kenyo v Afriki. V Avstraliji se je S. Nagy, bržkone prvi Madžar, povzpelo na najvišji vrh Mt. Kosciuszko (2229 m). Madžarski alpinisti so obiskali tudi tako oddaljene vrhove, kot so Mt. Cook na Novi Zelandiji in vrhovi Ognjene zemlje. Med drugim je opisana tudi petdnevna tura Andrása Gáabriela v Kamniške Alpe, edina v Jugoslaviji. Nekako ponosno zveni zapis, da so madžarski alpinisti stali doslej že na štirih najvišjih vrhovih celin, čeprav jim doslej še ni uspelo priti na najvišji vrh.

Za nižinsko deželo, katere najvišji vrh ne dosega niti naših pohorskih slemen, je taka bilanca vredna vse pozornosti.

B. Sever

Sanjske gore južno od Alp

»Traumberge südlich der Alpen« — tak je naslov knjige Wolfganga Stephinerja, ki je izšla v založbi Leopolda Stockerja v avstrijskem Gradcu in stane samo 98 šilingov. Podnaslov tega dela je »100 najlepših plezalnih, smučarskih in gorskih tur v Maroku, Španiji, Pirenejih in Apeninih«, ta podnaslov pa pove že skoraj vse.

Čisto v slogu Pausejevih knjig — vodnikov daje avtor te knjige nasvete za ture v navedenih gorah. Ta knjiga je koristen pripomoček in zares vodnik za najširši krog interesentov, od popotnikov in »klasičnih« gornikov ter smučarskih turistov do ljubiteljskih plezalcev in plezalcev, ki hočejo že kaj več kot tretjo težavnostno stopnjo; v tem vodniku so naštet tudi nekatere smeri poštene šeste težavnostne stopnje. Številne skice poti in pregledne karte, izredno uporabni opisi poti in omembe literature, kjer je mogoče poiskati še natančnejše podatke, prispevajo k temu, da je knjiga dragocen pripomoček za tiste ljubitelje južnih predelov, ki nameravajo iti tja na počitnice ter kombinirati hojo po gorah s kopanjem v Sredozemskem morju.

Sestop k uspehu

V Münchenski planinski založbi Rudolf Rother je izšla knjiga vrhunskega plezalca Hansa Kammerlanderja »Sestop k uspehu« (Abstieg zum Erfolg). V njej popisuje mož,

ki je zmogel osmo težavnostno stopnjo in ki je velik del kot partner in soplezalec Reinholda Messnerja priplezal na vrhove sedmih osemstisočakov, svoje alpinistične pustolovščine. Alpinist, ki je na svetovni lestvici osvajalec osemstisočakov med prvo deseterico, popisuje predvsem svoje himalajske doživljaje, za moto svoje knjige pa si je izbral naslednjo misel: »Vrh pripada tebi šele takrat, ko si spet spodaj, pod njim, kajti pred tem ti pripadaš vrhu.«

Knjiga ima 160 strani, na katerih je 60 barvnih in 62 črno-belih fotografij. Velika je 22 krat 28 centimetrov in stane 42,80 marke.

Planinska glasila

Ni nam znano, ali je na področju izdajanja društvenih planinskih glasil nastopila suša ali pa nam društva ne pošiljajo več svojih publikacij. Zadnji čas smo namreč dobili le dve glasili, in sicer aprilsko številko Gorskega popotnika, ki ga izdaja PD Integral iz Ljubljane, in majsko številko Informatorja PD Viharnik, prav tako iz Ljubljane.

Obe številki sta predvsem močno izletniško obarvani, Gorski popotnik še precej bolj kot Informator. Dve tretjini letošnje aprilске številke Gorskega popotnika sta namreč posevečeni letošnjim društvenim izletom. Vendar naj to ne zveni kot zamera: vsak od izletov, ki se bodo zvrstili do letošnjega novembra, je v glasilu natančno in zanimivo opisan, tako da je karseda privlačno povabilo k udeležbi. Poleg tega je v publikaciji še nekaj odmevov na prejšnje izlete in nekaj humornih prispevkov, kakršnih pogrešamo v vseh planinskih glasilih vključno s Planinskim vestnikom.

Tudi Viharnikov Informator je v svoji letošnji majski številki obarvan predvsem izletniško, v njej pa je poleg tega z intervjujem predstavljen nov društveni predsednik in še nekaj zabavnih utrinkov, ki lepo popestrijo številko. Med drugim je v tej številki objavljen tudi resno-zabavni prispevek o klopu, ki ga ponatiskujemo na drugem mestu v tej številki Planinskega vestnika.

Himalaja

Dva kilograma knjige — to pa mora biti že zelo pomembno in tehtno delo! In kdor poleg tega natančneje preštudira dvokolonski impresum, v katerem so navedeni vsi avtorji in vsi drugi, ki so sodelovali pri pripravi te knjige, si lahko predstavlja trud, ki je bil potreben za pripravo knjige. Rezultat je mogoče videti: odgovorni avtorji so nanizali na knjižne strani dolgo vrsto informacij in tudi ustreznih fotografij in drugih ilustracij. Oba glavna avtorja,

Augusto Gansser (ali Baba Himalaya, kar pomeni Oče Himalaje, kot so ga častno imenovali na univerzi v Pešavarju) in Blanche Christine Olschak sta prispevala tudi podatke o novejših strokovnih publikacijah in pomembne prispevke k raziskavi Himalaje. Že leta 1936 je Augusto Gansser kot prvi zahodni geolog obhodil Kailas, sveto goro vseh velikih azijskih verstev razen islama. Dandanašnji tako močno obiskovano in še vedno v mite zavito pogorje je geološko še zelo mlado, je najmlajše gorovje na svetu. To potovanje skozi zgodovino nastanka najvišje gore sveta popisuje avtor Gansser, Blanche Christine Olschak pa sledi štirim velikim himalajskim rekam, ki se rojevajo v teh gorah. Naslednja poglavja so posvečena verskim tradicijam, pestrnim posvetnim in cerkvenim zgradbam, prebivalstvu in vsakdanjemu boju za preživetje v visokih gorah, seveda pa so v knjigi nanizani tudi portreti vseh himalajskih držav. — Nakup te knjige prihrani nakup vrste drugih knjig o Himalaji. Knjiga, ki je izšla v Kölnu, stane 98 mark.

Berggids

Dobili smo drugo letošnjo, aprilsko številko »Berggids«, glasila Nizozemske kraljevske planinske zveze. V njej je izredno veliko prostora posvečenega prostemu plezanju, ki je, kot kaže, tudi na Nizozemskem priljubljena oblika udejstvovanja mladih v gorah. Poleg tega so predstavljeni nekateri gorski predeli Evrope, med drugim Mont Blanc, kamor se bodo letošnje poletje gotovo odpravili kar številni člani nizozemskih planinskih društev. — V daljšem prispevku je poleg tega opisano, kako v posameznih alpskih državah gledajo na vožnje s helikopterji med gorami in v gore. Med drugim je tudi podrobneje opisano stališče Planinske zveze Slovenije glede voženj s helikopterji v gore: natančno je navedeno, naj bi helikopterji vozili v gore le na reševalne akcije.

društvene novice

In memoriam: Valentin Štritof

Dne 4. marca je umrl Valentin Štritof-Tine iz Kamniške Bistrice. Veliko je naredil na področju Gorske reševalne službe, vse svoje življenje pa je vpletel med gore, ki jih je vedno ljubil. Dne 6. marca smo se poslovili od njega na pokopališču v Stranjah. Zbralo se je veliko gorskih reševalcev, planincev in prijateljev, da so se zadnjič poslovili od njega, ki je vsakemu stal ob strani, mu pomagal v tiski in nesreči. Vsi se ga spominjamo kot človeka, ki je bil prijatelj v pravem pomenu besede.

Helena Mušič

In memoriam: Vinko Lovrečič

Le dva meseca je bil Vinko Lovrečič predsednik občinske skupščine Koper, ko ga je svojim krajanom komaj 59-letnega in polnega načrtov iztrgala neusmiljena usoda. Vsestranskega družbenopolitičnega in telesnokulturnega delavca bodo ohranili v lepem spominu tudi planinci iz

slovenske Istre, saj je bil vrsto let njihov predsednik.

Že kot odraščajoči fant — gimnazijec v Postojni se je Vinko Lovrečič vključil v planinske vrste in je med drugim sodeloval na delovnih akcijah pri gradnji Vojkove kočice na Nanosu. Po končanem pravniskem študiju in ko se je zaposlil, se je vključil v domače planinsko društvo v Kopru. Sprva je bil odbornik, pozneje pa je kot prodoren organizator in kasnejši predsednik društva izvedel prenovu društvenega dela; leta 1970 je prevzel mesto predsednika planinskega društva in je to funkcijo zavzeto opravljal polnih enajst let. V tem času je društvo odprl ali približal vsem častilcem gor in število članstva se je močno povečalo. Ustanovljen je bil mladinski odsek, uspešna je bila planinska dejavnost v šolah, zaživele so številne planinske skupine v delovnih kolektivih, med drugim v Tomosu, iz katere se je razvilo PD Tomos.

Uresničila se je njegova težnja po označevanju planinskih poti po vrhovih Slovenske Istre, prav tako se je uresničila zamisel o opisu te poti in znamenitosti ob njej. Tako so označili in nadelali planinsko pot na Pomjan, to je na točko, od koder je enkratni pogled na Koper — in ta pot je že dolgo med planinci znana kot Vinkova pot. Tako jo bomo zdaj tudi uradno poimenovali. Tudi po njegovi zaslugi so uvedli vsakoletni množični pohod na Slavnik, ki je postal nadvse priljubljen ne le med primorskimi planinci, ampak med vsemi slovenskimi ljubitelji gorskega sveta.

Zavzemal se je za razvoj alpinizma, pač v skladu z našimi možnostmi. Ob praznovanju 30-letnice društva je uredil prvi društveni zbornik in zanj prispeval več članov in fotografij iz društvene dejavnosti.

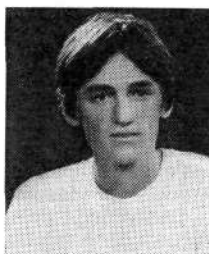
Pri svojem delu je razvijal družabnost med planinci in pristne človeške odnose. Planinske pohode, ki jih je vodil, je skrbno pripravljaval in na njih podrobno prikazal vse značilnosti poti in znamenitosti ob njej, zato so bili zelo priljubljeni.

Kot nedokončano delo, ki se ga je tako zavzeto lotil kljub svojim velikim obvezno-

stim, so bile priprave na skorajšnje praznovanje 40-letnice društva.

Slovensko Istro je kot domači kraj planinsko povzdignil; tudi njegov zadnji društveni izlet letošnjega februarja so bili griči okrog domače vasi in rojstne domačije: kot da bi slutil zlo usodo je soplaničnem pripravil zadnje veselje, sebi pa zadnje zadoščanje. Ob tem je treba poudariti misel iz njegovega volilnega programa, da mu je skovanka »Obala« za tamkajšnjo družbeno skupost tuja in izmišljena in da se bo trudil za to, da bo to spet postala Slovenska Istra, ki se je ni treba sramovati.

In memoriam: Iztok Barle

Brez besed je stopil v odsekovo sobo in sédel. Ni mu bilo do govoričenja, njegovo željo po gorah so izžarevale oči, zmožnosti pa je kazala atletska postava. Čudovita moč, ki so mu jo zavidali tako sovrstniki pri-

pravniki kot tudi starejši alpinisti.

Črni deževni oblaki se grozeče pomikajo iznad morja prek Trsta. Plezalci postajajo vznemirjeni, njihovi klici tovarišu v navezi so pogostejši, glasnejši. Tisti iz Babne se že spuščajo ob vrvi k tlom. Onim v levem in centralnem delu glavne stene, kjer jih ščitijo previsi, misli uhajajo k zgornjemu izstopnemu delu podora nad gredino, ki bo ob nevihti zanesljivo moker.

Debele kaplje začenjajo hladiti potna čela. Njim na desni v Medotu narava ni preskrbela strehe. Pred težavno počjo v predzadnjem raztežaju se odločijo za umik... Tako kot vsaka nas je tudi tista sreda združila vse člane odseka. Kraj je izbrala usoda in nebo je jokalo z nami.

AO Železničar, Ljubljana

Predstavitve pesmarice

Konec junija je pod pokroviteljstvom PD Delo iz Ljubljane meddruštveni odbor planinskih društev Ljubljana v veliki dvorani Doma tiska v Ljubljani predstavil planinsko pesmarico »Le pojd' mo v gore«, ki jo je za natis pripravil dr. France Malešič s sodelavci. Čeprav je bilo lepo popoldne sredi tedna, se je zbrala malone polna dvorana ljubiteljev gorá, ki je hotela slišati, kako zvenijo nekatere od pesmi, ki so zbrane v tej doslej najpopolnejši in najobsežnejši slovenski planinski pesmarici. Nekatero od pesmi iz pesmarice je zapel basist Rok Lap, ki ga je na citrah sprem-

ljal Tomaž Plahutnik, medtem ko je skozi spored vodil Janez Majcinovič, ki je za konec tudi sam zapel eno od pesmi. Kulturni spored je popestril dramski in filmski igralec Polde Bibič, ki je požel zvrhano mero ploskanja za svojo interpretacijo Trebušnikove hoje na Triglav, kot jo je opisal Janko Mlakar. — Sicer pa je bila predstavitev pesmarice v Domu tiska v Ljubljani repriza predstavitve v Mengeški koči nekaj dni prej.

M. R.

Jubilej PD Hrastnik

Letos mineva 40 let, odkar so hrastniški planinci predali namenu novo zgrajeno planinsko kočjo na Kalu in se hkrati vpisali v register pri PZS kot novo ustanovljeno društvo — PD Hrastnik.

Zamisel o graditvi kočje na Kalu in oživitvi planinstva na območju Hrastnika se je porodila med planinci, ki so bili pred vojno vključeni v PD Trbovlje. Ko so obnovili planinsko kočjo na Mrzlici, ki je bila med vojno požgana, so privrženci planinstva v Hrastniku začeli premišljevat o izgradnji lastne planinske kočje.

V začetku leta 1948 so izmed 30 privrženec planinstva na območju občine Hrastnik izvolili desetčlanski upravni odbor, ki naj bi pridobil čimveč ljudi v planinske vrste, pripravil vse potrebno za ustanovitev lastnega PD in določil odbor za gradnjo planinske kočje na Kalu. Odbor je dobil od takratnega okrajnega ljudskega odbora Trbovlje brezplačno leseno barako na radeškem območju. Na praznik OF, 27. aprila 1948, so to barako razstavili ter jo pripeljali do vznožja Kala, od tam pa prenesli na kalsko planino. Težje dele so po kolovozni poti pripeljali s konjsko vprego do mesta, kjer naj bi kočja stala.

Ob koncu junija 1948 so pred še nezgrajeno kočjo sklicali občni zbor in ustanovili PD Hrastnik. Mesec dni pozneje pa je bila otvoritev kočje. Ta dogodek je proslavljalo na stotine privrženec planinstva, ki so bili takrat vključeni v lastno PD, in veliko rudarjev, ki so z udarniškim delom pomagali pri izgradnji prve kočje.

Ker pa je v koči gorela le petrolejka, so izvedli akcijo za napeljavo elektrike. Vasčani Čeč so darovali les, planinci so z udarniškim delom izkopaljame za drogove in leta 1949 je v domu zagorela luč. Leta 1950 je bil dokončan vodni zbiralnik, zgrajeno črpališče in z vključitvijo električne črpalke je pred kočjo pritekla pitna voda.

Na proslavi ob 40. jubileju PD Hrastnik je na Kalu govoril tudi predsednik Planinske zveze Slovenije Marjan Oblak, ki je med drugim omenil ekološki vidik planinskega udejstvovanja. »Zasavska dolina«, je dejal, »je že dovolj onesnažena, ogro-

ženo je zdravje delavcev, proizvajalcev in upravljalcev; zakaj ne bi sodelovali pri ohranjanju (zdaj bi pravzaprav morali že reči oživljanju) zelene narave, zakaj ne bi bili zeleni gozdovi slejkoprej naravni rezervati svežega zraka in poligoni naših rekreacijskih dejavnosti in ne nazadnje tudi rastišče gozdnih sadežev in zavetje divjadi: vse to je pravzaprav sestavni del in nujni pogoj našega bivanja. Naša in naših otrok prihodnost naj bo srečna zelena dolina s čistimi vodami, obsijana od sonca in sreče.«

30. občni zbor PTT Kranj

V nedeljo, 29. maja, je bil pri Koči na Gozdu pod Kriško goro 30. redni letni občni zbor planinske skupine Podjetja za PTT promet Kranj. V lepem, sončnem vremenu se je zbralo okrog 100 PTT delavcev in njihovih svojcev — članov planinskega društva PTT Kranj.

Navzoče je pozdravil tov. Bavdek, predsednik planinskega društva. Prebral je poročilo o delu in aktivnostih društva v zadnji mandatni dobi odbora. Ta čas je bilo organiziranih več izletov, ki so se jih udeleževale manjše skupine, dva pohoda pa sta bila organizirana v večjem obsegu — vsakoletni pohod na Triglav in zimski pohod po poteh partizanske Jelovice. Organiziran je bil tudi pohod na Stol in Kališče. Tudi občni zbor je prireditev, na kateri se vedno zbere veliko število planincev. Mnogo planincev opravlja pohode in vzpone samostojno; posebno je treba omeniti transverzalo kurirjev in vezistov.

V pestrem kulturnem programu, ki je obsegal petje, recitiranje, igranje na citre, orglice, ustno harmoniko in na violino, so se zvrstili nastopajoči od 4-letne Mance do staroste kranjskih PTT planincev tov. Praprotnika, ki je zaigral na orglice.

Za novega predsednika so soglasno izvolili Staneta Tuška iz Radovljice.

Nekateri planinci so se povzpeli na Kriško goro, ostali pa so se zavrteli na plesišču ob zvokih citer. Za pijačo in jedačo je bilo dobro poskrbljeno.

Ivanka Korošec

Zimski tečaj za mladinske vodnike

Šele med pripravami julijske številke je Planinski vestnik dobil poročilo Mladinske komisije PZS, da je bil od 16. do 23. aprila v Koči pod Bogatinom in po okoliških gorah zimski tečaj za mladinske vodnike, ki se ga je udeležilo 15 fantov in osem deklet, katerih povprečna starost je bila 22 let, največ med njimi pa je bilo študentov

in dijakov. Vsak tečajnik je bil na petih turah, ki so jih organizirali na Mohavšček (2008 m), Podrto goro (2061 m) in Zeleni vrh (2051 m), Krn (2245 m) in Čelo (2228 m), Kuk (2085 m), Podrto goro in Kserje (1971 m) ter Lanževico (2003 m) prek Bogatinskega sedla in prek Srednjega vrha ter na Kal (2001 m). Tečaj je bil zelo uspešen, kar so med drugim omogočile zelo ugodne vremenske in snežne razmere. Tečajniki so bili prizadevni, aktivni in uspešni ter dobri smučarji. Vodja tečaja je bil Franjo Krpač, ki so mu pomagali trije planinski inštruktorji in zdravnik.

Pet žensk in Sv. Peter

Pred nekaj leti so me obiskale prijateljice, s katerimi se že nekaj časa nismo videle. Da ne bi samo doma čepele, pile kavo in regljale, sem predlagala sprehod prek polj in travnikov, obdanih z vencem gora: Karavankami, Julijci, Jelovico, Pokljuko, še Kamniške se kažejo v ozadju. Vsem je bil nadvse všeč hribček, komaj 839 metrov visok Sv. Peter. Dviga se nad Begunjami in je viden z vseh strani. Ker so bile tako navdušene nad njim, sem se ponudila, da jih popeljem tja gor, saj časa je bilo na pretek, tura pa tudi ni noben vrhunski podvig.

Vseh pet se nas je zbasalo v fička, ki smo ga pustile pred »Jožovcem« in jo mahnille proti Krpinu, kjer se pot prične vzpenjati. Bila je prijetna, po hladu, tiščal in žuljil pa nas tudi ni niti nahrbtnik niti čevlji. Glasovi so nekoliko utihnili, da se je bolje slišalo sopenje in ptičje petje. Korak se je pod vrhom nekoliko upočasnil, ni pa zastal in že smo bile na vrhu, pri cerkvi. Najprej smo obiskale Gorjaka, ki nam je postregel — po želji — s kislim mlekom ali kačjo slino (pa je slednja prevladovala), povedal je še nekaj »jagrskih«, občudovalle smo notranjost njegove majhne hiše, pa črno kuhinjo in hlev s prijaznim osličkom, nato pa sem jih opomnila, po kaj so hotele sem gor in ogledale smo si še znamenite freske v cerkvi.

»No, sedaj se le naglejte, kako lepo je tu gor, ko ste tako hvalile!« Kazala sem jim Begunjščico, Dobrčo, razlagala to in ono, one pa:

»Poglej kako krasno je tam doli, kako enkratno razgled! Pa do kam se vse vidi! Radovljica, Brezje, pa Bled, Šmarjeta, pa Jošt... Kaj pa je tista cerkva, pa tisti vrh, kaj pa je tista velika stavba, pa...« Spraševanja ni bilo ne konca ne kraja in komaj sem še prišla do besede.

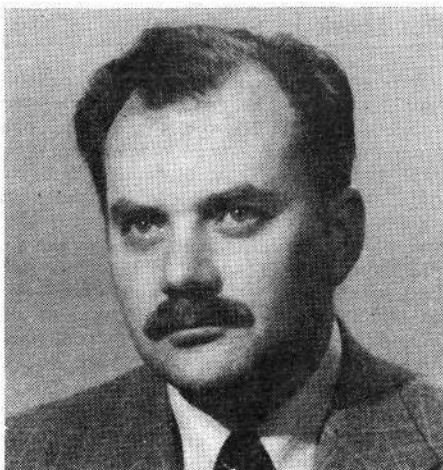
Počasi so se le umirile in jih ni bilo niti težko spraviti še do pet minut oddaljene Sankaške koče. Krožnik z domačo salamo in klobaso iz zaseke je bil v trenutku prazen.

Vračale smo se po drugi, južni strani in kar prehitro smo se spet znašle pred »Jozovcem«.

Ob odhodu so se mi prijetno utrujene, a zadovoljne in srečne zahvaljevale za prelep izlet in čudovit dan ter obljubile, da bodo še prišle. Jaz pa sem bila jezna in sem se zaobljubila, da nikogar in nikoli več ne bom peljala gor, da mi bo potem kar naprej zatrjeval, kako lepo je dol.

Verena Mencinger

50 let Vojka Čeligoja

Petdeset let res ni kdove koliko, saj je to še mladost, kvečjemu vrh mladosti, toda če je v teh letih zajetih dvaindvajset let prostovoljnega, neplačanega dela, ki ga kot vzgojno družbeno poslanstvo opravlja učitelj zunaj šole in za to dejavnost žrtvuje ves svoj prosti čas, je pa stvar druga, taka, da se človek pred njo spoštljivo ustavi.

Jubilant, ki ga mladi in stari kličejo »tovariš Vojko«, se je rodil 19. julija 1938 na Topolcu pri Ilirski Bistrici. Njegov oče — delavec — je padel kot partizan v NOB leta 1944. Vojka in njegovo sestro je od tlej vzgajala in šolala mati vdova, ki še živi in se skupno s planinci veseli Abrahamovih let svojega sina.

Po končani osnovni šoli in nižji gimnaziji v Ilirski Bistrici je jubilar nadaljeval in dokončal šolanje na učiteljski v Ljubljani, nastopil leta 1957 službo učitelja na Košani in nato leta 1960 na osnovni šoli v Ilirski Bistrici, kjer poučuje še sedaj.

Študij in diplomski izpit za predmetnega učitelja je opravil na Višji pedagoški akademiji v Ljubljani leta 1963.

V krajevno PD se je včlanil leta 1958 in že osem let nato ga je društveni občni zbor izvolil za tajnika, osemnajst let pozneje pa za predsednika društva.

Kot tajnik se je planinskega dela lotil z ustvarjalnim zanosom resno in načrtno. Če se je društvo pred tem ukvarjalo z zidanjem in urejevanjem postojank, gradnjo gorske ceste ter nadelavo poti na odmaknjem snežniškem svetu, je po njegovem delovnem pristopu preusmerilo svojo dejavnost v dolino med ljudi, med mladino šestih osnovnih šol, pa tudi med slovenska planinska društva v zamejstvu od Trsta, Gorice, Devina itd. do Celovca. Začelo je sodelovati s planinci sosednjih republik, posebno še s hrvaškimi na Reki, s katerimi je složno ustvarilo Pot prijateljstva Snežnik — Snežnik.

Jubilantova zamisel so bili tako imenovani planinski večeri. Pod tem vabljivim naslovom so se iz tedna v teden, iz leta v leto odvijala z barvnimi diapozitivi in filmi ponazorjena predavanja o znamenitostih z vsega sveta, s posebnim poudarkom na planinstvu in varstvu narave.

Za skupine do petnajst članov je društvo začelo prirejati vsakoletne vzpone v Julijce, Kamniške Alpe in Karavanke, pa tudi na vršace drugih republik. Vodniki vzponov so bili člani, ki so take vrhove že prej prehodili.

Osnovnošolsko mladino pa je bilo treba za pravilno hojo v hribe in sploh v naravo najprej pripraviti. Šlo je za skupine planinskega naraščaja tudi v tistih šolah, ki so od Ilirske Bistrice oddaljene od 10 do 15 km. Kako je jubilar pridobil učitelje in učiteljice v teh šolah, da so se med šolskimi počitnicami udeleževali mentorskih tečajev, ki jih je prirejala mladinska komisija pri PZS, kako je skupaj z njimi organiziral planinske šole in kako je skrbel, da so postale prijetne, razvedrilne planinske urice, se z nekaj besedami ne da opisati. Kot spomin na vse to so ostale planinske izkaznice, v katere so učenci z žigi odtiskavali imena hribov in krajev, ki so jih prehodili in tekmovali za častni naslov Pionir planinec.

Človek si ne more predstavljati, da ne bi bil teh planinskih let vesel tudi naš jubilar, saj je lahko videl, da mu je setev šla v klasje, da so pionirji, ki jih je nekoč družno z mentorji vzgajal, postali možje in žene, ki se rade volje pridružujejo delovnim akcijam pri oskrbovanju planinskih postojank, pri množičnih pohodih, zimskih vzponih in drugih dejavnostih. Vidi lahko tudi, kako je število članstva naraslo na okoli 1500, kar je za podeželsko mestece že lepo število.

Jubilantova dejavnost sega tudi čez ožje okvire planinstva. Tako je med drugim izsledil prapor nekdanjega telovadnega društva Sokol, ki je bilo v tem kraju ustanovljeno leta 1904, in mu je uspelo, da so to kulturno dediščino vrnili Ilirski Bistrici. Na praporu je ilirskobistriški grb, ki so ga ob ustanovitvi društva ročno izdelale narodno

zavedne domačinke kot vezeno v predpisanih barvah.

Od družbenopolitičnih skupnosti je dobil vrsto priznanj. PZS v Ljubljani in PZJ v Beogradu sta mu podelila dvoje zlatih odličij, PZH v Zagrebu pa srebrno. Predsedstvo SFRJ je odlikovalo društvo z redom zasluže za narod s srebrno zvezdo.

Planinci in planinke mu za življenjski jubilej iskreno čestitajo in kličejo: »Tovariš Vojko, še na mnoga leta!« **Drago Karolin**

Petdeseti pohod železarjev

V soboto, 28. maja letos, je bil že petdeseti, jubilejni pohod slovenskih železarjev, to pot na Uršljo goro, ki se ga je udeležilo nekaj sto delavcev sozda Slovenske železarne. Prvi tak pohod so leta 1969 organizirali ob stoletnici železarne Jesenice, in sicer na Triglav, vseh dosedanjih 50 pohodov pa se je udeležilo več kot 25 000 železarjev.

Letošnji jubilejni pohod je organizirala Železarna Ravne, udeleženci pa so se zjutraj zbrali pred vhodom v to železarno, se z avtobusi odpeljali mimo Kotelj do spodnje postaje sedežnice pri Ivarškem jezeru, nato z dvosedežnico do lovške kočice na Ošvenovem, krenili po lovski poti proti Kozjemu hrbtu in po stezi do Luž, nato pa na vrh Uršlje gore. Pri planinskem domu je bil počitek z okrepčilom, pohodniki pa so si ogledali tudi cerkev svete Uršule, ki so jo v letih 1584 do 1602 zgradili domačini in jo je posvetil Tomaž Hren. Še zdaj je znana romarska cerkev, ki pa propada in je samo prostovoljni prispevki zagotovo ne bodo mogli rešiti.

Uršlja gora je spomladi najlepša in z nje nega temena smo videli vse gore, ki smo jih železarji na dosedanjih pohodih že obhodili.

Vračali smo se po vzhodni strani. Vreme je ves čas držalo z nami, sonce in oblaki so potovali z nami. Mimo kmetov Jurčka in Rožanka smo prišli do spodnje postaje žičnice, tam pa smo zavili k Ivarškemu jezeru, kjer je bil zaključek pohoda z okrepčilom in zabavnim delom. Vsak pohodnik je poleg okrepčila dobil lepo značko in bilten. Posebno priznanje in pohvalo so dobili pohodniki, ki so se udeležili vseh 50 pohodov, pa tudi drugi zaslužni organizatorji pohodov, vodniki in drugi.

Ivanka Korošec

15. zbor slovenskih jamarjev

Pod geslom »Za čisto okolje skrbimo danes — jutri bo lahko že prepozno« in v znamenju 100-letnice jamarstva na Slovenskem je potekalo ob koncu tedna konec maja v Črnomlju zborovanje slovenskih jamarjev. Udeležilo se ga je več kot sto

jamarjev iz 28 klubov iz Slovenije in zamejstva.

Zborovanje je bilo predvsem delovno, saj so jamarji prikazali svoje dosežke v raziskovanju s projekcijami filmov in diapozitivov ter predavanji. Na predavanjih so posvetili pozornost predvsem onesnaževanju, računalniški obdelavi podatkov in raziskavam.

V soboto, 28. 5. popoldne je bila skupščina Jamarske zveze Slovenije, na kateri so izvolili novo vodstvo. Novi predsednik je Bogdan Urbar (JK Rakek), podpredsednika pa sta Vido Kregar (JK Kamnik) in Franci Malečkar (JK Dimnice). Podelili so tudi priznanja, častne značke in srebrne znake JZS. Posebno priznanje za uspešno sodelovanje za jamarsko organizacijo sta dobila RCOU — Poljče in Miro Puppis iz RSLO. Dr. Milan Naprudnik (glavni republiški urbanistični inšpektor) pa je podelil Jamarski zvezi Slovenije bronasto plaketo SZDL Slovenije, in sicer za prizadevanje pri zmanjševanju ogroženosti okolja.

Komisija za reševanje je pripravila izpite za jamarske reševalce — pripravnike, ki jih je opravilo 12 jamarjev, in potrdila 21 jamarskim reševalcem — pripravnikom napredovanje v naziv jamar-reševalec.

Srečanje so zaključili v nedeljo s strokovno ekskurzijo v jamo Kaščica in v krajinski park Lahinja. **T. B.**

Štiri desetletja PD Ljutomer

Prejela sem vabilo Planinskega društva Ljutomer, naj se udeležim otvoritve razstave 19. maja ob 19. uri. Dobro se mi je zdelo, da so se me spomnili, saj me na PD Ljutomer vežejo prelepi spomini. Naša lahonska planinska skupina, ki jo je navdušeno in požrtvovalno vodil moj mož Makso Meško, je bila tesno povezana s PD Ljutomer. S kakšnim veseljem smo se vedno udeleževali vsakoletnega občnega zbora, ko smo šli zvečer peš deset kilometrov skozi Kačure v Ljutomer in se vračali po polnoči! Naša družina je štela deset članov PD. Najmlajšo Tanjo smo vpisali že s sedmimi meseci v planinsko društvo. Iz te skupine je potem nastalo PD Ormož, ki je letos tudi že praznovalo 25-letnico obstoja. Največ zaslug za ustanovitev ormoškega planinskega društva sta imela vneta planinca Alojz Holc in Maksò Meško, ki sta z najlepšim zgledom vodila v gore predvsem mladi rod, a tudi starejši so se jim radi pridruževali.

Dne 19. maja zvečer sva se s sinom Cirilom, ki se je tudi z dušo in telesom zapisal goram, odpeljala na odprte razstave PD v Ljutomer, ki je bilo ob 40-letnici organiziranega delovanja planinstva v prleški prestolnici.

Društveni predsednik Mirko Nidorfer je ob okrogli društveni obletnici na slavnostnem

občnem zboru obudil spomin na 40 let društvenega delovanja, ko pa je govoril o sedanjem društvenem delu, je dejal, da deluje v okviru društva 11 planinskih skupin, in sicer sedem na osnovnih šolah, ena na srednji šoli, dve v delovnih organizacijah in ena v krajevni skupnosti kot mladinska planinska skupina. Kot je dejal, razvija PD v svoji dejavnosti izlete v gore, pohode, krajše izlete v bližnjo okolico in orientacijska tekmovanja. Planinska šola je v okviru vzgoje v planinskih skupinah po šolah, poleg tega organizirajo predavanja, razstave, kolesarske izlete, markiranje Pomurske poti, izobraževanje kadrov, sodelovanje v planinski brigadi in podobno. Zelo je razvito sodelovanje z ZTKO in drugimi društvi.

Lani je bilo v PD včlanjenih 540 članov, kar je 2,85 odstotka prebivalcev Ljutomerske občine, od tega 90 mladincev, 340 pionirjev in 110 odraslih članov. Posamezniki ali planinske skupine so za uspešno delovanje v PD Ljutomer prejeli od leta 1962 do 1985 52 priznanj, od tega 25 pismenih pohval PZS, 11 bronastih častnih znakov PZS, osem srebrnih in tri zlate znake PZS ter dva srebrna znaka PZJ, leta 1985 pa je PD Ljutomer prejelo pohvalo ZTKO Ljutomer kot najboljšo društvo tega leta.

Društveni predsednik je govoril tudi o odnosu med človekom in naravo in dejal, da se do Slovenije-moje dežele obnašamo prej barbarsko-onesnaževalsko kot ekološko-etično. Več kot četrtnina prebivalcev Slovenije živi v neznosnem, zdravju nevarnem okolju, polovica slovenskih gozdov propada, 95 odstotkov vseh naših vodá ni primernih za pitje, kulturna pokrajina propada. Pomurje je gotovo ena od najbolj prizadetih žrtev slepih melioracijskih strasti, Mura pa je ena od najbolj onesnaženih srednjeevropskih rek; čeprav je bila nekoč zelena in čista reka, je zdaj črna, penasta, smrdeča voda, polna organskih snovi in neprečiščenih odpadkov avstrijske in naše industrije, farm in kanalskih vodá ter onesnaženih pritokov, temu pa bi radi primaknili še elektrarne na Muri in s tem uničili 2000 hektarov polj ter marsikatero živalsko in rastlinsko vrsto. Kot je poudaril predsednik PD, gre pri tem za etiko in za moralni odnos do narave ter za čut odgovornosti do prihodnjih rodov.

Erna Meško

Na Donačko goro

»Kam pa greste?« smo zaslišali glas za seboj.

Vsi smo v en glas zavpili: »Na Donačko!« Možak se je prijazno nasmejal in odkorakal dalje.

Cesta se je vila med polji in sončno, a megleno jutro nas je vabilo v svoj objem.

Kamorkoli smo pogledali, so bila lepa urejena polja. Trave so se še vedno kopale v jutranji rosi. Hodili smo po urejeni cesti in se pogovarjali. Sonce se je dvigovalo vedno višje in višje, počasi se je pričela vzpenjati tudi cesta. Vsem je postalo vroče, zato smo se ustavili in kakor na ukaz dobesedno vrgli obleke s sebe.

Gozd — kako prijetno hladno je tam, zeleni listi se razpršijo nad našimi glavami, s čudovitimi glasovi so nam ptiči naznájali lep dan.

»Končno!« smo vzkliknili. Koča, klopi pred njo — kot naročeno za nas. Posedli smo. Nekateri so malicali, drugi so pili, nekateri pa so že kupili razglednice in pisali.

Kmalu zatem smo se začeli vzpenjati proti vrhu Donačke. Pot je bila izredno strma. Zopet smo hodili po gozdu, vijugasta steza nas je privedla naravnost do vrha. Tam nam je sapa kar zastala. »Kakšen razgled!« se nam je izvilo iz grli. »Čudovito!« smo govorili.

Ta slika bo ostala za vedno v spominu.

Tina Kolar, 7. a
OŠ Franja Vrnčiča
Celje-Hudinja

Izlet na Lastovo

Planinsko društvo Zlatarne Celje je med prvomajskimi prazniki organiziralo izlet na otok Lastovo, ki se ga je udeležilo tudi nekaj planincev PD Aero. Že drugi dan po prihodu v hotel Solitudo na Lastovu smo začeli spoznavati ta čudovit zelen otok, kamor je tujcem dostop prepovedan. Izredno veliko je možnosti za sprehode, povsod je mir. Domačini so zelo prijazni in ljubosumno čuvajo svoj otok ter ga tujcem ne prodajajo za zidavo počitniških hiš. Naslednji dan smo imeli krožno potovanje z barko okoli otoka, ki je izredno slikovit, saj ga obkroža 46 manjših otokov. Križarjenje je bilo veliko doživetje: ponekod je obala nedostopna zaradi visokih navpičnih sten, drugod so v skritih zalivih idilične ribiške vasice. Kažipot ladjam je visok svetilnik, ki je viden daleč na odprto morje. Zadnji dan bivanja na otoku so nam gostitelji pripravili ribji piknik, za katerega so nalovili ribe kar pred našimi očmi nedaleč od hotela. Tako smo enkrat za spremembo namesto gorskega videli — morski svet.

Danica Ojstršek

Istrska pot potonik

Ko smo markirali planinsko pot iz Počukaja (železniška postaja Buzet) skozi Slum in Klenovščak ter čez vrh Pečić (780 m) do Račje vasi, smo jo imenovali »Pot potonik«. Med Slumom in Klenovščakom je namreč na tisoče teh rož; čeprav je na obeh straneh poti še veliko drugačnega cvetja, je potonik vendarle največ.

Pot se začne pri Slavku Počekaju v istoimenski vasi in se vzpenja na vrh Kuka (553 m), poteka nato skozi lepe gozdove Čičarije do vasi Slum (najstarejša pošta na Hrvaškem) in se nadaljuje proti vzhodu poleg Šcejkoviće do vasi Klenovščak, kjer je odlična izvira pitne vode. Nato pelje pot iz vasi na greben, kjer se cepi steza proti Trsteniku na levo, medtem ko se pod grebenom nadaljuje pot, ki pelje tudi proti Rašporju in Račji vasi. Proti vrhu Pačić je treba zaviti na desno. Od tod so veličastni pogledi na vas Prapoče (510 m) na desno, na levo pa na Trstenik (697 m), Rašpor (693 m) in Račjo vas (692 m). Na zahod seže pogled na Žbevnico (1014 m), ki jo Istrani imenujejo Istrski Triglav, na sever na Glavico (1037 m) ter na vzhod na Učko (1396 m), Planik (1273 m) in Orljak (1106 m). Iz vasi Slum pelje makadamska cesta proti Nugli in Roču (384 m).

Z železniške postaje Buzet je do Sluma 50 do 60 minut hoje, iz Sluma v Klenovščak 70 do 80 minut, iz Klenovščaka v Trstenik 40 do 50, od tod do Rašporja 50 do 60 ter iz Klenovščaka v Račjo vas 60 do 70 minut hoje. V Račji vasi so možnosti za prenočevanje in prehrano v planinskem zavetišču PD Željezničarja iz Zagreba, ki tudi skrbi za to planinsko pot. V Buzetu so izredno ugodne in pogoste zveze z vlakom. To planinsko transverzalo so odprli 4. junija letos in ima štiri kontrolne točke: pri Slavku Počekaju v istoimenski vasi, pri Josipu Zlatiču v Slumu, pri Antunu Zlatiču v Klenovščaku in v Račji vasi. Na vseh štirih kontrolnih točkah so žigi.

Josip Sakoman

Pot po otoški transverzali

Med letošnjimi prvomajskimi prazniki je PD Žalec organiziralo izlet po planinsko partizanski transverzali Brač—Hvar—Vis, ki so se ga udeležili tudi planinci iz Ferralita. Na tem izletu so se povzpeli na vse vrhove na otokih, povezane s transverzalo potjo. Najvišji med njimi je Vidova gora na otoku Braču, ki je visok 780 metrov. Pri tem moramo seveda upoštevati dejstvo, da je izhodišče za te vrhove vedno na morskii gladini. — Poleg tega so štajerski planinci obiskali še Modro jamo na Biševu.

Transverzala po otoku Visu

Vis je otok srednjedalmatinskega arhipelaga, ki je slabe tri ure vožnje po morju daleč od Splita, ima pa časovno dvakrat daljšo planinsko pot. Pravzaprav ima celo dve: po otoku Visu, ki jo vzdržuje PD »OKI« Zagreb (40. planinska pot »VIS«, PD »OKI«, 4 KT, odprta 10. 6. 1984) in

zadnji del partizanske planinske transverzale (PPT) Brač—Hvar—Vis (PD PTT »Marjan« Split), ki ima tu 7 KT.

Z Zvonetom sva se namenila z Visa v Komižo. Od velikega spomenika z napisom Tujega nočemo — svojega ne damo sva šla do muzeja, ki je vreden ogleda. Ko je kustos razlagal zgodovino otoka, je omenil med drugimi tudi Mariborčana, viceadmirala in poveljnika avstrijske mornarice Viljema Tegetthoffa, ki se je rodil 23. 12. 1827 v Mariboru in je tu v letih 1837—40 obiskoval gimnazijo.

Zapuščala sva mesto in se po nekoč dobrem kolniku ob grapi počasi v pripeki dvigala na prelaz Čunkovico. Ob hoji sva opazovala opuščene zaplate nekoč obdelane zemlje in vinograde.

Na prelazu stoji skromen spomenik padlim tujim pilotom (Royal air force), od koder je lep pogled na Plisko polje, kjer je bilo med vojno letališče, zdaj pa je obdelano polje in vinogradi. Razgledovala sva si okolico in pogledala še za pot naprej. Vrha (Hum, 587 m) res nisva videla na jasnem obzoru, mimogrede pa sva se znašla v močnem naliivu, pa še toča je bila vmes. Tak je bil letošnji prvi maj. Ker ni hotelo jenjati, sva se odločila za sestop po cesti do hotela Issa na obali.

Pozno popoldan, ko je bilo nekaj sonca, smo šli po bližnji okolici mesta Visa. Na rtu Prirovo je pokopališče, kjer stoji kvadratni spomenik z napisom na vseh štirih straneh. Nosi datum 18., 19. in 20. julij 1866. »Mariborčan« je takrat s tehnično šibkejšim ladjevjem premagal italijansko ladjevje in s tem zavrlj njeno teritorialno ekspanzijo na Jadran. V odločilni meri so v tej bitki sodelovali kot mornarji naši ljudje.

Le kake četrt ure hoje je na Terjun (76 m), kjer je ostanek obrambnega stolpa. Malo naprej in nižje je razpadajoča angleška trdnjava (Jurij, 57 m) z enkratnim razgledom na viško luko in rt Nova pošta. Čez viško luko je viden prav tak ostanek Wellingtona, ki je bil zgrajen v času angleške okupacije otoka Visa (1811—14). Obiskali smo še Titovo špiljo, vas Podšpilje in mesto Komižo, kjer se planinska pot konča.

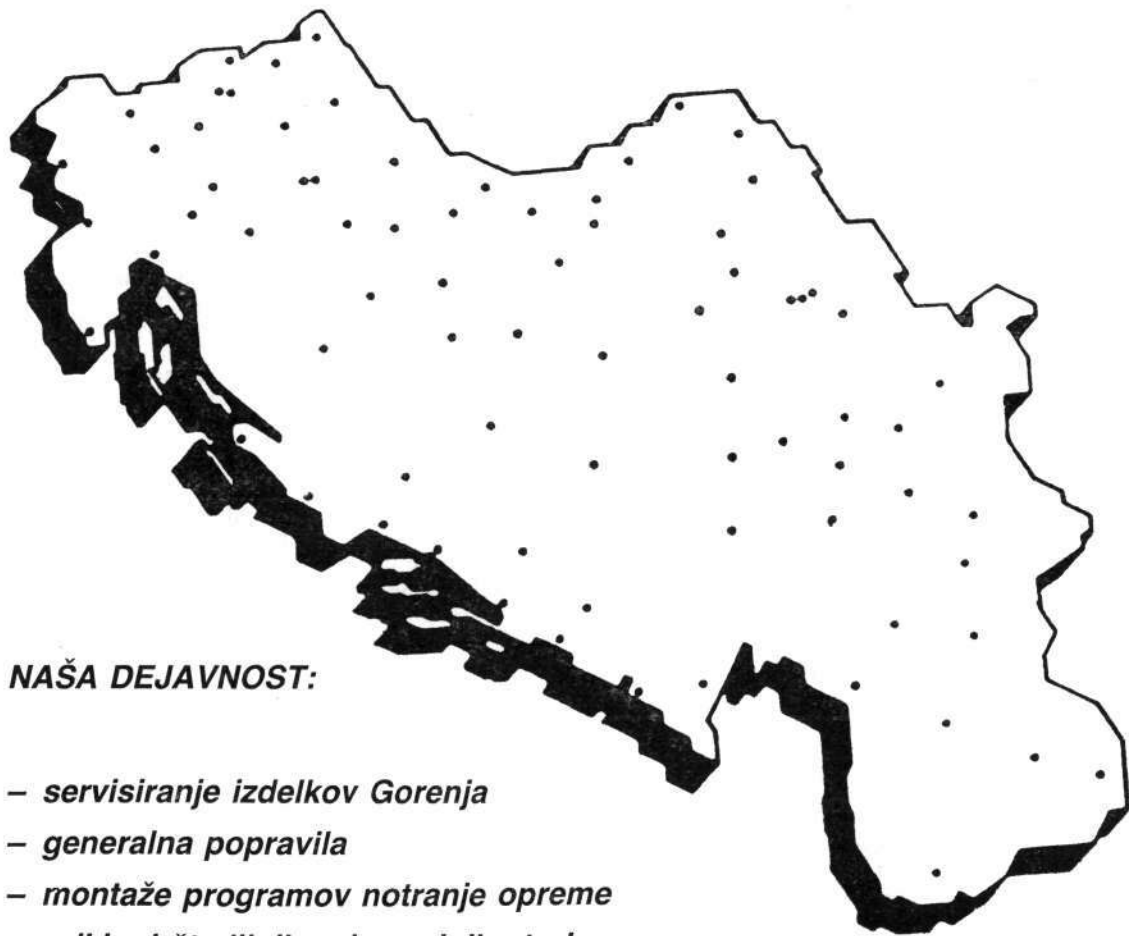
Posebnost te partizanske planinske poti (odprta 8. 9. 1984) je obvezno slikanje na vsaki KT (Oki ima žige!), razen muzeja, za katerega je potrebno priložiti vstopnico. Pot ima dnevnik in še dokaj dober opis poti za hojo. Skica je slabša. Karta Visa visi v hotelu Issa in enaka v negativni tehniki še v muzeju.

Tu je menda nadalje od kopnega segla Knafelčeva markacija! To očesce ti skrbno kaže pot (ponekod sta le bela in rdeča črta) in se steze le drži, da ne boš imel kakšne nepotrebne sitnosti!

Božo Jordan

gorenje servis

p. o., 63320 Titovo Velenje, Partizanska cesta 12
Telefon: (063) 853 231
Telegram: Gorenje Servis
Telex: 33637 sogor yu
Žiro račun: 52800-601-21319 SDK Titovo Velenje
Žel. postaja Titovo Velenje – Industrijski tir

NAŠA DEJAVNOST:

- *servisiranje izdelkov Gorenja*
- *generalna popravila*
- *montaže programov notranje opreme*
- *priklopi štedilnikov in pralnih strojev*
- *projektiranje, montaža in vzdrževanje toplotnih črpalk*
- *projektiranje, montaža in vzdrževanje skupinskih antenskih naprav*
- *vzdrževanje in servisiranje sistemov kableske televizije*
- *obnova nadomestnih delov*
- *strokovno svetovanje*

Med plezanjem zahtevne smeri zgornje šeste stopnje Netopir v Ospu je Janez Janša, član Alpinističnega odseka Železničar iz Ljubljane, še letošnjega 28. maja občutil tisto svobodo duha, ki jo alpinistu ne more odvzeti nihče. Tri dni zatem so ga organi za notranje zadeve po nalogu vojaškega tožilca pripravili zaradi tožilčevega suma, da je imel zaupne vojaške dokumente.

Mesec dni pozneje, ko zaključujemo redakcijo te številke Planinskega vestnika, slovenska javnost še vedno ne ve, zakaj je pravzaprav priprt Janez Janša (in z njim podčastnik Ivan Borštner in novinar Mladine David Tasič).

Le nekaj dni po Janševi aretaciji je alpinistični odsek Slovenskega planinskega društva Trst v brzojavki Raifu Dizdareviću, predsedniku predsedstva SFRJ, apeliral, naj alpinista Janeza Janšo izpustijo in naj mu dovolijo obrambo na prostosti. Še nekaj dni pozneje so člani alpinističnega odseka Železničar iz Ljubljane izrazili ogorčenje zaradi ravnanja z njegovim članom Janšo ter človeško in državljansko zaskrbljenost za naš ustavni red in temeljne človeške svoboščine ter se pridružili zahtevam slovenske javnosti, naj Janšo izpustijo iz pripora in naj mu omogočijo, da se brani s prostosti, če bo na podlagi najdenih in zaseženih papirjev obtožen.

Krovna slovenska planinska organizacija, katere član je Janez Janša, ni storila čisto nič v obrambo svojega planinskega tovariša.

Tako naj se vsaj Planinski vestnik ob fotografiji svojega planinskega člana pridruži protestu slovenske svobodoljubne javnosti, ki se zavzema za civilne zakone sodobne civilne družbe.

SKI-HOTEL VOGEL

Letos odprt tudi poleti: idealno izhodišče za Komno, Razor planino, greben Rodice, Črno prst – eno izmed najlepših in najbolj razglednih poti v Julijcih.

Pokličite nas na tel.: (064) 76441.